

Իսպանական գրականություն, Արձակ, Վեպ

Թարգմանիչ՝ Պողոս Մակինցյան

Միգել դե Սերվանտես Դոն Կիխոտ

ԳԼՈՒԽ I

ՈՐ ՊԱՏՄՈՒՄ Է ՀՈՂԱԿԱՎՈՐ ՀԻՂԱԳՈ
ԴՈՆ ԿԻՒՆՈՏ ՄԱՆՉԱՑՈՒ
ԲՆԱԿՈՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԿԵՆՑԱԴԻ ՄԱՍԻՆ

Մանչայի գյուղերից մեկում մի կալվածատեր էր ապրում: Նա ուներ նիզակ, հին վահան, քնձռոտ մի ձի և որսորդական շուն: Նրա եկամտի երեք քառորդը կլանում էր սնունդը՝ տաք կերակուր, ավելի հաճախ տավարի մսից, քան ոչխարի, ընթրիքին՝ սովորական ապուր, շաբաթ օրերը՝ խաշ, ուրբաթ՝ ոսպ, իսկ կիրակիները, բացի այդ, ևս մի աղավախ: Մնացածը գնում էր հագուստի՝ նուրբ մահուդից կարած կապա, թավշյա տաբատ և նույն կտորից հողաթափ՝ տոն օրերի համար, իսկ շաբաթվա մնացյալ օրերին տնայնագործ մահուդից զգեստ էր հագնում: Նա տանը տնտեսուհի էր պահում, որ քառասունն անց էր, քրոջ աղջկան, որ քսանին մոտ էր, և առտնին ու դաշտային աշխատանքների համար մի ծառա, որ տեղը եկած ժամանակ կարող էր ձի էլ թամբել, պարտեզում էլ մկրատ բանեցնել: Մեր հիդալգոն¹ մոտ հիսուն տարեկան կլիներ: Նա ուներ ամուր ու նիհար կազմվածք, սուր դեմք, վեր էր կենում լույսը չբացված և որսորդության սիրահար էր:

Դուք պետք է իմանաք, որ վերոհիշյալ հիդալգոն ազատ ժամերին (ասել է, թե՛ գրեթե ողջ տարին) անձնատուր էր լինում ասպետական վեպերի ընթերցանության այնպիսի հափշտակությամբ ու մոլուկությամբ, որ որսն էլ էր մոռացության տալիս, իր տնտեսական գործերն էլ: Նրա մոլությունն ու ցնորամտությունն այն աստիճանի էին հասել, որ, գրքեր գնելու նպատակով, մի քանի օրավար պիտանի հող վաճառեց:

Մեր կալվածատերը խորասուզվեց ընթերցանության մեջ այն աստիճան, որ ցերեկը կարողում էր արևածագից մինչև մթնշաղ և գիշերը՝ մթնշաղից մինչև արևածագ: Նա քիչ էր քնում, շատ կարդում, և նրա ուղեղը չորանում էր, մինչև որ, վերջապես, խելքը կորցրեց: Նրա երևակայությունը լի էր այն ամեն բաներով, որ կարդացել էր գրքերում՝ կախարդանքով, մենամարտերով, մարտակոչերով, ճակատամարտերով, վերքերով, սիրո խոստովանություններով, տառապանքներով և այլ հազար ու մի դատարկաբանություններով: Եվ այնքան ամուր էր մտել նրա գլուխը, թե իր կարդացած երևակայական հերոսների կույտը զուտ ճշմարտություն է, որ նրա աչքում աշխարհիս երեսին ավելի ճշմարտաման բան չկար:

Վերջ ի վերջո, կորցնելով առողջ դատողությունը, նա հասավ ամենատարօրինակ մի գառանցանքի, որ միայն խելագարն է կարող հնարել, այն է՝ թե վայել է և անհրաժեշտ, ինչպես իր սեփական փառքի, այնպես էլ պետության օգտի համար, թափառական ասպետ դառնալ և ձիով ու սպառազինված արկածներ որոնել, բոլոր դեպքերում այնպես վարվելով, ինչպես թափառական ասպետները (որոնց մասին նա

¹ Հիդալգո—ազնվական, կալվածատեր:

կարդացել էր), վերացնել ամեն անարդարություն, և հավերժական փառք ու հռչակի հասնել:

Նախ և առաջ, նա մի լավ մաքրեց իր նախնիների զենքուզրահը, որ երկար տարիներ անկյունում ընկած ժանգոտել ու փոշոտել էր:

Նա, ինչքան կարող էր, լավ մաքրեց ու նորոգեց զենքուզրահը, բայց հանկարծ նկատեց, որ մի շատ կարևոր բան պակաս է՝ սաղավարտը առանց երեսակալի էր: Հիդալգոն ստվարաթղթից երեսակալ շինեց և կայրեց, ու դուրս եկավ սաղավարտի պես մի բան: Ճիշտ է, կամենալով փորձել նրա ամրությունը և պարզել, կարո՞ղ է արդյոք դիմանալ մարտում, նա թուրը քաշեց, երկու հարված հասցրեց և վայրկենապես ոչնչացրեց ամբողջ շաբաթվա շինածը: Դրանից նա չշփոթվեց և, որպեսզի ապագայում ապահովված լինի նման դժբախտությունից, մեջը երկաթի կտորներ դրեց, ամրացրեց և, չկամենալով նորից փորձել, դա համարեց ամենակատարյալ սաղավարտը աշխարհիս երեսին:

Այս հիդալգոն քննության ենթարկեց իր քննոտ ձին, ու թեև նրա ոսկորները դուրս էին ցցվել և մազը թափվել, նա գտավ, որ աշխարհիս երեսին իր ձիու նմանը չկա: Չորս օր մտածում էր, թե ինչ անուն տա ձիուն, որովհետև խորհում էր, թե անթույլատրելի է, որ այսքան հռչակավոր ասպետի այսչափ լավ մի ձի երևելի անուն չունենա: Ուստի կամեցավ նրան այնպիսի անուն տալ, որ հենց անունից հասկացվեր, թե ինչ է եղել նախքան թափառական ասպետի ձի դառնալը և ինչ է այժմ դարձել: Նա խորապես համոզված էր, որ եթե տերը փոխում է իր արվեստը, ուրեմն ձին էլ պիտի փոխի իր անունը և նոր, փառավոր, ախորժալուր անուն ստանա՝ տիրոջ նոր աստիճանին ու կոչմանը համապատասխան:

Այսպիսով, մի շարք անուններից հետո, երբ նա հորինում, մերժում ու փոփոխում էր, վերջապես որոշեց ձիուն Ռոսինանտ² անունը տալ: Այս անունը նրան թվաց ազնիվ, ախորժալուր և նշանակալից, որ ցույց էր տալիս, թե նախկինում նա վատույժ ձի էր, իսկ այժմ՝ առաջին նժույզը աշխարհի երեսին: Ձիու համար, ըստ իր ճաշակի, անուն հնարելուց հետո՝ նա կամեցավ իրեն համարել անուն հորինել: Մի շաբաթ էլ այս մտմտունքի մեջ անցկացնելուց հետո, վերջապես, վճռեց կոչվել դոն Կիխոտ³:

Եվ ահա, երբ որ զենքը մաքրված էր, սաղավարտը՝ պատրաստ, ձին նոր անուն էր ստացել, ինքն էլ նորից մկրտվել, մտում էր գտնել մի տիկին, որին կարելի լիներ սիրահարվել, որովհետև թափառական ասպետն առանց սիրո միևնույն է, թե ծառն առանց տերևի ու պտուղի կամ մարմինն՝ առանց հոգու:

Նա ինքն իրեն ասում էր.

— Եթե որպես պատիժ իմ մեղքերի համար կամ թե իմ բախտից ես հանդիպելու լինեմ որևէ հսկայի, ինչպես միշտ պատահում է թափառական ասպետներին, և առաջին իսկ ճակատամարտում նրան թամբից վայր զցելու կամ միջից կես անելու լինեմ, հաղթեմ ու հպատակեմ, միթե վա՛տ կլինեմ, եթե մեկնումեկին նվեր ուղարկեմ նրան, որպեսզի ծնկի գա իմ սիրելի տիկնոջ առջև, հեզ ու խոնարհ ձայնով ասի՝ «Ես Կրակուկիամբրո հսկան եմ, տիկին, Մալինդրանիա կղզու իշխանը: Ահասաստ մարտում հաղթված Մանչացի ասպետ դոն Կիխոտից, որի սխրագործությունները ամեն գովասանքից վեր են: Նա ինձ հրամայեց, որ ներկայանամ ձերդ ողորմածությանը, որպեսզի ձերդ մեծությունը տնօրինի իմ բախտը ըստ իր հայեցողության»:

² Ռոսին կնշանակի՝ վատույժ ձի, իսկ անտե՝ առաջ: Իսպաներեն ինչու է՝ Ռոսինանտ:

³ Իսպաներեն ինչու է դոն Կիխոտ:

Ա՛խ, ինչ ցնծությամբ էր մեր բարի ասպետն արտասանում այս ճառը և առավել ևս ցնծաց, երբ վերջապես գտավ, թե ով պիտի լինի իր սրտի տիրուհին:

Պատմում են, թե հարևան գյուղում մի շատ սիրունատես երիտասարդ գեղջկուհի կար, որին նա մի ժամանակ սիրահարված է եղել, թեև գեղջկուհին, ինչպես երևում է, բոլորովին չի իմացել այդ մասին:

Նրա անունը Ալդոնցա Լորենցո էր: Ահա սրան մեր ասպետը որոշեց տալ իր սրտի տիկնոջ տիտղոսը: Եվ որոնելով նրա համար նոր անուն, որը նրա սեփական անունից շատ չզանազանվեր և համապատասխան լիներ իշխանուհու և ազնվական տիկնոջ, նա վճռեց անվանել՝ Դուլսինեսա Տոբոսցի, որովհետև աղջկա ծննդավայրը Տոբոսոն էր: Այդ անունը, հիդալգոյի կարծիքով, ախորժալուր, քնքուշ և իմաստալից էր, ինչպես և նրա մինչ այդ հնարած բոլոր անունները:

ԳԼՈՒԽ II
ՈՐ ՊԱՏՄՈՒՄ Է ՀԱՆՃԱՐԵՂ
ԴՈՆ ԿԻՒՈՏԻ
ԱՌԱՋԻՆ ԱՐՇԱԿԻ ՄԱՍԻՆ

Երբ որ նախապատրաստություններն ավարտված էին, դոն Կիխոտը վճռեց անմիջապես ձեռնամուխ լինել իր մտահղացումների կատարմանը: Նրան խթանում էր այն միտքը, թե իր ամեն մի հապաղումը մարդկությանը վնաս է հասցնում՝ քանի՛-քանի՛ վիրավորվածներ սպասում են վրեժխնդրության, քանի՛-քանի՛ անարդարություն պետք է ուղղվի, քանի՛-քանի՛ իրավունք վերականգնվի, չարաշահություն ոչնչացվի, պարտք հատուցվի:

Եվ ահա՛ առանց մեկնումեկին իր մտադրություններին հաղորդակից անելու, մի գեղեցիկ առավոտ, լուսաբացից առաջ (հուլիսի ամենաշոգ օրերից մեկն էր) նա ամենքից գաղտնի զինվեց իր գենք ու զրահով, հեծավ իր Ռոսինանտին, գլխին դրեց իր խղճուկ սաղավարտը, ձեռքն առավ վահանը, նիզակը և անասունների բակի հետին դռնից դուրս եկավ դաշտ, ուրախ-զվարթ, որ այդքան հեշտ կարողացավ ձեռնամուխ լինել այնքան փառավոր գործի: Սակայն բաց դաշտ ելավ թե չէ, գլխիցը այնպիսի սարսափելի միտք անցավ, որ քիչ էր մնացել թողներ ձեռնարկած գործը՝ նա հիշեց, որ դեռևս ասպետ չի կարգվել և որ ասպետական կանոններով չի կարող, չպիտի հանդգնի որևէ ասպետի հետ կռվի բռնվել: Իսկ եթե անգամ կարգված էլ լիներ, պետք է որ ճերմակ զրահ կրեր, իբրև նորընծա և իր վահանի վրա նշան չպիտի նկարեր, մինչև որ իր առաքինությամբ արժանանար նշան կրելուն: Այդ խորհրդածություններից քիչ էր մնում, որ նրա վճռականությունը թուլանար: Բայց խելագարությունը հաղթահարեց բոլոր փաստարկումները, և նա որոշեց, որ ճանապարհին առաջին իսկ մարդը իրեն ասպետ կկարգի՝ ասպետներից շատերը այլ կերպ չեն վարվել, եթե հավատալու լինենք վեպերին, որ նրան այդ օրն էին զգել: Գալով ճերմակ զրահներին, նա ինքն իրեն խոսք տվեց առաջին իսկ պատեհ առիթով այնպես մաքրի իր զրահները, որ դրանք սամույրից էլ ճերմակ երևան:

Այս մտքից նա հանգստացավ և շարունակեց իր ուղին, միանգամայն անձնատուր լինելով իր ձիու կամքին. նրա կարծիքով, արկածների էությունն էլ հենց այդ է եղել:

Ամբողջ օրը մեր ասպետը գնում էր ու գնում և իրիկնադեմին ինքն էլ, ձին էլ ուժասպառվել ու սովամահ էին լինում: Վերջապես նա սկսեց դեսուդեն նայել՝ որևէ

դոյակ կամ հովվի խրճիթ գտնելու հույսով, որպեսզի հանգիստ առնեն ու կազդուրվեն, և հանկարծ, ճամփից ոչ հեռու, մի իջևանատուն տեսավ: Նա ուրախացավ, կարծես թե ուղեցույց աստղ գտած լիներ, որն իրեն եթե ոչ պալատ, գեթ որևէ օթևան էր առաջնորդում:

Նա ձին քշեց և մոտեցավ իջևանատանը, երբ մութն արդեն ընկնելու վրա էր:

Այդ միջոցին, պատահաբար, դարպասի մոտ երկու երիտասարդ աղջիկ կային կանգնած: Նրանք մի քանի ջորեականների հետ ուղևորվում էին Սևիլիա և իջևանել էին այստեղ: Իսկ որովհետև մեր արկածախնդրի աչքում այն ամենը, որ նա տեսնում, խորհում ու երևակայում էր՝ ներկայանում էր իրական և իր կարդացած վեպերի ոգով ու ձևով ստեղծված, ապա իջևանատունը տեսնելուն պես իսկույն վճռեց, թե՛ սա դոյակ է չորս աշտարակով, փայլուն արծաթից կապած կտուրով, շարժական կամրջով և խոր խրամատով, մի խոսքով՝ այն բոլոր պարագաներով, որ հիշատակվում են դոյակների նկարագրություններում:

Նա մոտեցավ իջևանատանը (որ նրան դոյակ էր թվում) և դարպասից մի քանի քայլ հեռու կանգնեցրեց Ռոսինանտին, որովհետև սպասում էր, որ աշտարակի ատամների արանքում որևէ թզուկ կերևա և փող կփչի, ազդարարելով ասպետի գալուստը:

Սակայն որովհետև թզուկը հապաղում էր, իսկ Ռոսինանտը՝ շտապում, որ գոմ հասնի, ապա դոն Կիխոտը մոտեցավ դարպասին և տեսավ այնտեղ կանգնած երկու աղջիկներին, նրա աչքում չնաշխարհիկ տիկիներին, որ դուրս էին եկել դոյակի առջև զբոսանքի: Այդ իսկ վայրկյանին ինչ-որ մի խոզապան, արտերից խոզերի բոլուկը քշելիս՝ շվի փչեց, որ նրանց մեկտեղ հավաքի: Դոն Կիխոտը իսկույն երևակայեց, որ դա թզուկն է իր գալուստն ազդարարում: Ուստի մեծ գոհունակությամբ մոտեցավ իջևանատանն ու տիկիներին: Սրանք էլ տեսնելով, որ ինչ-որ ձիավոր, տարօրինակ զինված, նիզակ ու վահանով, իրենց է մոտենում, երկյուղից ուզեցին ներս վազել: Սակայն դոն Կիխոտը, կռահելով, որ նրանք երկյուղից են փախչում, բարձրացրեց ստվարաթղթե երեսակալը և, ցույց տալով իր նիհար ու փոշոտ դեմքը, ամենասիրալիք եղանակով և լրջորեն ասաց.

— Մի փախեք ինձնից, օրհորդներ, և միք վախենա որևէ վիրավորանքից, որովհետև ասպետական միաբանությանը, որին ես պատկանում եմ, անվայել է և անարժան վիրավորել որևէ մեկին, առավել ևս ձեզ նման ազնվագարմ օրհորդներին, ինչպես կարելի է ենթադրել ձեր տեսքից:

Կանայք աչքերը տնկեցին նրա վրա, աշխատելով լավ տեսնել նրա դեմքը, որ կիսով չափ ծածկված էր խղճուկ սաղավարտով:

Իսկ երբ նրանք լսեցին, որ անձանոթն իրենց օրհորդ անունով է մեծարում, չկարողացան իրենց ծիծաղը պահել և այնպես հռիռացին, որ դոն Կիխոտը, վերջապես, բարկացավ ու ասաց.

— Պարկեշտությունը գեղեցկության զարդն է, և ծայրաստիճան անվայել է չնչին պատճառից ծիծաղելը: Սակայն թող ասածս կշտամբանք կամ վիրավորանք չթվա, որովհետև իմ միակ ցանկությունն է ծառայել ձեզ:

Կանանց համար անհասկանալի այդ լեզուն և մեր ասպետի տարօրինակ արտաքինը կրկնապատկեցին նրանց ծիծաղն ու ասպետի բարկությունը, և անհայտ է, ինչով կվերջանար այդ ամենը, եթե այդ վայրկյանին չհայտնվեր իջևանատեղը՝ մի շատ գեր, ուստի և շատ խաղաղասեր մարդ: Տեսնելով՝ իր առջև այդ անճոռնի կերպարանքը, զինված այդքան պես-պես առարկաներով՝ թեթև վահանով, նիզակով, զենք ու

գրահով, նա մեկ կամեցավ միանալ երկու աղջիկներին, սակայն մի քիչ վախենալով զենք ու գրահի այդ կույտից, որոշեց քաղաքավարի խոսել, և այսպես սկսեց. — Եթե ձերո՞ղ ողորմածությունը, պարոն ասպետ, հաճի այստեղ իջևանել, դուք այստեղ ամեն բան կգտնեք, բացի մահճակալից:

Դոն Կիխոտը, տեսնելով, թե ամրոցի պետը ինչ ակնածությամբ է հետը խոսում (որովհետև նա իջևանատիրոջը ամրոցի պետի տեղ էր դնում) պատասխանեց.

— Ինչ էլ ինձ առաջարկելու լինեք, պարոն ամրոցատեր, ես ամեն բանից գոհ կմնամ, որովհետև ինչպես ասվում է՝

Իմ հագուստը՝ զենքն է, գրահը,

Իսկ հանգիստը՝ մարտը կատաղի:

Իջևանատերը բռնեց ասպանդակը, և դոն Կիխոտը իջավ ձիուց մեծ դժվարությամբ ու ճիգ գործադրելով, որովհետև ամբողջ օրը բան չէր կերել: Ապա նա խնդրեց իջևանատիրոջից, որ շատ հոգատար լինի իր ձիու նկատմամբ, որովհետև աշխարհիս երեսին խոտածարակ էակներից դա լավագույնն է:

Այք զգելով Ռոսինանտի վրա, իջևանատերը նրան բնավ այնպիսի երևելի ծի չտեսավ, ինչպես դոն Կիխոտն էր ասում: Ձին գոմ տանելուց հետո նա վերադարձավ, որ հարցնի, թե հյուրը ի՞նչ կկամենար: Այդ պահին աղջիկները (որ արդեն հաշտվել էին նրա հետ) հանում էին նրա զենքուզրահը:

Նրանց հաջողվել էր հանել կրծքի և մեջքի գրահը, բայց արձակել վզակապի կոճակներն ու հանել անճոռնի սաղավարտը՝ միանգամայն անհնարին էր: Վերջինս կապած էր պարանոցին կանաչ ժապավենով և, որովհետև կապերն անկարելի էր արձակել, ապա մնում էր ժապավենը կտրել:

Սակայն դոն Կիխոտը դրան ոչ մի կերպ չէր ուզում համաձայնել: Այդպես էլ ամբողջ գիշեր մնաց սաղավարտը գլխին: Դժվար էր ավելի տարօրինակ և ծիծաղաշարժ պատկեր երևակայել:

Իջևանատան դարպասի առջև նրա համար սեղան դրեցին, որ զով լինի: Իջևանատերը բերեց մեկ բաժին վատ մաքրած և զգվելի խաշած ձուկ և մի կտոր հաց, նույնքան սև ու բորբոսնած, որքան զենքուզրահը:

Դժվար էր չծիծաղել, տեսնելով, թե նա ինչպես է ուտում, սաղավարտը գլխին, երեսակալը բարձրացրած: Նա իր ձեռքերով ոչ մի կտոր չէր կարող բերանը դնել և պետք էր, որ աղջիկներից մեկնումեկը մատուցեր նրան այդ ծառայությունը: Իսկ նրան խմեցնելը ուղղակի անկարելի կլիներ, եթե իջևանատերը եղեգի մեջը չմաքրեր և մի ծայրը չդներ նրա բերանը, իսկ մյուսը՝ գինու մեջ: Դոն Կիխոտը այդ ամենը տանում էր մեծ համբերությամբ, միայն թե սաղավարտի կապը չքանդեին:

Այդ միջոցին իջևանատանը մոտեցավ մի խոզարած և մի երեք-չորս անգամ փչեց իր եղեգնյա շվին: Դոն Կիխոտը վերջնականապես համոզվեց, որ հռչակավոր դոյակ է ընկել:

Մի բան էր միայն նրան վշտացնում, որ ինքը դեռ ասպետ չի կարգված: Նա համարում էր, որ իրավունք չունի արկածներ որոնելու, քանի դեռ չի պատկանում ասպետական դասին:

ԳԼՈՒԽ III
ՈՐ ՊԱՏՄՈՒՄ Է, ԹԵ ԻՆՉ ԾԻԾԱՂԱՇԱՐԺ ԿԵՐՊՈՎ
ԴՈՆ ԿԻՒՈՏԸ ԱՍՊԵՏ ԿԱՐԳՎԵՑ

Տանջվելով այդ մտքից, դոն Կիխոտը շտապեց ավարտել իր սուղ ընթրիքը, վեր կացավ, կանչեց իջևանատիրոջը և, տանելով նրան գոմ ու փակելով դուռը, ծնկի իջավ նրա առջև ու ասաց.

— Ես տեղիցս վեր չեմ կենա, արի ասպետ, մինչև որ դուք չկատարեք խնդիրքս, որով մտադիր եմ դիմելու ձեզ և որը կնպաստի ձեր փառքին և մարդկային ցեղի բարօրությանը:

Տեսնելով, որ հյուրը ծնկաչոք է և լսելով նման խոսքեր, իջևանատերը շփոթվեց, և նայում էր նրան, առանց իմանալու, թե ինչ ասի և ինչ անի: Ապա սկսեց թախանձել, որ դոն Կիխոտը վեր կենա, սակայն ապարդյուն: Նա չէր ուզում վեր կենալ, մինչև որ իջևանատերը խոստացավ կատարել նրա խնդիրքը:

— Ես հավատացած էի, պարոն, որ դուք, անսահման բարի լինելով, չեք մերժի ինձ,— ասաց դոն Կիխոտը,— և դուք լայնասիրտ կերպով խոստացաք վաղը, արևածագին, ինձ ասպետ կարգել: Վերջապես կկատարվի իմ վառ փափագը, այսինքն՝ ես կկարողանամ, ինչպես հարկն է, արկածներ որոնել հօգուտ թույլերի, ինչպես պարտադրում է թափառական ասպետների կանոնադրությունը:

Մենք արդեն ասացինք, որ իջևանատերը խելքը գլխին մարդ էր և նկատել էր, որ իր հյուրի ծերը պակաս է, և լսելով այդքան տարօրինակ խոսքեր, նա վերջնականապես համոզվեց այդ բանում, և, գիշերը զվարճացած լինելու համար, վճռեց թև տալ նրա խելագարությանը: Ուստի պատասխանեց դոն Կիխոտին, թե նրա ցանկությունն ու խնդիրքը միանգամայն բանական են, թե նման մտադրությունը միանգամայն բնական ու արժանի է այնպիսի մի ազնիվ ասպետի համար, ինչպիսին դոն Կիխոտն է, դատելով նրա արի արտաքինից և շարժումներից: Թե ինքն էլ երբ երիտասարդ հասակում անձնատուր է եղել այդ պատվաբեր գործին և թափառել է աշխարհիս զանազան կողմերում՝ արկածներ որոնելով, վարժվել է ոտքերի արագաշարժության և ձեռքերի հմտության մեջ, ի վերջո ծանոթացել է Իսպանիայի բոլոր դատական հիմնարկություններին: Իսկ իր օրերի մայրամուտին բնակվել է այս դոյակում և ապրում է այստեղ, հյուրընկալելով բոլոր թափառական ասպետներին, ինչ կոչման ու կարողության տեր էլ լինեն նրանք, միմիայն հանդեպ նրանց տածած մեծ սիրուց դրդված, իհարկե պայմանով, որ ի տրիտուր իր լավ վերաբերմունքի, նրանք իրենց ունեցածից իրեն էլ բաժին հանեն:

Իջևանատերը ասաց նաև, որ դոն Կիխոտը գիշերը կարող է դոյակի բակում անցկացնել, իսկ վաղը կկատարվեն կարգման համար բոլոր պարտադիր արարողությունները, և նա այնպիսի ասպետ կկարգվի, որից լավը չի գտնվի արար աշխարհում:

Վերջապես նա հարցրեց՝ փող ունի՞ արդյոք դոն Կիխոտը: Դոն Կիխոտը պատասխանեց, թե գրոշ չունի, որովհետև ոչ մի վեպում չի կարդացել, որ թափառական ասպետները հետները փող ունենան:

Պետք էր հսկում կատարել զենքի առջև՝ իջևանատան մեծ բակում: Դոն Կիխոտը հավաքեց իր զենքուզրահը, դրեց ջրհորի բերնին և, բռնելով նիզակն ու վահանը, մեծ արժանապատվությամբ սկսեց ետ ու առաջ քայլել: Իջևանատերը պատմեց ամենքին,

ովքեր իջևանել էին իր մոտ, հյուրի խելագարության մասին, զենքի առջև հսկում կատարելու մասին և ասպետ կարգվելու մասին:

Խելագարության այդ տարօրինակ տեսակից զարմացած՝ բոլորն էլ գնացին և հեռվից տեսան, որ մեր ասպետը մերթ ծանր ու հավասար ետ ու առաջ էր գնում, մերթ՝ հենված նիզակին, հառում էր աչքերը իր զենքուզրահին և երկա՛ր-երկա՛ր նայում:

Այնինչ գիշերը վրա էր հասել, և լուսինն այնպես պայծառ էր փայլում, որ շուրջը ցերեկվա պես լուսավոր էր, և հանդիսականներին երևում էր այն ամենը, ինչ որ անում էր ուխտի մեջ մտնել պատրաստվող մեր ասպետը:

Այդ միջոցին իջևանատանը գիշերող ջորեպաններից մեկի խելքին փչեց իր ջորիներին ջրել, իսկ ջրհորից ջուր հանելու համար պետք էր պռունկից դեն քաշել զենքուզրահը:

Դոն Կիխոտը, լսելով ջորեպանի ոտնաձայնը, բացականչեց.

— Ով էլ որ լինես դու, հանդուզն ասպե՛տ, որ մեկնում ես ձեռքդ երբևէ սրով գոտեպնդված թափառական ասպետներից ամենաարիի զենքուզրահին, խորհիր նախապես, թե ինչ ես անում և չհամարձակվես ձեռք տալ, թե չէ հանդգնությանդ համար կվճարես քո կյանքը:

Ջորեպանը գլուխն էլ շուռ չտվեց և՛ զենքուզրահի փոկերից վերցնելով, մի կողմ շարտեց:

Տեսնելով այդ, դոն Կիխոտը աչքերը հառեց երկնքին, մի կողմ դրեց վահանը, երկու ձեռքով բարձրացրեց նիզակը և այնպիսի ուժով հարվածեց ջորեպանի գլխին, որ վերջինս փռվեց գետին՝ ամենաողբալի վիճակում: Եթե նա մի հարված էլ հասցնելու լիներ, հակառակորդն այլևս բժշկի դիմելու կարիք չէր ունենա:

Իր գործը կատարելուց հետո դոն Կիխոտը հավաքեց զենքուզրահը, դրեց նախկին տեղը և վերսկսեց ետ ու առաջ քայլել նույնքան հանգիստ, որքան առաջ:

Մի քիչ հետո, եղելությունից միանգամայն անտեղյակ (որովհետև հարվածից շժմած ջորեպանը ընկած էր մնացել) մի ուրիշ ջորեպան եկավ. նա նույնպես ուզում էր ջրել իր ջորիներին, և երբ ձեռքը մեկնեց զենքուզրահին, դոն Կիխոտը, առանց մի բառ արտասանելու, երկրորդ անգամ մի կողմ դրեց վահանը, երկրորդ անգամ երկու ձեռքով քաշեց նիզակն ու վար բերեց երկրորդ ջորեպանի գլխին այնքան հաջող, որ ոչ թե նիզակը երեք կտոր եղավ, այլ գանգը՝ չորս:

Աղմուկի վրա վազեվազ հավաքվեցին իջևանողները, նրանց հետ՝ նաև իջևանատերը:

Վիրավորված ջորեպանների ընկերները, տեսնելով յուրայիններին գետնին փռված՝ հեռվից սկսեցին քարկոծել դոն Կիխոտին, որը, ինչքան կարող էր, պաշտպանվում էր վահանով, բայց չէր հեռանում ջրհորից, չկամենալով լքել իր զենքուզրահը:

Իջևանատերը գոռում էր, որ ջորեպանները կռվին վերջ տան, քանի որ իրենց արդեն ասված է եղել, որ այդ մարդը խելագար է:

Իսկ դոն Կիխոտը ավելի բարձր էր բղավում, ամենքին ստոր, դավաճան անվանելով, իսկ դոյակի տիրոջը՝ չար ու նենգ, որովհետև թույլ է տալիս իր իսկ դոյակում այսպիսի վիրավորանքներ հասցնեն թափառական ասպետին: Եվ ավելացնում էր, որ եթե ինքն արդեն ասպետ կարգված լիներ, ապա կխրատեր նրան նման ստորության համար:

Այս ամենը նա այնքան խիզախ ու վճռական էր ասում, որ սաստիկ ահաբեկեց հարձակվողներին: Շնորհիվ իջևանատիրոջ հորդորի, նրանք դադարեցին քարկոծելը, ապա դոն Կիխոտը թույլ տվեց, որ հավաքեն վիրավորներին և վերսկսեց իր հսկումը գեներալգրահի առջև այնպիսի սառնասրտությամբ, ասես թե բան չէր պատահել:

Այս կատակները իջևանատիրոջը դուր չեկան, և գործին վերջ տալու համար նա վճռեց հյուրին անհապաղ ասպետ կարգել, քանի դեռ նոր աղետ չէր պատահել:

Ուստի, մոտենալով դոն Կիխոտին, ներողություն խնդրեց ստոր ռամիկների լկտի վարմունքի համար, որ առանց իր գիտության է եղել, թեև նրանց հանդգնությունը չարաչար պատժված է: Ապա նա մեկ էլ կրկնեց, որ ասպետ կարգելու ողջ էությունը ծոծրակին՝ ձեռքով, ուսին՝ սրով հարված հասցնելն է, մի բան, որ կարելի է անգամ բաց դաշտում անել: Գալով գեներալ առջև հսկում կատարելուն, ապա այդ էլ ավարտված պիտի համարել, քանի որ սովորաբար դա տևում է ընդամենը երկու ժամ, իսկ դոն Կիխոտը չորս ժամից ավելի է, ինչ հսկում է արթուն:

Դոն Կիխոտը այս ամենին հավատաց և պատասխանեց, որ պատրաստ է հնազանդելու և խնդրում է, որ ծեսը, ըստ կարելվույն, շուտ կատարվի, որովհետև եթե մեկնումեկի խելքին փչի դարձյալ հարձակվել իր վրա, նա դոյակում կենդանի շունչ չի թողնի, խնայելով միայն դոյակի տիրոջը՝ հարգանքից դրոժված, և միմիայն նրանց, որոնց համար նա բարեխոս կլինի: Վախեցած այս նախազգուշացումներից, ամրոցի տերն իսկույն գնաց բերեց տետրը, որի մեջ գրի էր առնում, թե ջորեպաններին ինչքան գարի ու դարման է բաց թողնում և, ուղեկցությամբ մոմի կտոր բռնած մի տղայի և արդեն հիշատակված երկու աղջիկների, մոտեցավ դոն Կիխոտին, հրամայեց, որ նա ծնկի գա և ինչ-որ աղոթք ջերմեռանդությամբ կարդալու ձև արեց: Ընթերցանության միջոցին նա հանկարծ տարավ-բերեց և խփեց դոն Կիխոտի ծոծրակին, ապա նրա իսկ թրով զարկեց ուսին, շարունակելով աղոթքի պես բան մոթմոթալ:

Այդ ամենից հետո առաջարկեց, որ տիկիկներից մեկը գոտեպնդի սրով նորընծա ասպետին, մի բան, որ տիկիկնը կատարեց շատ վարժ ու զուսպ:

Երբ որ այս չտեսնված ծեսերը կատարված էին այսպիսի արագությամբ, դոն Կիխոտն շտապեց ձի հեծնել՝ այնքան անհամբեր էր նա արկածախնդրության: Նա իսկույն թամբեց Ռոսինանտին, թռավ վրան և, գրկելով իջևանատիրոջը, շնորհակալություն հայտնեց իրեն ասպետ կարգելու համար այնպիսի արտասովոր ոճով, որ անհնար է վերարտադրել:

Իսկ իջևանատերը, որ ուրախ էր նրանից ազատվելու համար, պատասխանեց ավելի կարճ, բայց ոչ պակաս հռետորական ոճով, օթևանելու համար բան չվերցրեց և նրան բարի ճանապարհի մաղթեց:

ԳԼՈՒԽ IV
ՈՐ ՊԱՏՄՈՒՄ Է, ԹԵ ԻՆՉ ՊԱՏԱՅԵՑ ՄԵՐ ԱՍՊԵՏԻՆ
ԻԶԵՎԱՆԱՏՆԻՑ ԴՈՒՐՍ ԳԱԼՈՒՑ ՅԵՏՈ

Լույսը բացվում էր, երբ դոն Կիխոտը դուրս եկավ իջևանատնից և այնքան գոհ, այնքան հպարտ, ուրախությունից այնքան հուզված՝ ասպետ կարգված լինելու համար, որ նրա ձիու կողերն էլ էին դա զգում:

Սակայն մտաբերելով իջևանատիրոջ խորհուրդները անհրաժեշտ պաշարի մասին, որ մարդ պիտի հետը վերցրած լինի՝ մանավանդ փող ու շապիկներ, նա վճռեց տուն դառնալ, որ ամեն ինչի պատրաստություն տեսնի և, միաժամանակ, գինակիր գտնի: Այն էլ ասենք, որ նա նկատի ուներ իր հարևան մի գյուղացու, աղքատ և մեծ ընտանիքի տիրոջ, բայց շատ հարմար՝ թափառական ասպետի գինակրի պաշտոնի համար:

Այս մտադրություններով նա շուռ տվեց Ռոսինանտի գլուխը դեպի գյուղ, և ձին, կարծես տիրոջ միտքն ըմբռնելով, այնպիսի պատրաստակամությամբ և այնքան թեթև վազեց, ասես նրա սմբակները չէին էլ դիպչում գետնին:

Հագիվ էր դոն Կիխոտը մի քանի քայլ անցել, որ նրան թվաց, թե աջ կողմում գտնվող անտառի թավուտից թույլ ու աղեխարշ հեծեծանք է լսվում:

Լսելուն պես նա ասաց.

— Շնորհակալ եմ երկնքից ինձ առաքած ողորմածության համար: Ահա դեպքը բերում է ինձ կատարելու ասպետի պարտականությունը և քաղելու իմ ազնիվ որոշման պտուղը: Անտարակույս, իմ օգնության և պաշտպանության կարոտ որևէ տղամարդ կամ կին է հեծեծում:

Եվ, շուռ տալով Ռոսինանտի գլուխը, նա շտապեց դեպի այն կողմը, որտեղից հեծեծանքի ձայն էր գալիս: Հենց որ մտավ անտառ, տեսավ կաղնուց կապած մի մատակ, իսկ նրա կողքին մի ուրիշ ծառից կապած տասնհինգ տարեկան մի տղա, որ մինչև գոտկատեղը մերկ էր: Լաց լինողն էլ հենց սա էր և ոչ առանց պատճառի, որովհետև մի բռի գյուղացի նրան անխնա ծեծում էր կաշվե փոկով, յուրաքանչյուր հարվածի հետ խրատ ու խորհուրդ տալով.

— Աչքդ բաց պահիր, իսկ բերանդ՝ փակ:

Իսկ տղան պատասխանում էր.

— Էլ երբեք չեմ անի, տեր իմ, խոսք եմ տալիս, որ այսուհետև ավելի լավ կպահեմ հոտը:

Տեսնելով այս բարբարոսությունը, դոն Կիխոտը ցասկոտ ձայնով բացականչեց.

— Անարժան ասպետ, տմարդություն է հարձակվելը նրանց վրա, ովքեր ի վիճակի չեն պաշտպանվելու: Ձի հեծեք և սիզակ վերցրեք (գյուղացու նիզակը հենված էր նույն կաղնուն, որից կապած էր նրա ձին), և ես կապացուցեմ ձեր վարմունքի ողջ ստորությունը:

Տեսնելով իր գլխի վերև ինչ-որ կերպարանք, որի վրա զանազան գեղեքեր են կախված և որը քիչ է մնում նիզակը խրի իր փորը, գյուղացին վճռեց, որ հասել է իր վախճանը, ուստի ահուղողով պատասխանեց.

— Պարոն ասպետ, այս տղան, որին ես պատժում եմ, իմ ծառան է, իմ ոչխարներն է արածացնում այստեղից ոչ հեռու: Ես նրան պատժում եմ անփութության և ծուլության համար, իսկ նա դուրս է տալիս, իբրև թե ես այդ չարամտությամբ եմ անում, որ իր ռոճիկը կտրեմ: Աստված վկա, ես իմ հոգիս, սո՛ւտ:

— Սուտը դու ես, ստոր ու կրպիտ արարած,— բացականչեց դոն Կիխոտը:— Մեզ վրա լույս սփռող արևը վկա, ես իսկույն ևեթ նիզակով կխոցեմ քեզ: Անմիջապես վճարիր նրան առանց մի խոսք ասելու, թե չէ մեկ հարվածով քեզ շան սատակ կանեմ: Եվ արձակիր նրան, շո՛ւտ:

Գյուղացին գլուխը կախ ու լուռ արձակեց իր ծառային, իսկ դոն Կիխոտը հարցրեց տղային, թե տերն իրեն ինչքան է պարտք:

Տղան պատասխանեց, թե ինը ամսվա ռոճիկը, հաշվելով ամսական յոթ ռեալ:

Դոն Կիխոտը հաշվեց. դուրս եկավ վաթսուներեք ռեալ, և հրամայեց, որ գյուղացին իսկույն քսակը հանի կամ պատրաստվի մահվան:

Ահաբեկված գյուղացին երդվեց իրեն սպառնացող կործանումով, որ իր պարտքը բնավ այդքան մեծ չէ, որ պետք է հաշվի առնել և այդ գումարից հանել երեք զույգ կոշիկի արժեքը, որ ծառան մաշել է, և երկու անգամ արյուն առնելու վճարը, որ արվել է նրա հիվանդության ժամանակ և նստել է մեկ ռեալ:

— Ենթադրենք թե այդպես է,— պատասխանեց դոն Կիխոտը,— սակայն նրան անմեղ տեղը ծեծելով դուք լրիվ ստացել եք թե կոշիկների, թե արյուն առնելու համար: Որովհետև եթե նա քո կոշիկի կաշին է ճղել, ապա դուք նրա սեփական կաշին եք ճղել: Եթե սափրիչը նրա հիվանդության ժամանակ է արյուն առել, ապա դու առողջի արյունն ես առնում: Կնշանակի՝ տեղը դուրս է եկել:

— Ցավն այն է, պարոն ասպետ, որ մոտս փող չունեմ: Թող Անդրեսը հետս գա տուն, և ես կվճարեմ մինչև վերջին ռեալը:

— Ե՛ս... նրա հետ տո՛ւն գնամ,— բացականչեց տղան:— Երբե՛ք, պարոն, մտքովս էլ չի անցնի: Հենց որ նրա հետ մենակ մնամ, նա իմ կաշին կքերթի:

— Նա այդ չի անի,— առարկեց դոն Կիխոտը,— իմ պատիվը կպահի: Թող միայն երդվի ասպետական ուխտով, որին պատկանում է, ես նրան բաց կթողնեմ և կերաշխավորեմ, որ կվճարի:

— Խորհեցեք, թե ի՞նչ եք ասում, ձերդ ողորմածություն,— ասաց տղան:— Իմ տերը իսկի ասպետ էլ չէ և ոչ մի ասպետական ուխտի մեջ չի մտնում: Նա Խուան Յալդադոնն է, Կինտանար գյուղի հարուստներից:

— Անդրես, տղաս, ես չեմ հրաժարվում,— ընդհատեց նրան գյուղացին:— Արի գնանք, երդվում եմ աշխարհիս երեսին գոյություն ունեցող ասպետական բոլոր ուխտերով, որ, ինչպես ասացի, կվճարեմ մինչև վերջին ռեալը, այն էլ նոր-նոր դրամներով:

— Շահը ներում եմ ձեզ,— ասաց դոն Կիխոտը:— Ես միանգամայն բավարարված կլինեմ, եթե դուք սովորական ռեալներով վճարելու լինեք: Ձեր երդումը պահեք, հա՛, թե չէ ես ինքս եմ երդվում, որ կվերադառնամ, կգտնեմ ձեզ և կպատժեմ: Դուք կարող եք մողեսի պես թաքնվել, միևնույն է, դարձյալ ես ձեզ կգտնեմ: Իսկ եթե հաճեիք իմանալ, թե ով է ձեզ հրամայողը, ապա իմացած եղեք (հիմա դուք ավելի եռանդուն կկատարեք ձեր խոստումը)՝ ես արի Դոն Կիխոտ Մանչացին եմ, անարգանք և անարդարություն պատճառողների վրիժառուն: Տերը ձեզ հետ, և միք մոռանա ձեր խոստումն ու երդումը, թե չէ պատիժը վրա կհասնի:

Այս խոսքերը բերնին՝ նա խթանեց Ռոսինանտին և արագ-արագ հեռացավ:

Գյուղացին նրան աչքերով ճամփա գցեց և համոզվելով, որ ասպետն անհետացավ անտառի թավուտում ու չի երևում, դարձավ իր ծառային ու ասաց.

— Ապա մոտ արի, Անդրես: Ես ուզում եմ վճարել քեզ պարտքս, ինչպես հրամայեց անարգանք պատճառողների վրիժառուն:

— Խոսք եմ տալիս ձեզ,— պատասխանեց Անդրեանը,— որ ձերո՞ր ողորմածությունը շատ լավ կանի, եթե կատարի բարի ասպետի հրամանը: Աստված Նրան հազար տարի կյանք տա իր արհուլթյան և արդար դատաստանի համար: Երդվում եմ, որ եթե դուք ինձ վճարելու չլինեք, Նա իսկույն կվերադառնա և ձեր հախիցը կգա, ինչպես որ խոստացավ: — Ես էլ եմ խոսք տալիս,— պատասխանեց գյուղացին:— Բայց որովհետև ես քեզ շատ եմ սիրում, ապա իսկույն պարտքս կավելացնեմ, որպեսզի հատուցումն էլ ավելի լինի:

Եվ, բռնելով տղայի թևից, դարձյալ կապեց Նրան Նույն կաղնուց և գանահարեց, հասցնելով կիսամեռ վիճակի:

Ահա այսպես արի ասպետ դոն Կիխոտ Մանչացին պայքարի մտավ անարդարության դեմ:

Շուտով դոն Կիխոտը հասավ մի տեղ, որտեղ ճամփան բաժանվում էր չորս ճյուղի: Նա իսկույն մտաբերեց, որ թափառական ասպետները, սովորաբար, կանգ առնելիս են եղել ճամփաբաժաններում և խորհել, թե որ ճամփով ընթանան: Որպեսզի Նրանց օրինակին հետևած լինի, նա էլ մի պահ կանգ առավ, ապա բաց թողեց Ռոսինանտի սանձը, որը հավատարիմ իր սկզբնական մտադրության, բռնեց գոմը տանող ճամփան:

Մի երկու մղոն կտրելուց հետո դոն Կիխոտը նկատեց մարդկանց մի մեծ խումբ: Դրանք, ինչպես հետո պարզվեց, տիլեդոացի վաճառականներ էին և գնում էին Մուրսիա՝ մետաքս գնելու:

Վեց հոգի էին Նրանք և գնում էին գլխներին հովանոց բռնած, ուղեկցությամբ չորս հեծյալ ծառաների և երեք ջորեպանների, որ ոտքով էին գնում:

Հագիվ էր Նրանց նշմարել դոն Կիխոտը, որ իսկույն երևակայեց, թե դա արկածի Նոր առիթ է: Ուստի հպարտ ու խիզախ տեսքով ոտքերն ամրացրեց ասպանդակների մեջ, ավելի ամուր բռնեց Նիզակը, կուրծքը ծածկեց վահանով և ճամփի մեջտեղում կանգնելով սպասեց, որ թափառական ասպետները մոտ գան (որովհետև վաճառականներին նա թափառական ասպետներ էր համարում):

Երբ որ Նրանք մոտեցան այնչափ, որ կարող էին իրեն տեսնել և լսել ձայնը, դոն Կիխոտը բարձրաձայն ու հպարտ ասաց.

— Ոչ ոք ձեզնից մի քայլ առաջ չի անի, եթե չխոստովանի, որ ամբողջ աշխարհում ավելի գեղեցիկ կին չկա, քան աննման Դուլսինեսա Տոբոսցին:

Թե անձանոթի խոսքերից, թե կերպարանքից, վաճառականները կռահեցին, որ դա խելագար է: Սակայն Նրանք կամեցան իմանալ, թե ինչո՞ւ է իրենցից այդպիսի խոստովանություն պահանջում, և Նրանց միջից կատակասեր ու սրամիտ մեկը պատասխանեց.

— Պարոն ասպետ, մենք չենք ճանաչում այդ բարի տիկնոջը, որի մասին դուք խոսում եք: Ցույց տվեք մեզ Նրան և, եթե պարզվի, որ նա իրոք այդքան գեղեցիկ է, ինչպես դուք եք պնդում, մենք ամենայն սիրով և առանց որևէ հարկադրանքի կճանաչենք ճշմարտությունը և կատարած կլինենք ձեր պահանջը:

— Եթե ես Նրան ձեզ ցույց տամ,— ասաց դոն Կիխոտը,— և դուք ընդունեք այդքան ակներև մի ճշմարտություն, ապա ի՞նչը կլինի ձեր արժանիքը: Ես պահանջում եմ ձեզնից, որպեսզի դուք հենց առանց Նրան տեսնելու հավատաք, ճանաչեք, հաստատեք, երդվեք և պաշտպանեք այդ ճշմարտությունը: Հակառակ դեպքում ես

ձեզ մարտի եմ կանչում, անճոռնի և ժպիտի մարդուկներ: Դուրս եկեք կամ մեկ-մեկ, ինչպես պահանջում է ասպետական օրենքը, կամ բոլորդ միասին, ես սպասում եմ ձեզ և հուսով եմ, ըստ արժանվույն կդիմավորեմ ձեզ, հավատացած լինելով, որ կատարելապես արդարացի եմ:

— Պարոն ասպետ,— առարկեց վաճառականը,— բոլոր այս իշխանների՝ իմ ուղեկիցների անուկից աղաչում եմ ձերդ ողորմածությանը, որպեսզի մենք մեր հոգու վրա մեղք վերցրած չլինենք, ընդունելով մի բան, որ երբեք չենք տեսել և որի մասին երբեք չենք լսել, ցույց տվեք այդ տիկնոջ որևէ պատկերը, անգամ եթե այդ պատկերը ցորենի հատիկից մեծ չլինի՝ չէ՞ որ ասվում է, թե փոքրիկ մի բրդից ճանաչվում է ոչխարը: Դա մեզ միանգամայն կհանգստացնի և կհամոզի, ձերդ ողորմածությունն էլ բավարարված կլինի, ստանալով ցանկացածը:

— Ստո՛ր սրիկա,— զայրույթով բռնկված գոչեց դոն Կիխոտը:

Եվ, ասելով այս խոսքերը, նա նիզակը ճոճեց և կատաղի ու ցասումնալից հարձակվեց իր խոսակցի վրա այնպես, որ եթե վերջինիս բախտից Ռոսինաստը ճամփի կեսին չսայթաքեր ու վայր չընկներ, ապա հանդուգն վաճառականի բանը բուրդ կլիներ:

Ռոսինաստը վայր ընկավ, և դոն Կիխոտը գլորվեց մի կողմ: Չնայած իր թափած ճիգերին, նա ոչ մի կերպ չկարողացավ ոտքի ելնել՝ այնքան էին խանգարում նիզակը, վահանը, խթանները, սաղավարտը և ծանր ու հնադարյան գեներուզահը: Վեր կենալու ապարդյուն ճիգ թափելով, նա միաժամանակ շարունակում էր խոսել.

— Մի՛ք փախչի, վախկոտներ, անպիտաններ, սպասեցեք: Իմ մեղքը չէ, որ ես վայր ընկա, մեղքը իմ երիվարինն է:

Ջորեպաններից մեկը, որ, ըստ երևույթին, հեզ բնավորության տեր չէր, լսելով, որ վայր ընկած ասպետը շարունակում է լուտանք թափել իրենց գլխին, չհամբերեց և վճռեց, ի պատասխան, նրա բուրդը գզել: Նա մոտեցավ դոն Կիխոտին, խլեց նրա ձեռքից նիզակը, կտոր-կտոր արեց և մի կտորով սկսեց հարվածել մեր ասպետին այնպես, որ չնայած զրահին, ջարդեց նրան, ասես մի ջվալ ցորեն: Վաճառականները գոռում էին, որ նա դադարի, այլևս չխփի, բայց ջորեպանը ոգևորվել էր և չէր ուզում խաղին վերջ տալ, մինչև որ չսպառեց իր ցասումի ողջ պաշարը: Նիզակի կտորները մեկը մյուսի հետևից վերցնելով նա կոտորում էր, հարվածելով գետնին փռված թշվառական ասպետի մեջքին, որը, չնայած կարկուտի պես տեղացող հարվածներին, չէր լռում և շարունակում էր սպառնալ երկնքին, երկրին և նրանց, ում ավագակների տեղ էր դնում:

Վերջապես ջորեպանը հոգնեց, և վաճառականները շարունակեցին իրենց ճամփան: Ամբողջ ճամփորդության ընթացքում նրանք ասում ու խոսում էին ծեծ կերած ասպետի մասին:

Դոն Կիխոտը, տեսնելով, որ թշնամիները հեռացան, նորից վեր կենալու փորձ արեց: Սակայն եթե ողջ և առողջ չկարողացավ ոտի կանգնել, ապա հիմա ծեծված, կիսամեռ վիճակում ինչպե՞ս ելներ:

Այնուհանդերձ նա իրեն երջանիկ էր համարում, երևակայելով, որ հենց այդպիսի ճախորդություններ են պատահում թափառական ասպետներին և որ ամբողջ մեղքը ձիունն է: Միայն թե վեր կենալ նա դարձյալ չկարողացավ, այնքան էին ցավում ոսկորները:

ԳԼՈՒԽ V
ՈՐ ՇԱՐՈՒԼԱԿՈՒՄ Է ՄԵՐ ԱՍՊԵՏԻ
ՉԱԽՈՐԴՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆԸ

Այդ միջոցին ճամփով մի գյուղացի էր անցնում, նույն գյուղի բնակիչ, որտեղից որ մեր ասպետն էր, և նրա դրացին: Նա վերադառնում էր ջրաղացից, որտեղ ցորեն էր տարել:

Հանելով դոն Կիխոտի երեսակալը, որ ջարդվել էր փայտի հարվածներից, գյուղացին սրբեց նրա փոշոտ դեմքը:

— Պարոն Կեխադա (որովհետև նա այդպես էր կոչվում, քանի խելքը տեղն էր և խաղաղ հիդալգոյից թափառական ասպետ չէր դարձել), այդ ո՞վ է ձեր ողորմածության բուրդն այդպես գզել:

Բարի մարդը ինամքով հանեց նրա կրծկալն ու մեջկալը, որպեսզի տեսնի՝ վիրավորված հո չի՞: Սակայն ոչ վերք, ոչ արյուն չէրևաց: Ապա բարձրացրեց նրան գետնից և մեծ դժվարությամբ նստեցրեց իր էջի վրա: Վերջապես հավաքեց զենքերը, անգամ նիզակի կտորները, կապեց այդ ամենը Ռոսինանտի թամբին, բռնեց ձիու սանձն ու էջի նոխտան և ճանապարհ ընկավ դեպի գյուղ, խորհելով խելագար խոսքերի մասին, որ արտասանում էր դոն Կիխոտը:

Գյուղացին հանգեց այն եզրակացության, որ իր հարևանը ցնդել է և շտապեց շուտ տուն հասնել, որովհետև դոն Կիխոտի երկար ու բարակ ճառերը ձանձրացնում էին:

Իրիկնադեմին նրանք հասան գյուղ: Սակայն գյուղացին սպասեց, որ բուլորովին մթնի, որովհետև չէր կամենում, որ մեկնումեկը տեսնի մեր հիդալգոյին ծեծված և հազիվհազ նստած էջի վրա: Երբ որ, նրա կարծիքով, հարմար ժամանակ հասավ, մտավ գյուղը և դիմեց դոն Կիխոտի տունը: Այստեղ բուլորը շփոթմունքի մեջ էին: Եկել էին նրա երկու մտերիմ բարեկամները՝ տեղական սափրիչն ու քահանան, և խոսում էին տնտեսուհու հետ, որ բարձրաձայն ասում էր.

— Ի՞նչ եք կարծում, ի՞նչ դժբախտություն կարող է եկած լինել մեր պարոնի գլխին: Ահա վեց օր է, ինչ անհետացել են նա էլ, նրա քնձռոտ ձին էլ, վահանն էլ, նիզակն էլ, զրահներն էլ: Ախ, ի՞նչ դժբախտ կին եմ եղել ես: Դա նույնքան ճիշտ է, որքան այն, որ մենք ծնվել ենք մեռնելու համար: Այն ասպետական անիծյալ գրքերը, որ սա հավաքում ու շարունակ կարդում էր, նրան խելագարեցրին: Հիմա ես հիշում եմ, թե քանի-քանի անգամ ինքն իր հետ խոսելիս ասում էր, թե մտադիր է թափառական ասպետ դառնալ, որպեսզի զանազան երկրներ գնա արկածներ որոնելու համար: Սատանան տանի բոլոր այդ գրքերը, որ կործանեցին Մանչայի ամենախելոք գլուխը:

Նույնն էր ասում դոն Կիխոտի զարմուհին և ավելացնում.

— Գիտե՞ք, պարոն վարպետ Նիկոլաս (այդպես էր սափրիչի անունը), հաճախ քեռիս տարվում էր այդ անիծյալ վեպերի ընթերցանությամբ ու ձեռքն առնում սուրը և սկսում ծակծկել պատերը: Իսկ երբ որ բուլորովին ուժասպառ էր լինում, հայտարարում էր, թե չորս հսկա է սպանել, որոնցից յուրաքանչյուրի հասակը չորս անգամ բարձր էր աշտարակից: Հոգնածությունից նա քրտնաթոր էր լինում, իսկ ինքը պնդում էր, թե դա արյուն է հոսում իր վերքերից, որ ստացել է մարտի միջոցին: Ապա նա խմում էր մի մեծ գավաթ պաղ ջուր, թարմանում, հանգստանում և հայտարարում, որ դա ոչ թե ջուր էր, այլ թանկագին խմիչք, որ բերել էր մի հզոր կախարհ՝ իր բարեկամը: Սակայն այս ամենի մեղքը իմն է, որովհետև ես գլխի չընկա նախօրոք հաղորդել ձեզ քեռուս խելագարության մասին, չէ՞ որ դուք օգնած կլինեիք նրան, չէիք թողնի, որ հասնի այդ օրին, և այրած կլինեիք այս անօրեն գրքերը (իսկ նա դրանցից շատ-շատ ունի), որովհետև դրանք միանգամայն արժանի են հրաճարակ լինելու:

— Ես էլ նույն կարծիքին եմ,— վրա բերեց քահանան,— և խոսք եմ տալիս, որ վաղն իսկ դրանք կրակի կմատնենք, որպեսզի էլ չմղեն ընթերցողներին դեպի այդպիսի գործեր, որպիսիք, երևի, հիմա կատարում է իմ խեղճ բարեկամը:

Դոն Կիխոտն ու նրա ուղեկիցը լսեցին այս բոլոր խոսակցությունները, և գյուղացու համար լրիվ պարզվեց իր հարևանի ցավը: Ուստի նա բարձրաձայն աղաղակեց.

— Բա՛ց արեք:

Ձայնի վրա բոլորը դուրս վազեցին: Տղամարդիկ ճանաչեցին իրենց բարեկամին, կանանցից մեկը՝ իր տիրոջը, մյուսը՝ քեռուն, և բոլորը վրա տվին, որ գրկեն նրան, մինչդեռ նա մնացել էր էջի վրա նստած, որովհետև ոչ մի կերպ չէր կարողանում ցած իջնել:

— Բոլորդ էլ համբերեք, ես ծանր վիրավորված եմ իմ երիվարի պատճառով: Ինձ տարեք դրեք անկողին և, եթե հնարավոր է, իմաց տվեք իմաստուն Ուրգանդային⁴, որ նա բուժի և կապի իմ վերքերը,— ասաց նա:

— Ի՛նչ դժբախտություն, տեսա՞ք,— բացականչեց տնտեսուհին:— Սիրտս ճիշտ էր ասում, թե մեր պարոնի որ ոտն է կաղում: Համեցեք, ձեր գալուստը բարի, ձերդ ողորմածություն, մենք կկարողանանք բժշկել ձեզ և առանց այդ Ուրգանդայի⁵: Մի անգամ էլ, հազար անգամ էլ անիծվեն այդ ասպետական գրքերը: Ահա թե որտեղ հասցրին ձերդ ողորմածությանը:

Ապա նրանք դոն Կիխոտին տարան դրեցին անկողին և ուզում էին կապել վերքերը, սակայն ոչ մի վերք չէրևաց: Նա բացատրեց, թե պարզապես իր երիվար Ռոսինանտի հետ գլորվել է գետնին՝ տասը հսկաների դեմ մարտնչելիս: Ավելի հանդուգն ու կատաղի էակներ, նրա ասելով, աշխարհս չի ստեղծել:

— Պա՛-պա՛-պա՛-պա՛,— ընդհատեց քահանան,— գործը հսկաների՛ն հասավ: Ազնիվ խոսք, վաղն ևեթ, արևը մայր չմտած, բոլոր գրքերն այրված կլինեն:

Նրանք սկսեցին դոն Կիխոտին հարցուփորձ անել, սակայն սա չուզեց որևէ բան պատմել, միայն խնդրեց, որ ուտելու բան տան իրեն և հանգիստ թողնեն, որովհետև ամենից շատ ուտելու և քնելու կարիք ունի:

Նրա ցանկությունը կատարեցին: Ապա քահանան մանրամասն հարցուփորձ արեց գյուղացուն, թե ինչպես գտավ դոն Կիխոտին: Գյուղացին պատմեց և կրկնեց բոլոր անմտությունները, որ մեր ասպետն ասում էր թե գետնին պառկած ժամանակ, թե էշով գալիս:

ԳԼՈՒԽ VI
ՄԵԾ ՈՒ ԶՎԱՐՃԱԼԻ ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ,
ՈՐԻՆ ԵՆԹԱՐԿԵՑԻՆ ԶԱՅԱՆԱՆ ՈՒ ՍԱՓՐԻՉԸ
ՄԵՐ ՀԱՆՃԱՐԵՂ ՀԻԴԱԼԳՈՅԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ

Դոն Կիխոտը դեռ քնած էր: Քահանան խնդրեց նրա զարմուհուց այն սենյակի բանալին, որտեղ պահված էին գրքերը՝ այս մեծ դժբախտության մեղապարտները, և աղջիկը մեծ պատրաստակամությամբ հանձնեց բանալին:

⁴ Ուրգանդա— Ամադիս Գաղիացուն հովանավորող կախարդ կին:

⁵ Ուրգանդա — Ուրգանդայի աղավաղված անունն է, կնշանակի ձեր կին:

Բոլորը, տնտեսուհու ուղեկցությամբ, ներս մտան և տեսան հարյուրից ավելի խոշոր, փառակազմ հատորներ և շատ ուրիշ ավելի փոքր գրքեր:

Քահանան խնդրեց, որ սափրիչը մեկը մյուսի հետևից գրքերը տա իրեն, որպեսզի ինքը պարզի, թե դրանց մեջ ի՞նչ է խոսվում. չէ՞ որ կարող է պատահել, որ դրանցից մի քանիսը արժանի չլինեն հրկիզման:

— Չէ, չէ,— բացականչեց դոն Կիխոտի զարմուհին,— պետք չէ խնայել դրանցից և ոչ մեկը, դրանք բոլորն էլ մեղավոր են: Ամենից լավը այն կլինի, որ մենք լուսամուտից դուրս թափենք բակ, մի կույտ անենք և վառենք, կամ թե տանենք անասնաբակը և այնտեղ խարույկ վառենք: Այնտեղից ծուխը մեզ չի անհանգստացնի:

Նույնն էր ասում նաև տնտեսուհին:

Գրքերը հանձնեցին տնտեսուհուն, իսկ գրքերի քանակը քիչ չէր, և տնտեսուհին, սանդուղքներով գնալ-գալուց ազատվելու համար, դուրս թափեց դրանք լուսամուտից:

Այնուհետև քահանան ու սափրիչը որոշեցին պատ շարել և ծածկել գրադարանի դուռը այնպես, որ դոն Կիխոտը վեր կենալուց հետո այլևս չկարողանա գտնել գրքերը (նրանք հույս ունեին, որ, վերացնելով պատճառը, կվերացնեն նաև հետևանքները): Իրար մեջ պայմանավորվեցին ասել դոն Կիխոտին, որ մի կախարդ թռցրել է սենյակը, գրքերն էլ հետը: Այդ ամենը կատարվեց մեծ փութկոտությամբ:

Երկու օր անց դոն Կիխոտը վեր կացավ, և նրա առաջին գործը եղավ գնալ գրքերին նայել: Չգտնելով սենյակը, որտեղ գրքերն էին, նա սկսեց թափառել տնով մեկ և որոնել բոլոր սենյակներում: Նա մոտենում էր այն տեղին, որտեղ առաջ դուռ կար, մատներով ձեռք էր տալիս և աջ ու ձախ նայում:

Վերջապես երկար որոնելուց հետո հարցրեց տնտեսուհուն, թե ո՞ր կողմն է իր մատենադարանը:

Տնտեսուհին, նախապես գիտենալով, թե ինչ պիտի ասի, պատասխանեց.

— Մատենադարանս ո՞րն է: Այդ ինչե՞ր էք որոնում, ձեր ողորմածություն: Էլ ոչ մատենադարան է մնացել, ոչ գիրք, որովհետև դեն ամեն ինչ տարել է:

— Իսկ էլ դեռ չի,— առարկեց զարմուհին,— այլ կախարդը, որ եկավ մի գիշեր, ամպի վրա բազմած, ձեր ողորմածության այստեղից գնալուց հետո: Նա իջավ վիշապից, որի վրա հեծել էր, ներս մտավ ձեր մատենադարանը և չգիտեմ, թե ինչ արեց-չարեց այնտեղ, միայն թե մի պահ անց նա դուրս թռավ կտուրից, իսկ տունը լցվեց ծխով: Երբ մենք սիրտ արինք նայելու, թե ինչ է արել այնտեղ, արդեն ոչ գիրք կար, ոչ սենյակ: Ես էլ, տնտեսուհին էլ, միայն մի բան ենք լավ հիշում՝ երբ որ այդ չար ծերուկը թռչում-գնում էր, նա բարձրաձայն գոչեց, թե՛ սենյակի տիրոջը ինքը մեծ վնաս հասցրեց, որը հետագայում կիմացվի: Դրան նա ավելացրեց, որ ինքը կոչվում է իմաստուն Մունյատուն:

— Ֆրեստոն կասեն,— ընդհատեց դոն Կիխոտը:

— Ես ի՞նչ իմանամ,— պատասխանեց աղջիկը,— Ֆրեստոն է, թե Ֆրիտոն, հիշում եմ միայն, որ անունը վերջանում էր *տոն*-ով:

— Այդպես է, որ կա,— ասաց դոն Կիխոտը,— դա մի իմաստուն կախարդ է, իմ ռիսերիմ թշնամին, որովհետև իր արիեստի և գրքերի շնորհիվ իմացել է, թե հասնելու է ժամը, և ես մենամարտելու եմ մի ասպետի հետ, որին նա հովանավորում է, և թե

ինձ վիճակված է հաղթել, հակառակ նրա բոլոր ճիգերին, ու հիմա աշխատում է ինձ ամեն տեսակ անախորժությունն պատճառել: Սակայն հավատացնում եմ, որ նա սխալվում է և չի խուսափի նախախնամությունից:

— Ո՞վ կարող է կասկածել որ,— ասաց զարմուհին:— Սակայն, ձեր ողորմածություն, քեռի ջան, ո՞վ է ստիպում ձեզ մտնելու բոլոր այդ կռիվների մեջ: Ավելի լավ չի՞ տանը խաղաղ նստեք, քան թափառեք աշխարհով մեկ, մեր ցորենի հացից առավել լավը որոնելու համար: Հո գիտեք՝ պատահում է, որ մարդ բրդի հետևից է ընկնում և ինքն է խուզված վերադառնում:

— Ախ, զարմուհիս,— բացականչեց դոն Կիխոտը,— ինչ թյուր ես ըմբռնել դու այդ բանը: Մինչև ինձ խուզեն, ես ինքս կպոկեմ բոլորի մորուքը, ովքեր միայն երևակայեն իմ մի հատիկ մագին դիպչել:

Տեսնուհին ու դոն Կիխոտի զարմուհին որոշեցին այլևս չառարկել, որպեսզի չգրգռեն նրա զայրույթը:

ԳԼՈՒԽ VII ՈՐ ՊԱՏՄՈՒԿ Է ՓԱՌԱՊԱՆԾ ԱՍՊԵՏ ԴՈՆ ԿԻԽՈՏ ՄԱՆՉԱՑՈՒ ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՐՇԱՎԻ ՄԱՍԻՆ

Դոն Կիխոտը կես ամիս խաղաղ նստեց տանը, ոչ մի բանով չարտահայտելով իր առաջվա գժությունները շարունակելու ցանկությունը: Այդ օրերի ընթացքում նա քանիցս զվարճալի գրույցներ ունեցավ իր երկու բարեկամների՝ քահանայի և սափրիչի հետ այն մասին, թե աշխարհս ոչ մի բանի այնքան կարիք չունի, ինչքան թափառական ասպետների և թե ինքը պիտի հարություն տա թափառական ասպետությանը:

Քահանան մեկ ընդդիմախոսում էր նրան, մեկ էլ առերես համաձայնում, որովհետև առանց այդ խորամանկությունը բանեցնելու հնարավոր չէր լինի ապացուցելու նրան իր մոլորությունը:

Այդ ընթացքում դոն Կիխոտն սկսեց համոզել մի գյուղացու, իր հարևանին, բարի մի մարդու, բայց ծերը պակաս: Վերջ ի վերջո նա այնքան համոզեց, այնքան խոսեց ու բաներ խոստացավ, որ խեղճ գյուղացին համաձայնեց գնալ նրա հետ՝ որպես զինակիր: Ի միջի այլոց, դոն Կիխոտը նրան խորհուրդ տվեց երկար ու բարակ չխորհել և անմիջապես ելնել թափառելու, որովհետև կարող է այնպիսի արկած պատահել, որ ինքը մի կղզի կնվաճի և նրան կառավարիչ կնշանակի:

Այս և նման խոստումներից ոգևորված Սանչո Պանսան (այսպես էր գյուղացու անունը) թողեց կնոջն ու երեխաներին և մտավ ծառայության իր հարևանի մոտ, իբրև զինակիր:

Ապա դոն Կիխոտն սկսեց փող հավաքել՝ մի բան ծախեց, մյուսը՝ գրավ դրեց, և մեծ վնասով բավական գումար հավաքեց:

Բացի այդ, նա իր մի բարեկամից փոխ վերցրեց կլոր վահան, մի կերպ կարգի բերեց ջարդված սաղավարտը և նախազգուշացրեց իր զինակիր Սանչոյին, որ այսինչ օրն ու ժամին ինքը մտադիր է ճամփա ընկնել, որպեսզի նա էլ պատրաստություն տեսներ:

Դոն Կիխոտը հատկապես պնդում էր, որ Սանչոն չմոռանա ճամփորդական պայուսակ վերցնելու:

Վերջինս խոստացավ, որ չի մոռանա և ասաց, որ իր երևելի էշն էլ կվերցնի հետը, որովհետև ոտքով գնալու համար իր կազմվածքն այնքան էլ հարմար չէ: Այդ հանգամանքը մի քիչ շփոթեցրեց դոն Կիխոտին, և նա աշխատում էր մտաբերել՝ ունեցե՞լ են արդյոք թափառական ասպետները զինակիրներ, որոնք էշով են գնալիս եղել, բայց նրա միտքը ոչ մի այդպիսի դեպք չէր գալիս:

Այնուհանդերձ նա համաձայնվեց, հավատացած լինելով, որ առաջին իսկ հարմար դեպքում, առաջին իսկ հանդիպման պահին որևէ անպատկառ ասպետի հետ, կխլի նրա ձին և այդ ավելի պատվավոր կենդանուն կտա իր զինակրին: Վերջապես, նա շապիկների և այլ անհրաժեշտ իրերի պաշար տեսավ, հետևելով իջևանատիրոջ խորհուրդներին:

Երբ որ ամեն ինչ պատրաստ էր, մի գիշեր նրանք երկուսով աննկատ դուրս եկան գյուղից: Սանչոն անգամ մնաք բարով չասաց կնոջն ու երեխաներին, իսկ դոն Կիխոտը՝ տնտեսուհուն ու զարմուհուն: Ողջ գիշերը նրանք առաջ ընթացան, այնպես որ երբ լույսը բացվեց, այլևս երկյուղ չկար, որ նրանց կարող են գտնել, եթե որոնելու էլ լինեն:

Սանչո Պանսան, պայուսակով ու տիկով բեռնավորված, այնպես էր բազմել էշի վրա, ասես պատրիարք լիներ: Նա շատ անհամբեր էր խոստացված կղզու կառավարիչ դառնալու համար: Դոն Կիխոտը պատահմամբ ձիու գլուխը շուռ տվեց այն ճամփի վրա, որով նա գնացել էր առաջին անգամ, միայն թե հիմա ավելի հաճելի էր, որովհետև ժամը վաղորդյան էր և արևի շեղ ճառագայթները նրան չէին անհանգստացնում:

Այստեղ Սանչո Պանսան ասաց իր տիրոջը.

— Տեսեք, հա՛, ձերդ ողորմածություն, պարոն թափառական ասպետ, չմոռանաք ձեր խոստումը կղզու մասին: Ինչքան էլ մեծ լինի, ես գիտեմ, թե ինչպես կկառավարեմ:

Դոն Կիխոտը դրան պատասխանեց.

— Իմացած եղիր, իմ բարեկամ Սանչո Պանսա, որ հին ժամանակների թափառական ասպետների մեջ շատ տարածված սովորույթ է եղել նշանակել իրենց զինակիրներին նվաճած կղզիների կամ թագավորությունների կառավարիչ, և ես հաստատ որոշել եմ այդ գովելի սովորույթը վերականգնել: Ավելին կասեմ, ես կամենում եմ ավելի հեռուն գնացած լինել. իմ նախորդները, երբեմն կամ ավելի ճիշտ՝ միշտ, սպասում էին, որ իրենց զինակիրները ծերանան և ծառայությունից ուժասպառվեն, շատ դժնդակ օրեր և առավել վատթար գիշերներ անցկացնեն, ապա շնորհում էին նրանց որևէ հովտի կամ գավառի մարկիզություն կամ կոմսություն և նույնիսկ ավելի պակաս բան: Իսկ ես, եթե մենք երկուսս էլ կենդանի մնացինք, հնարավոր է, որ մի վեց օրից նվաճեմ այնպիսի թագավորություն, որին հպատակված լինեն մի քանի ուրիշները և որը քեզ ավելի հարմար գա, կտամ քեզ, թագադրելով քեզ արքա: Չկարծես, թե ես չափազանցում եմ՝ թափառական ասպետներին այնպիսի պատմություններ ու դեպքեր են պատահում, որ ոչ ոք ո՛չ տեսել է, ո՛չ երևակայել: Այնպես որ ես հեշտությամբ կարող եմ նվիրել քեզ խոստացածիցս էլ ավելին:

— Ասել է թե,— պատասխանեց Սանչոն,— եթե, ոնց որ ձերդ ողորմածությունն է ասում, հրաշքով թագավոր դառնամ, իմ կնիկս էլ թագուհի՞ կդառնա, զավակներս էլ թագաժառանգներ՞:

— Ի՛նչ կասկած,— պատասխանեց դոն Կիխոտը:

— Ես էլ չեմ կասկածում,— պատասխանեց Սանչո Պանսան,— մանավանդ որ այնպիսի հզորագոր տեր ունեմ, ինչպես ձերդ ողորմածությունն է՝ անշուշտ դուք ինձ կնվիրեք այն, ինչ որ ավելի հարմար ու հաճելի լինի ինձ համար:

ԳԼՈՒԽ VIII

ՓԱՌԱՎՈՐ ՀԱՂԹԱՆԱԿԻ ՄԱՍԻՆ, ՈՐ ՏԱՐԱՎ ԱՐԻ ԴՈՆ ԿԻՒՈՏԸ ՀՈՂՄԱՂԱՑՆԵՐԻ ԴԵՄ ՄՂԱԾ ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ ԵՎ ԱՆԵՐԵՎԱԿԱՅԵԼԻ ՍԱՐՏՈՒՄ, ԻՆՉՊԵՍ ԵՎ ԱՅԼ ԱՆՑՔԵՐԻ ՄԱՍԻՆ, ՈՐ ԱՐԺԱՆԻ ԵՆ ՀԱՃԵԼԻ ՀԻՇԱՏԱԿՈՒԹՅԱՆ

Այստեղ դաշտի մեջ նրանք տեսան երեսուն թե քառասուն հողմադաց:

Նկատելով դրանք, դոն Կիխոտն ասաց իր զինակրին.

— Բարի բախտը ավելի լավ է դասավորում մեր գործերը, քան մենք կարող էինք ցանկանալ: Նայիր այն կողմ, Սանչո Պանսա, բարեկամ, տեսնում ես երեսուն, գուցե էլ ավելի ահեղ հսկաներին: Իսկույն ես կմարտնչեմ նրանց դեմ և կկոտորեմ բոլորին, մինչև վերջինը: Այս ավարը կդառնա մեր հարստության սկիզբը: Որովհետև արդար և հաճո է աստծուն այն մարդը, որ սույն չար սերմը վերացնի աշխարհիս երեսից:

— Ի՞նչ հսկաներ են որ,— հարցրեց Սանչո Պանսան:

— Այն, որ քո առջևն են,— պատասխանեց դոն Կիխոտը:— Տեսնո՞ւմ ես, ի՞նչ ահագին ձեռքեր ունեն: Ոմանց ձեռքերի երկարությունը գրեթե երկու մղոն է:

— Չգուշացեք, ձերդ ողորմածություն, այն, ինչ երևում է, իսկի էլ հսկաներ չեն, այլ հողմադացներ, իսկ այն, ինչ դուք ձեռքերի տեղ եք դնում, թևեր են, որ պտույտ են գալիս քամուց և պտտացնում աղացքարերը:

— Իսկույն երևում է,— պատասխանեց դոն Կիխոտը,— որ արկածների գործում դու դեռ անփորձ ես: Հսկանե՛ր են: Եվ եթե դու վախենում ես, ապա մի կողմ քաշվիր և աղոթք ասա, իսկ ես այդ միջոցին անհավասար և ահեղ մարտի կելնեմ նրանց դեմ:

Ու նա խթանեց Ռոսինանտի կողերը, առանց ուշ դարձնելու Սանչոյի ճիչերին, որը հավատացնում էր, թե նա ոչ թե հսկաների վրա է հարձակվելու, այլ՝ հողմադացների: Դոն Կիխոտը հաստատ համոզված լինելով, որ իր առջև հսկաներ են, ականջ չդրեց զինակրի ճիչերին: Նա առաջ էր սլանում, բարձրաձայն բացականչելով.

— Միք փախչի, վատհոգի և ստոր արարածներ, որովհետև ձեզ վրա հարձակվողը մեն-մենակ ասպետ է:

Այդ միջոցին թեթև քամի բարձրացավ, և ահագին թևերն սկսեցին պտտվել: Նկատելով այդ, դոն Կիխոտը շարունակեց.

— Եթե դուք ավելի շատ ձեռքեր ունենայիք, քան հսկա Բրիաբեյը և թափահարեիք, դարձյալ հատուցումից չէիք խուսափի:

Այս ասելով և հոգին իր տիրուհի Դուլսինեային պահ տալով, նա, վահանով պաշտպանված, նիզակը ճոճելով, բաց թողեց Ռոսինանտի գլուխը, հարձակվեց ամենամոտիկ հողմադացի վրա և նիզակը խրեց նրա թևը: Այդ րոպեին քամին թափով պտույտ տվեց թևը, և թևը, փշուր-փշուր անելով նիզակը, քաշեց իր հետևից

և ձիուն, և ձիավորին, որոնք ամենաթշվառական վիճակում թռան բավականին հեռու:

Սանչոն, իր էշի ողջ արագությամբ, շտապեց տիրոջը օգնության և մոտենալով, համոզվեց, որ տերն ի վիճակի չէ տեղից շարժվելու՝ այնքան ուժգին էր նա գետին տապալվել Ռոսինանտի հետ:

— Ձերդ ողորմածություն, — բացականչեց Սանչոն, — չէի՞ ասում, որ դրանք հողմաղացներ են: Ախր դա միայն այն մարդու համար չի պարզ, որի գլուխը ջրաղաց է:

— Լռիր, Սանչո բարեկամ, — պատասխանեց դոն Կիխոտը: — Ռազմական արհեստը, ավելի քան որևէ այլ բան, ենթակա է բախտի փոփոխականության: Մանավանդ որ իրոք հենց այդպես է այդ կախարդ Ֆրեստոնը, որ թոցրեց իմ առանձնասենյակն ու գրքերը, հսկաներին էլ հողմաղացներ դարձրեց, որպեսզի հաղթանակի փառքից ինձ զրկած լինի՝ այդ աստիճան գորեղ է նրա թշնամանքը դեպի ինձ: Սակայն վաղ թե ուշ նրա չար կախարդանքը տեղի պիտի տա իմ թրին:

Սանչոն օգնեց իր տիրոջը վեր կենալ և նորից հեծնել Ռոսինանտին, որի առջևի ոտքերը գրեթե ջարդված էին: Չրուցելով այդ արկածի շուրջ, նրանք առաջացան Պուետրո Լապիսեի ճամփով, որովհետև, դոն Կիխոտի ասելով, այստեղ նրանց սպասում էին բազմաթիվ ու զանազան արկածներ, քանի որ ճամփան շատ բանուկ է: Մի բան միայն նրան վիշտ էր պատճառում՝ նիզակի կորուստը:

— Ես հավատում եմ այն ամենին, ինչ որ ձերդ ողորմածությունը պատմում է, — ասաց Սանչոն: — Միայն թե շիտակ նստեցեք, թե չէ կարծես բոլորովին կախ ընկած լինեք մի կողքի՝ երևի վայր ընկնելը ձեզ սաստիկ ցավ է պատճառել:

— Այո, դա ճիշտ է, — պատասխանեց դոն Կիխոտը, — և եթե ես չեմ գանգատվում ցավից, պատճառն այն է, որ թափառական ասպետներին վայել չէ գանգատվել վերքերից, թեկուզ նրանց աղիքները դուրս գալու լինեն:

— Դե որ այդպես է, ես ասելիք չունեմ, — պատասխանեց Սանչոն, — թեև ես ավելի զոհ կլինեի, եթե ձերդ ողորմածությունը գանգատվեր, երբ որ մի տեղը ցավելու լիներ: Գալով ինձ, ես ամենաչնչին ցավից կձչամ, եթե միայն չգանգատվելու կանոնը չի վերաբերում նաև թափառական ասպետների զինակիրներին:

Դոն Կիխոտը չկարողացավ ծիծաղը պահել իր զինակրի պարզամտությունից և բացատրեց, որ նրան թույլ է տրվում տնքալ երբ և ինչպես կամենա, ունենալով պատճառ, թե առանց պատճառի, քանի որ ասպետական գրքերում նա մինչև հիմա հակառակ ցուցումների չի հանդիպել:

Սանչոն նկատեց, որ արդեն մի բան ուտելու ժամանակ է: Դոն Կիխոտը պատասխանեց, թե ինքը առայժմ չի ուզում, բայց Սանչոն կարող է ուտել, երբ որ կամենա: Տիրոջ թույլտվությունն առնելով, Սանչոն ավելի հարմար նստեց էշի վրա և, պայուսակից հանելով իր պատրաստած պաշարը, սկսեց ուտել, շարունակելով դանդաղ գնալ դոն Կիխոտի հետևից: Մերթ ընդ մերթ նա այնպիսի հաճույքով էր բերանը դնում գինու տկին, որ նրան կնախանձեր Մալագայի ամեն մի միկիտանչի: Այսպես համրաքայլ, տմբտմբալով և կում-կում գինի խմելով, նա իսպառ մոռացավ բոլոր խոստումները, որ տվել էր իրեն դոն Կիխոտը: Նրան թվում էր, թե արկածներ որոնելը, անգամ վտանգավոր արկածներ, բնավ աշխատանք չէ, այլ զուտ հաճույք:

Վերջապես, երբ վրա հասավ գիշերը, մեր ճամփորդները պառկեցին ծառերի տակ, և դոն Կիխոտը, կոտրելով մի չորացած ճյուղ, կացրեց դրան երկաթի ծայրը, որ պոկել էր կոտրված նիզակից:

Այդ ամբողջ գիշեր դոն Կիխոտը աչքը չփակեց, խորհելով իր սրտի տիկնոջ՝ Դուլսինեայի մասին, որպեսզի ոչ մի բանով տարբերված չլինի այն ասպետներից, որոնց մասին կարդացել էր վեպերում: Քանի՜-քանի՜ գիշերներ են անքուն անցկացրել նրանք անտառներում և անապատներում, խորասուզված հուշերի մեջ իրենց տիկինների մասին:

Բոլորովին այլ կերպ անցկացրեց գիշերը Սանչոն: Նրա փորը լիքն էր, այն էլ ոչ թե դատարկ ջրով, ուստի նա մեռածի պես քնեց մինչև առավոտ: Եթե դոն Կիխոտը նրան քանիցս ձայն տված չլիներ, նա չէր զարթնի ոչ արևի ճառագայթներից, որ ընկել էին երեսին, ոչ էլ բազմաթիվ թռչունների ճռվողյունից, որ խնդուլայամբ ողջունում էին նոր օրվա ծագումը:

Իսկ վեր կենալով, նա նախ և առաջ բերանը տարավ տկին և, նկատելով, որ երեկվա պես կլորիկ չէ, վշտացավ, որովհետև նրան թվում էր, որ այդ պակասը չի հաջողվի շուտով լրացնել:

Դոն Կիխոտը չկամեցավ նախաճաշել, ինչպես մենք արդեն ասացինք, նա սնվում էր լոկ քաղցր հուշերով:

Նրանք առաջ ընթացան Պուլետրո Լապիսի ճամփով և ժամը երեքին մոտ հասնում էին կիրճին: Հեռվից կիրճը տեսնելուն պես դոն Կիխոտը ասաց.

— Այստեղ, եղբայր Սանչո Պանսա, մենք կարող ենք մեր ձեռքերը մինչև արմուկ կոխել արկած ասածիդ մեջ: Սակայն նկատի ունեցիր՝ աշխարհիս ինչ չարաչար վտանգների մեջ էլ ընկնելու լինեմ, դու չպիտի թուր քաշես ինձ պաշտպանելու համար, բացառությամբ միայն, եթե տեսնելու լինես, որ վրաս հարձակվող թշնամին ամբոխ է, թշվառ խուժան: Այդ դեպքում միայն դու կարող ես ինձ օգնության հասնել: Իսկ եթե նրանք ասպետներ լինեն, ապա ասպետական օրենքներով ոչ մի դեպքում վայել չէ և ոչ էլ թույլատրելի, որ դու ինձ օգնես, քանի որ դու դեռ ասպետ չես կարգված:

— Կարող եք, պարոն, ապահով լինել,— պատասխանեց Սանչոն,— այդ հարցում ես կհնազանդեմ ձեր ողորմածության, մանավանդ որ խաղաղ բնավորության տեր մարդ եմ և չեմ սիրում տուրուղմիոցի մեջ խցկվել: Բայց խղճի մտքը ասած՝ եթե հարկ լինի կաշիս պաշտպանելու, այն ժամանակ ոչ մի ասպետական օրենքի դնչին մտիկ չեմ տա, որովհետև և աստվածային, և մարդկային օրենքները թույլ են տալիս պաշտպանվելու վիրավորողներից:

— Նույնն էլ ես եմ ասում,— պատասխանեց դոն Կիխոտը:— Հիշիր միայն, որ եթե կամենալու լինես ինձ պաշտպանել ասպետներից, դու պետք է սանձահարես քո բնական մոլեգնությունը:

— Խոստանում եմ,— ասաց Սանչոն,— կկատարեմ այդ պատվիրանը նույն սրբությամբ, ինչպես կիրակի օրն եմ պահում:

Այսպես խոսելով, նրանք ճամփին հանդիպեցին երկու վարդապետի, որ ուղտերի չափ բարձր ջորիներ էին հեծել: Նրանք ճամփորդական ակնոցներ էին դրել և հովանոց բռնել: Նրանց հետևից ընթանում էր մի կառք, շրջապատված չորս թե հինգ ձիավորներով: Ինչպես հետագայում պարզվեց, կառքով ինչ-որ բիսկայեցի տիկին էր գնում Սևիլիա, ամուսնու մոտ:

Վարդապետները, թեև նույն ճամփով էին գնում, ինչ որ տիկինը, բայց նրա հետ ոչ մի կապ չունեին: Դոն Կիխոտը նրանց տեսավ թե չէ, ասաց իր զինակրին.

— Եթե ես չեմ սխալվում, մեզ այնպիսի՛ նշանավոր արկած է սպասում, որպիսին դեռևս ոչ ոք չի տեսել, որովհետև սև կերպարանքները, որ երևում են, անկասկած, կախարդներ են, որոնք ինչ-որ իշխանուհի են փախցրել և տանում են կառքով: Ես պիտի լարեմ բոլոր ուժերս, որպեսզի այս չար գործը խափանեմ:

— Դա հո հողմաղացներից վատ կլինի,— պատասխանեց Սանչոն:— Մի՞թե չեք տեսնում, պարոն, որ ձեր առջև վարդապետներ են, իսկ կառքով, երևի, ճամփորդներ են գնում:

— Ես արդեն ասացի քեզ, Սանչո,— պատասխանեց դոն Կիխոտը,— որ դու արկածներից բան չես հասկանում: Իմ ասածը ճիշտ է, և դու իսկույն կհամոզվես:

Այս խոսքերով նա առաջ անցավ և կանգ առավ ճամփի մեջտեղում, որտեղից պիտի անցնեին վարդապետները, և երբ նրանք այնքան մոտեցան, որ կարող էին լսել իր խոսքերը, բարձրաձայն աղաղակեց.

— Օհ, դո՛ւք, դժոխքի սերունդ, իսկույն ևեթ ազատեցեք իշխանուհիներին, որոնց բռնի տանում եք կառքով, թե չէ պատրաստվեցեք շուտափույթ մահվան, որպես ձեր եղեռնագործության արժանի պատիժ:

Վարդապետները ջորիների նոխտաները քաշեցին և կանգ առան, զարմացած դոն Կիխոտի թե տեսքից, թե խոսքից, և այսպիսի պատասխան տվին.

— Պարոն ասպետ, մենք բնավ դժոխքի սերունդ չենք, այլ վարդապետներ: Մենք ճամփորդում ենք մեր գործերով և բան չգիտենք այս կառքով իշխանուհիներ փախցնելու մասին:

— Դուք ինձ անուշ խոսքերով չեք խաբի: Ես ձեզ լավ եմ ճանաչում, ստոր սրիկաներ,— առարկեց դոն Կիխոտը:

Եվ, առանց պատասխանի սպասելու, նա խթանեց Ռոսինաստին և ցած թեքելով նիզակը, այնպիսի կատաղի արհուրոյամբ հարձակվեց առաջին վարդապետի վրա, որ եթե վերջինս ինքն իրեն ջորուց գետին չնետեր, ապա դոն Կիխոտը նրան անշուշտ վայր կզցեր թամբից և ծանր վերք կհասցներ, կամ էլ նույնիսկ կսպաներ:

Երկրորդ վարդապետը, տեսնելով, թե ինչպես են վարվում իր ուղեկցի հետ, կրունկները խրեց իր գեր ջորու կողերը և քամուց արագ սլացավ դեպի դաշտ:

Սանչո Պանսան, նկատելով, որ վարդապետը պառկած է գետնին, թեթև թռավ էշից և վազեվազ մոտենալով նրան, սկսեց հանել շորերը: Այդ միջոցին մոտ եկան վարդապետներին հետևող երկու ծառաները և հարցրեցին Սանչոյից, թե ինչո՞ւ է հանում նրա շորերը: Սանչոն պատասխանեց, որ ըստ օրինաց ավարն իրեն է պատկանում, որովհետև իր տեր դոն Կիխոտը հաղթել է մարտում:

Ծառաները, որ կատակ չէին հասկանում և գաղափար չունեին, թե ավարս որն է, մարտս որը, նկատելով, որ դոն Կիխոտը ծովեց մի կողմ և սկսեց խոսել կառքում նստածների հետ, վրա տվին, Սանչոյին գլորեցին գետին, փետտեցին նրա մորուքը և այնպես ջարդեցին, որ խեղճի շունչը կտրվեց:

Իսկ ահ ու սարսափով բռնված վարդապետը, առանց մի վայրկյան կորցնելու, հեծավ ջորուն և, մեռելի պես գունատ, քշեց իր չորքոտանուն դաշտ, որտեղ պատկառելի

հեռավորության վրա սպասում էր ուղեկիցը, տարակուսանքի մեջ, թե ինչո՞վ է վերջանալու այս փորձանքը: Ապա, առանց սպասելու այս պատմության վախճանին, նրանք երկուսով էլ առաջ սլացան:

Իսկ դոն Կիխոտը, ինչպես արդեն ասացինք, սկսեց գրուցել կառքում նստած տիկնոջ հետ:

— Ձեր գեղեցկությունը, տիրուհիդ իմ,— ասում էր նա,— ազատ է հիմա տրամադրել իր անձը, որպես կամենա, որովհետև ձեզ փախցնողների հանդգնությունը կաշկանդված է արդեն իմ բազկի զորությամբ: Եվ, որպեսզի ձեզ վիշտ չպատճառի ձեր փրկչի անունը չիմանալը, ես կասեմ, որ իմ անունը դոն Կիխոտ Մանչացի է: Ես թափառական ասպետ եմ, արկածախնդիր, գերված գեղանի և աննման Դուլսինեա Տոբոսցով: Իբրև վարձ այն ծառայության համար, որ ես հիմա ձեզ մատուցեցի, ձեզնից միայն մեկ բան կխնդրեմ՝ գնացեք Տոբոս և պատմեցեք նրան, թե ինչ եմ արել ձեզ ազատելու համար:

Կառքին ուղեկցող ծառաներից մեկը ուշի-ուշով լսում էր դոն Կիխոտին: Տեսնելով, որ նա չի ուզում թողնի կառքն առաջ ընթանա և պահանջում է, որ իսկույն ետ դառնան Տոբոս, մոտեցավ դոն Կիխոտին և բռնելով նրա նիզակը ասաց.

— Գնա բանիդ, ասպետ, թե չէ քեզ տեղնուտեղը շան սատակ կանեմ:

Դոն Կիխոտը մեծ արժանապատվությամբ պատասխանեց.

— Թշվառ արարած, եթե դու ասպետ լինեիր, ես կպատժեի քո հանդգնությունն ու լրբությունը:

— Ինչպես թե ես ասպետ չեմ: Նետիր նիզակդ, հանիր թուրդ, ու ես քեզ ցույց կտամ, որ քո կատուն ջուրը կընկնի⁶:

— Դու իսկույն այդ կտեսնես,— պատասխանեց դոն Կիխոտը և, դեն շարտելով նիզակը, թուրը քաշեց, ծածկվեց վահանով ու հարձակվեց հակառակորդի վրա՝ նրան սպանելու հաստատ մտադրությամբ: Սա ուզեց իր ջորուց ցած իջնել, բայց դա նրան չհաջողվեց, և նա ժամանակ ունեցավ միայն թուրը պատյանից հանելու: Նրա բախտից կառքը հենց կողքին էր կանգնած, որտեղից դուրս քաշեց մի բարձ, օգտագործելով այն վահանի փոխարեն: Եվ ահա մեր հակառակորդները կանգնեցին դեմառդեմ, որպես երկու մահացու թշնամիներ:

Ներկաները կամեցան նրանց հաշտեցնել, բայց գործը գլուխ չեկավ, որովհետև դոն Կիխոտի հակառակորդը երդվում էր, որ եթե իրեն խանգարեն մարտն ավարտելու, ապա նա իր տիրուհուն էլ կսպանի, և բուրրին էլ, ովքեր միջամտելու լինեն: Կառքում նստած տիկինը, ապշած ու ահաբեկված այդ տեսարանից, հրամայեց, որ կառապանը մի քիչ դենը քշի ու սկսեց հեռվից հետևել կատաղի մարտին: Այդ վայրկյանին ծառան դոն Կիխոտի վահանի վրայից այնպիսի մի հարված հասցրեց նրա ուսին, որ եթե վահանը խանգարած չլիներ, մեր ասպետի ուսն անշուշտ մինչև գոտին կկտրվեր:

Դոն Կիխոտը, շշմած կատաղի հարվածից, բարձրաձայն գոչեց.

⁶ Այս արտահայտությունը հետևյալ խաղից է առաջ եկել: Երկու կատուների պոչեր կապում են իրար և դնում են առվի մի ափին՝ մեկին, մյուս ափին՝ մյուսին: Կատուները սկսում են իրար քաշել: Որը կարողացավ մյուսին քաշել և հետևաբար ջուրը զցել, նա համարվում է հաղթող:

— Օ, Դուլսիսեա, իմ հոգու հատոր, ծաղիկ գեղեցկության, հասեք օգնության ձեր ասպետին, որ ձեր մեծամեծ առաքինություններին արժանանալու համար ընկել է այս ահավոր վտանգի մեջ:

Այդ ասելը, թուրը քաշելը, վահանով ծածկվելը և հարձակվելը մեկ եղև: Դուն Կիխոտը վճռել էր ամեն ինչ վտանգել գործը մեկ հարվածով վերջացնելու համար:

Ծառան իր հակառակորդի ամեհի տեսքից կռահեց նրա ահասատ մտադրությունը և երդվեց՝ ո՛չ նվազ քաջությամբ դիմադրել: Բարձով լավ ծածկված՝ նա սպասում էր թշնամուն, տեղում կանգնած, անկարող լինելով իր ջորու գլուխը ծռել ոչ աջ, ոչ ձախ, որովհետև կենդանին ի վիճակի չէր քայլ անգամ անելու, այնքան էր հյուժված և անսովոր նմանօրինակ խաղերի:

Ուրեմն, ինչպես ասացինք, դուն Կիխոտը հարձակվեց հակառակորդի վրա, բարձրացնելով սուրը և պատրաստվելով նրան միջից երկու կես անել, իսկ նրա հակառակորդը սպասում էր, դեմ անելով բարձր և նույնպես թուրը քաշած. մինչդեռ հանդիսատեսները, ահից շնչարգել, սպասում էին, թե վերջապես երբ պիտի իջնեն օդում սպառնալիորեն կախված այս սրերը:

Առաջինը ջորեպանը հարվածեց, այն էլ այնպիսի ուժով ու կատաղությամբ, որ եթե թուրը նրա ձեռքում շուռ չգար, այդ մի հատիկ հարվածը վերջ կտար ոչ միայն նրանց դժնդակ մենամարտին, այլև մեր ասպետի բոլոր արկածներին: Սակայն հետագա մեծ գործերի համար դուն Կիխոտին պահպանող բարի բախտը շուռ տվեց նրա հակառակորդի ձեռքում թուրն այնպես, որ հարվածը դիպավ մեր ասպետի ձախ ուսին և մեծ վնաս չհասցրեց: Միայն թե այդ ուսից պոկվեցին բոլոր գրահները և կտրվեցին վահանի մի մասն ու ականջի կեսը: Այդ բոլորը շռինդ ու շառաչով ընկան գետին, և մեր ասպետը մնաց շատ տխուր վիճակում:

Տեր աստված, կգտնվի այնպիսի մի մարդ, որ կարողանար արժանավոր կերպով նկարագրել այն կատաղությունը, որով լցվեց մեր Մանչացու սիրտը, երբ տեսավ, թե իրեն ինչ օրն են գցել: Գալով ինձ, կասեմ միայն, որ դուն Կիխոտը նորից կիսականգնեց ասպանդակների վրա, երկու ձեռքով ավելի ուժգին սեղմեց թուրը և այնքան կատաղի հարվածեց հակառակորդի բարձին ու գլխին, որ խեղճին, չնայած որ լավ ծածկված էր, թվաց, թե մի ամբողջ սար է փլվել իր վրա: Նրա քթից, բերանից ու ականջներից արյուն հոսեց, նա երերաց և անշուշտ վայր կընկներ, եթե չփաթաթվեր ջորու պարանոցին: Չնայած դրան, նրա ոտքերը դուրս պրծան ասպանդակներից, ձեռքերը կախ ընկան, իսկ ջորին, վախեցած այս սարսափելի հարվածից, սլացավ դաշտ քացի-քացի տալով և վերջ ի վերջո նրան գցեց գետին:

Դուն Կիխոտը դիտում էր այս ամենը խորապես հանգիստ, իսկ երբ նրա հակառակորդը վայր ընկավ, նա ձիուց ցած թռավ, արագ վազեց նրա մոտ և, թրի ծայրը նրա երկու աչքերի մեջտեղը դնելով՝ հրամայեց, որ անձնատուր լինի, թե չէ գլուխը կկտրի:

Պարտված հակառակորդն այն աստիճան շժմած էր, որ չկարողացավ խոսք անգամ արտասանել, իսկ ցատկում այնպես էր կուրացրել դուն Կիխոտին, որ ջորեպանի բանը, անշուշտ, վատ կլիներ, եթե կառքի տիկինները, որոնք հեծնում էին մենամարտության ընթացքին, չմոտենային մեր ասպետին և թախանձագին չխնդրեին, որ, իբրև ողորմածություն, իրենց շնորհվի ծառայի կյանքը:

Ի պատասխան՝ դուն Կիխոտը ծանր ու արժանապատվությամբ լի ասաց.

— Ի հարկե, գեղեցիկ տիկիներ, ես մեծ ուրախությամբ կկատարեմ ձեր խնդիրքը: Բայց մեկ պայման կդնեմ՝ այս ասպետը պիտի խոստանա ինձ, որ կերթա Տոբոսո կոչվող գյուղը և կներկայանա աննման տիրուհի Դուսինեային, որը կտնօրինի նրա բախտը, ինչպես կամենա:

Ահաբեկված ու վշտացած տիկիները, կարգին գլխի չընկնելով, թե ինչ է պահանջվում իրենցից, անգամ հարցուփորձ չանելով, թե ինչ ազգ ու տակից է այդ Դուսինեան, խոստացան, որ իրենց զինակիրը ճշտությամբ կկատարի նրա հրամանը:

— Հավատ ընծայելով ձեր խոսքին,— ասաց դոն Կիխոտը,— ես նրան այլևս վնաս չեմ տա, թեև նա շատ և շատ արժանի է դրան:

ԳԼՈՒԽ IX ԴՈՆ ԿԻԽՈՏԻ ԵՎ ՆՐԱ ՉԻՆԱԿԻՐ ՍԱՆՉՈՂ ՊԱՆՍԱՅԻ ՍՐԱՄԻՏ ՉՐՈՒՅՑԻ ՄԱՍԻՆ

Սանչո Պանսան, որ վարդապետների ծառաներից լավ ծեծ էր կերել, վերջապես տեսնելով, որ մարտն ավարտված է, և իր տերը կամենում է հեծնել Ռոսինանտին, վազ տվեց՝ ասպանդակը բռնի, բայց նախքան տերը ձի կհեծներ, չոքեց նրա առջև, բռնեց ձեռքը, համբուրեց ու ասաց.

— Հաճեցեք, ձերդ ողորմածություն, տեր իմ դոն Կիխոտ, ինձ կառավարիչ կարգել այն կղզու, որ դուք նվաճեցիք այս դաժան մարտում: Ինչքան էլ նա մեծ լինի, զգում եմ ես, որ կկարողանամ կառավարել նույնքան լավ, որքան աշխարհիս բոլոր մյուս կղզիների վարչապետները:

Դոն Կիխոտը դրան պատասխանեց.

— Նկատի առ, եղբայր Սանչո, որ այս արկածը, ինչպես և սրա նման մյուսները, կղզի շահելու արկածներ չեն: Ճամփաբաժիններում կարող եմ քո գլուխը ջարդել, կամ ականջդ կտրել, բայց դու մեջտեղ բան չես շահի: Համբերիր մի քիչ. մենք այնպիսի արկածներ էլ կունենանք, որ թույլ կտան ինձ ոչ միայն քեզ կառավարիչ կարգել, այլև ավելի բարձր պաշտոն տալ:

Սանչոն ջերմագին շնորհակալություն հայտնեց, մի անգամ էլ համբուրեց նրա ձեռքն ու օգնեց, որ նա հեծնի Ռոսինանտին, իսկ ինքը թռավ էջի վրա և գնաց տիրոջ ետևից: Դոն Կիխոտը, կառքում նստած տիկիներին այլևս ոչ մի խոսք չասելով, անգամ հրաժեշտ չտալով, արագ քշեց ձին և մտավ մոտակա անտառը:

Սանչոն, տիրոջը հետևելով, լիսկլիսկում էր իր ողջ արագությամբ վազող էջի վրա: Սակայն Ռոսինանտը այնքան արագ էր վազում, որ Սանչոն շուտով ետ մնաց և ստիպված ձայն տվեց տիրոջը, որ սպասի իրեն:

Դոն Կիխոտը, նրա ձայնն առնելով, քաշեց Ռոսինանտի սանձը, մինչև որ հոգնած զինակիրը հասավ իրեն ու ասաց.

— Թվում է ինձ, տեր իմ, որ մենք խելացի վարված կլինենք, եթե պատսպարվեինք որևէ եկեղեցում: Չէ՞ որ այն մարդը, որի դեմ դուք նոր մարտնչեցիք, այնպիսի ողբալի վիճակում մնաց, որ զարմանալի չի լինի, եթե

այդ անցքի լուրը Սանտա Յերմանդադին⁷ հասնի և այն ժամանակ մեզ կկալանավորեն, իսկ բանտ որ նստեցրին, աստված վկա, շատ քրտինք պիտի թափենք, որ այնտեղից դուրս գանք:

— Լռի՛ր,— ասաց դոն Կիխոտը:— Այդ որտե՞ղ ես դու տեսել կամ կարդացել, որ թափառական ասպետներին արյունահեղության համար դատի ենթարկեն:

— Արյունահեղության մասին ես բան չգիտեմ,— պատասխանեց Սանչոն,— և ես երբեք այդ գործով չեմ զբաղվել: Գալով տուրուդմիոցին, գիտեմ, որ Սանտա Յերմանդադը դրանով շատ է հետաքրքրվում, մնացյալի մասին չեմ խոսում:

— Մի վշտանար, բարեկամս,— ասաց դոն Կիխոտը,— ես քեզ ոչ թե Յերմանդադի, նույնիսկ քաղդեացիների ձեռքից կազատեմ: Բայց խղճի մտոք ասա ինձ՝ տեսե՛՛ր ես դու երբևիցե աշխարհիս երեսին ինձնից ավելի խիզախ ասպետ: Կարդացե՛՛ր ես դու վեպերում, որ որևէ ասպետ ավելի արիություն ցուցաբերած լինի հարձակվելիս, ավելի համառություն՝ պաշտպանվելիս, ավելի մահաբեր լինի հարվածելիս և ավելի ճկուն՝ թամբից ցած գլորելիս:

— Ճիշտն ասած,— պատասխանեց Սանչոն,— կյանքումս ոչ մի վեպ չեմ կարդացել, որովհետև ես կարդալ-գրել չգիտեմ: Բայց գրագ կգամ, որ ավելի արի տիրոջ, քան ձերդ ողորմածությունն է, ես կյանքումս չեմ ծառայել, և, տա աստված, որ այդ արիության համար մենք նեղը չընկնենք: Սակայն խնդրում եմ, ձերդ ողորմածություն, հոգացեք ձեր մասին, ախր ձեր ականջից սաստիկ արյուն է գալիս: Բարեբախտաբար, պայուսակիս մեջ վիրակապ ու սպիտակ սպեղանի կա:

Սանչոն պայուսակից հանեց վիրակապն ու սպեղանին: Բայց երբ դոն Կիխոտը նկատեց, թե ինչ դրության է հասել իր սաղավարտը, քիչ մնաց ուշաթափվեր: Ձեռքը թրին դնելով և աչքերը հառելով երկինք, նա արտասանեց.

— Երդվում եմ, այսուհետև այնպիսի կյանք վարել, ինչպես մեծ մարկիզ Մանտուանացին, երբ նա երդվեց իր զարմիկ Բալդովինի մահվան վրեժը լուծել, այսինքն՝ սփռոցից հաց չճաշակել, չանել շատ ուրիշ բաներ, որ թեև ես հիմա մոռացել եմ, սակայն դնում եմ երդմանս մեջ, մինչև որ վրեժս չլուծեմ նրանից, ով նման վիրավորանք հասցրեց ինձ:

— Ձերդ ողորմածություն, տեր իմ, գրողը տանի այդ տեսակ երդումները,— վրա բերեց Սանչոն:— Նրանք վնաս են տալիս առողջությանը և անհանգստացնում խիղճը: Թե չէ, ասացեք ապա՝ ի՞նչ կլինի, եթե, դիցուք, բազմաթիվ օրերի ընթացքում մեզ ոչ մի սաղավարտավոր մարդ չհանդիպի. ի՞նչ պիտի անենք մենք: Մի՞թե դուք կատարելու եք ձեր երդումը, հակառակ բոլոր անհարմարություններին և անախորժություններին, այն է՝ շորերը հագի՞ր քնես, գյուղերում չգիշերես և քեզ հազար ու մի ուրիշ փորձությունների ենթարկես, որ հիշատակել է այդ խելքը թոցրած Մանտուանացին, ի՞նչ է, ձերդ ողորմածությունը կամենում է նրա երդումը վերականգնեցնե՛՛ր: Այն էլ մտածեցեք, ձերդ ողորմածություն, որ բոլոր այս ճամփաներով գնում են ոչ թե զինված մարդիկ, այլ ջորեպաններ և կառապաններ, որոնք ոչ միայն սաղավարտ չեն կրում, այլև գուլցե իրենց օրում չեն էլ լսել դրա մասին:

— Սխալվում ես,— առարկեց դոն Կիխոտը,— երկու ժամ չի քաշի, և մենք այս խաչածնվող ուղիներում բազմաթիվ զինված մարդկանց կհանդիպենք:

⁷ Սանտա Յերմանդադ կնշանակի՝ սուրբ միաբանություն, որ ուներ դատարաններ և գյուղական պահակներ՝ հանցագործներին դատելու և պատժելու համար:

— Էհ, լավ, թող ձեր ասածը լինի,— ասաց Սանչոն:— Միայն թե կղզի նվաճելու ժամը շուտ հասնի:

— Ես արդեն ասել եմ քեզ, Սանչո, որ կարիք չունես դրա համար անհանգիստ լինելու: Կղզի չեղավ, որևէ թագավորություն հո կգտնվի՞, այն էլ քո չափսին, ոնց որ մատանին՝ մատիդ: Սակայն այդ թողնենք, մենք դեռ ժամանակ կունենանք դրա մասին խոսելու, իսկ հիմա տեսնենք, թե քո պայուսակում ուտելու պաշար կա՞: Կազդուրվենք և իսկույն գնանք որևէ դոյակ որոնելու, որ գիշերն անցկացնենք:

— Մոտս ընդամենը մի գլուխ սոխ, մի կտոր պանիր և մի քանի կտոր հաց կա,— պատասխանեց Սանչոն:— Սակայն այս ամենը ձերո՞ղ ողորմածության պես արի ասպետի համար անվայել ուտելիք է:

— Դու ամենևին բան չես հասկանում,— բացականչեց դոն Կիխոտը:— Իմացած եղիր, Սանչո, թափառական ասպետի առաքինությունն այն է, որ ամիսներով բան չուտի, իսկ եթե ուտելու էլ լինի, ապա ուտի ձեռքն ընկած բանը: Դու կասկած չէիր ունենա, եթե այնքան վեպեր կարդացած լինեիր, որքան ես, և թեև ես շատ եմ կարդացել, բայց չեմ հիշում, որ ասպետը երբևիցե այլ կերպ ուտելիս լինի, քան բոլորովին պատահմամբ և միմիայն ճոխ ինչոպքներում, որ սարքված են լինում նրա պատվին: Մնացած օրերը ասպետները ծաղիկների բույրով հո չէի՞ն սնվում: Իհարկե, պետք է ենթադրել, որ նրանք այնուամենայնիվ մի բան ուտում էին և բավարարում մնացյալ բնական պահանջները, քանի որ ի վերջո նրանք էլ մեզ նման մարդիկ են: Իսկ որովհետև նրանք իրենց կյանքի մեծ մասը անտառներում և անապատներում են անցկացրել, ապա խոհարարներ չէին ունենում և, պետք է ենթադրել, որ նրանց սովորական սնունդը գեղջկական հասարակ սնունդ է եղել, հիմա ինձ առաջարկածիդ պես մի բան: Ուստի, Սանչո բարեկամ, թող քեզ չվշտացնի այն, ինչ ուրախացնում է ինձ, մի աշխատիր նոր-նոր բաներ հնարել և թափառական ասպետներին ճամփից շեղել:

— Ներեցեք ինձ, ձերո՞ղ ողորմածություն, — ասաց Սանչոն, — ես ոչ գրել գիտեմ, ոչ էլ կարդալ, ինչպես մի անգամ արդեն ասել եմ, ուստի ասպետական պաշտոնի կանոններն էլ երբեք չեմ կարդացել: Այսուհետև ես պայուսակիս մեջ ամեն տեսակ չոր պտուղների պաշար կպահեմ ձեզ համար, որովհետև ձերո՞ղ ողորմածությունն ասպետ է, իսկ ինձ համար, — քանի որ ասպետ չեմ, — որսի միս և ընդհանրապես ավելի էական բաներ:

— Իմ ասածը բոլորովին այն չէր, Սանչո, — առարկեց դոն Կիխոտը, — որ թափառական ասպետները պարտավոր են միայն չոր միջոց ուտել: Ես միայն նկատեցի, որ նրանք սովորաբար դրանով են սնվել, մեկ էլ մի քանի տեսակ դաշտային բանջարներով, որ գիտեին գտնել դաշտերում: Ես էլ դա լավ գիտեմ:

— Օգտակար բան է ճանաչել այդ բանջարները, — ասաց Սանչոն, — որովհետև, ինչպես ինձ թվում է, այդ գիտությունը մի օր մեզ պետք կգա:

Այստեղ նրանք պայուսակից հանեցին իրենց պաշարը և երկուսով, հաշտ ու խաղաղ, սկսեցին ուտել: Սակայն գիշերվա օթևան գտնելու ցանկությունից դրդված՝ նրանք կարճեցին իրենց չոր ու ցամաք ճաշը, իսկույն նստեցին մեկն՝ իր երիվարը, մյուսն՝ իր էշը և քշեցին, հուսով, որ մինչև մուլթն ընկնի հասնեն բնակելի մի վայր: Սակայն արևը մայր մտավ և նրա հետ անհետացավ ցանկացածին հասնելու հույսը, իսկ որովհետև նրանք այժմ արածացնողների վրանների մոտ էին, ուստի որոշեցին հենց այստեղ էլ կանգ առնել: Որքան Սանչոն վշտանում էր, որ գյուղ հասնել չկարողացան, այնքան դոն Կիխոտը, ընդհակառակը, ուրախ էր բաց երկնքի տակ գիշերը անցկացնելու մտքից, որովհետև ամեն անգամ, երբ այդպիսի բան էր պատահում,

Նա դա հաջողության նշան էր համարում, որը հաստատում էր իր ասպետական իրավունքները:

ԳԼՈՒԽ X
ԹԵ ԻՆՉ ՊԱՏԱՅԵՑ ԴՈՆ ԿԻՒՈՏԻ ԵՎ
ԱՅԾԱՐԱԾՆԵՐԻ ՄԻՋԵՎ

Այծարածները նրանց սիրալիր ընդունեցին, և Սանչոն, որքան կարելի է լավ հոգ տանելով Ռոսինանտի և իր էշի մասին, դիմեց այն կողմը, որտեղից այժի մսի հոտ էր գալիս: Ու թեև նրան քաշում էր անհապաղ մսի համը տեսնելու ցանկությունը՝ պիտանի՞ է արդյոք միսը կաթսայից անմիջապես ստամոքսն ուղևորելու, այնուհանդերձ նա իրեն զսպեց, որովհետև այդ իսկ վայրկյանին հովիվները կաթսան կրակից վերցրին և, գետնին ոչխարի մորթիներ փռելով, արագ-արագ բացեցին իրենց գեղջկական սեղանը, ապա մեծ սիրալիրությամբ առաջարկեցին մեր ճամփորդներին օգտվել իրենց սեղանից: Բոլոր վեց հովիվները, որ հսկում էին հոտը, նստեցին ոչխարի մորթիների վրա, նախապես անշնորհք քաղաքավարությամբ խնդրելով դոն Կիխոտին, որ շուռ տված տաշտի վրա տեղ գրավի: Դոն Կիխոտը նստեց, իսկ Սանչոն ոտքի վրա մնաց, որ նրան սպասարկի և մատուցի եղջուրից շինած գավաթը:

Սակայն մեր ասպետը, տեսնելով, որ նա չի նստում, ասաց.

— Որպեսզի դու տեսած լինես, Սանչո, թե ինչ բարիք է պարփակվում թափառական ասպետության մեջ և թե ինչ արագությամբ մարդիկ, որ այսպես թե այնպես ծառայում են նրան, հասնում են աշխարհում հարգանքի և պատվի, ես կամենում եմ, որ դու նստես իմ կողքին այս բարի մարդկանց շրջանում և հավասար լինես ինձ՝ քո տիրոջը և բնական պարոնին, որ դու իմ ափսեից ուտես և նույն թասից խմես, որից խմում եմ ես, որովհետև թափառական ասպետության մասին կարելի է ասել նույնը, ինչ որ սովորաբար սիրո մասին է ասվում՝ բոլորին հավասարեցնում է:

— Խորին շնորհակալություն, — պատասխանեց Սանչոն, — Բայց ահա թե ինչ կասեմ ես ձերդ ողորմածությանը՝ թող ուտելու բան ունենամ, իսկ կանգնած ու մենակ ուտելը, թերևս, ինձ համար ավելի հարմար լինի, քան կայսեր կողքին նստած: Եվ եթե թույլ տաք շիտակն ասել, ապա իմ սեփական անկյունում սոխով հաց ուտելը, առանց ձեռքերի և արարողությունների, շատ ավելի դուրեկան է, քան ուրիշի սեղանից հնդկահավ ուտել և հարկադրված լինել դանդաղ ծամելու, սակավ խմելու, ամեն վայրկյան բերան սրբելու, չհագալու, չփռշտալու, երբ որ հագդ ու փռշտոցդ գալիս է և չանելու շատ ուրիշ բաներ, որ թույլատրվում է մարդուս ազատ և մենակ միջոցին: Ուստի, տեր իմ, պատիվների փոխարեն, որ ձերդ ողորմածությունն ուզում է ինձ արած լինել, որպես թափառական ասպետի ծառայի, քանի որ ես ձերդ ողորմածության զինակիրն եմ, շնորհեցեք ինձ ավելի հարմար ու շահավետ բան: Իսկ այս պատիվը ես ընդունում եմ շնորհակալությամբ, բայց հրաժարվում եմ նրանից այժմ և մինչև ի կատարածն աշխարհի:

— Չնայած դրան, դարձյալ նստիր, — և քաշելով նրա թևից, դոն Կիխոտը ստիպեց, որ նստի իր կողքին:

Հովիվները զինակիրներից և թափառական ասպետներից բան չէին հասկանում: Նրանք զոռ էին տալիս ուտելուն և լռելյայն նայում էին հյուրերին, որոնք մեծ ախորժակով խժռում էին բռունցքի մեծությամբ կտորներ:

Երբ որ միսը վերջացավ, հովիվներն ահագին քանակությամբ տկողին դրեցին մորթիների վրա, հետոն էլ կես գլուխ պանիր, որ այնքան պինդ էր, ասես կրից լիներ շինած:

Իսկ եղջյուրե թասը անգործ չէր մնում (մեկ՝ լիքը, մեկ՝ դատարկ), ինչպես ջուր քաշող դուլյ, նա այնպիսի արագությամբ էր շրջան գործում, որ երկու տկերից մեկը շուտով դատարկվեց:

Երբ որ դոն Կիխոտը իր փորը մի լավ կշտացրեց, մի բուռ տկողին վերցրեց և, ուշի-ուշով գննելով, սկսեց հետևյալ խոսքը. — Երջանիկ է եղել այն ժամանակը և բախտավոր այն դարը, որ հնում կոչելիս են եղել ոսկեդար, այն էլ ոչ թե նրա համար, որ ոսկուց է (այնքան գնահատելի մեր երկաթե դարում), որովհետև այն երանելի ժամանակ ոսկին առանց որևէ աշխատանքի էր ձեռք բերվում, այլ նրա համար, որ այն ժամանակ ապրող մարդիկ չգիտեին երկու բառ՝ իմը ու քոնը: Այդ սրբազան դարում ամեն ինչ ընդհանուր էր: Իր օրվա պարենն ստանալու համար մարդուն մնում էր միայն ձեռքը մեկնել զորավոր կաղնու ճյուղերին, որ առատությամբ քաղցր ու համեղ պտուղներ էին տալիս: Վճիտ աղբյուրներն ու արագահոս վտակները առատորեն առաջարկում էին իրենց զով ու առողջարար ջրերը: Ժայռերի ճեղքերում ու փչակներում համեստ ու ժրաջան մեղուները հիմնում էին իրենց հանրապետությունները և բոլորին պարգևում իրենց աշխատանքի անուշ բերքը: Այն ժամանակ ամենուրեք խաղաղություն, բարեկամություն, համաձայնություն էր տիրում: Խաբեությունը, նենգությունն ու խորամանկությունը չէին խառնվում ճշմարտության և անկեղծության: Արդարադատությունն իշխում էր լիակատար կերպով, և ոչ շահամոլությունը, ոչ կողմնապահությունը, որ հիմա այնքան ստորացնում, ճնշում ու հալածում են նրան, չէին հանդգնում ոչ վիրավորել նրան, ոչ մոլորեցնել: Թափառական ասպետների ուխտը հիմնվել է, որ պաշտպանի կույսերին, հովանավորի այրիներին, օգևի որբերին ու աղքատներին: Ես ևս, հովիվ եղբայրներ, պատկանում եմ այդ ուխտին: Շնորհակալ եմ բարի ընդունելության և հյուրասիրության համար, որ դուք ցույց տվիք ինձ և իմ գինակրին: Թեև, բնական օրենքով, աշխարհիս բոլոր արարածները պարտավոր են աջակցելու թափառական ասպետներին, այնուամենայնիվ, ես գիտեմ, որ դուք այդ պարտականությանն անգիտակ լինելով հանդերձ ընդունեցիք մեզ և հյուրասիրեցիք, ուստի ես պարտք եմ համարում սրտանց շնորհակալ լինելու ձեր բարեսրտության համար:

Ամբողջ այս երկար ճառը (որ նա շատ լավ կարող էր արտասանած չլինել) մեր ասպետն արտասանեց միմիայն նրա համար, որ իրեն առաջարկած տկողինը միտը զգեց ոսկեդարը և նրա խելքին փչեց ապարդյուն դուրս տալ հովիվների առջև, որոնք, առանց մի բառ արտասանելու, լսում էին նրան մտամոլոր և շփոթված:

Սանչոն էլ էր լուռ: Նա կրծում էր տկողինը և շուտ-շուտ մոտենում երկրորդ տկին, որը, գինին սառը պահելու համար, կախված էր կաղնու ճյուղից:

ԳԼՈՒԽ XI
ՈՐ ՊԱՏՄՈՒԲՄ Է ԴՈՆ ԿԻԽՈՏԻ
ՄԻ ԱՆՅԱԶՈՂ ԱՐԿԱԾԻ ՄԱՍԻՆ

Սանչոն հոգ չէր տարել կապել Ռոսինանտին, գիտենալով նրա հանգիստ բնավորությունը: Սակայն բախտը կամ թե սատանան (որ միշտ քնած չի լինում) այնպես արին, որ այդ հովտում արածում էր մադիանների մի երամակ: Զիապանները սովորություն ունեն խոտ ու ջրով առատ վայրերում կանգ առնելու, ուստի այն տեղը, որտեղ իջևանել էր դոն Կիխոտը, նրանց էլ էր հարմար թվացել:

Ռոսիանստը հակառակ իր բնավորության և սովորությունների, առանց տիրոջից թույլտվություն խնդրելու, մեկ էլ թեթև վազքով վազեց դեպի երամակը: Սակայն մադիանները նրան աքաղիներով ու խածելով դիմավորեցին: Վայրկենապես նրա փորկապը կտրվեց, և Ռոսիանստը մնաց առանց թամբի: Ձիուն ավելի դառնություն հասավ ձիապաններից, որոնք հարձակվեցին նրա վրա մահակներով և հախիցն այնպես եկան, որ խեղճը կիսամեռ փռվեց գետին:

Դոն Կիխոտն ու Սանչոն, տեսնելով Ռոսիանստի ջարդը, շնչակտուր մոտ վազեցին:

— Իսկույն երևում է, Սանչո բարեկամ,— ասաց դոն Կիխոտը,— որ սրանք ասպետներ չեն, այլ ստոր մարդուկներ: Դու կարող ես ամենայն իրավամբ ինձ օգնել, որպեսզի ես Ռոսիանստին հասցրած ջարդի վրեժը լուծեմ ըստ արժանվույն:

— Վա՛յ այդ վրեժին,— պատասխանեց Սանչոն:— Նրանք քսան հոգուց ավելի են, իսկ մենք՝ երկու, եթե չասեմ մեկ ու կես:

— Ես մենակ հարյուրին արժեմ,— առարկեց Կիխոտը:

Եվ, ավելորդ խոսքեր չվատնելով, նա թուրը քաշեց ու հարձակվեց ձիապանների վրա: Իր տիրոջ օրինակից վարակվելով ու վառվելով, նույնն արեց նաև Սանչո Պանսան:

Դոն Կիխոտն իսկույն հարվածեց մի ձիապանի և կտրեց նրա հագի չուխան և ուսի մի մասը:

Մնացած ձիապանները տեսնելով, որ իրենք՝ շատվոր, երկու մարդուց ջարդ են կրում, մահակներն առան և, շրջապատելով հակառակորդներին, սկսեցին հասցնել հարված հարվածի հետևից զարմանալի ճարակությամբ ու եռանդով: Երկրորդ հարվածից իսկ Սանչոն փռվեց գետին, ապա նաև դոն Կիխոտը, որին քիչ օգնեցին իր վարպետությունն ու արիությունը: Նա գլորվեց Ռոսիանստի ոտքերի մոտ:

Ապա ձիապանները, տեսնելով իրենց արարքը, ճեպով-հապճեպով հավաքեցին իրենց մադիաններին և ճամփա ընկան, թողնելով երկու արկածախնդիրներին շատ թշվառ վիճակում և առավել վատթար հոգեկան կացության մեջ:

Առաջինը ուշքի եկավ Սանչո Պանսան, որ պառկած էր տիրոջ կողքին: Ցածր ու ցավագին ձայնով նա տնքաց.

— Պարոն դոն Կիխոտ, այ պարոն դոն Կիխոտ:

— Ի՞նչ, եղբայր Սանչո,— պատասխանեց դոն Կիխոտը նույնքան թույլ ու վշտալի ձայնով:

— Եթե հնարավոր է, ես կկամենայի,— պատասխանեց Սանչո Պանսան,— որ ձեր ողորմածությունն ինձ տար մի երկու կում Ֆեր Բլասի բալասանից: Գուցե թե կոտրած ոսկորներին էլ օգնի, ինչպես վերքերին:

— Ավա՛րդ,— բացականչեց դոն Կիխոտը,— եթե մենք բալասան ունենայինք՝ էլ ի՞նչ ցավ: Սակայն երդվում եմ թափառական ասպետի պատվով,

Սանչո Պանսա, որ երկու օր չանցած,— եթե միայն բախտը արգելք չհանդիսանա,— ես կգտնեմ այդ բալասանը, թե չէ թող գոսանան ձեռքերս:

— Իսկ ի՞նչ կարծիքի է ձեր ողորմածությունը, մեր ոտքերը ե՞րբ կլվանան:

— Ինչ որ ինձ է վերաբերում,— պատասխանեց ջարդված ասպետը,— չեմ կարող ժամկետ նշանակել: Սակայն եղելության մեղքը ամբողջովին իմն է՝ պետք չէր, որ ես թուր քաշեի այնպիսի մարդկանց վրա, որոնք ինձ պես կարգված ասպետներ չեն: Ուստի, կարծում եմ, ասպետական օրենքների նման խախտման համար, որպես պատիժ, ռազմի աստվածը թույլ տվեց, որ հատուցումը գա իմ գլխին: Այո, Սանչո Պանսա, լավ միտդ պահիր, ինչ կասեմ քեզ և այդ մեր երկուսիս օգտին կլինի. հենց որ տեսար, թե մեզ նեղացնում է այդ տեսակ ամբոխ, էլ մի սպասիր, որ ես նրանց վրա թուր քաշեմ, այլ իսկույն քոնը քաշիր և պատժիր նրանց, ինչպես քեֆդ տա: Իսկ եթե, բան է, նրանց ազատելու համար օգնության գալու լինեն ասպետները, ապա այն ժամանակ ես քեզ կկարողանամ պաշտպանել և նրանց հախիցը գալ, ինչպես որ հարկն է: Չէ՞ որ հազարավոր օրինակներից դու արդեն համոզված կլինես, թե իմ արի բազկի զորությունը որքան մեծ է:

Սակայն Սանչո Պանսան այլ կարծիքի էր, քան իր տերը, ուստի լռելու փոխարեն առարկեց.

— Պարոն, ես հանգիստ մարդ եմ, հեզ, խաղաղասեր և պատրաստ եմ տանելու ամեն վիրավորանք, որովհետև ունեմ կին ու երեխաներ, որոնց պետք է կերակրել և մարդ դարձնել: Ուստի, ձերդ ողորմածության թույլտվությամբ, ես ոչ մի դեպքում թուր չեմ քաշի ոչ ռամիկի, ոչ էլ ասպետի վրա և այս վայրկյանից սկսած նախապես ներում եմ բոլոր վիրավորանքները, որ ինձ հասցրել են կամ ապագայում կհասցնեն, ով էլ լինի ինձ վիրավորողը՝ ազնվական թե հասարակ մարդ, հարուստ թե աղքատ, հիդալգո թե հարկատու, մի խոսքով՝ ինչ դասի ու դիրքի էլ պատկանելու լինի:

Լսելով այս, նրա տերն ասաց.

— Իմացած եղիր, Սանչո բարեկամ, որ թափառական ասպետների կյանքը ենթակա է հազար ու մի աղետների և ճախորդությունների: Սակայն պատահական գործիքով հասցրած վերքերը ամոթաբեր են համարվում: Այդ մասին պարզ ցուցում կա մենամարտության կանոնադրության մեջ, որտեղ ասված է՝ «Եթե մի կոշկակար հարվածի մյուսին կաղապարով, որ մինչ այդ բռնած է եղել ձեռքին, թեև կաղապարը փայտից է շինած, չի կարելի համարել, որ նա, որին հարվածել են, փայտով է ծեծվել»: Ասելս այն է, որ դու չկարծես, եթե մեզ այս կռվում ծեծել են, ապա մեր պատիվն անարգված է, որովհետև զենքը, որ այդ մարդկանց ձեռքին էր և որոնցով նրանք մեզ ծեծեցին, հասարակ մահակ էր և նրանցից ոչ մեկը, որքան հիշում եմ, ոչ սուր ուներ, ոչ թուր, ոչ դաշույն:

— Ես ժամանակ չունեցա զննելու,— պատասխանեց Սանչոն,— որովհետև հագիվ էի փայտ վերցրել, որ նրանք իրենց մահակներով ինձ այնպես օրհնեցին, որ աչքերիս լույսը մարեց և ոտքերս ծավեցին: Նրանք ինձ իսկույն գլորեցին այնտեղ, որտեղ հիմա ես պառկած եմ: Այնպես որ ես իսկի հավասա չունեմ խորհելու՝ անարգվել է իմ պատիվը փայտի հարվածներից, թե ոչ, նրանք նույնքան խոր խրվեցին իմ հիշողության մեջ, որքան և իմ ոսկորների մեջ:

— Դարձյալ, եղբայր Սանչո, գիտցած եղիր,— ասաց դոն Կիխոտը,— չկա վիշտ, որ մոռացնել չտա ժամանակը, և չկա ցավ, որ չբուժի մահը: — Սրանից էլ վատթար ճախորդություն կլինի՞,— պատասխանեց Սանչոն,— որ ժամանակը թեթևացնի և մահը բուժի: Եթե մեր ցավը լավ դեղով լավացող լիներ՝ կեսցավ կլիներ: Բայց, կարծես, հիվանդանոցի բոլոր դեղերն էլ հիմա մեզ չեն օգնի:

— Թող զանգատներդ, Սանչո, և արիացիր: Ինձնից օրինակ վերցրու,— ասաց դոն Կիխոտը:— Տեսնենք, թե Ռոսինանտի բանն ինչպես է, որովհետև, կարծես, խեղճին մեզնից պակաս չի հասել:

— Չարմանալի չէ, որ այդպես էլ լինի,— պատասխանեց Սանչոն,— քանի որ նա էլ է թափառական ասպետ դարձել: Չարմանքն այն է, որ իմ էշն է հեշտ պրծել, առանց մի մազ կորցնելու, մինչդեռ մենք քիչ էր մնացել կաշվից զրկվելիք:

— Բավական է, բարեկամ,— ասաց դոն Կիխոտը,— վեր կաց, քանի էշիդ էլ որևէ դժբախտություն չի պատահել, գնանք, քանի գիշերը դեռ վրա չի հասել այս ամայի վայրում:

Այս ու վախ քաշելով, հոգոց հանելով, անիծելով նրան, ով իրեն այս գործի մեջ է զգել, Սանչոն վեր կացավ, բայց կեսճամփին կորացավ, ասես տաճկական աղեղ լիներ, ուժ չունենալով շտկվել: Մեծամեծ ճիգերով փախանեց էշին, որն այդ օրը տեղի ունեցած անկարգությունից ասես շփոթված՝ թափառում էր մի քիչ հեռու: Ապա Սանչոն բարձրացրեց Ռոսինանտին, որը, եթե գանգատվելու համար լեզու ունենար, Սանչոյից ետ չէր մնա: Ի վերջո Սանչոն պառկեցրեց տիրոջը էշի վրա, հետևից կապեց Ռոսինանտին և բռնելով էշի նոխտան, մի կերպ քարշ եկավ այն կողմը, որտեղից թվում էր, թե պիտի մեծ ճամփան անցներ: Հագիվ մեկ մղոն անցած լինելը, բախտը, որ նրան մեկ չարիքից դեպի մյուսն էր տանում, հանեց նրան այն ճամփան, որտեղ նրանք շուտով մի իջևանատուն տեսան, որը դոն Կիխոտին (և բնավ ոչ Սանչոյին) դոյակ թվաց:

Սանչոն հավատացնում էր, թե դա իջևանատուն է, իսկ նրա տերը թե՛ դոյակ է: Երկար տևեց նրանց վեճը, մինչև որ նրանք տեղ հասան և ներս մտան իջևանատան բակը:

ԳԼՈՒԽ XII
ՈՐ ՊԱՏՄՈՒՄ Է,
ԹԵ ԻՆՉ ՊԱՏԱՐԵՑ ԽՈՐԱՄԱՆԿԱՄԻՏ ՀԻԴԱԼԳՈՅԻՆ ԻՋԵՎԱՆԱՏԱՆԸ,
ՈՐԸ ՆԱ ԴՂՅԱԿԻ ՏԵՂ ԷՐ ԴՐԵԼ

Իջևանատերը, տեսնելով էշի վրա պարկի պես ընկած դոն Կիխոտին, հարցրեց Սանչոյից, թե ինչ դժբախտություն է պատահել այդ մարդուն: Սանչոն պատասխանեց, թե նա վայր է ընկել ժայռից և կողքը մի քիչ ցավացրել:

Իջևանատերը կին ուներ, բնականից շատ սրտացավ և մերձավորի ցավին ցավակցող: Նա շտապեց օգնության հասնելու դոն Կիխոտին և իր աղջկան էլ հրամայեց, որ օգնի:

Նույն իջևանատանը մի աղջիկ էր ծառայում, լայնադեմ, քիթը կճատ, տափակ ծոծրակով և մեկ աչքով կույր, ասե՛նք մյուսն էլ մի բանի նման չէր: Իսկ ուսերը ծառանում էին սապատի պես, հարկադրելով, որ նա գետնին նայի ավելի, քան կկամենար:

Սա էլ սկսեց օգնել իջևանատիրոջ աղջկան, և նրանք երկուսով դոն Կիխոտի համար վատթարագույն անկողին զգեցին մարագում, որը, բոլոր նշաններից երևում էր, երկար ժամանակ պահեստ էր եղել: Նույն տեղը մի ջորեպան էլ էր գիշերում, որի անկողինը դոն Կիխոտի տեղից մի քիչ հեռու էր: Թեև ջորեպանի տեղը ջորիների փախաններից և քեչաններից էր շինած, դարձյալ դոն Կիխոտի անկողնուց շատ լավն էր: Դոն Կիխոտի մահճակալը չորս հատ վատ ռանդած տախտակից էր, որ դրված էին անհավասար ոտքերի վրա, մի ներքնակից՝ վերմակի հաստությամբ, լի այնքան պինդ-պինդ գնդերով, որ կարելի էր քարերի տեղ դնել, եթե ծակոտիներից բուրդը դուրս եկած չլիներ:

Ահա այդ անկողնում պառկեց դոն Կիխոտը, և իսկույն իջևանատիրոջ կինը, իր աղջկա հետ, սկսեցին նրան ոտից գլուխ սպեղանի քսել, իսկ Մարիտոռնետը (այդպես էր աղախնի անունը) բռնել էր ճրագը:

Դոն Կիխոտի մարմնի վրա բազմաթիվ կապտած տեղեր տեսնելով, իջևանատիրոջ կինն ասաց, որ դրանք ավելի հարվածի, քան թե վայր ընկածի հետքի են նման:

— Իսկի էլ հարվածի հետքեր չեն,— պատասխանեց Սանչոն,— այլ ժայռը ծածկված էր սուր-սուր քարերով, որոնցից յուրաքանչյուրը մի-մի կապտած տեղ էր թողել:

Սրան նա ավելացրեց.

— Բարի եղեք, տիկին, այդ դեղից մի քիչ պահեցեք, իմ գոտկատեղն էլ է կոտրատվում:

— Ուրեմն դուք է՞լ եք վայր ընկել,— հարցրեց իջևանատիրոջ կինը:

— Վայր ընկնելը վայր չեմ ընկել,— պատասխանեց Սանչո Պանսան,— միայն հենց տեսնելուց, թե ինչպես վայր ընկավ իմ տերը, այնպես ցնցվեցի, որ ողջ մարմինս ցավեց, ասես թե հազար փայտի հարված կերա:

— Կպատահի,— ասաց իջևանատիրոջ աղջիկը,— ինձ էլ է հաճախ պատահում երագիս տեսնել, իբր թե վայր եմ ընկնում աշտարակից և չեմ կարողանում ընկնել պրծնել և երբ որ հետո զարթնում եմ, այնպես եմ ջարդված լինում, մարմինս այնպես է կոտրատվում, ասես թե իսկապես վայր եմ ընկած եղել:

— Բանն էլ այն է, տիրուհի,— ասաց Սանչոն,— որ առանց երագի, ուղղակի արթմնի, հիմիկվա պես, մարմինս կապտեց ոչ պակաս, քան դոն Կիխոտինը, իմ տիրոջինը:

— Այս կաբայերոյի անունն ի՞նչ է,— հարցրեց Մարիտոռնետը:

— Դոն Կիխոտ Մանչացի,— պատասխանեց Սանչո Պանսան:— Նա թափառական ասպետ է, աշխարհիս երեսին եղածներից ամենափառավորն ու զորավորներից մեկը:

— Իսկ ի՞նչ բան է թափառական ասպետը,— դարձյալ հարցրեց սպասուհին:

— Մի՞թե երբեք չեք լսել,— բացականչեց Սանչո Պանսան:— Դե իմացած եղեք, քույրիկ, թափառական ասպետն այնպիսի բան է, որ աչք ճպելու ժամանակ չես ունենա, որ նա կարող է ծեծ ուտել և կայսր դառնալ: Այսօր նա աշխարհիս երեսին ամենադժբախտ և թշվառ էակն է, իսկ վաղը նա իր զինակրի համար երեք-չորս թագավորություն կունենա՝ դե ընտրիր:

— Այդ ինչպե՞ս է,— հարցրեց տանտիկինը,— որ ձեր տերը այդքան կարևոր անձնավորություն է, իսկ դուք, ինչպես տեսնում եմ, իսկի մի կոմսություն էլ չեք ձեռք գցել:

— Դա այդքան էլ արագ չի լինում,— պատասխանեց Սանչոն:— Հագիվ մի ամիս է, ինչ մենք արկածախնդրության ենք ելել և մինչև օրս դեռ մի կարգին արկածի չենք հանդիպել: Երբեմն լինում է, որ մեկ բանի հետևից ես գնում, իսկ բոլորովին ուրիշն ես գտնում: Բայց ճիշտ եմ ասում, եթե միայն իմ տիրոջ՝ դոն Կիխոտի, վերքերն առողջանան, որ վայր ընկնելուց եղան, ես էլ կենդանի մնամ, ես իմ հույսերը չեմ փոխի Իսպանիայի առաջնագույն իշխանության հետ:

Այս խոսակցությանն ուշի-ուշով ականջ էր դնում դոն Կիխոտը: Դժվարությամբ բարձրանալով իր անկողնում, նա բռնեց տանտիրուհու ձեռքն ու ասաց.

— Հավատացե՞ք, չքնադ տիրուհի, դուք կարող եք երջանկություն համարել, որ ձեր դոյակում ինձ պես մի անձնավորության ապաստան եք տվել, որովհետև եթե ես ինքս ինձ չեմ գովում, ապա միմիայն այն պատճառով, որ, ինչպես ասում են, գովասանքն ինքն իրեն ստորացնում է: Սակայն իմ զինակիրը կպատմի ձեզ, թե ով եմ ես: Ես միայն այն կասեմ, որ իմ հիշողության մեջ առհավետ կտպավորվի ինձ մատուցած ձեր ծառայությունը, և որ ողջ կյանքումս ես ձեզնից շնորհակալ կմնամ:

Տիրուհին, նրա աղջիկն ու բարի Մարիտոռնեսը շփոթված լսում էին թափառական ասպետի խոսքերը, որոնք նրանց համար Նույնքան անըմբռնելի էին, որքան եթե նա հունարեն խոսելու լիներ: Նրանք նայում ու զարմանում էին: Արդարև ասպետը նրանց աչքին ուրիշ ցեղի մարդ էր երևում: Գեղավարի շնորհակալություն հայտնելով նրա սիրալիր խոսքերի համար, նրանք վեր կացան գնացին, իսկ Մարիտոռնեսը զբաղվեց Սանչոյով, որ կարոտ էր խնամքի ոչ պակաս, քան իր տերը:

Ողջ իջևանատունը սուզվել էր լռության մեջ և բոլոր ճրագները մարած էին, բացի մուտքի լապտերից:

Այս խորունկ լռությունն ու մեր ասպետի անդադրում մտորումները արկածների մասին, որոնցով լի էին նրա ցավին մեղապարտ գրքերը, ներշնչեցին նրան մի ամենատարօրինակ ու անմիտ ցնորք, որ հնարավոր է միայն երևակայել, այն է՝ նրան թվաց, թե ինչ-որ հռչակավոր մի դոյակ է եկել (որովհետև յուրաքանչյուր իջևանատուն, որտեղ նա իջևանում էր, նրան դոյակ էր թվում) և որ իջևանատիրոջ աղջիկը, այլ կերպ ասած դոյակի տիրոջ աղջիկը, հմայված իր ազնիվ տեսքով, սիրահարվել է իրեն և խոստացել է այս գիշեր, ծնողներից գաղտնի, գալ և բաժանել իր անկողինը: Չուտ ճշմարտություն ընդունելով իր իսկ հնարած այս գառանցանքը, նա սկսեց տանջվել իր առաքինությանը սպառնացող վտանգի մասին:

Այդ միջոցին, հուշիկ քայլերով, Մարիտոռնեսը ներս մտավ, որ գտնի ջորեպանին: Սակայն հագիվ էր նա շեմքն անցել, որ դոն Կիխոտը, նրա ոտնաձայնը լսելով՝ նստեց անկողնում, չնայած իր սպեղանիներին ու կողերի ցավին, տարածեց ձեռքերը, բանալով իր գիրկն ու արտասանեց.

— Ինչպե՞ս կուզենայի ես, չքնադ ու ազնվագարմ օրհորդ, ի վիճակի լինել ըստ արժանվույն հատուցանելու ձեզ այն բարձր ողորմածության համար, որ պարգևում եք ինձ ձեր մեծ գեղեցկության տեսքով: Սակայն ազնիվ մարդկանց անընդհատ հալածող բախտը հաճել է ինձ նետել այս անկողինը, որի մեջ ես պառկած եմ ջարդված ու տրորված:

Մեր ջորեպանը ուշի-ուշով լսում էր դոն Կիխոտի ասածները: Խանդով բռնված, նա մոտեցավ դոն Կիխոտի անկողնուն և թաքնվեց, որ տեսնի, թե իրեն համար այդ անըմբռնելի խոսքերն ինչով են վերջանալու: Սակայն երբ որ նա տեսավ, թե աղջիկն ուզում է դուրս պրծնի, իսկ դոն Կիխոտը բաց չի թողնում, այդ բանը նրան դուր չեկավ: Նա տարավ-բերեց և բռունցքով այնպես խփեց մեր ասպետի ոսկրոտ ծնոտին, որ նրա բերանը արյունով լցվեց: Գտնելով, որ դա դեռ քիչ է, ջորեպանը ոտքերով սկսեց ջարդել նրա կողերը:

Մահճակալը նոր ծանրություն չտանելով՝ սաստիկ աղմուկով փվեց, որից զարթնեց իջևանատերը: Նա իսկույն գլխի ընկավ, որ սա Մարիտոռնեսի արարքը կլինի, որովհետև բարձր ձայն տվեց աղախնին և պատասխան չառավ: Այդ կասկածով՝ նա վեր կացավ, ճրագը վառեց և դիմեց դեպի աղմուկը:

Տեսնելով իր սաստիկ զայրացած տիրոջը, աղջիկը մի պահ երկյուղից իրեն կորցրեց, ապա ծկվեց Սանչո Պանսայի անկողինը, որը խաղաղ քնած էր: Մտնելով նրա անկողնու մեջ, աղջիկը կծկվեց:

Այստեղ Սանչոն զարթնեց: Չգալով իր վրա ընկած կենդանի բեռը, նա վճռեց, որ սատանան է խեղդում իրեն և սկսեց բռունցքով հարվածել աջ ու ձախ: Հարվածների զգալի մասը հասավ Մարիտոռնեսին: Աղջիկը, ցավից ամեն ամոթ կորցնելով, այնպես պատասխանեց Սանչոյին, որ վերջինիս քունը ուզեր-չուզեր փախավ: Չգալով, որ իրեն ղնգստում են և չտեսնելով հակառակորդին, Սանչոն վեր թռավ, բռնեց Մարիտոռնեսին և մի ծիծաղելի տուրուղմփոց սկսվեց:

Իջևանատիրոջ ձեռքի ճրագը մարեց: Հարվածները մթան մեջ տեղում էին ում որ հասնի և այնքան անողոք, որ ում դիպչում էին՝ ցած էին գցում: Պատահաբար նույն իջևանատանը գիշերում էր Սանտա Հերմանդադի պահակներից մեկը: Լսելով կռվի աղմուկը, նա վերցրեց իր կարծ գավազանը և թիթեղյա տուփը, խավարի մեջ մտավ մարազն ու ճչաց:

— Կանգ առեք, հանուն արդարադատության, կանգ առեք, հանուն Սանտա Հերմանդադի:

Առաջին մարդը, որին նա դեմ առավ, դոն Կիխոտն էր, որ անզգա պառկած էր մեջքին, իր փլված անկողնու վրա:

Բռնելով նրա մորուքից, պահակը մի քանի անգամ գոռաց:

— Հասեք օգնության արդարադատությանը:

Սակայն տեսնելով, որ իր բռնած մարդը չի շարժվում, նա կարծեց, թե սպանված է, իսկ սենյակում գտնվող մյուս մարդիկ մարդասպաններ են, ուստի բարձր աղաղակեց:

— Փակե՛ք դարպասը: Ոչ ոքի բաց չթողնեք, որովհետև այստեղ մարդ է սպանվել:

Այդ աղաղակից բոլորն էլ վախեցան և վերջ տվին կռվին: Իջևանատերը շտապ վերադարձավ իր սենյակը, ջորեպանը՝ իր փալանների մոտ, սպասուհին՝ իր խցիկը: Միայն խեղճ դոն Կիխոտն ու խեղճ Սանչոն չկարողացան տեղից շարժվել:

Միաբանության պահակը, բաց թողնելով դոն Կիխոտի մորուքը, գնաց ճրագ գտնի, որ բռնի և կալանավորի ոճրագործներին: Բայց նա չկարողացավ ճրագ գտնել, որովհետև իջևանատերը դիտմամբ հանգցրել էր մուտքի լապտերը, և նա հարկադրված եղավ օջախի մոտ գնալու, որտեղ մեծ դժվարությամբ, վերջապես, կարողացավ վառել իր ճրագը:

ԳԼՈՒԽ XIII

ՈՐ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒՄ Է ԱՐԻ ԴՈՆ ԿԻՒՈՏԻ
ԵՎ ՆՐԱ ՀԱՎԱՏԱՐԻՄ ՉԻՆԱԿՐԻ ԿՐԱԾ
ՀԵՏԱԳԱ ԱՆՀԱՄԱՐ ԱՂԵՏՆԵՐԸ ԻՋԵՎԱՆԱՏԱՆԸ,
ՈՐԸ ՍԵՐ ԱՍՊԵՏԸ, ԴԺԲԱԽՏԱԲԱՐ, ԴՂՅԱԿԻ ՏԵՂ ԷՐ ԴՐԵԼ

Մինչ այս, մինչ այն, դոն Կիխոտը ուշքի եկավ և դիմեց իր զինակրին:

— Սանչո, բարեկամս, դու քնա՞ծ ես: Քնա՞ծ ես դու, Սանչո բարեկամ:

— Էլ ի՞նչ քուն,— պատասխանեց Սանչոն վշտալից,— սատանաները կարծես այս գիշեր գլխիս էին թափվել:

— Միանգամայն հիմք ունես այդպես մտածելու,— պատասխանեց դոն Կիխոտը,— որովհետև կամ ես բան չեմ հասկանում, կամ այս դոյակը կախարդված է: Իմացած եղիր... Ասենք, նախ դու պետք է երդվես, որ այս ամենը ինչ ես քեզ կպատմեմ, գաղտնի կպահես թե իմ կենդանության օրոք, թե իմ մահից հետո:

— Երդվում եմ,— ասաց Սանչոն:

— Դե լավ,— շարունակեց դոն Կիխոտը, այսպես թե այնպես ես վստահ եմ, որ դու ազնիվ ես և սիրում ես ինձ: Դե իմացած եղիր, որ այս գիշեր ինձ պատահեց ամենազարմանալի արկածներից մեկը, որոնցով ես կարող եմ պարծենալ: Կարճ՝ նոր էր եկել մոտս այս դոյակի տիրոջ աղջիկը, չքնադագեղ ու հրապուրիչ մի աղջիկ, որ կարելի է գտնել աշխարհիս երեսին: Այն միջոցին, երբ ես նրա հետ ամենաքնքուշ ու սիրալիր խոսակցություն ունեի, անտեսանելի և անհայտ հրեշի ձեռքը տարավ-բերեց և իմ ծնոտին այնպիսի հարված հասցրեց, որ բերանս մինչև հիմա էլ արնակալած է: Դրանից հետո էլ ինձ այնպես ջարդոբեղով արեց, որ հիմա դրությունս ավելի վատ է, քան թե երեկ, երբ ձիապանները մեզ վիրավորեցին, ինչպես դու հիշելիս կլինես, Ռոսինանտի անզսպության պատճառով: Դա հարկադրում է ինձ ենթադրել, որ այդ աղջկա անգին գեղեցկության գանձը պահպանում է որևէ հմայված մավր, այն էլ ոչ ինձ համար:

— Ոչ էլ անշուշտ ինձ համար,— հարեց Սանչոն,— որովհետև չորս հարյուրից ավելի մավրեր այնպես ման եկան մեջքիս վրա, որ դրա հետ համեմատած երեկվա մահակները հավվա ու փախլավա են: Բայց ասացեք, պարոն, ինչպես կարող եք դուք մեզ այսպիսի մի կացության մեջ գցող արկածը հազվագյուտ անվանել:

— Ինչպե՞ս, մի՞թե քեզ էլ են ծեծել,— հարցրեց դոն Կիխոտը:

— Բայց ես ձեզ չասացի՞ այդ, անիծյա՛լ լինես իմ ծնողները,— պատասխանեց Սանչոն:

— Մի՛ վշտանար, բարեկամս,— ասաց դոն Կիխոտը,— ես իսկույն կպատրաստեմ իմ թանկագին բալասանը, և դու աչք ճպելու ժամանակ չես ունենա, ինչ մենք բուժված կլինենք:

Այդ իսկ վայրկյանին պահակը, որ վերջապես հաջողացրեց ճրագը վառել, ներս մտավ, որ տեսնի կարծեցյալ մեռելին: Տեսնելով, որ միայն շապիկը հագին, գլուխը թաշկինակով կապած, ճրագը ձեռքին և ոչ մի բարի բան չգուշակող դեմքով մարդ է մոտենում իրենց, Սանչոն հարցրեց տիրոջից.

— Պարոն, չլինի թե հմայված մավրը հենց սա է, որ իր գործը չի ավարտել և վերադարձել է, որ մեզ սպանի պրծնի:

— Սա չի կարող մավր լինել,— պատասխանեց դոն Կիխոտը,— որովհետև հմայվածները անտեսանելի են լինում:

— Թե տեսնել չի լինի, հո զգալ կլինի՞,— պատասխանեց Սանչոն,— իմ կողերը կարող են պատմել դրա մասին:

— Իմն էլ,— ասաց դոն Կիխոտը,— բայց դա դեռ չի նշանակում, թե մեր տեսած մարդը հմայված մավրն է:

Պահակը մոտենալով և տեսնելով նրանց խաղաղ խոսելիս, սաստիկ զարմացավ: Պետք է ձեզ ասեմ, որ դոն Կիխոտը շարունակում էր մեջքի վրա պառկած մնալ, ուժ չունենալով տեղից շարժվելու ծեծի և սպեղանիների պատճառով: Պահակը մոտեցավ նրանց ու հարցրեց.

— Է՛հ, ի՞նչ օրի ես, խղճուկ:

— Ձեր տեղը ես ավելի քաղաքավարի կլինեի,— պատասխանեց դոն Կիխոտը,— թե՛ ձեր կողմերում թափառական ասպետների հետ այդպես է ընդունված խոսել, բռի գյուղացի:

Տեսնելով, որ այդ խղճուկ արտաքինով մարդն ինչպես է խոսում հետը, պահակը չհամբերեց, տարավ-բերեց ձեթով լի ճրագն ու խփեց դոն Կիխոտի գլխին այնպես, որ քիչ էր մնում նրա գանգը փշուր-փշուր աներ: Դարձյալ սենյակն ընկղմվեց խոր խավարի մեջ, և պահակն իսկույն դուրս եկավ:

— Անկասկած, պարոն,— ասաց Սանչո Պանսան,— դա հենց հմայված մավրն է, որ կա: Երևի թե նա գանձը ուրիշների համար է պահում, իսկ մեզ՝ բռունցքի և ճրագի հարվածներ հրամցնում:

— Երևի այդպես է,— պատասխանեց դոն Կիխոտը:— Բայց չարժե փորձել այդ տեսակ կախարդանքի դեմ կռվել: Անօգուտ է նմանապես զայրանալ կամ գանգատվել, որովհետև քանի որ այդ ուժերն աներևույթ են և ցնորական, մենք, ինչքան էլ ջանք թափելու լինենք, չենք կարող վրեժ առնել: Փորձիր, ապա, Սանչո, վեր կենալ ու որոնել այս դոյակի պարետին: Աշխատիր մի քիչ յուղ, գինի, աղ և խնկունի ձեռք բերել, որ ես կարողանամ բուժիչ բալասան եփել: Ճիշտն ասած, ես դրա կարիքը շատ ունեմ, որովհետև այդ ուրուի հասցրած վերքերից սաստիկ արյուն է գալիս:

Ոսկորների սաստիկ ցավով, Սանչոն վեր կացավ և մթուղայան մեջ գնաց իջևանատիրոջ մոտ: Ճանապարհին դեմ առնելով պահակին, որը հետևում էր, թե ինչ է մտադիր անելու իր հակառակորդը, ասաց.

— Ով էլ լինեք դուք, պարոն, եղեք այնքան բարեգութ ու բարեգործ, մեզ մի քիչ խնկունի, յուղ, աղ ու գինի տվեք, որպեսզի դեղ պատրաստենք թափառական ասպետներից լավագույնի համար, որը պառկած է անկողնում՝ այս իջևանատանը բնակվող կախարդ մավրի ձեռքով ծանր վիրավորված:

Լսելով այդ, պահակը վճռեց, որ իր առջև խելագար է կանգնած: Եվ, որովհետև լույսն սկսել էր բացվել, նա դուռը բաց արեց և, իջևանատիրոջը կանչելով, հաղորդեց նրան խեղճի խնդիրը:

Իջևանատերը տվեց Սանչոյին ինչ որ պետք էր, և վերջինս տարավ տվեց դոն Կիխոտին, որը կանգնել էր՝ ձեռքով բռնած գլուխը և գանգատվում էր ճրագով հասցրած հարվածից, թեև այդ հարվածից նրա ճակատին միայն երկու բավական խոշոր ուռուցք էր դուրս եկել, իսկ արյան տեղ նա ընդունում էր պարզապես քրտինքը, որը ծորում էր առատորեն:

Վերջապես, նա վերցրեց այդ բաղադրիչ մասերը և պատրաստեց բուժիչ խառնուրդ, պահելով կրակի վրա և խառնելով, մինչև որ նրան թվաց, թե բավական է: Ապա մի սրվակ խնդրեց, որպեսզի խառնուրդն ածի մեջը, բայց որովհետև ողջ տանը սրվակ չգտնվեց, նա գոհացավ ձեթի թիթեղյա ամանով, որ իջևանատերն առաջարկեց նրան ծրիաբար: Դրանից հետո թիթեղի ամանի վրա ոչ պակաս քան ութսուն անգամ «հայր մեր» ասաց և բազմաթիվ այլ աղոթքներ, յուրաքանչյուր խոսքի վրա խաչ հանելով: Սանչո Պանսան, իջևանատերն ու պահակը ներկա էին այս գործողությանը: Գալով

ջորեպանին, նա ամենահանգիստ կերպով զբաղված էր իր ջորիներով: Ապա դոն Կիխոտը կամեցավ իսկույն փորձել այնքան բուժիչ, իր կարծիքով, բալասանի զորությունը և միանգամից կուլ տվեց թիթեոյա ամանի մեջ չտեղավորված և կավե ամանի մեջ մնացած դեղը: Բայց հազիվ էր նա խմել, որ սիրտն այնպես խառնեց, որ ստամոքսում եղած-չեղածը դուրս թափվեց: Սրտախառնության հարուցած ջղաձգություններից և լարվածությունից քրտինքը թափվում էր առատությամբ, և նա խնդրեց, որ իրեն տաք-տաք ծածկեն ու մենակ թողնեն: Երեք երկար ու ձիգ ժամ քնելուց հետո նա զարթնեց թարմ մարմնով և հարվածների ցավը այնքան էր մեղմացել, որ նա իրեն միանգամայն առողջ համարեց և հավատաց, որ այդ բալասանի շնորհիվ նա այլևս երկյուղ չունի ընդհարումներից, կռվից ու տուրուղմիոցից, ինչքան էլ դրանք վտանգավոր լինեն:

Սանչո Պանսան, որ իր տիրոջ առողջանալը հրաշք համարեց, խնդրեց, որ դոն Կիխոտը իրեն տա ամանում մնացածը. իսկ ամանի մեջ քիչ բան չէր մնացել: Դոն Կիխոտը տվեց, և Սանչոն, երկու ձեռքով բռնելով ամանը, մեծ հավատով ու ջերմեռանդությամբ իր կոկորդն ածեց մի քիչ պակաս, քան իր տերը: Սակայն դուրս եկավ, որ Սանչոյի ստամոքսը այնքան էլ զգայուն չէր, որովհետև մինչև սիրտ թափելը նա այնպիսի ծակոցներ զգաց և սիրտն այնպես էր խառնում, այնպես քրտնեց և այնքան թուլացավ, որ հաստատ ու անկեղծ վճռեց, թե իր վերջին ժամը հասել է: Այս ծանր ու տանջալից կացության մեջ, նա սկսեց անիծել և՛ բալասանը, և՛ չարագործին, որ իրեն հրամցրեց: Տեսնելով նրան այդ վիճակում, դոն Կիխոտն ասաց.

— Ես կարծում եմ, Սանչո, որ քեզ հասած ամբողջ ցավը նրանից է, որ դու ասպետ չես կարգված: Որովհետև, կարծեմ, այս խմիչքը օգուտ չի բերում նրան, ով ասպետ չէ:

— Եթե ձերդ ողորմածությունը գիտեր այդ բանը,— բացականչեց Սանչոն,— ինչո՞ւ ապա, գետինը մտնեմ ես իմ յոթը պորտով, թույլ տվեց, որ խմեմ:

Դոն Կիխոտը, ինչպես մենք արդեն ասացինք, թարմ ու առույգ լինելով, կամեցավ իսկույն ճամփա ելնել արկածներ որոնելու, որովհետև այստեղ անցկացրած յուրաքանչյուր ժամը նրան կորուստ էր թվում աշխարհի և իր պաշտպանության ու հովանավորության կարոտ բոլոր զրկվածների համար: Եվ նրան առանձնապես մղում էր այդ անելու այն խոր հավատը, որ ներշնչել էին նրան իր բալասանի հատկությունները: Տոչորվելով այդ ցանկությամբ, նա իր ձեռքով թամբեց Ռոսինանտին և փալանեց իր զինակրի էջը, ապա օգնեց Սանչոյին, որ վեր կենա և նստի վրան: Դրանից հետո նա հեծավ ձին և, անցնելով բակի ծայրը, վերցրեց այնտեղ դրած գեղջկական նիզակը, որ պիտի փոխարիներ մարտականին:

Երբ որ նրանք երկուսով էլ անասունների վրա էին, դոն Կիխոտը մոտեցավ իջևանատան պատշգամբին և, դիմելով տիրոջը, ծանր ու հանդիսավոր ձայնով ասաց.

— Ձեր դոյակում վայելածս բարիքները, կալվածատեր պարոն, մեծ ու բազմաթիվ են, և ես ինձ պարտավոր եմ համարում մինչև վերջին օրերս շնորհակալ լինել ձեզ: Օ՛, եթե կարողանայի երախտամատույց լինել, պատժելով ձեզ վիրավորանք հասցրած որևէ հանդուգնի: Որովհետև, իմացած եղեք, իմ կոչումն է՝ օգնել տկարներին, կեղեքվածների վրեժը լուծել և պատժել ստորությունը:

Դրան, նույնպիսի արժանապատվությամբ, իջևանատերը պատասխանեց.

— Պարոն Կաբայերո, ես կարիք չունեմ, որ ձերդ ողորմածությունը վրիժառու լինի ինձ հասցրած վիրավորանքների համար, որովհետև տեղ եկած ժամանակ, ես էլ գիտեմ ինձ վիրավորողների հախիցը գալ: Մի բան միայն կկամենայի ես, որ ձերդ

ողորմածությունը վճարեր ինձ իմ իջևանատանը գիշերելու համար, այսինքն՝ ընթրիքի և երկու անկողնու համար, ինչպես և ձեր երկու կենդանիների կեր ու դարմանի գինը:

— Ուրեմն սա իջևանատո՞ւն է եղել,— հարցրեց դոն Կիխոտը:

— Այո և լավագույն համբավ վայելող,— պատասխանեց իջևանատերը:

— Մինչև այս վայրկյանը ես մոլորության մեջ եմ եղել,— ասաց դոն Կիխոտը,— որովհետև, ճիշտն ասած, երևակայում էի, թե դոյակ է, այն էլ վատը չէ: Բայց քանի որ դոյակ չէ, այլ իջևանատուն, ինձ մնում է խնդրել ձեզանից, որ վարձից ազատեք: Ես չեմ կարող փոփոխել թափառական ասպետների կանոնադրությունը, որի համաձայն, ինչպես ինձ լավ հայտնի է, քանի որ գրքերում երբեք հակառակը չեմ հանդիպել, նրանք երբեք գիշերելու կամ որևէ այլ բանի համար չէին վճարում հյուրանոցին, որտեղ իջևանում էին: Նրանք իրավամբ և ըստ օրինաց ամենուրեք լավագույն ընդունելություն էին վայելում, մի բան, որ նրանց ցույց էր տրվում ի վարձատրություն մեծամեծ նեղությունների, որ նրանք կրում են զօր ու գիշեր անցկացնելով արկածների որոնումների մեջ, ամառ ու ձմեռ, ոտքով թե ձիով, տանելով քաղց ու ծարավ, շոգ ու սառնամանիք, ենթարկվելով երկնային արհավիրքների բոլոր փոփոխություններին և երկրային աղետներին:

— Այո գործերից խելքս քիչ է կտրում,— հայտարարեց իջևանատերը,— վճարեցեք ինձ ինչ որ հարկն է, թե չէ ես գործ չունեմ զանազան առասպելների և ասպետությունների հետ:

— Դուք անտաշ ու մուռտառ միկիտանչի եք,— բացականչեց դոն Կիխոտը:

Եվ, խթանելով Ռոսինանտին, ճոճելով իր գեղջկական սիգակը, նա անարգել դուրս եկավ բակից և բավական ճանապարհ կտրեց, առանց ետ նայելու, որ տեսնի, գալի՞ս է արդյոք իր հետևից զինակիրը, թե ոչ:

Տեսնելով, որ կենվորը գնաց առանց վճարելու, իջևանատերը իր հաշիվը ներկայացրեց Սանչո Պանսային: Սանչոն հայտարարեց, թե քանի որ իր տերը չկամեցավ վճարել, ապա ինքը ավելի քիչ է հակված վճարելու, որովհետև, թափառական ասպետի զինակիր լինելով, նա ենթարկվում է նույն կանոնադրության, ինչ որ իր տերը, որը թույլ չի տալիս իջևանատներում և պանդոկներում որևէ բանի համար վճարել: Իջևանատերը լրջորեն զայրացավ և սպառնաց, որ եթե Սանչոն չվճարի, ապա նրա հախիցը կգա իր գիտցած ձևով: Բայց Սանչոն դրան պատասխանեց, թե հնազանդելով ասպետական կանոնադրության, նա ոչ մի գրոշ չի վճարի, անգամ իր կյանքի գնով, որովհետև նա չի ուզում, որ իր պատճառով պախարակված լինի թափառական ասպետների գեղեցիկ և հին սովորությունը և որպեսզի իրենից հետո աշխարհ եկած զինակիրները չկարողանան դժգոհել իրենից և կշտամբել այնքան արդար օրենքի խախտման համար:

Դժբախտ Սանչոյի չար բախտից իջևանատան կենվորների մեջ չորս տեղացի մահուղագործ կային Պոտրոսից, որ գտնվում է Կորդոբում, և Էլի երկու սրիկա Սևիլիայից, բոլորն էլ ուրախ, կտրիճ ու հանաքչի տղաներ: Նրանց բոլորի մտքում միևնույն միտքը ծագեց, և խոսքերը մեկ անելով, նրանք շրջապատեցին Սանչոյին և, քաշելով, քաշքշելով, Էշից վայր բերին: Նրանցից մեկը վազեվազ գնաց բերեց իջևանատիրոջ վերմակը, որի վրա և գցեցին Սանչոյին: Սակայն աչքերը բարձրացնելով և նկատելով, որ առաստաղը ցածր է իրենց մտահոգման համար, նրանք վճռեցին հետևի բակն անցնել, որի առաստաղը երկնակամարն էր: Այստեղ Սանչոյին վերմակի մեջտեղը դնելով, նրանք սկսեցին վեր-վեր գցել:

Վեր գգվողի տառապալից ճիչերը այնքան սուր էին, որ հասան իր տիրոջ ականջին, որը սկզբում կարծեց, թե իրեն որևէ նոր արկած է հանդիպել, սակայն շուտով ճանաչեց գինակրի ձայնը: Շուռ տալով ձիու գլուխը, նա ահավոր արագությամբ քշեց, ետ եկավ իջևանատուն և, դարպասը փակ գտնելով, սկսեց շուրջը պտույտ գալ, որոնելով մուտքը: Սակայն հագիվ էր մոտեցել հետին բակի ցանկապատին, որը շատ էլ բարձր չէր, տեսավ այն ուրախ խաղը, որ խաղում էին իր գինակրի գլխին: Նրա աչքի առջև գինակիրը թռչում էր օդ և ապա վայր ընկնում այնպիսի զվարճալի արագությամբ, որ եթե դոն Կիխոտի ցասումը չբռնկեր, կարելի է համոզված լինել, որ նա ծիծաղից կթուլանար: Նա փորձեց ձիուց անցնել ցանկապատի վրա, բայց այնքան թույլ ու ջարդված էր, որ չկարողացավ անգամ ձիուց իջնել: Ուստի, շարունակելով ձիու վրա նստած մնալ, նա սկսեց չարաճճիների վրա կարկուտի պես այնպիսի անեծք ու հիշոց թափել, որ գրիչս հրաժարվում է վերարտադրել: Իսկ հանաքչիները, չնայած դրան, չէին դադարում ուրախ-զվարթ աշխատելուց, ինչպես և չէին դադարում օդում թռչկոտող Սանչոյի վայնասունները, որոնց մեջ միախառնվում էին աղերսանքն ու սպառնալիքը: Այդ ամենը, սակայն, նրան քիչ էր օգնում: Վերջապես տղերքը, հոգնելով, իրենք թողին խաղը: Այստեղ նրանք էլը քաշեցին, նստեցրին Սանչոյին փալանի վրա և վերմակը զցեցին նրա ուսին, իսկ սրտացավ Մարիտոռնեսը, տեսնելով, թե նա ինչպես է տանջվել, վճռեց, որ պատեհ կլինի կազդուրել նրան մի գավաթ ջրով, որը և բերեց նրա համար ջրհորից: Սանչոն վերցրեց գավաթը և արդեն տարել էր բերանը, որ հանկարծ կանգ առավ, լսելով իր տիրոջ բարձր ճիչը.

— Սանչո, զավակս, ջուր մի՛ խմիր: Մի՛ խմիր, զավակս, եթե չես ուզում մեռնել: Տես, ահա հրաշագործ բալասան (այս խոսքերի վրա նա ցույց տվեց թիթեղյա ամանը), որի երկու կաթիլը քեզ իսկույն կբուժի:

Բայց, ի պատասխան, Սանչոն միայն խեթ-խեթ նայեց նրան և ոչ պակաս բարձր բղավեց.

— Ձերդ ողորմածությունը մոռացել է, հա՞, որ ես ասպետ չեմ և կամենում է, որ ես այս գիշերվանից մնացած վերջին փորոտիքս փսխե՞մ: Ձեր խմիչքը՝ ձեզ մնա, հազար սատանա, իսկ ինձ հանգիստ թողեք:

Վերջին խոսքերը նա արտասանեց արդեն քիթը կոխած գավաթի մեջ: Սակայն առաջին իսկ կումից նկատելով, որ հասարակ ջուր է, նա չկամեցավ շարունակել և գինի խնդրեց: Գինին խմելուց հետո՝ նա կրունկներով տվեց էջի կողերին և, դարպասը լայն բանալով, դուրս եկավ բակից, սաստիկ գոհ մնալով, որ բան չվճարեց և իր ասածը եղավ, թեև ոչ առանց վնասի իր սովորական երաշխավորների՝ կողերի համար: Ճիշտ է, իջևանատները պահել էր նրա ճամփորդական պայուսակը՝ հաշվի դիմաց, բայց Սանչոն դուրս գալուց այնքան հուզված էր, որ դա չնկատեց:

ԳԼՈՒԽ XIV
ՈՐ ՊԱՐՈՒՆԱԿՈՒՄ Է
ՍԱՆՉՈ ՊԱՆՍԱՅԻ ՉՐՈՒՅՑԸ ԻՐ ՏԻՐՈՋ ՅԵՏ,
ԻՆՉՊԵՍ ԵՎ ՉԱՆԱՉԱՆ ՈՒՐԻՇ ԱՐԿԱՃՆԵՐ,
ՈՐ ԱՐԺԱՆԻ ԵՆ ՅԻՇԱՏԱԿՈՒԹՅԱՆ

Սանչոն հասավ իր տիրոջը այնքան ջարդված ու թուլացած, որ ուժը չէր պատում նույնիսկ էջին չու ասելու: Տեսնելով նրան այդ վիճակում, դոն Կիխոտն ասաց.

— Յիմա ես սկսում եմ հավատալ, իմ բարի Սանչո, որ այդ դոյակը կամ իջևանատունը իրոք կախարդված է: Որովհետև ովքե՞ր կարող էին լինել քեզ ծաղրուծանակ անող այն

եակները, եթե ոչ ուրուներ և այն աշխարհից դուրս եկած ոգիներ: Դրա հաստատումը ես նրա մեջ եմ տեսնում, որ երբ ցանկապատի վրայով հետևում էի քո տխուր ողբերգության ընթացքին, ես ի վիճակի չէի ոչ միայն ցանկապատի մյուս կողմն անցնելու, այլև անգամ Ռոսինանտից վայր գալու: Անտարակույս, ինձ հմայել էին: Որովհետև, երգվում եմ իմ պատվով, եթե միայն ես կարողանայի բանկ անցնել կամ իջնել ձիուց, ես քո վրեժն այնպես կլուծեի, որ նրանք ամբողջ կյանքում չէին մոռանա:

Հանկարծ դոն Կիխոտը ճանապարհին նկատեց իրենց դիմաց սլացող ահագին ու թանձր փոշու ամպ: Տեսնելով այդ, նա ետ դառավ Սանչոյին և ասաց.

— Հասավ այն օրը, օ՛, Սանչո, երբ դու կտեսնես, թե ինչ հաջողություն է պատրաստել ինձ համար բախտը: Ահա այն օրը, ասում եմ քեզ, երբ իմ բազուկի ողջ զորությունը պիտի հայտաբերվի, և երբ ես կկատարեմ գործեր, որոնք կգրվեն Փառաց մատյանում՝ գալիք սերունդների համար: Տեսնո՞ւմ ես, Սանչո, փոշու այն ամպը, որ բարձրանում է այնտեղ: Դա մի ահագին զորք է զանազան, բազմաթիվ ցեղերից, որ մեր կողմն է դիմում:

— Որ այդպես է,— հայտարարեց Սանչոն,— կնշանակի երկու զորք է, որովհետև մյուս կողմից ճիշտ դրա նման մի ուրիշ ամպ էլ է բարձրանում:

Շուռ գալով, դոն Կիխոտը համոզվեց, որ Սանչոն ճիշտ էր ասում: Եվ ծայր աստիճան ուրախացած, նա, առանց տատանվելու, որոշեց, որ երկու բանակ է շարժվում, որոնք պիտի մոտենան իրար և կռվեն լայնածավալ դաշտում: Որովհետև ամեն ժամ, ամեն վայրկյան, նրա երևակայության մեջ նկարվում էին մարտեր, կախարդանքներ, արկածներ, սխրագործություններ, սիրային խելագարություններ, որոնց մասին պատմում են ասպետական վեպերը, և նրա բոլոր խոսքերը, գործողություններն ու մտքերը այդ կողմն էին ուղղված: Իրականում փոշու ամպերը, որ նա նկատել էր, բարձրացրել էին ոչխարների երկու հոտերը, որ առաջ էին շարժվում միևնույն ճամփով հակառակ ծայրերից, բայց փոշին խանգարում էր տեսնել նրանց, մինչև որ նրանք բոլորովին չմոտեցան: Սակայն դոն Կիխոտն այնքան կրակոտ էր պնդում, թե դա երկու բանակ է, որ Սանչոն ի վերջո ինքն էլ հավատաց և ասաց.

— Բա հիմա ի՞նչ պիտի անենք, պարոն:

— Ի՛նչ անենք,— բացականչեց դոն Կիխոտը,— օգնության հասնենք և պաշտպանենք ավելի թույլ կողմը, որ պաշտպանության կարիք ունի: Իմացած եղիր, Սանչո, որ մեզ ընդառաջ եկող բանակն առաջնորդում է Ալիֆանֆարոն կայսրը, Տրապոբանա⁸ խոշոր կղզու տիրակալը, իսկ մեր հետևից եկող զորքի առաջնորդը նրա թշնամին է, գարամանտների⁹ թագավորը, «թևը վեր քաշած» Պենտապոլիսը, որը նրա համար է այդպես կոչվել, որ կռվի գնալուց միշտ մերկացնում է իր աջը:

Եվ շարունակելով նույն եղանակով, դոն Կիխոտը բազմաթիվ ասպետների անուններ հիշատակեց, որ գտնվում էին երկու կարծեցյալ բանակներում, յուրաքանչյուրին հատուկ զինանշան, գույն, նշան ու ազդանշան տալով, որ հուշում էր նրան չտեսնված խելագարությունը:

Քանի՛-քանի երկրի անուն տվեց նա, քանի՛ ժողովուրդ հիշատակեց, վայրկենապես ամեն մեկին առանձին հատկություն վերագրելով: Եվ այս ամենը նա քաղում էր իր կարդացած սուտ վեպերից, որոնցով լի էր նրա գլուխը:

⁸ Ասված է Տրապոբանա փոխանակ Տապոբանա, որ Ցեյլոն կղզու հին անունն է:

⁹ Ըստ հին հեղինակների, այդպես է կոչվել Աֆրիկայի խորքում բնակվող ժողովուրդը:

Սանչոն ուշի-ուշով ունկնդրում էր նրան, սիրտ չանելով խոսք անգամ ասելու և միայն մեկ-մեկ գլուխը շուռ էր տալիս, որ տեսնի այն ասպետներին ու հսկաներին, որոնց հիշատակում էր իր տերը: Բայց որովհետև նրան չհաջողվեց երևան բերել նրանցից և ոչ մեկին, նա վերջ ի վերջո ասաց.

— Ո՞ր ջհաննամն են կորել, պարոն, բոլոր այդ ասպետներն ու հսկաները, որոնց մասին խոսում է ձերդ ողորմածությունը: Ես, գոնե, նրանցից և ոչ մեկին չեմ տեսնում: Թե՞ նրանք բոլորն էլ նույնպես հմայված են, ինչպես ուրուները, որ հայտնվեցին մեզ անցած գիշեր:

— Այդ ինչե՛ր ես խոսում դու,— բացականչեց դոն Կիխոտը:— Մի՞թե դու չես լսում ձիերի խրիսնջոցը, թմբուկների թնոյունը և եղջերափողերի ձայնը:

— Ես ոչինչ չեմ լսում,— պատասխանեց Սանչոն,— բացի գառան ու ոչխարի մայունից:

Եվ դա զուտ ճշմարտություն էր, որովհետև այդ միջոցին երկու հոտը բոլորովին մոտեցել էին իրար:

— Ահր, որ քեզ պատել է,— ասաց դոն Կիխոտը,— խանգարում է, Սանչո, ճիշտ տեսնել ու լսել: Երկյուղի արտահայտություններից մեկն էլ այն է, որ մեր զգացմունքները կորցնում են պայծառությունը և ամեն ինչ մեզ աղճատված է ներկայանում: Թե որ դու այդքան վախեցել ես, ապա մի կողմ քաշվիր և թող որ ես մենակ գործեմ, որովհետև ես մենակ էլ հերիք եմ, որպեսզի ապահովեմ հաղթանակը նրանց, որոնց օգնելու լինեմ:

Այս խոսքերով նա խթանները խրեց Ռոսինանտի կողերը և, նիզակը ճոճելով, կայծակի արագությամբ սլացավ բլուրն ի վար:

— Տե՛ր իմ, պարո՛ն դոն Կիխոտ,— սկսեց բղավել Սանչոն,— վերադարձե՛ք, ես իմ հոգին, դուք գառների ու ոչխարների վրա եք հարձակվում: Վերադարձե՛ք, աղաչում եմ հանուն իմ հոր: Այդ ի՛նչ խելագարություն է: Հավատացե՛ք ինձ, այստեղ ո՛չ հսկա կա, ո՛չ ասպետ, ո՛չ կատու, ո՛չ զրահ, ո՛չ ամբողջ, ո՛չ էլ քառափեշ վահաններ, ո՛չ կապույտ երկինք, ո՛չ էլ ձեր բոլոր սատանայական բաները: Այդ ի՛նչ է անում նա:

Բայց ոչինչ չէր կարող կանգնեցնել դոն Կիխոտին, որ բարձրաձայն բացականչում էր.

— Համարձակ, «թևը վեր քաշած» Պենտապոլին, ազնիվ կայսեր դրոշակներին հավատարիմ ասպետներ: Հառաջ, ինձ հետ: Դուք կտեսնեք, թե ինչ արագ ես վրիժառու կլինեմ նրա թշնամի Ալիֆանֆարոն Տրապորանացուց:

Այս կոչերով նա ներխուժեց ոչխարի հոտի խորքն ու սկսեց նրանց ծակծկել իր նիզակով այնպիսի կատաղի խիզախությամբ, ասես իր մահացու թշնամիները լինեին:

Հովիվները փորձեցին աղաղակներով նրան կանգնեցնել, սակայն տեսնելով, որ խոսքերը չեն օգնում, նրանք դիմեցին իրենց պարսատիկներին, և դոն Կիխոտի ականջներն սկսեցին ողջունել բռունցքի մեծության քարեր:

Սակայն դոն Կիխոտը քարերին էլ ուշ չդարձրեց:

Մի բավական մեծ քար դիպավ նրան և ջարդեց նրա երկու կողը: Չգալով հարվածը, դոն Կիխոտը վճռեց, որ մեռնում է կամ մահացու վերք է ստացել: Սակայն մտաբերելով, որ բալասան ունի, նա ամանը բռնեց, տարավ բերանն ու սկսեց հեղուկը փորն ածել: Սակայն նա, իր կարծիքով, դեռ բավականաչափ կուլ չէր տվել, որ վրա հասավ երկրորդ քարը, որ ճարպկորեն նետված լինելով, դիպավ նրա ձեռքին և ոչ

միայն ջարդեց ամանը, այլև փշրեց նրա երեք-չորս ատամը, ու ճզմեց երկու մատը: Եթե առաջին հարվածը վատ չէր, ապա երկրորդը գետին գլորեց խեղճ ասպետին:

Հովիվները մոտ վազեցին, կարծելով, որ նա վախճանվեց: Հավաքելով իրենց հոտը, նրանք զցեցին ուսերին սպանված յոթ ոչխարները և, առանց երկար ու բարակ խորհելու, արագ-արագ հեռացան:

Սանչոն, որ մնացել էր բլուրի վրա և դիտում էր իր տիրոջ խելագարությունը, փետտում էր մազերը և անիծում այն օրն ու ժամը, երբ բախտը միացրեց իրենց: Տեսնելով, որ դոն Կիխոտը պառկած է գետնին և որ հովիվներն արդեն հեռացել են, նա իջավ բլուրից և մոտեցավ դոն Կիխոտին, որ սաստիկ ողբալի վիճակի մեջ էր, թեև ուշագնաց չէր եղել:

— Չէի՞ աշխատում ես, պարոն դոն Կիխոտ,— ասաց Սանչոն,— ձեզ ետ կասեցնել: Չէի՞ ասում, թե դա բանակ չէ, այլ ոչխարի հոտ:

— Ահա թե իմ ստոր թշնամին, կախարդը, ինչ փոփոխում և կերպարանափոխություն է սարքում: Իմացած եղիր, Սանչո, որ կախարդների համար ավելի հեշտ բան չկա, քան մեզ ստիպել տեսնելու այն ամենը, ինչ նրանք կամենան: Այսպես էլ այս անպիտանը, որ հավածում է ինձ, խանդելով իմ փառքին, որ պիտի վայելի այս ճակատամարտից հետո, թշնամի բանակը ոչխարի հոտ դարձրեց: Եթե չես հավատում, խնդրեմ, մի բան արա, որ ցրես քո տարակուսանքն ու համոզվես, որ ես ճիշտ եմ ասում: Նստիր քո էշը և կամաց-կամաց գնա նրանց հետևից, և դու կտեսնես, որ մի քիչ հեռանալով, նրանք իրենց նախկին կերպարանքը կընդունեն և ոչխարից կրկին ամենախկական մարդիկ կդառնան, այնպես, ինչպես ես նկարագրել եմ նրանց: Միայն թե իսկույն մի՛ գնա, որովհետև հիմա ես կարոտ եմ քո ինամքին և օգնությանը: Մոտ եկ և տես՝ քանի՞ ատամ եմ կորցրել: Ինձ թվում է, թե այլևս ոչ մեկը չի մնացել:

Դոն Կիխոտը բարձրացավ և, ձախ ձեռքը դնելով բերնին, որ ատամները չթափվեն գետին, աջ ձեռքով բռնեց Ռոսինանտի սանձը, որ ամբողջ այդ ժամանակ ոչ մի քայլ չէր հեռացել իր տիրոջից (այդքան հանգիստ ու հավատարիմ անասուն էր) և մի կերպ հասավ այնտեղ, որտեղ կանգնած էր Սանչոն, կուրծքը հենած իր էշին և ձեռքով բռնած թուշը, դառը մտածմունքի մեջ: Տեսնելով նրան այդ դիրքում, որ խորունկ վիշտ էր արտահայտում, դոն Կիխոտն ասաց.

— Իմացած եղիր, Սանչո, ով որ ուզում է ուրիշներից բարձր լինել, նա ուրիշներից շատ էլ պիտի անի: Մեր գլխին ճայթած բոլոր այս փոթորիկները վկայում են, որ շուտով երկինքը կբացվի, և մեր գործերը լավ կընթանան: Որովհետև ո՛չ վիշտը, ո՛չ խինդը չափազանց տևական չեն լինում, իսկ դրանից բխում է, որ եթե վիշտը շատ երկար է տևել, ապա ուրեմն մոտ է խինդը: Ուստի ինձ հասած և քեզ բնավ չդիպած տառապանքների համար այլևս մի վշտանար:

— Ո՛նց թե չդիպած,— գոռաց Սանչոն:— Իսկ նրան, որին վերմակի վրա վեր-վեր թռցրին, մայր չի՞ բերել: Իսկ պայուսամ՞կը, որ կորել է բոլոր իմ ունեցած-չունեցածով, ուրիշի՞նն է, իմը չէ՞:

— Պայուսակը կորե՞լ է,— հարցրեց դոն Կիխոտը:

— Ցավն էլ այն է, որ կորել է,— պատասխանեց Սանչոն:

— Ասել է թե մենք այսօր ճաշելու հնարավորություն չենք ունենալու,— ասաց դոն Կիխոտը:

— Դե իհարկե չէինք ունենա,— պատասխանեց Սանչոն,— եթե այս արոտներում չլինեին, ձերո՞ղ ողորմածության ասելով, ձեզ լավ ծանոթ խոտերը, որոնք հաջողությամբ կարող են փոխարինել սովորական սննդին՝ ձերո՞ղ ողորմածության պես ձախորդ թափառական ասպետի համար:

— Այնուամենայնիվ,— նկատեց դոն Կիխոտը,— ես կնախընտրեի լավ հացը կամ նույնիսկ հացի կտոր, հետոն էլ մի երկու ապխտած սարդին:

Նրանք առաջ ընթացան, բայց շատ դանդաղ, որովհետև դոն Կիխոտի ծնոտների անդադրում ցավը թույլ չէր տալիս արագացնելու ընթացքը:

ԳԼՈՒԽ XV

ՍԱՆՉՈՂ ՊԱՆՍԱՆՅԻ

ԵՎ ՆՐԱ ՏԻՐՈՋ ԽԵԼԱՑԻ ՉՐՈՒՅՑԻ, ՆՆՁԵՑՅԱԼԻ, ԻՆՉՊԵՍ ԵՎ ԱՅԼ ԱՐՏԱՍՈՎՈՐ ԴԵՊԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Վրա հասավ գիշերը, իսկ դոն Կիխոտն ու Սանչո Պանսան մնացել էին ճամփին, առանց օթևանի: Բացի այդ, նրանց սկսել էր կեղեքել քաղցը, որովհետև պայուսակի հետ կորցրել էին իրենց պաշարը: Եվ այստեղ, ի լրումն ամենի, նրանց պատահեց ամենախիսկական, բնավ ոչ մտացածին արկած: Թեև գիշերը մուլթն էր, նրանք առաջ էին շարժվում, որովհետև, Սանչոյի կարծիքով, քանի որ սա բանուկ ճանապարհ է, ապա մի երկու մղոնից հետո պետք է որ իջևանատուն լիներ:

Եվ ահա երբ նրանք, երկուսով՝ սոված զինակիրն ու իր տերը, որ նույնպես դեմ չէր մի բան ուտելու, այսպես թափառում էին մթության մեջ, հանկարծ ճամփին բազմաթիվ կրակներ տեսան, որ ընդառաջ էին շարժվում և նման էին մոլորված աստղերի: Նրանց տեսքից Սանչոն սարսափահար բռնեց ձիու սանձը, և երկուսն էլ կանգ առան, ուշի-ուշով մտիկ տալով, թե դա ինչ կարող է լինել:

Նրանք նկատեցին, որ կրակները իրենց կողմն են շարժվում և քանի մոտենում, այնքան մեծանում են: Այդ տեսնելով, Սանչոն սկսեց դողդողալ, ինչպես սնդիկից թունավորված մարդ, ասենք, դոն Կիխոտի մազերն էլ բիզ-բիզ կանգնեցին:

— Անտարակույս, Սանչո, սա ամենամեծ և վտանգավոր արկածներից մեկն է, երբ ես պետք է ի հայտ բերեմ իմ ողջ ուժն ու արիությունը:

— Կորա՛,— բացականչեց Սանչոն:— Եթե սրանք էլ են տեսիլներ, ապա որտեղից կողեր գտնեմ, որ դիմանամ նոր քոթակին:

— Եթե նույնիսկ ամենախիսկական տեսիլներ էլ լինեն,— հայտարարեց դոն Կիխոտը,— դարձյալ ես թույլ չեմ տա, որ քո շորի մեկ թելին անգամ դիպչեն: Եթե անցյալ անգամ նրանք քեզ փորձանքի մեջ գցեցին, ապա միմիայն այն պատճառով, որ ես չկարողացա ցանկապատից բակն անցնել: Բայց հիմա մենք բաց դաշտում ենք, այստեղ թուր քաշելու տեղ կա: Համենայն դեպս, Սանչո, մի վիատիր: Դու հիմա գործով կտեսնես, թե ես ինչ արիության տեր եմ:

Ճանապարհից մի քիչ ծռվելով, նրանք նորից սկսեցին պրպտող հայացքով զննել, ճգնելով հասկանալ, թե ինչ կրակներ են շարժվում իրենց կողմը:

Շուտով նրանք նշմարեցին լայն վերարկուներ հագած բազմաթիվ կերպարանքներ: Այս ահավոր տեսարանից Սանչոն սարսափեց: Նրա ատամները զարկվում էին իրար, երբ նրանք ամեն ինչ տեսան: Նրանց հայացքի առջև ներկայացան մոտ քսան հեծյալ

ճերմակ, լայն վերարկուներով, որ գալիս էին ջահերը ձեռքներին, հուղարկավոր սայլի առջևից, որին հետևում էին ևս վեց նման հեծյալ, որոնց սգո հագուստները հասնում էին մինչև իրենց ջորիների սմբակները: Որ դրանք ջորիներ էին և ոչ թե ձիեր, իսկույն երևում էր նրանց դանդաղ քայլքից:

Լայն վերարկուներով հեծյալները դանդաղ շարժվում էին առաջ, քթի տակ ինչ-որ մրմնջալով կամացուկ ու լալազին ձայնով:

Այսպիսի արտասովոր մի տեսարան, այսքան տարածամ և այսպիսի ամայի մի վայրում, կարող էր խռովել ում ասես, ոչ միայն Սանչոյին: Ավա՛ղ, ինչո՞ւ և ուր չպատահեց դոն Կիխոտին, որի երևակայությանը պատկերվեց մեկն այն արկածներից, որ նկարագրված են նրա սիրած վեպերում:

Նրան թվաց, թե հուղարկավորման սայլը սգո կառք է, որով տանում են ծանր վիրավորված կամ սպանված մի ասպետի և որ հենց ինքը, դոն Կիխոտը, պետք է նրա վրեժը լուծի: Ուստի, առանց երկար խորհելու, նա ճոճեց իր նիզակը, ամրացավ թամբի վրա և վեհ ու կտրիճ տեսքով դուրս ելավ ճամփի մեջտեղը, որտեղից պիտի անցնեին լայն վերարկուներով հեծյալները: Երբ նրանք բոլորովին մոտեցան, դոն Կիխոտը բարձրաձայն գոչեց.

— Կանգ առեք, ասպետներ, կամ ուլքեր էլ լինեք և իսկույն ասացեք ինձ, թե ուլքե՞ր եք դուք, ո՞ւր եք գնում, որտեղի՞ց եք գալիս և ո՞ւմ եք տանում սայլով: Որովհետև, ըստ ամենայնի, երևում է, որ դուք ինչ-որ ոճրագործության մեղապարտներ եք կամ զոհեր: Ուստի ես պետք է իմանամ, թե բանն ի՞նչ է, որպեսզի կամ պատժեմ ձեզ՝ ձեր արածի համար, կամ վրեժ լուծեմ ձեզ հասցրած վիրավորանքի համար:

— Մենք շտապում ենք,— ասաց լայն վերարկու հագածներից մեկը,— իսկ մինչև իջևանատուն դեռ հեռու է: Ուստի մենք ժամանակ չունենք քեզ երկար ու բարակ բացատրություն տալու:

Եվ, խթանելով ջորուն, կամեցավ նրա կողքից անցնել:

Դոն Կիխոտը, այդպիսի պատասխանից սաստիկ վիրավորված, բռնեց ջորու նոխտան և ասաց.

— Կանգ առեք, համբակներ, և պատասխանեցեք իմ հարցերին: Հակառակ դեպքում ես ձեզ բոլորիդ մարտի եմ կանչում:

Ջորին վախկոտ էր և, երբ նրա նոխտան բռնեցին, նա այնպես խրտնեց, որ ծառս եղավ և վրան նստածին գետին գցեց: Կողքից գնացող ծառան, տեսնելով, որ տերը վայր ընկավ, սկսեց հայիոյել դոն Կիխոտին: Այդ ժամանակ առանց այն էլ կատաղած դոն Կիխոտը իսկույն նշան բռնեց իր նիզակով և հարձակվեց սև հագնված մարդկանցից մեկի վրա, որ սաստիկ ջարդ կրելով, գետին գլորվեց: Ապա դոն Կիխոտը հարձակվեց մյուսների վրա և պետք էր տեսնել, թե ի՞նչ արագությամբ էր նրանց հախիցը գալիս: Թվում էր, թե Ռոսինանտը թև էր առել, այնպես թեթև և հպարտ սուրում էր ետ ու առաջ: Լայն վերարկուներով հեծյալները բոլորն էլ երկչոտ ու անզեն մարդիկ էին, ուստի մեկ ակնթարթում, առանց պայքարի, նրանք թողին ճամփան և փախան դաշտի զանազան կողմերը, վառ ջահերը ձեռքներին: Նրանք նման էին դիմակահանդեսում ուրիշի շորեր հագած մարդկանց, որ գվարճանում են բարեկենդանի գիշերներին: Իսկ սգվորների ոտքերին փաթաթվել էին իրենց լայնարձակ վերարկուների փեշերը, ուստի նրանք չէին կարող արագ շարժվել, մի բան, որ դոն Կիխոտին թույլ էր տալիս առանց դժվարության փառավորապես ջարդուբուրդ անել նրանց բոլորին և ստիպել, որ

կամա-ակամա կռվի դաշտը իրեն գիջեն: Եվ նրանց թվում էր, թե դա մարդ չէ, այլ սատանա, որ հանդես է եկել դժոխքից, որպեսզի սայլի վրա դրած դին գողանա:

Նայելով այս ամենին, Սանչոն միայն զարմանում էր իր տիրոջ խիզախությունից և խորհում:

— Երևի, իրոք, իմ տերը այնպես խիզախ ու գորեղ է, ինչպես որ ասում է:

Ջորուց վայր ընկածի մոտ, գետնին, մի վառ ջահ կար, որի լույսից դոն Կիխոտը նկատեց ընկածին: Մոտենալով, նա իր նիզակի սուր ծայրը մոտեցրեց նրա դեմքին և հրամայեց, որ անձնատուր լինի, թե չէ կսպանի: Սա պատասխանեց.

— Ես ավելի քան անձնատուր եմ եղել, որովհետև ոտքս ջարդված է և չեմ կարող տեղիցս շարժվել: Աղաչում եմ, որ ձերդ ողորմածությունը չսպանի ինձ:

— Ո՞ր սատանան ձեզ այստեղ բերեց,— հարցրեց դոն Կիխոտը:

— Իմ չար բախտը, պարոն,— պատասխանեց պարտվածը:

— Ձեր բախտն առավել վատթար կլինի,— ասաց դոն Կիխոտը,— եթե դուք կարգին չպատասխանեք այն հարցերին, որ ես նոր տվի ձեզ:

— Սիրով կբավարարեմ ձերդ ողորմածությանը,— պատասխանեց գետնին ընկածը:— Թույլ տվեք զեկուցեմ ձերդ ողորմածությանը, որ մենք ուղևորվում էինք Սեգովիա, ուղեկցելով սայլի վրա դրած մի ազնվականի դիակին, որ վախճանվել է Բատում: Նա սկզբում այնտեղ է թաղված եղել, իսկ հիմա մենք նրա աճյունը փոխադրում ենք նրա ծննդավայրը՝ Սեգովիա, իր տոհմական դամբարանը:

— Ո՞վ է սպանել նրան,— հարցրեց դոն Կիխոտը:

— Ջերմը, որ նրան գերեզման տարավ:

Դոն Կիխոտը ձայն տվեց Սանչոյին: Սակայն սա ստիպեց իրեն երկար սպասել, զբաղված լինելով մի ջորու բեռ քակելով: Այդ ջորին գալիս էր այս բարի մարդկանց հետևից՝ բեռնված ամեն տեսակ ուտելիքով: Իր վերարկուն պարկ դարձնելով և մեջը դնելով այնքան բարիք, ինչքան կարողացավ վերցնել և մեջը տեղավորել, Սանչոն բեռը զցեց էշի վրա և միայն դրանից հետո գնաց տիրոջ մոտ: Սա օգնեց վայր ընկածին դուրս գալու ջորու տակից և ապա, խեղճին փալանի վրա նստեցնելով, ջահը տվեց ձեռքը: Հետո առաջարկեց նրան, որ գնա հասնի իր ուղեկիցներին և հայտնի նրանց, որ ինքը՝ դոն Կիխոտը, ներողություն է խնդրում ականա հասցրած վիրավորանքների համար:

Սանչոն դրան ավելացրեց.

— Եթե այդ պարոնները ցանկանալու լինեն իմանալ, թե ով է այն քաջարին, որ այնքան ճարպիկ իրենց հախիցը եկավ, ասացեք նրանց, ձերդ ողորմածություն, որ հռչակավոր դոն Կիխոտ Մանչացին է, Վշտակերպ Ասպետ կոչեցյալը:

Երբ ջորին շարժվեց, դոն Կիխոտը հարցրեց Սանչոյից, թե ինչու հանկարծ նրա խելքին փչեց իրեն Վշտակերպ Ասպետ անվանել:

— Իսկույն բացատրեմ ձեզ,— պատասխանեց Սանչոն:— Ջահի լույսի տակ մի վայրկյան ձեզ տեսա թե չէ, այն ջահի, որ դժբախտը հիմա տանում է, իսկույն ինձ թվաց, որ ձեր տեսքը, ճիշտն ասած, այնքան թշվառ է, որքան առաջ երբեք չէի տեսել:

Երևի դա նրանից է, որ ձեզ սաստիկ հոգնեցրեց ճակատամարտը, գուցե և ատամների կորուստը:

— Պատճառը բնավ այդ չէ,— պատասխանեց դոն Կիխոտը,— այլ ամենից շուտ այն, որ իմաստունը, որին վիճակված է գրելու իմ սիրագործությունների պատմությունը, երևի հարմար է դատել, որ ես ինձ համար որևէ մականուն ընտրեմ, ինչպես անցած ժամանակների բոլոր ասպետները: Մեկը կոչվելիս է եղել Բոցավառ Թրի Ասպետ, մյուսը՝ Միապոզ, սա՛ Կույսերի Ասպետ, նա՛ Փյունիկի կամ Արծվի ասպետ, կամ թե չէ Մահվան Ասպետ, և այդ անուններով նրանք հայտնի դարձան երկրագնդի վրա: Այ, ես կարծում եմ, որ այդ իմաստունն է ներշնչել քեզ ինձ Վշտակերպ Ասպետ կոչելու: Այսուհետև ես ընդունում եմ այդ անունը, որպեսզի ընդմիջտ մնա, առաջին իսկ հնարավորության դեպքում կիրամայեմ, որ վահանիս վրա մի վշտալից դեմք նկարեն:

— Կարիք չկա դրա վրա ժամանակ և փող ծախսելու,— ասաց Սանչոն:— Բավական է, որ դուք բաց անեք ձեր երեսը և ցույց տաք բոլոր ցանկացողներին, և ամեն մեկը, առանց վահանի վրա որևէ նկար տեսնելու, իսկույն ձեզ Վշտակերպ Ասպետ կկոչի, կարող եք վստահ լինել: Հավատացնում եմ ձեզ, պարոն, առակն անխոտելի է, քաղցն ու ջարդված ատամները այնպես են պճնել ձեր դեմքը, որ կրկնում եմ, դուք կարող եք միանգամայն յուրա գնալ առանց վշտատեսիլ նկարի:

Երկու բլուր անցնելուց հետո նրանք շուտով հասան մի ընդարձակ հովիտ: Սանչոն ցած բերեց իր Էջի բեռը, ապա, մեկնվելով կանաչ խոտի վրա, ասպետն ու գինակիրը, ի հաստատումն կանոնի, թե լավագույն խոհարարը քաղցն է, իսկույն նախաճաշեցին, ճաշեցին և ընթրեցին, լցնելով իրենց ստամոքսը բազմաթիվ սառը խորտիկներով, որ պարոն տերտերները (հազվադեպ իրենց անձը մոռացող) տանում էին իրենց հետ՝ ջորու վրա դրած:

Սակայն այստեղ մի նոր ցավ դուրս եկավ, վատթարագույնը Սանչոյի աչքում, այսինքն՝ նրանք ոչ միայն գինի, այլ անգամ ջուր չունեին, որ կոկորդները թրջեին: Այստեղ ծարավից պապակվող Սանչոն նկատելով, որ դաշտը ծածկված է կանաչ, թարմ խոտով, դոն Կիխոտին դիմեց, իսկ թե ինչ ասաց, մենք կիմանանք հետևյալ գլխից:

ԳԼՈՒԽ XVI
ՉՏԵՍՆՎԱԾ ԵՎ ՉԼՍՎԱԾ ՍԽՐԱԳՈՐԾՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ,
ՈՐ ԵՎ ՈՉ ՄԵԿ ՀՈՉԱԿԱՎՈՐ ԱՍՊԵՏ
ԱՇԽԱՐՀԻՍ ԵՐԵՍԻՆ ԴԵՌ ՉԻ ԿԱՏԱՐԵԼ
ՆՎԱԶ ՎՏԱՆԳՈՎ ԻՐ ՀԱՄԱՐ,
ՔԱՆ ԿԱՏԱՐԵՑ ԱՐԻ ԴՈՆ ԿԻԽՈՏ ՄԱՆՉԱՑԻՆ

— Պարզ բան է, պարոն, այս խոտը վկայում է, թե ոչ հեռու աղբյուր կամ առու պիտի լինի: Ուստի մի քիչ հեռու կգնանք և, անշուշտ, բախտ կունենանք հագեցնելու այս սարսափելի ծարավը, որ, ճիշտն ասած, ամեն բանից խիստ է տանջում:

Խորհուրդը դուր եկավ դոն Կիխոտին:

Նա բռնեց Ռոսինանտի սանձը, Սանչոն՝ իր Էջի նոխտան, նախապես բեռնելով նրա վրա ընթրիքի մնացորդները, և նրանք գնացին դաշտով, կույրգկուրայն, որովհետև գիշերվա մուրճը խանգարում էր նրանց բան գանազանելու:

Սակայն հագիվ էին հարյուր քայլ անցել՝ նրանց ականջին հասավ վտակի շառաչը, որ թափվում էր, կարծես թե, ահագին ու բարձր ժայռից:

Այդ շառաչը նրանց սաստիկ ուրախացրեց: Նրանք կանգ առան, որ ականջ դնեն, թե որտեղից է գալիս, բայց այնտեղ լսեցին նոր աղմուկ, որ խանգարեց նրանց բավականությունը, մանավանդ Սանչոյինը, որ բնականից երկչոտի մեկն էր:

Եվ իրավ, նրանք ինչ-որ հարվածների ձայն լսեցին և կարծես թե երկաթի ու շղթայի զնգզնգոց: Այդ հնչյունները, միախառնվելով ջրի կատաղի դողոյունին, ընդունակ էին ահ ազդել ամեն ոքի սրտին, բայց ոչ դոն Կիխոտի:

Ինչպես արդեն ասացինք, գիշերը մուլթն էր, նրանք ծառերի տակով էին գնում, որոնց տերևները, օրորվելով մեղմ քամուց, սոսափում էին կամացուկ ու չարագուշակ: Այդ ամենը՝ ամայի վայր, խավար, ջրի շառաչ, տերևների սոսափյուն,— ականա ահ էին ազդում: Սակայն սարսափն առավել սաստկացավ, երբ նրանք համոզվեցին, որ հարվածները չեն դադարում, քամին չի թուլանում, և լույսը դեռ չի բացվում: Համ էլ նրանք չգիտեին, թե որտեղ են:

Դոն Կիխոտը, մղված իր աննկուն խիզախությամբ, թռավ Ռոսինանտի գավակը, բռնեց վահանը, ճոճեց նիզակն ու ասաց.

— Սանչո, բարեկամ, դու պետք է իմացած լինես, որ երկինքը հաճել է ինձ այս երկաթե դարում աշխարհ բերելու, որպեսզի ես ոսկե դարին հարություն տամ, կամ թե ինչպես արտահայտվում են ոմանք, ոսկեջրած դարին: Նկատի առ, իմ հավատարիմ և անձնվեր զինակիր, թե ինչ մթամած է գիշերը, ինչ անօրինակ լռություն, ինչ խուլ ու անըմբռնելի են սոսափում տերևները, ինչ ահագոյով է շնչում վտակը, որին որոնելու ելանք մենք և որը, ասես, թափվում է բարձրաբերձ լեռներից: Ինչպես են խոցում ու խոշտանգում մեր լսողությունը այս անդադրում հարվածները: Բոլոր այս երևույթները միասին վերցրած և, յուրաքանչյուրը առանձին, կարող են երկյուղ, ահ ու սարսափ ազդել: Սակայն իմ նկարագրած սարսափները արթնացնում ու բորբոքում են իմ արիությունը, և սիրտս պատրաստ է դուրս թռչելու կրծքիցս, այնքան ծարավի եմ նետվելու այս արկածի մեջ, որքան էլ նա դժվարին ներկայանա: Ուստի, ամրացրու Ռոսինանտի փորկապը, ինքդ այստեղ մնա և սպասիր ինձ երեք օր, ոչ ավել, և եթե այդ ժամկետում ես չվերադառնամ, կարող ես ետ գնալ գյուղ, իսկ այնտեղից գնա Տոբոսո և հայտնիր իմ աննման տիրուհի Դուլսինեային, թե նրա գերի ասպետը կործանվեց, կամենալով կատարել մի սխրագործություն, որ իրեն արժանի դարձներ նրա ծառան կոչվելու:

Լսելով տիրոջ խոսքերը, Սանչոն այնպես զգացվեց, որ լացը եկավ:

— Չեմ հասկանում, պարոն, ի՞նչ խելք է այս սարսափելի արկածի մեջն ընկնելը: Հիմա գիշեր է, այստեղ մեզ ոչ ոք չի տեսնում, և մենք շատ լավ կարող ենք մի կողմ ծովել և խուսափել վտանգից, փույթ չէ, թե երեք օր էլ խմելու բան չունենանք: Եվ քանի որ ոչ ոք այդ չի տեսնում, ոչ ոք մեզ վախկոտ չի համարի: Ես թողել եմ իմ ծննդավայրը, կնոջս ու երեխաներիս, որպեսզի ծառայեմ ձերո՞ղ ողորմածությանը, հուսալով, որ այդ գործում ես չեմ վնասվի, այլ կշահեմ: Բայց ինչպես ասվում է՝ ազահությունը պատռում է պարկը: Որովհետև այն իսկ պահին, երբ ես առանձնապես մեծ հույս ունեի ստանալու այն անիծյալ, չարաբաստիկ կղզին, որ ձերո՞ղ ողորմածությունը քանիցս խոստացել էր ինձ, դրա փոխարեն դուք ուզում եք ինձ լքել մարդկային բնակավայրից այսքան հեռու մի տեղում:

— Թող իմ մասին ոչ հիմա, ոչ էլ ապագայում, ոչ ոք չասի, թե մեկնումների արցունքն ու աղերսանքը ինձ ետ պահեց իմ ասպետական պարտքը կատարելուց: Զեզնից միայն պահանջվում է, որ դու Ռոսինանտի փորկապը քաշես և ինձ այստեղ սպասես: Իսկ ես շուտով կվերադառնամ, կենդանի թե մեռած:

Տեսնելով, որ տիրոջ վճիռն անդրդվելի է և որ իր բոլոր արցունքները, խորհուրդներն ու աղերսանքը անզոր են, Սանչոն որոշեց խորամանկություն բանեցնել և աշխատել նրան մի կերպ ետ գցել մինչև առավոտ:

Ուստի Ռոսինանտի փորկապները պնդացնելիս, նա ճարպիկ ու աննկատ կերպով էջի նոխտայով կապեց ձիու ետի ոտքերը, այնպես որ, երբ դոն Կիխոտը հեծավ, չկարողացավ տեղից շարժվել, որովհետև Ռոսինանտը կարող էր միայն ցատկոտելով առաջ շարժվել:

Համոզվելով, որ իր հնարագիտությունը գլուխ եկավ, Սանչո Պանսան ասաց.

— Ռոսինանտը չի կարողանում տեղից շարժվել, տեսա՞ք: Եթե դուք համառեք, խթանեք ու խփեք նրան, դրանով բախտին կռվի կոչ արած կլինեք և, ինչպես ասում են, սմբակով քացի կտաք մեխին:

Դոն Կիխոտը հուսակտուր էր լինում: Ինչքան շատ էր խթանում ձիուն, այնքան քիչ էր հաջողվում նրան տեղից շարժվել:

Գլխի չընկնելով, որ Ռոսինանտի ոտքերը կարող են կապած լինել, նա որոշեց հաշտվել և սպասել կամ լուսաբացին, կամ այն վայրկյանին, երբ ձին ցանկանա ճամփա գնալ: Հաստատ համոզված լինելով, որ այս անհաջողությունն առաջ է եկել ուրիշ պատճառից և ոչ երբեք Սանչոյի գործադրած խորամանկությունից, նա ասաց.

— Է՛հ, ինչ արած, Սանչո: Քանի որ Ռոսինանտը չի կարող շարժվել, ես հարկադրված եմ սպասելու, մինչև որ երկնքում ինդա արշալույսը, թեև ողբում եմ նրա գալստյան դանդաղկոտությունը:

Դոն Կիխոտն ու Սանչո Պանսան երկար խոսակցություն ունեցան, մինչև որ Սանչոն տեսավ, թե ուր որ է օրը կծագի: Նա թաքուն արձակեց Ռոսինանտի ոտքերը: Թեև Ռոսինանտը բնականից երբեք տաքարյուն ձի չի եղել, բայց հիմա, իրեն ազատ զգալով, ասես թե ուրախացավ և գլուխը թափ տվեց: Ցատկելը՝ չէր ցատկում, որովհետև, թող վիրավորական չլինի նրա համար ասել, չէր կարող:

Դոն Կիխոտը տեսնելով, որ ձին շարժվեց, բարի նշան համարեց այդ և վճռեց, որ այդ նշանը կոչում է նրան ահավոր սխրագործություն կատարելու: Մինչ այս, մինչ այն, լույսը բացվեց և երբ որ շուրջը ամեն ինչ պարզ տեսանելի դարձավ, դոն Կիխոտը համոզվեց, որ գտնվում է շագանակի բարձր ծառերի տակ, որոնք թանձր ստվեր են գցում: Նա լսում էր, որ հարվածները տակավին չեն դադարել, բայց թե որտեղի՞ց են գալիս՝ չէր երևում: Ուստի, առանց հապաղելու, խթանեց Ռոսինանտի կողերը և, երկրորդ անգամ հրաժեշտ տալով Սանչոյին, հրամայեց, առաջին անգամվա պես, որ նա սպասի ամենաշատը երեք օր: Ապա կրկնեց Սանչոյին, որ նա պետք է իր անունից զեկուցի և տեղեկացնի Դուլսինեային և ինդրեց, որ անհանգիստ չլինի իր աշխատանքի վարձի համար, որովհետև տևից դուրս գալուց առաջ ինքը կազմել է իր կտակը, համաձայն որի Սանչոյի ռոճիկը կվճարվի նրա ծառայության ամբողջ ժամանակի համար: Իսկ եթե նրա տերը այս վտանգներից ողջ ու առողջ դուրս գալու լինի՝ Սանչոն կարող է իրեն խոստացված կղզու ստացումը միանգամայն ապահով համարել:

Սանչոն ոտքով հետևեց տիրոջը, ըստ սովորականի, հետևից քաշելով էջին՝ իր հավերժական ուղեկցին բախտի թե դժբախտության պահին: Բավական տարածություն անցնելուց հետո շագանակի և այլ սաղարթախիտ ծառերի ստվերի միջով, նրանք դուրս եկան մի փոքրիկ հովիտ, որ փռվել էր բարձր ժայռերի տակ, որոնց զագաթից գահավիժում էր մի ահագին ջրվեժ: Լեռան ստորոտին կքել էին խղճուկ

հյուղեր, որ ավելի ավերակների էին նմանում, քան բնակարանների: Նրանք հարյուր քայլի չափ էլ անցան, թեքվեցին ժայռի դուրս ցցած կողքով և այստեղ բացվեց ահավոր ու սարսափելի աղմուկի պատճառը, որ ողջ գիշեր նրանց ահ ու տագնապի մեջ էր պահել: Դա ոչ այլ ինչ էր (մի՛ բարկանար և նեղանար, ընթերցող), բայց եթե մահուդ գործող մուրճեր, որ իրենց փոխեփոխ հարվածներով այդպիսի դղողոց էին հանում:

Տեսնելով այդ բանը, դոն Կիխոտը քարացավ տեղում:

Սանչոն աչքը զցեց նրա վրա և տեսավ, որ իր տերը գլուխը կախ է արել և ծայրաստիճան շփոթված տեսք ունի: Իսկ դոն Կիխոտը, իր հերթին, նայեց Սանչոյին և տեսավ, որ նա ուռցրել է թշերը, որ նա խեղդվում է ծիծաղից և որ, ըստ երևույթին, քիչ է մնում ծիծաղից տրաքի: Ինչքան էլ ուժգին էր իր տրտմությունը, բայց տեսնելով Սանչոյին, նա ծիծաղեց: Իսկ Սանչոն հենց նկատեց, որ տերը ծիծաղում է, այնպես փռթկաց, որ ստիպված էր կողերը բռունցքներով հուպ տալ, որ ծիծաղից փորը չպայթի:

ԳԼՈՒԽ XVII

ՈՐ ՊԱՏՄՈՒԽ Է ՄԵԾ ԱՐԿԱԾԻ ՄԱՍԻՆ ԵՎ ՄԱՄԲՐԻՆԻ ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՍԱՂԱՎԱՐՏԻ ՆՎԱՃՄԱՆ ՄԱՍԻՆ, ԻՆՉՊԵՍ ՆԱԵՎ ԱՅԼ ԱՆՑՔ ՈՒ ԴԵՊԵՐԻ ՄԱՍԻՆ, ՈՐ ՊԱՏԱՐԵՑԻՆ ՄԵՐ ԱՆՅԱՂԹ ԱՍՊԵՏԻՆ

Անձրև մաղեց, և Սանչոն ցանկացավ պատսպարվել մահուդի գործարանի ծածկի տակ: Սակայն բախտի ծաղրից հետո դոն Կիխոտը այնպիսի ատելությամբ էր լցվել դեպի գործարանը, որ ոչ մի դեպքում չկամեցավ ներս մտնել: Ուստի ծռվեց դեպի աջ և դուրս եկավ մի ճանապարհ, որը նման էր իրենց այստեղ բերած ճանապարհին: Շուտով դոն Կիխոտը հեռվում նշմարեց մի ձիավոր, որի գլխին ոսկու պես փայլող ինչ-որ առարկա կար: Նա դիմեց Սանչոյին.

— Ինձ թվում է, Սանչո, որ յուրաքանչյուր առածի մեջ մի ճշմարիտ բան կա, որովհետև այդ բոլոր առածները ծագել են կյանքի փորձից, իսկ փորձը՝ բոլոր գիտությունների մայրն է: Հատկապես արդարացի է այն առածը, որ ասում է. մի դուռը փակվեց՝ մյուսը բացվեց: Ասելս այն է, որ երեկ բախտը փակեց մեր առջև մեր որոնած արկածի դուռը և խաբեց մեզ մահուդի գործարանով, իսկ այսօր այն բաց է անում մի ուրիշ դուռ, որ տանում է դեպի մի այլ և աներկբայելի արկած: Եթե ինձ չհաջողվի մտնել այս դռնով, մեղքը իմը կլինի և անկարելի կլինի այլևս արդարանալ գիշերվա խավարով: Ասելս այն է, որ, եթե չեմ սխալվում, մեր դիմաց մի մարդ է գալիս, որի գլխին Մամբրինի սաղավարտն է դրած, հենց այն սաղավարտը, որ ես երդվել եմ ձեռք բերել:

— Մտածեցեք, ձերդ ողորմածություն, թե ինչ եք անում,— պատասխանեց Սանչոն,— ավելի ևս, թե ի՞նչ եք ասում: Սա էլ երկրորդ մահուդի գործարանը դուրս չգա:

— Գոր՛ղը տանի քեզ,— գոչեց դոն Կիխոտը,— ինչ առնչություն կա սաղավարտի և մահուդի գործարանի միջև:

— Ես ի՞նչ իմանամ:

— Ինչպե՞ս կարող եմ սխալվել, թուլամորթ դավաճան: Մի՞թե դու չես տեսնում, որ մեր դիմաց ձիավոր է գալիս, տակին աշխետ ձի, գլխին՝ ոսկե սաղավարտ:

— Տեսնելը՝ տեսնում եմ,— պատասխանեց Սանչոն:— Ինչ-որ մարդ է գալիս, էշ նստած: Էշն էլ իմի պես, մոխրագույն է: Մարդու գլխին էլ մի փայլուն բան:

— Ահավասիկ՝ Մամբրինի սաղավարտը,— պատասխանեց դոն Կիխոտը:— Մի կողմ քաշվիր և թող ինձ նրա հետ երես առ երես, և դու կտեսնես, թե առանց ավելորդ խոսքերի և ժամավաճառ լինելու ձեռ կզգեմ բաղձալի սաղավարտը:

Չիմա պատմենք, թե այդ ինչ սաղավարտ, ձի և ձիավոր էր տեսել դոն Կիխոտը: Այդ շրջանում երկու գյուղ կար, որոնցից մեկն այնքան փոքր էր, որ ոչ դեղատուն ուներ, ոչ սափրիչ, իսկ մյուսը, որ հարևան էր, այն էլ ուներ, այն էլ: Մեծ գյուղի սափրիչը սպասարկում էր նաև փոքրիկ գյուղը, որտեղ հենց այդ ժամանակ մի գյուղացի ածիլվելու կարիք ուներ, իսկ մի ուրիշը հիվանդացել և պիտի արյուն առնել տար:

Դրա համար էլ գնում էր այնտեղ, հետև առած պղնձե լազան: Իսկ որովհետև բախտի բերմամբ ճամփին անձրև էր բռնել, ապա նա, չկամենալով գլխարկը թրջել (երևի նոր էր), լազանը դրել էր գլխին:

Պղնձե լազանը այնքան լավ էր մաքրված, որ փայլում էր կես մոլոն հեռավորությունից: Գնում էր նա մոխրագույն Էշով, ինչպես ճիշտ նկատել էր Սանչոն:

Տեսնելով, որ խեղճ մարդը բուրբուրվին մոտ է, դոն Կիխոտը հարկ չհամարեց նրա հետ խոսակցության բռնվել, այլ սաստիկ արագությամբ, նիզակը ճոճելով, վրա տվեց, մտադրված լինելով խոցել նրա մարմինը:

Սակայն մոտենալով, մեր ասպետը առանց ձին պահելու գոռաց.

— Պաշտպանվիր, թշվառ արարած, կամ թե կամովին տուր ինձ այն, ինչ որ ամենայն իրավամբ ինձ պիտի պատկանի:

Տեսնելով, որ անսպասելի կերպով ինչ-որ տեսիլ հարձակվում է իր վրա, սափրիչը հարվածից խուսափելու համար ավելի լավ բան չգտավ, քան Էշից գետին թրմփալ: Չագիվ էր նա գետնին դիպել, որ եղնիկի ժրուլայամբ ոտի կանգնեց և ծկեց այնպիսի արագությամբ, որ քամին էլ նրան չէր հասնի: Լազանը մնաց ընկած գետնին, և դոն Կիխոտը բավականացավ դրանով: Նա հրամայեց, որ Սանչոն վերցնի սաղավարտը:

Վերջինս, բարձրացնելով լազանը, ասաց.

— Աստված վկա, վատ աման չի: Ուրթը ռեալից պակաս չի արժենա:

Ապա նա մատուցեց տիրոջը, որը իսկույն դրեց գլխին և սկսեց շուռումուռ տալ, որ գտնի դիմակալը: Սակայն չգտնելով, ասաց.

— Այս սաղավարտի տերը սաստիկ մեծ գլուխ է ունեցել, իսկ ամենավատն այն է, որ սրա կեսը պակաս է:

Սանչոն, լսելով, որ սափրիչի լազանը սաղավարտ են անվանում, չկարողացավ ծիծաղը զսպել:

— Ինչի՞ համար ես ծիծաղում, Սանչո,— հարցրեց դոն Կիխոտը:

— Ծիծաղս գալիս է,— պատասխանեց Սանչոն,— թե ինչ մեծ գլուխ պիտի ունենա այս սաղավարտի տերը: Ախր այս սաղավարտը երկու կաթիլ ջրի պես նման է սափրիչի լազանի:

— Գիտե՞ս, մտքովս ինչ անցավ, Սանչո: Այս հռչակավոր կախարդված սաղավարտը, երևի արտասովոր դիպվածով, այնպիսի մարդու ձեռք է ընկել, որ չի իմացել և չի կարողացել ըստ արժանվույն գնահատել, և ահա, տեսնելով, որ սաղավարտը զուտ

ուկուց է, առանց հասկանալու իր արածը, նա կեսը հալել, փող է դարձրել, իսկ մյուս կեսից շինել է այն, ինչ որ քո ասելով՝ լազան է: Միևնույն է՝ ինչ էլ լինի, ես հո գիտեմ, թե ինչ բան է, և ինձ համար այդ կերպարանափոխությունը նշանակություն չունի: Իսկ մինչ այդ ես կկրեմ սա ինչպես որ կա, որովհետև ավելի լավ է մի բան, քան ոչինչ: Սա հո կարող է ինձ լիովին պաշտպանել քարերի կարկուտից:

— Այո, իհարկե,— պատասխանեց Սանչոն,— եթե միայն թշնամին քարը պարսատիկից նետելու չլինի, ինչպես այն անգամ, երկու զորքերի բախման միջոցին, երբ որ նա ձերդ ողորմածության ատամները ջարդեց և կոտրեց ամանը այն օրինած խմիչքի, որից քիչ էր մնում բոլոր փորոտիքս դուրս թափեր:

Այստեղ նրանք նախաճաշեցին, կերան գիշերային թափորից Սանչոյի ավար առած մթերքների մնացորդը և ջուր խմեցին մահուդի գործարանի մոտով հոսող առվից: Նրանք անգամ գլուխները շուռ չտվին գործարանի կողմը՝ այնքան էին լցվել ատելությանը գիշերն իրենց ահուդողի մեջ զգելու համար:

Վերջապես, դոն Կիխոտը հեծավ իր ձին, Սանչոն նստեց էշի վրա և առանց որոշակի ուղղության (որովհետև գնալ, ուր որ աչքը տեսնի՝ միանգամայն թափառական ասպետների սովորույթն է) նրանք շարժվեցին ճամփով, որ ընտրեց Ռոսինանտը, որի կամքին հնազանդեց ոչ միայն նրա տերը, այլև էշը, որ եղբայրաբար և բարեկամաբար միշտ հետևում էր նրան: Այնուհանդերձ նրանց հաջողվեց բանուկ ճամփա ելնել, որով նրանք, առանց որոշակի նպատակի, շարունակեցին իրենց ճանապարհը:

Եվ ահա, հանկարծ, Սանչոն ասաց տիրոջը.

— Ահա քանի օր է, ինչ ես միտք եմ անում, թե ի՞նչ քիչ օգուտ և շահ բերին մեզ այս թափառումները: Ձերդ ողորմածությունը արկածներ է որոնում ճամփաբաժիններում և ամայի վայրերում, որտեղ ձեր բոլոր հաղթանակներն ու քաջագործությունները, միևնույն է, ոչ ոք չի տեսնի:

Ինձ թվում է, թե ավելի լավ կլիներ, եթե մենք ծառայության մտնեինք որևէ կայսեր կամ թագավորի մոտ, որ պատերազմ է մղում մեկնումեկի դեմ: Ահա թե որտեղ ձերդ ողորմածությունը կարող կլիներ երևան բերել իր բոլոր արժանիքները՝ մեծ ուժը ու առավել ևս մեծ խելքը:

— Դու վատ չես դատում, Սանչո,— պատասխանեց դոն Կիխոտը:— Բայց նախքան այդպիսի ծառայություն գտնելը, ասպետը պետք է իբրև փորձություն թափառի աշխարհիս երեսին և արկածներ որոնի, որպեսզի այդ գործում աչքի ընկնելուց հետո հռչակ ու փառք վայելի, այնպես որ այդ ասպետին բոլորն էլ ճանաչեն իր գործերով: Եվ ահա հենց որ նա որևէ մեծ միապետի արքունիքը գնալու լինի, և մանուկները տեսնեն, որ նա է ներս մտնում դարպասով, իսկույն հավաքվեն, շրջապատեն նրան և ճչան՝ «Ահա Արևի Ասպետը» կամ «Օձի Ասպետը», կոչելով նրան այն մականունով, որ նա հռչակել է իր մեծամեծ գործերով:

«Ահա նա,— կասեն,— որ մենամարտում հաղթեց մեծ ուժի տեր հսկա Բրոկաբրունոյին, ահա նա, որ ցրեց սուկալի կախարդանքը, որի կապանքներում Պարսկաստանի մեծ մամեյուկը ամբողջ ինը հարյուր տարի տառապեց»: Այսպես, բերնեբերան, կտարածվի նրա փառավոր գործերի համբավը:

— Շիտակ, հենց այդ էլ պետք է ինձ,— ասաց Սանչոն:— Ես հավատացած եմ, որ ամեն ինչ հենց այդպես էլ կլինի բառ առ բառ, քանի որ ձերդ ողորմածությունը կոչվում է Վշտակերպ Ասպետ:

ԳԼՈՒԽ XVIII
ԱՅՆ ՄԱՍԻՆ, ՈՐ ԴՈՆ ԿԻԽՈՏԸ ԱՉԱՏՈՒԹՅՈՒՆ ՏՎԵՑ
ԲԱԶՄԱԹԻՎ ԹՇՎԱՌՆԵՐԻ, ՈՐՈՆՑ ՏԱՆՈՒՄ ԷԻՆ
ՅԱԿԱՌԱԿ ԻՐԵՆՑ ԿԱՄՔԻ ԱՅՆՏԵՂ,
ՈՒՐ ՆՐԱՆՔ ՉԷԻՆ ՈՒՉՈՒՄ ԳՆԱԼ

Դոն Կիխոտը տեսավ, որ իր դիմաց, նույն ճամփով, որով ինքն էր գնում, մոտ քսան մարդ էր շարժվում ոտքով: Նրանք շարված էին մի մեծ, երկաթե շղթայի վրա, ինչպես թագբեհի հատիկներ: Նրանց պարանոցը շղթայված էր և բոլորն էլ ձեռքերին կապանք էին կրում: Նրանց ուղեկցում էին երկու ձիավոր և երկու հետիոտն: Ձիավորները զինված էին պատրույգավոր հրացաններով, իսկ հետիոտները՝ թուր ու նիզակով:

Սանչոն, նրանց տեսնելուն պես, ասաց.

— Ահա տաժանակիր աշխատանքի դատապարտվածների մի խումբ, որոնց տանում են նավերի վրա աշխատեցնելու:

— Մի խոսքով,— նկատեց դոն Կիխոտը,— այս մարդկանց քարշ են տալիս, և նրանք գնում են, ենթարկվելով բռնության և ոչ թե իրենց բարի կամքով:

— Չենց այդպես է, որ կա,— պատասխանեց Սանչոն:

— Որ այդպես է,— շարունակեց դոն Կիխոտը,— հենց այստեղ է, որ ես պետք է կատարեմ իմ պարտականությունը՝ ոչնչացնեմ բռնությունը և օգնեմ թշվառներին:

— Նկատի առեք սակայն,— առարկեց Սանչոն,— որ արդարադատությունը ոչ թե բռնանում ու հալածում է այս մարդկանց, այլ միայն պատժում է նրանց ոճրագործությունների համար:

Այդ միջոցին թիապարտների շարանը մոտեցավ, և դոն Կիխոտը ամենասիրալիք արտահայտություններով խնդրեց պահակախմբից, որ բարի լինեն հայտնել և բացատրել իրեն պատճառը կամ պատճառները, թե ինչո՞ւ են այդ մարդկանց նման եղանակով տանում:

Չե՛ծյալ պահակներից մեկը պատասխանեց, թե դրանք տաժանակիր աշխատանքի դատապարտվածներ են, թագավորի թիապարտները և որ նրանց տանում են նավերի վրա աշխատեցնելու:

— Այնուհանդերձ,— պատասխանեց դոն Կիխոտը,— ես կկամենայի նրանցից ամեն մեկին հարցուփորձ անել, թե ի՞նչն է նրանց դժբախտության պատճառը:

Այս խոսքերին նա այնքան համոզիչ փաստարկումներ ավելացրեց, որ, վերջապես, պահակախմբի երկրորդ հեծյալն ասաց.

— Թեև մենք այս դժբախտների դատավճիռների լիակատար արձանագրությունները տանում ենք հետներս, բայց հիմա ժամանակ չկա կանգ առնելու, թղթերը հանելու և կարդալու: Ավելի լավ է, ձերդ ողորմածություն, ինքներդ մոտենաք նրանց և հարցուփորձ անեք: Եթե նրանք կամենան՝ իրենք կպատմեն ձեզ, իսկ նրանք անշուշտ կուզենան, որովհետև այս տղերքի համար ավելի մեծ բավականություն չկա, քան սրիկայություն անելը և արածի մասին պատմելը:

Ստանալով այս թույլտվությունը (առանց որի նա շատ լավ կարող էր յուր գնալ), դոն Կիխոտը ձին քշեց խմբի մոտ և առաջին իսկ թիապարտից հարցրեց, թե ի՞նչ մեղադրանքի համար է նա այդ օրն ընկել:

Սա պատասխանեց, որ սիրահարված է եղել:

— Ինչպե՞ս թե: Միայն դրա համա՞ր,— բացականչեց դոն Կիխոտը:— Եթե բոլոր սիրահարվածներին թիապարտներ դարձնեն, ապա ես վաղուց պիտի թիավարելիս լինեի նավի վրա:

— Ձերդ ողորմածությունն այն սիրո մասին չի խոսում,— պատասխանեց դատապարտվածը:— Իմ սերն այն տեսակ էր, որ ես սիրահարված էի ճերմակեղենով լիքը կողովի վրա և այնպիսի կրքով էի սեղմել նրան կրծքիս, որ եթե արդարադատությունը ուժով խլած չլիներ, ես մինչև օրս հոժարակամ չէի բաժանվի նրանից: Ես բռնվեցի տեղնուտեղը, ուստի կարիք չեղավ տանջանք գործադրելով հարցաքննել, վճիռը իսկույն հանեցին՝ մտրակով հարյուր հարված տվին մեջքիս, վրան էլ երեք տարի գուրապ:

— Գուրապ ի՞նչ ասել է,— հարցրեց դոն Կիխոտը:

— Գուրապը թիանավն է,— պատասխանեց դատապարտվածը, որ մոտ քսանչորս տարեկան մի տղա էր:

Նույն հարցով դոն Կիխոտը դիմեց երկրորդին, որ տխուր-տրտում էր և բան չասաց: Նրա փոխարեն պատասխանեց առաջինը.

— Սրան, պարոն, նրա համար են աքսորում, որ դեղձանիկ է եղել, այսինքն՝ երաժիշտ ու երգիչ:

— Ինչպե՞ս թե,— հարցրեց դոն Կիխոտը:— Մի՞թե երաժիշտներին ու երգիչներին թիապարտ են դարձնում:

— Այո, պարոն,— պատասխանեց դատապարտվածը,— ավելի վատ բան չկա, քան վշտից երգելը:

— Իսկ ես հակառակն եմ լսել,— առարկեց դոն Կիխոտը,— «ով որ երգում է՝ նրան դժբախտություն չի պատահում»:

— Սրա բանն ուրիշ է,— վրա բերեց դատապարտվածը,— ով մի անգամ երգի՝ ողջ կյանքում արցունք կթափի:

— Բան չեմ հասկանում,— հայտարարեց դոն Կիխոտը:

Սակայն այստեղ պահակներից մեկն ասաց նրան.

— Պարոն կաբայերո, այս ամբարիշտների լեզվով՝ վշտից երգերը նշանակում է հարցաքննության ժամանակ խոշտանգումներին չդիմանալը և խոստովանելը մեղքը: Այս հանցագործին տանջել են, և նա խոստովանել է իր ոճիրը: Նա անասնագործ է եղել, այսինքն՝ ամեն տեսակ անասուն է գողացել, և երբ որ նա խոստովանել է, նրան վեց տարի թիապարտության են դատապարտել, վրան էլ երկու հարյուր մտրակի հարված հասցրել: Հետքը նրա մեջքի վրա է արդեն: Նա մտախոհ է ու վշտաբեկ, որովհետև մյուսները, որ նրա հետ գնում են, արհամարհում են նրան, նախատում ու հալածում խոստովանելու համար: Որ նա սիրտ չի ունեցել ուրանալու, որովհետև, ասում են նրանք, այո-ն նույնքան տառ ունի, որքան և ոչ-ը և յուրաքանչյուր հանցագործի համար շատ ձեռնտու է, որ նրա կյանքն ու մահը կախված են ոչ թե վկաներից կամ փաստերից, այլ սեփական լեզվից: Ես կարծում եմ, որ նրանք բավական ճիշտ են դատում:

— Ես էլ նույն կարծիքին եմ,— պատասխանեց դոն Կիխոտը:

Ապա նա մոտեցավ երրորդին և նրանից նույն բանը հարցրեց, ինչ-որ առաջին երկուսից: Սա առանց քաշվելու պատասխանեց.

— Ես դատապարտված եմ հինգ դուկատ չունենալու պատճառով:

— Ես ամենայն սիրով ձեզ քսան դուկատ կտամ, միայն թե ազատեմ այս դժբախտությունից,— գոչեց դոն Կիխոտը:

— Ես նման կլինեմ այն մարդուն,— պատասխանեց դատապարտվածը,— որ հայտնվել է ծովի մեջ, նավի վրա և շատ փող ունի, իսկ ինքը սովամահ է լինում, որովհետև ուտելիք չի գտնում, որ գնի: Ասելս այն է՝ որ եթե այն միջոցին ես ունենայի այդ քսան դուկատը, որ առաջարկում է ինձ ձերո՞րդորմածությունը, ես դրանք կքսեի իմ քարտուղարի գրչին և կթարմացնեի իմ պաշտպանի ուղեղը:

Ամենավերջինը մոտ երեսուն տարեկան մի մարդ էր, շատ հրապուրիչ արտաքինով, թեև շիլ աչքերով: Նա մնացածների պես չէր կաշկանդված: Նրա ոտքերին երկար շղթա կար, որ փաթաթված էր ողջ մարմնին, իսկ պարանոցին երկու երկաթե վզկապ կար՝ մեկը կպցրած էր շղթային, իսկ մյուսը՝ երկու երկաթե ձողերով գոտիի մոտ միանում էր կապանքներին, դրանցով շղթայված էին նրա ձեռքերը և կողպված էին ահագին կողպեքով, այնպես որ նա չէր կարող ձեռքը բերանը տանել, թեքել գլուխը և շրթունքը հասցնել ձեռքերին:

Դոն Կիխոտը հարցրեց, թե ինչու այս մարդու կապանքներն ավելի շատ են: Պահակը նրան պատասխանեց.

— Նրա համար, որ նա մենակ ավելի հանցանք է գործել, քան բոլորը մնացյալները միասին: Համ էլ նա այնքան լկտի է, որ նրան բոլոր այս շղթաներով կաշկանդելուց հետո էլ հավատացած չենք, թե տեղ կհասցնենք և վախենում ենք, որ չլինի թե փախչի:

— Ի՞նչ հանցանքներ է գործել նա,— հարցրեց դոն Կիխոտը:

— Նա դատապարտված է տասը տարով,— ասաց պահակը,— իսկ դա միևնույն է, թե քաղաքացիական մահ: Բավական է ասեմ ձեզ, որ այդ տղան հռչակավոր խինես դե Պասամոնտեն է:

Դոն Կիխոտը դարձավ դատապարտվածների ամբողջ խմբին և ասաց.

— Այն ամենից, ինչ դուք ինձ պատմեցիք, թանկագին եղբայրներ, ես պարզ հասկացա հետևյալը՝ թեև դուք ըստ արժանվույն եք պատժված, սակայն առաջիկա պատիժը, ինչպես երևում է, ձեր սրտովը չէ և դուք նավ եք գնում մեծ դժկամությամբ և հակառակ ձեր կամքի: Շատ հնարավոր է, որ ձեզանից մեկի կորստյան պատճառը եղել է փոքրոգությունը հարցաքննության՝ տանջանքի միջոցին, մյուսինը՝ փողի պակասությունը, երրորդինը՝ հովանավորողի բացակայությունը, չորրորդինը՝ դատավորի անարդար վճիռը: Ահա թե ինչու ճշմարտությունը, որ ձեր կողմն է եղել, չի հաղթանակել: Ես միտք արեցի բոլոր այդ հանգամանքները և այժմ ուզում եմ հավաստել, թե ինչ նպատակով է աստված ինձ աշխարհ բերել, հրամայել՝ որ հարեմ ասպետական ուխտին, որի մեջ եմ ներկայիս, և ուխտել, որ պաշտպանեմ աշխարհիս զորավորների կողմից բոլոր զրկվածներին ու կեղեքվածներին: Բայց ես գիտեմ,— և դա իմ խոհեմության կանոններից մեկն է,— որ պետք չէ ուժ գործադրել այնտեղ, որտեղ ամեն ինչ կարելի է խաղաղ կարգավորել. ուստի նախապես կհարցնեմ պահակներից ու կոմիսարից՝ չե՞ն հաճի արդյոք նրանք արձակել ձեր կապանքներն ու բաց թողնել խաղաղությամբ: Ես խնդրում եմ ձեզանից մեղմությամբ ու հեզությամբ,

որպեսզի տեղիք լինի ձեզ շնորհակալ լինելու, եթե դուք իմ խնդիրքը կատարելու լինեք: Իսկ եթե դուք հոժարակամ կատարելու չլինեք, այս թուրն ու նիզակը և իմ բազկի զորությունը կհարկադրեն, որ դուք անեք՝ հակառակ ձեր ցանկության:

— Այս ի՞նչ հիմար կատակ է,— բացականչեց կոմիսարը:— Տեսեք, թե ինչ դատարկ բաներ է դուրս տալիս: Նա կամենում է, որ մենք բաց թողնենք թագավորապատկան հանցագործներին, կարծես թե մենք իշխանություն ունենք նրանց կապանքն արձակելու, իսկ ինքը՝ իրավունք նման հրամաններ տալու մեզ: Գնացեք, ձեր ողորմածություն, բարով-խեղով շտկեցեք ձեր գլխի լազանը և միք որոնի կատվի հինգերորդ ոտքը:

— Դուք ինքներդ եք կատու, գարշելի անասուն,— գոչեց դոն Կիխոտը, և այդ խոսքերն ասելով այնպիսի արագությամբ հարձակվեց նրա վրա, որ խեղճը ժամանակ չունեցավ դիմադրելու հարվածին և գետին գլորվեց, սաստիկ ջարդված նիզակի հարվածից:

Դոն Կիխոտի բախտը բերեց՝ այդ պահակը միակն էր գինված պատրույգավոր հրացանով: Մնացածները շփոթվեցին և գլուխները կորցրին այդպիսի անսպասելի հարձակումից: Բայց, ուշքի գալով, ձիավորները քաշեցին թրերը, իսկ հետիոտները՝ նիզակները, և միասին հարձակվեցին դոն Կիխոտի վրա, որ սպասում էր նրանց մեծ պաղարյունությամբ:

Անշուշտ, նրա բանը բուրդ կլիներ, եթե դատապարտվածները, տեսնելով, որ ազատվելու առիթ է ներկայացել, չլարեին բոլոր ուժերը և չխորտակեին իրենց կաշկանդող շղթաները: Իրարանցում առաջ եկավ: Պահակները չգիտեին, թե ինչ անեն՝ դատապարտվածների՞ վրա հարձակվեն, թե պաշտպանվեն դոն Կիխոտից:

Սանչոն այդ պահին օգնեց խինես դե Պասամոնտեին, որ կապանքներն արձակի, և սա, շղթայագերծ եղավ թե չէ, մոտ վազեց գետնին ընկած կոմիսարին, խլեց նրա ձեռքից հրացանն ու թուրը և սկսեց հերթով դեմ անել պահակներին մեկ թրի, մեկ՝ հրացանի բերանը: Սակայն հրացան արձակելու կարիք չեղավ, որովհետև շուտով ռազմի դաշտում ոչ մի թշնամի չմնաց՝ նրանք բոլորն էլ ծլկել էին Պասամոնտեի հրացանից ու դատապարտվածների քարկոծությունից:

Այդ հանգամանքը սաստիկ վշտացրեց Սանչոյին, որովհետև նա վճռեց, որ փախստականները ամեն ինչ կհասցնեն Սանտա Յերմանդադի ականջին, իսկ վերջինս ահազանգ կտա և կաշխատի գտնել հանցագործներին: Նա այդ մասին հաղորդեց իր տիրոջը և սկսեց համոզել նրան որքան կարելի է շուտ հեռանալ և թաքնվել մոտակա լեռների կիրճերում:

— Լավ,— պատասխանեց դոն Կիխոտը,— ես գիտեմ, թե հիմա մենք ինչ պիտի անենք:

Ապա նա հավաքեց դատապարտվածներին, որոնք անկարգ այս ու այն կողմ էին ցրվել, նախապես կողոպտելով կոմիսարին և թողնելով նրան մորեմերկ: Բոլորը եկան և շրջան կազմեցին, սպասելով նրա հրամանին, և դոն Կիխոտը սկսեց այսպես.

— Երախտապարտ մարդիկ միշտ շնորհակալ են լինում իրենց բարերարներից, և չկա ավելի զայրացուցիչ մեղք, քան ապերախտությունը: Ասելս այն է, պարոններ, որ դուք հենց նոր սեփական փորձով համոզվեցիք, որ ես ձեր բարերարն եմ: Փոխարենը կամենում եմ, որ դուք կրկին կաշկանդվեք շղթաներով, որոնցից ես ձեզ ազատեցի և անհապաղ ճամփա ընկնեք, գնաք Տոբոսո քաղաքը: Այնտեղ դուք կներկայանաք տիրուհի Դուլսինեա Տոբոսուցուն, և կասեք, թե Վշտակերպ Ասպետը ողջույն է ուղարկում նրան, ապա թե բոլորը մանրամասնություններով կպատմեք այն փառավոր

արկածի մասին, որին դուք պարտավոր եք ձեր բաղձալի ազատագրությամբ: Դրանից հետո կարող եք գնալ, ուր որ կամենաք:

Բոլոր դատապարտվածների փոխարեն պատասխանեց Խինես Պասամոնտեն, խոսելով այսպես.

— Պարոն փրկիչ, ոչ մի կերպ հնարավոր չէ կատարել այն, ինչ որ ձեր ողորմածությունը մեզ հրամայում է, որովհետև հնարավոր չէ, որ մենք բոլորս միասին գնանք միևնույն ճամփով: Մենք կբաժանվենք և յուրաքանչյուրը մենակ կերթա, աշխատելով թաքնվել երկրագնդի ծոցում, որպեսզի Սանտա Յերմանդադի ձեռքը չընկնի, որն անկասկած հետապնդելու է մեզ: Կարծել, թե մենք կվերադառնանք մեր եգիպտական չարչարանքին, այսինքն՝ մեր շղթաներին, և ճամփա կընկնենք Տոբոսո՝ միևնույն է, թե կարծել, որ հիմա գիշեր է, երբ իրոք առավոտյան ժամը տասն է, և ինդրել մեզից այդ բանը միևնույն է, թե ծփենու վրա տանձ որոնել:

— Երդվում եմ,— գոչեց դոն Կիխոտը տաքացած,— դոն անպիտան, դոն Խինեսիյո դե Պարոպիյո կամ ինչ որ է ձեր անունը, դուք մենակ կերթաք այնտեղ պոչերդ ձեզ քաշած և շղթաներով պատված:

Պասամոնտեն շատ էլ համբերողներից չէր (համ էլ նա նկատել էր, որ դոն Կիխոտի խելքը տեղը չի՝ չէ՞ որ այնպիսի անմտություն էր թիապարտներին բաց թողնելը), ուստի լսելով մեր ասպետի վիրավորական խոսքերը, նա աչքով արեց ընկերներին, և նրանք բոլորն էլ մի կողմ քաշվեցին: Եվ դոն Կիխոտի վրա քարերի այնպիսի մի կույտ տեղաց, որ նա հագիվ էր ծածկվում վահանով, իսկ խեղճ Ռոսինանտը այլևս խթանները չէր զգում, ասես թե բրոնզից ձուլված լիներ:

Սանչոն թաքնվեց իր էշի հետևը և այդպիսով պաշտպանվեց քարերի կարկուտից, որ տեղում էր երկուսի վրա էլ: Ինչքան էլ դոն Կիխոտը խույս էր տալիս հարվածներից, սակայն մի քանի քար այնպիսի ուժով դիպան նրան, որ նա վայր ընկավ գետնին: Վայր ընկնելուն պես նրա վրա հարձակվեց ուսանողը, վերցրեց նրա գլխի լազանը, որով երեք-չորս անգամ խփեց մեր ասպետի մեջքին, հետո տվեց գետնովը և ամանը ջարդուփշուր արեց: Ապա դատապարտվածները հանեցին նրա հագի բաճկոնը, որ նա գրահի վրայից էր հագնում և ուզում էին գուլպաներն էլ քաշել հանել, բայց ոտքի գրահները խանգարեցին: Նրանք խլեցին Սանչոյի կապան: Վերջապես իրար մեջ բաժանելով մնացած ռազմական ավարը, նրանք ցրվեցին, յուրաքանչյուրը մի կողմ, հոգալով միայն, որ կարողանան փախչել ահագո՛ւ Սանտա Յերմանդադից և ամենևին չմտածելով տիրուհի Դուլսինեսա Տոբոսոյու մոտ շղթայակապ գնալու մասին:

Մնացին էշն ու Ռոսինանտը, Սանչոն ու դոն Կիխոտը: Էշը մնացել էր կանգնած, գլուխը մտախոհ կախ արած և ժամանակ առ ժամանակ թափ տալով ականջները, երևի երևակայելով, որ քարե կարկուտը դեռ չի դադարել, որովհետև նրա ականջները դեռ խշխշում էին: Ռոսինանտը պառկած էր գետնին, իր տիրոջ կողքին, որովհետև քարերի հարվածները նրան էլ էին տապալել: Սանչոն, որ գրկվել էր կապայից, դողում էր Սանտա Յերմանդադի ահից, իսկ դոն Կիխոտը խորապես վշտացած էր, որ իր փրկած մարդիկ այսքան վատ վարվեցին հետը:

ԳԼՈՒԽ XIX
ԱՅՆ ՄԱՍԻՆ, ԹԵ ԻՆՉ ՊԱՏԱՅԵՅ
ՅՈՂԱԿԱՎՈՐ ԴՈՆ ԿԻՒՈՏԻՆ
ՍՅԵՐՐԱ-ՄՈՐԵՆԱՅՈՒՄ,
ԱՅԼ ԿԵՐՊ ԱՍԱԾ՝ ԱՄԵՆԱՅԱԶՎԱԴԴԵՊ

**ԱՐԿԱՃՆԵՐԻՑ ՄԵԿԻ ՄԱՍԻՆ,
ՈՐ ՊԱՏՄՈՒԽ Է ԱՅՍ ՃՇՄԱՐԻՑ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆԸ**

Տեսնելով, թե ինչ ցավալի վիճակի մեջ է ընկել, դոն Կիխոտը ասաց իր գինակրին.

— Շատ անգամ եմ լսել ես, որ ստոր մարդկանց լավությունն անելը միևնույն է, թե ջուրը ծովն ածես: Եթե ես հավատալի քո խոսքերին, այս անախորժությունից խուսափած կլինեի: Բայց քանի որ եղածը եղել է, ապա տոկանք ու աշխատենք խելք ու խրատ սովորել:

— Ձերդ ողորմածությունը խելք ու խրատ կսովորի,— պատասխանեց Սանչոն,— երբ որ ես թուրք դառնամ: Բայց քանի որ դուք ասում եք, եթե ինձ հավատալիք, այդ աղետից խուսափած կլինեիք, ապա հավատացեք հիմա, և դուք կխուսափեք վատթարագույնից: Որովհետև Սանտա Յերմանդադի դեմ ձեզ չի օգնի ձեր ասպետությունը: Սանտա Յերմանդադը բոլոր թափառական ասպետներին կտորած գորշով էլ չի գնի: Ինձ արդեն թվում է, թե նրա նետերը բզզում են ականջիս տակ:

— Դու բնականից երկչոտ ես, Սանչո,— ասաց դոն Կիխոտը:— Բայց որպեսզի դու չասես, թե ես համառ եմ և երբեք չեմ անում այն, ինչ որ դու ես խորհուրդ տալիս, այս անգամ կհետևեմ քո խորհուրդին և կհեռանամ, որ քո ահն անցնի, բայց մի պայմանով միայն՝ դու երբեք, ո՛չ կենդանի, ո՛չ մահից հետո, ոչ ոքի չպիտի ասես, թե՛ ես երկյուղից խույս տվի և նահանջեցի վտանգի առջև, որովհետև ես այդ միմիայն նրա համար եմ անում, որ անսում եմ քո աղերսին:

— Պարո՛ն,— պատասխանեց Սանչոն,— հեռանալը փախչել չի նշանակում, իսկ սպասել թշնամուն, երբ վտանգը գերազանցում է բոլոր ենթադրությունները՝ կատարյալ խելագարություն է: Խոհեմությունը պահանջում է, որ մարդս այսօր իրեն պահպանի վաղվա համար և մեկ օրում ամեն ինչ թողի վրա վեր չգա: Իմացած եղեք, թե՛ն ես տգետ եմ և գեղջուկ, այնուամենայնիվ շատից-քչից գլուխ եմ հանում, թե որն է խելացի վարքը, ուստի մի՛ք ափսոսա, որ լսեցիք իմ խորհուրդը: Յե՛ծեք Ռոսինանտին, եթե ի վիճակի եք, իսկ եթե չեք կարող, ես կօգնեմ և եկեք իմ հետևից, որովհետև իմ խելքն այնպես է կտրում, որ հիմա ոտքերը մեզ ավելի են հարկավոր, քան ձեռքերը:

Դոն Կիխոտը ոչ մի խոսքով չառարկեց, հեծավ ձին և հետևեց Սանչոյին: Իրիկնադեմին նրանք հասան Սյերրա-Մորենայի խորքերը, որտեղ Սանչոն ենթադրում էր անցկացնել գիշերը և մնալ մի քանի օր, ինչքան պաշարը հերիք աներ: Նրանք տեղավորվեցին երկու ժայռի արանքում, կաղնիների տակ՝ գիշերելու: Սակայն ճակատագիրն այնպես էր դասավորել, որ հռչակավոր գող-ավազակ Խինես դե Պասամոնտեն, որ ազատվել էր կապանքներից դոն Կիխոտի արիության և խելագարության շնորհիվ, Սանտա Յերմանդադի վախից դրդված նմանապես վճռել էր թաքնվել այս իսկ լեռներում և պատահմամբ, դեռ մութը չընկած, երկյուղը նրան բերեց նույն տեղը, որտեղ թաքնվել էին դոն Կիխոտն ու Սանչո Պանսան: Նա սպասեց, մինչև որ սրանք քնեն և, որովհետև չարագործները միշտ ապերախտ են լինում, իսկ անհրաժեշտությունը հրում է անթույլատրելի գործեր կատարելու և ներկայի շահը ավելի գրավիչ է լինում, քան ապագայինը, բոլոր այս պատճառներով Խինեսը, որ ոչ երախտապարտության զգացմունքով էր աչքի ընկնում, ոչ էլ բարեմտությամբ, վճռեց գողանալ Սանչոյի Էշը (Ռոսինանտին նա հանգիստ թողեց, որովհետև այդ ավարը նրան պիտանի չէր թվում թե վաճառելու, թե գրավ դնելու տեսակետից):

Սանչո Պանսան քնած էր: Խինեսն Էշը գողացավ: Եվ լույսը դեռ չբացված այնքան հեռու էր փախել, որ նրան գտնելն անկարելի էր արդեն:

Արշալույսը բացվեց, արար աշխարհին բերելով ուրախություն, իսկ Սանչո Պանսային՝ տխրություն, որովհետև նրա գորշ ավանակը չկար: Նկատելով կորուստը, նա սկսեց

աղեկատուր ու դառնակոծ հոգոցներ հանել, այնպես որ նրա ձայնից դոն Կիխոտը զարթնեց և լսեց մրմունջը.

— Օ՛, իմ սիրասուն զավակս, ծնված իմ սեփական տանը, իմ երեխաների զվարճալիք, իմ կնոջ խնդրություն, իմ հարևանների նախանձ, օ՛, իմ աշխատանքը թեթևացնող, իմ անձի կեսի կերակրող, որովհետև այն քսանվեց մարավեդիսը¹⁰, որ դու օրական աշխատում ես, իմ ապրուստի կեսն է:

Դոն Կիխոտը, լսելով այս ողբը և իմանալով պատճառը, սկսեց կարյաց չափ մխիթարել Սանչոյին, խնդրելով, որ համբերի և խոստանալով թուղթ տալ, որով նա կստանա իր կալվածքում եղած հինգ ավանակներից երեքը:

Դա մխիթարեց Սանչոյին: Նա սրբեց արցունքը, զսպեց հեկեկոցը և շնորհակալություն հայտնեց դոն Կիխոտին նրա ողորմածության համար: Այնինչ դոն Կիխոտը, հենց որ լեռներն ընկավ, լցվեց ցնծությամբ, որովհետև նրան այդ վայրերը շատ հարմար թվացին արկածներ որոնելու համար: Նրա միտքն էին գալիս հրաշալի եղելություններ, որ պատահել են թափառական ասպետներին նման ամայի և խուլ վայրերում: Նա գնում էր արբած ու հափշտակված այդ մտքերով, մոռանալով ամեն ինչ աշխարհիս երեսին: Իսկ Սանչոն, վերջապես, իրեն անվտանգ զգալով, միայն այն էր խորհում, թե ինչպես հագեցնի իր ստամոքսը պաշարով, որ մնացել էր վանականների բեռներից: Նա քարշ էր գալիս տիրոջ հետևից շալակած այն ամենը, ինչ որ պիտի իր գորշ ավանակը կրեր, և հա՛ հանում էր պարկից կտոր-կտորի հետևից ու բերանը կոխում: Նա գրոշ չէր տա արկածի համար՝ հենց այդպես թափառելը թվում էր նրան ամենահաճելի բանը:

ԳԼՈՒԽ XX
ՈՐ ՊԱՏՄՈՒԽ Է ՄԱՆՉԱՑԻ ԱՐԻ ԱՍՊԵՏԻ ՀԵՏ
ՍՅԵՐՐԱ-ՄՈՐԵՆԱՅՈՒՄ ՊԱՏԱՅԱԾ ԱՐՏԱՍՈՎՈՐ ԴԵՊԵՐԻ
ԵՎ ԱՅՆ ԱՊԱԾԽԱՐԱՆՔԻ ՄԱՍԻՆ,
ՈՐ ՆԱ ԻՆՔԸ ԴՐԵՑ ԻՐ ՎՐԱ

Կամաց-կամաց նրանք մոտեցան ամենավայրի կիրճերին: Սանչոն մեռնում էր, որ խոսի իր տիրոջ հետ, սակայն սպասում էր, որ առաջինը նա սկսի, որպեսզի նրա պատվերը խախտած չլինի:

Սակայն այդքան երկար լռությանը չդիմանալով, նա այնուամենայնիվ խոսեց.

— Պարոն դոն Կիխոտ, օրհնեցեք ինձ, ձերդ ողորմածություն, և արտոնություն շնորհեցեք, որ վերադառնամ տուն, կնոջս ու երեխաներիս մոտ, նրանց հետ ես, գոնե, կարող եմ խոսել և դատողություն անել, ինչքան սիրոս ուզի: Իսկ ձերդ ողորմածությունը պատվիրում է ինձ թափառել գիշեր-ցերեկ այս անապատում, այն էլ առանց խոսելու, երբ որ սիրոս ուզենա: Որ այդպես է, ինձ ողջ-ողջ թաղեցեք, պրծնի զնա: Եթե բախտը կամենա, որ անասունները կարողանային խոսել, էլի մի բան է՝ ես կպատմեի իմ էշին այն ամենը, ինչ որ խելքիս փչեր և այդպիսով կկարճեի իմ տխուր օրերը: Հե՛շտ բան է և կարո՞ղ է մարդկային համբերությունը բավել՝ դու ողջ կյանքդ արկածներ որոնիր, իսկ փոխարենը՝ քեզ ջարդուխուրդ անեն, վերմակի վրա վեր-վեր թռցնեն, քարկոծեն, բռունցքներով խփեն, իսկ այդ ամենի վրա ավելացրու՝ չհանդգնես բերանդ բաց անել, չհանդգնես արտահայտել այն ամենը, ինչ-որ դաղել է սիրտդ, ասես համր լինես:

¹⁰ Մարավեդիս— մանր դրամ է, կես կոպեկից էլ պակաս:

— Ես հասկանում եմ քեզ, Սանչո,— պատասխանեց դոն Կիխոտը:— Դու մեռնում ես ցանկությունից, որ ես վերացնեմ քո լեզվի վրա դրած արգելքը: Է՛հ, թող այդպես լինի, վերացնում եմ, ասա ինչ որ կամենաս, բայց պայմանով, որ այս թույլտվությունն ուժ ունենա, քանի որ մենք լեռներում ենք գտնվում:

— Թող այդպես լինի,— պատասխանեց Սանչոն,— տեր իմ, հիմա մի կուշտ խոսեմ, իսկ հետո կտեսնենք, թե ինչ կլինի: Օգտվելով ձեր թույլտվությունից, ես ահա թե ինչ կասեմ՝ ձեր ի՞նչ գործն է սրան-նրան պաշտպանելը: Ես ուրիշների գործին խառնվողը չեմ: Ով որ խարդախում է, նա այդ զգում է իր սեփական քսակում: Ես ոչ տարել եմ, ոչ էլ տանուկ տվել: Հաճախ կարծում են, թե մարդիկ ճարպ ունեն, դու մի ասա, ճարպը կախ տալու համար կեռ էլ չունեն: Դաշտը կողպեքի տակ չի դրվի, իսկ բամբասանքը... Աստծուն էլ են բամբասել:

— Տե՛ր ողորմյա,— բացականչեց դոն Կիխոտը,— այդ ի՞նչ դատարկ բաներ ես դուրս տալիս, Սանչո: Ի՞նչ առնչություն ունի մեր գրույցը այն առաձների հետ, որ դու շարում ես մեկը մյուսի հետևից: Լարի՛ր քո բոլոր հինգ զգայարանները և հասկացիր վերջապես, որ ամենը, ինչ որ ես արել եմ և կանեմ, միանգամայն խելացի է և համաձայն ասպետական օրենքներին:

— Ասացեք, պարոն,— առարկեց Սանչոն,— սա է՛լ է ըստ ասպետական օրենքի, որ մենք առանց ճամփի և ուղիի թափառենք լեռներում:

— Մեկ էլ եմ ասում քեզ, Սանչո, լռի՛ր,— ասաց դոն Կիխոտը:— Նկատի առ, որ ես մտադիր եմ այս վայրերում այնպիսի սխրագործություն կատարել, որն աշխարհիս երեսին առհավետ հռչակի իմ անունը և պսակի բոլոր գործերը, որոնց շնորհիվ թափառական ասպետը կարող է հասնել փառքի և կատարելության:

— Իսկ այդ սխրագործությունը շա՛տ է վտանգավոր,— հարցրեց Սանչո Պանսան:

— Ո՛չ,— պատասխանեց Վշտակերպ Ասպետը,— թեև գործը կարող է այնպես էլ շուռ գալ, որ հաջողության փոխարեն մենք տուժենք: Ասենք, ամեն ինչ քո ջանասիրությունից է կախված:

— Իմ ջանասիրությունի՞ց,— բացականչեց Սանչոն:

— Այո՛ր,— շարունակեց դոն Կիխոտը:— Ես մտադիր եմ քեզ մի տեղ ուղարկել: Եթե դու շուտ վերադառնաս, իմ փորձություններն էլ շուտ կարծեն, և կսկսվի իմ փառքի շրջանը:

— Ի՞նչ է մտադիր ձեռնարկելու ձերո՞ղ ողորմածությունը այս ամառի վայրում,— հարցրեց Սանչոն:

— Չէ՛ որ ես քեզ ասացի,— պատասխանեց դոն Կիխոտը,— որ ես մտադիր եմ նմանվել Ամադիսին և այնպես վարվել, իբրև թե կորցրել եմ խելքս, հուսահատվել ու կատաղել: Միաժամանակ կնմանվեմ նաև արի Ռոլանդին:

— Ինձ թվում է,— հարեց Սանչոն,— թե ասպետները հարկադրված են եղել անելու այդ ամենը: Իսկ ձերո՞ղ ողորմածությունն ի՞նչ պատճառ ունի գժվելու:

— Բանն էլ հենց այդ է,— պատասխանեց դոն Կիխոտը,— գործի ամբողջ նրբությունն էլ այստեղ է: Եթե թափառական ասպետը խելագարվում է, ունենալով կատարյալ հիմք՝ դրա մեջ ոչ արժանիք կա, ոչ սխրագործություն: Այլ բան է խելագարվել հենց այնպես, առանց որևէ պատճառի: Թող հասկանան, թե ինչի ընդունակ կլինեմ ես, որ ինձ հրացանի պես լցնելու լինեմ, եթե առանց լցնելու էլ ես կարող եմ այդպես վարվել:

Այսպես գրուցելով նրանք հասան մի բարձր լեռան ստորոտը, որ սլանում էր վեր ուրիշ լեռների բազմության միջից: Ուրովում էր վտակը նրա լանջերով և եզերում մի սքանչելի կանաչ հովիտ: Ծառ ու ծաղիկները առավել ևս դուրեկան էին դարձնում այս վայրը: Մեր Վշտակերպ Ասպետը հենց այդ տեղն ընտրեց իր աշխատանքի վայրը: Նա արագ ցած թռավ Ռոսինանտից և, վայրկենապես հանելով նրա թամբն ու սանձը, խփեց նրա գավակին ու ասաց.

— Օ՛, երիվար, նույնքան հռչակված սեփական սխրագործություններով, որքան և ապերախտ: Զեզ ազատություն է շնորհում նա, ով ինքը զուրկ է ազատությունից: Գնա, ուր որ կամենաս:

Այդ տեսելով, Սանչոն ասաց.

— Եթե ձերդ ողորմածությունը լուրջ մտադիր է ինձ տեղ ուղարկել և ապա խելագարվել, ուրեմն պետք է Ռոսինանտին թամբել: Նա կփոխարինի իմ կորած էշին, և ես ավելի շուտ կերթամ ու կվերադառնամ: Իսկ եթե ես ոտքով գնալու լինեմ, գլուխ չեմ հանում՝ այդ ե՛րբ տեղ կհասնեմ և ե՛րբ ետ կգամ, որովհետև, շիտակ ասած, ես ոտքով գնալու հավես չունեմ:

— Ինչ կա որ,— պատասխանեց դոն Կիխոտը,— թող քո ասածը լինի, քո կարծիքը վատ չէ: Դու այստեղից դուրս կգաս երեք օրից, որովհետև ես ուզում եմ, որ դու տեսած լինես, թե ես ինչեր եմ անում և ասում, հետո էլ պատմես նրան:

— Էլ ի՞նչ տեսեմ,— առարկեց Սանչոն,— քի՛չ եմ տեսել:

— Դու բան չես հասկանում,— պատասխանեց դոն Կիխոտը:— Հիմա ես կսկսեմ պատառոտել իմ շորերը, գրահներս կշարտեմ դեսուդեն, գլուխս քարովը կտամ և սրանց նման այնպիսի բաներ կանեմ, որ դու մնաս զարմացած:

— Ի սեր աստծո,— ասաց Սանչոն,— զգույշ խփեցեք ձեր գլուխը քարին. չե՞ որ կարող է այնպիսի ժայռ պատահել, որին ձեր գլուխը խփելուց հետո էլ ոչ մի աշխատանքի կարիք չլինի: Ահա թե ինչ խորհուրդ կտամ, ձերդ ողորմածություն, եթե անհրաժեշտ է ճակատը քարին խփելը և առանց դրան յուր գնալ չի լինի, արդյոք բավական չե՞ր լինի, եթե ձերդ ողորմածությունը գլուխը ջրին խփեր, կամ թե ուրիշ ավելի փափուկ առարկաների, ասենք՝ բամբակի, իսկ մնացածը թողնեք ինձ: Ես էլ տիրուհի Դուլսինեային կասեմ, ձերդ ողորմածությունը գլուխը սրածայր ժայռին է տալիս, որ ավմաստի պես ամուր է:

— Շնորհակալ եմ քո բարի ցանկության համար, Սանչո բարեկամ,— պատասխանեց դոն Կիխոտը,— բայց պետք է քեզ ասեմ, որ այդ ամենը կատակի համար չեմ անում, այլ լուրջ, որովհետև այլապես խախտած կլինեի ասպետականության օրենքը, որ արգելում է սուտը: Մի՞թե խաբեբայություն չէ մեկ բան անելը և մյուս բան ասելը: Իմ գլուխը քարով տալը պետք է իսկական լինի, ուժգին, կատարյալ, առանց կեղծիքի և ձևացնելու որևէ խառնուրդի: Անհրաժեշտ է, որ ինձ համար թողնես մի քիչ սպեղանի բուժվելու համար, քանի որ դժբախտաբար մենք կորցրել ենք բալասանը:

— Ավելի վատն այն է, որ մենք կորցրինք էշին,— պատասխանեց Սանչոն:— Չե՞ որ նրա վրա էր սպեղանին էլ, մնացած բաներն էլ, իսկ այն անիծված խմիչքի անունը, աղաչում եմ, ձերդ ողորմածություն, էլ չտաք, թե չէ ոչ միայն հոգիս, այլևս ստամոքսս է շուռ գալիս նրա անունը լսելիս: Մի բան էլ խնդրեմ՝ երևակայեցեք, որ ձեր նշանակած երեք օր ժամանակը լրացել է և ձեր բոլոր գժությունները ես տեսել եմ, իսկ ես ձեր տիրուհուն հրաշք բաներ կփչեմ: Դե նամակը գրեցեք և ինձ շուտով ճամփու դրեք,

որովհետև ես շատ եմ ուզում շուտ վերադառնալ, որպեսզի փրկեմ ձեր ողորմածությանը այս քավարանից:

— Բայց ինչպե՞ս կամակ գրեմ,— հարցրեց Վշտակերպ Ասպետը:

— Եվ գրություն՝ Էշի քուռակներն ստանալու համար,— ավելացրեց Սանչոն:

— Ամեն ինչ կլինի, ամեն ինչ,— պատասխանեց դոն Կիխոտը,— միայն մենք թուղթ չունենք և պետք է հին մարդկանց օրինակով ծառերի տերևների և մոմած տախտակների վրա գրենք, թեև այստեղ մոմած տախտակ գտնելը նույնքան դժվար կլինի, որքան թուղթը: Ինչքան հիշում եմ, Դուլսինեան ոչ գրել գիտե, ոչ կարդալ և իր օրում կամակի երես չի տեսել: Մեր փոխադարձ սերը միշտ պղատոնական է եղել և պարկեշտ հայացքներից դենը չի անցել: Նայելն էլ է շատ հազվադեպ եղել, և ես խղճի մտքը կարող եմ ասել, թե տասներկու տարվա ընթացքում, որ ես նրան իմ աչքի լույսից ավելի եմ սիրում, ես նրան չորս անգամ էլ տեսած չեմ լինի և շատ հնարավոր է, որ նա ինքն էլ նկատած չլինի, որ ես նայել եմ նրան՝ ահա թե ինչքան խիստ ու փակ են կրթել Դուլսինեային նրա հայրն ու մայրը՝ Լորենցո Կորչուելոն և Ալդոնսա Նոգալետը:

— Պա՛-պա՛-պա՛-պա՛,— բացականչեց Սանչոն:— Կնշանակի՞ տիրուհի Դուլսինեա Տոբոսցին ոչ այլ ոք է, քան եթե Լորենցո Կորչուելոյի և Ալդոնսա Լորենցոյի աղջի՞կը:

— Այո,— պատասխանեց դոն Կիխոտը,— և նա արժանի է ողջ աշխարհի թագուհին լինելու:

— Ես նրան շատ լավ եմ ճանաչում,— պատասխանեց Սանչոն:— Նա լավն է ու լիքը՝ տոճուկ աղջիկ: Ինչ ասպետի ասես մորուքից կրճի, ցեխից կհանի: Գետինը մտնեմ՝ ի՛նչ ուժ ունի, ի՛նչ ձայն: Մի օր բարձրացել է զանգակատունը և կանչել հոր բատրակներին, որ աշխատելիս են եղել դաշտում, և թեև նրանք գյուղից կես մղոն հեռու են եղել, այնքան պարզ լսել են նրա ձայնը, ասես զանգակատան կողքին են կանգնած եղել: Նա նազուտուկ ծախող չի, բոլորի հետ հանաք-մասխարություն կանի, դատարկ բանից կծիծաղի և կզվարճանա: Հիմա ես կարող եմ ասել, պարոն Վշտակերպ Ասպետ, որ դուք ոչ միայն կարող եք, այլև պետք է նրա համար գծություններ անեք: Ձեր ողորմածությունն ունի կատարյալ հիմք՝ հուսակտուր լինելու և նույնիսկ կախվելու: Եվ եթե մեկնումեկը այդ բանն իմանա, անշուշտ կասի, թե դուք շատ ճիշտ եք վարվել, անգամ եթե ինքը սատանան ձեզ դժոխքը տանելու լինի: Ես անհամբեր եմ ճամփա ընկնելու, որպեսզի շուտով նրան տեսնեմ: Քանի՞ օր է, ինչ նրան չեմ տեսել: Նա փոխված կլինի: Չե՞ որ նա միշտ դաշտում է լինում, բաց օդում, բարկ արևի տակ, իսկ դրանից կնոջ դեմքը փչանում է: Հիմա խոստովանեմ, ձեր ողորմածություն, որ մինչև օրս ես խորին տգիտության մեջ եմ եղել, որովհետև հաստատ հավատացած եմ եղել, թե տիրուհի Դուլսինեան առնվազն իշխանուհի է: Լավ միտք արեք հիմա. Ալդոնսա Լորենցոյին, ուզում եմ ասած լինեմ Դուլսինեա Տոբոսցուն ի՛նչ օգուտ, որ ձեր ողորմածությունը նրա մոտ հաղթվածներ է ուղարկում, որ ծունկ չոքեն նրա առջև: Չե՞ որ կարող է պատահել, որ նրանց գալստյան վայրկյանին նա կտավհատ լինի դգելիս կամ կալ կալսելիս: Նրանք կբարկանան, տեսնելով նրան այդպիսի գործ անելիս, իսկ նա կծիծաղի ձեր նվերի վրա և կնեղանա:

— Քանի՞-քանի անգամ ես քեզ արդեն ասել եմ, Սանչո,— պատասխանեց դոն Կիխոտը,— որ դու շատ բերանբացն ես և, թեև բթամիտ ես, բայց շարունակ սրախոսում ես: Ինձ համար միանգամայն բավական է երևակայել և հավատալ, որ այդ փառապանծ Ալդոնսա Լորենցոն գեղեցիկ և ազնիվ աղջիկ է: Գալով նրա ցեղի մաքրության, այդ Էական չէ: Ուստի, իմ աչքում նա ամենաազնվագարմ իշխանուհին է աշխարհիս երեսին: Դու պետք է իմացած լինես, Սանչո, եթե միայն չգիտես, որ երկու բան առանձնապես սեր են հարուցանում, այն է՝ մեծ գեղեցկությունը և բարի

համբավը: Այդ երկուսն էլ հատուկ են Դուլսինեային: Ոչ ոք չի հասնի նրան գեղեցկությամբ, իսկ բարի համբավով նրա հետ քիչ կին կմոցի: Մի խոսքով, ես համարում եմ, որ իմ բոլոր խոսքերը զուտ ճշմարտություն են, և երևակայությանս մեջ ես նրան այնքան չքնադ ու ազնիվ եմ պատկերում, որքան կամենում եմ նրան տեսած լինել:

Դոն Կիխոտը հանեց հուշատետրը և, մի կողմ քաշվելով, սկսեց նամակ գրել, ապա, ավարտելով, մոտ կանչեց Սանչոյին և ասաց, որ կամենում է նրան կարդալ իր թուղթը, որպեսզի նա անգիր հիշի, եթե բան է, ճամփին կորցնելու լինի: Բախտն այնքան դաժան է իր նկատմամբ, որ ամեն բանից պետք է զգուշանալ:

— Դե, լսիր, թե ինչ եմ գրել,— ասաց նա:

ԴՈՆ ԿԻՒՈՏԻ ՆԱՄԱԿԸ ԴՈՒԼՍԻՆԵԱ ՏՈՔՈՍՑՈՒՆ

Վսեմաշուք և իշխանագոր տիրուհի

անշատման խայթից մինչև սրտի խորքը վիրավորված ու խոցված ասպետը, օ՛հ քաղցրագույն Դուլսինեա Տոքոսցի, քեզ ողջություն է ցանկանամ, ինչից զուրկ է ինքը: Եթե քո գեղեցկությունը արհամարհում է իմը, եթե քո արժանիքները կռվի են ելնում իմ դեմ, եթե քո արհամարհանքը ինձ կործանում է բերում,—թեև ես սովոր եմ տառապանքի,— այդ ցավը ես չեմ տանի, քանի որ նա ոչ միայն խորը, այլև տևական է: Իմ բարի զինակիր Սանչոն քեզ լիակատար հաշիվ կտա, օ՛, խստասիրտ գեղեցկուհի, օ՛, իմ սիրած թշնամի, թե դու ինձ ինչ վիճակի ես հասցրել: Եթե ինձ օգնության արժանի նկատես, ես քոնն եմ, իսկ եթե ոչ, վարվիր, ինչպես քեզ հաճելի լինի՝ բաժանվելով կյանքից ես հույս ունեմ հագեցնել քո խստասրտությունը և իմ կիրքը:

Մինչ գերեզման ձերդ՝
Վշտակերպ Ասպետ

— Իմ հոր արևը վկա,— բացականչեց Սանչոն, լսելով այս գիրը,— ես կյանքումս ավելի բարձր բան լսած չկամ: Արմանք ու զարմանք, թե ինչ սիրուն է ձերդ ողորմածությունն իր մտքերն արտահայտում և ինչ ճարպիկ է այդ ամենը հարմարեցրած «Վշտակերպ Ասպետ» ստորագրությանը: Շիտակ՝ ձերդ ողորմածությունը իսկական սատանա է: Ինչե՛ր ասես, որ դուք չգիտեք:

— Իմ գործում,— պատասխանեց դոն Կիխոտը,— ամեն բան պիտի իմանաս:

— Դե հիմա,— շարունակեց Սանչոն,— հետևին մի ստացական գրեցեք երեք քուռակների մասին և ինչքան կարելի է պարզ ստորագրեցեք, որպեսզի ամեն ոք, տեսնելուն պես, իսկույն ձեր ձեռքը ճանաչի:

— Սիրով,— պատասխանեց դոն Կիխոտը և, գրելով, կարդաց հետևյալը.

«Կարգադրեցեք, ձերդ ողորմածություն, սիրելի զարմուհիս, հանձնել իմ այս առաջին կտրոնը ներկայացնող իմ զինակիր Սանչո Պանսային երեք քուռակ այն հինգից, որ ես մեկնելով թողել եմ և հանձնել ձերդ ողորմածության հոգատարությանը: Այդ երեք քուռակներին հրամայում եմ հանձնել նրան ի տրիտուր այստեղ նրանից ստացածս երեք այլ քուռակների: Այդ անելուց և նրանից գրություն ստանալուց հետո՝ նրա մեզ հետ ունեցած հաշիվները պետք է փակված համարել: Գրված է Սյերրա-Մորենայի խորքերում, սույն ընթացիկ տարվա օգոստոսի 22-ին»:

— Հրաշալի է,— ասաց Սանչոն,— իսկ հիմա, ձերդ ողորմածություն, ստորագրեցեք:

— Ստորագրելու կարիք չկա,— առարկեց դոն Կիխոտը,— բավական է, որ տակին խազ քաշեմ, դա միևնույն է, թե ստորագրություն է, և հերիք է ոչ թե երեք, այլ երեք հարյուր քուռակ ստանալու համար:

— Գիտե՞ք, ձերդ ողորմածություն, թե ինչից եմ վախենում ես,— հարցրեց Սանչոն:— Սա այնպիսի խուլ տեղ է, որ ես, գուցե թե, ետ գալուց ճանապարհը չգտնեմ:

— Իսկ դու մտքումդ լավ պահիր նշանները,— պատասխանեց դոն Կիխոտը,— ես էլ կաշխատեմ այստեղից հեռու չգնալ և ժամանակ առ ժամանակ կբարձրանամ ամենաբարձր ժայռերի վրա, որ տեսնեմ վերադառնում ես դու արդյոք:

Սանչոն հեծավ Ռոսինանտին և, դոն Կիխոտից ստանալով պատվեր՝ ինայել ու ինամել ձիուն, ինչպես իրեն, ուղևորվեց դեպի դաշտավայրը և շուտով անհետացավ:

ԳԼՈՒԽ XXI ՈՐ ՊԱՏՄՈՒԽ Է ՍԱՆՉՈՅԻ ԳԼԽԻՆ ԵԿԱԾ ՆՈՐ ՈՒ ՀԱՃԵԼԻ ԱՆՑՔԻ ՄԱՍԻՆ

Պուրս գալով բանուկ ճանապարհ, Սանչոն սկսեց որոնել Տոբոսոյի ճանապարհը և հետևյալ օրը հասավ այն իջևանատունը, որտեղ նրան թոցրել էին վերմակի վրա: Իջևանատունը տեսավ թե չէ, զգաց իրեն օդում, ուստի չկամեցավ ներս մտնել, թեև պետք էր՝ ճաշի ժամանակ էր, և նա սաստիկ ուզում էր տաք կերակուր ուտել, որովհետև երկար ժամանակ միայն սառը բան էր կերել: Այս անհրաժեշտությունը հարկադրեց նրան մոտենալ դարպասին, բայց նա դարձյալ տատանվում էր՝ նե՞րս մտնել թե ոչ: Մինչ նա խորհում էր, դուրս եկան երկու հոգի, որոնք նրան իսկույն ճանաչեցին, և նրանցից մեկն ասաց մյուսին:

— Ասացեք, պարոն լիցենցիատ, այս ձիավորը Սանչո Պանսան չի՞, որի մասին մեր արկածախնդրի տնտեսուհին ասում էր, թե ուղևորվել է իր տիրոջ հետ որպես զինակիր:

Սրանք այն քահանան ու սափրիչն էին, որ դատաստան էին տեսել դոն Կիխոտի մատենադարանի հետ, այդ պատճառով էլ հեշտությամբ ճանաչեցին Սանչոյին, որն իրենց գյուղից էր:

Ճանաչելով Սանչո Պանսային և Ռոսինանտին, նրանք մոտեցան, որ դոն Կիխոտից տեղեկություն քաղեն, և քահանան հարցրեց.

— Սանչո Պանսա, բարեկամ, որտե՞ղ է ձեր տերը:

Սանչո Պանսան էլ իսկույն ճանաչեց նրանց, բայց վճռեց թաքցնել, թե ինչ վայրում ու վիճակում է թողել իր տիրոջը: Ուստի պատասխանեց, թե տերը ինչ-որ տեղ զբաղված է ծայրաստիճան կարևոր գործով, իսկ ինչ գործով, չի կարող ասել, անգամ եթե նրա աչքերը հանելու լինեն:

— Ո՛չ, ո՛չ, Սանչո Պանսա,— ասաց սափրիչը,— եթե դուք մեզ չասեք, թե որտեղ է նա, մենք կկարծենք,— ասենք հիմա էլ արդեն այդ մտքին ենք,— որ դուք նրան սպանել ու կողոպտել եք, քանի որ հեծել եք նրա ձին: Վերադարձրեք մեզ այդ քնձռոտ ձիու տիրոջը, թե չէ ձեր բանը վատ կլինի:

— Չուր եք սպառնում, ես այն տեսակ մարդ չեմ, որ մարդ սպանեմ և կողոպտեմ: Թող ամեն ոք մեռնի, երբ որ ճակատին գրած է կամ երբ որ աստված կամենա: Իմ տերը մնացել է լեռներում և այնտեղ ինչքան քեֆն ուզի թող ապաշխարանք անի:

Եվ առանց շուկ առնելու և կանգ առնելու, նա պատմեց, թե ինչ վիճակում մնաց դոն Կիխոտը և ինչ արկածներ պատահեցին նրան: Ապա նա ավելացրեց, որ ինքը նամակ

Է տանում Դուսինեա Տոբոսցուն՝ Լորենցո Կորչուելոյի աղջկան, որին իր տերը սիրահարված է մինչև ականջները:

Քահանան ու սափրիչը զարմացած մնացին Սանչո Պանսայի պատմութիւնից: Թե՛ն նրանք գիտեին դո՛ն Կիխոտի խելագարութեան մասին, ինչպէս գիտեին և այն, թե՛ ինչ տեսակ խելագարութիւն է այդ, այնուհանդերձ ամեն անգամ, երբ լսում էին նրա մասին, նորից էին զարմանում: Նրանք ինդրեցին Սանչո Պանսայից, որ ցույց տա դո՛ն Կիխոտի նամակը Դուսինեա Տոբոսցուն:

Սանչոն ձեռքը տարավ գրպանը, որ հուշատետրը հանի, բայց չգտավ և չէր Էլ գտնի, եթե մինչև օրս Էլ որոնելու լինէր, որովհետև հուշատետրը մնացել էր դո՛ն Կիխոտի մոտ: Դո՛ն Կիխոտը մոռացել էր տալ նրան, իսկ Սանչոյի մտքովն Էլ չէր անցել ինդրել նրանից:

Յուշատետրը չգտնելով, Սանչոն մեռելի պէս գունաթափվեց և սկսեց արագ-արագ փնտրել բոլոր գրպաններում: Համոզվելով, որ նամակը չկա, նա, առանց երկար մտածելու, երկու ձեռքով բռնեց իր մորուքը, մազերի կեսը պոկեց, սկսեց իր քիթ ու մոթին արագ-արագ բռունցքով հարվածել, մինչև որ վերջապէս քթիցն արյուն եկավ:

Տեսնելով այդ ամենը, քահանան ու սափրիչը հարցրին, թե՛ ի՞նչ է պատահել և ինչո՞ւ է այդպէս ինքն իրեն խոշտանգում:

— Ի՞նչ է պատահել,— պատասխանեց Սանչոն,— այն, որ ես մեկ վայրկյանում ձեռքիցս երեք ավանակ բաց թողի, որոնցից յուրաքանչյուրը մի դոյակ արծե:

— Դա ի՞նչ կնշանակի:

— Ես կորցրել եմ հուշատետրը,— ասաց Սանչոն,— որտեղ գրած էր նամակ Դուսինեային և գրութիւն իմ տիրոջ ստորագրութեամբ, որով նա հրամայում է իր քրոջ աղջկան չորս թե՛ հինգ ավանակներից, որ պատկանում են իրեն, երեքը տալ ինձ:

Այստեղ նա պատմեց իր Էշի կորուստի մասին: Քահանան նրան միսիթարեց, ասելով, որ երբ գտնվի նրա տերը, ինքը կհամոզի նրան հաստատել իր խոստումը և վերստին գրել, միայն թե առանձին թղթի վրա, ինչպէս որ հարկն է, քանի որ հուշատետրի մեջ եղած վկայաթղթերը երբեք չեն ընդունվում և չեն վճարվում:

Դրանից հետո՝ Սանչոն հանգստացավ և հայտարարեց, որ եթե գործը այդպէս է, Դուսինեայի նամակի կորուստը նրան շատ Էլ չի վշտացնում, քանի որ գրեթե անգիր գիտե և կարող է թելադրել որտեղ և երբ հարկավոր լինի:

— Դե ասա մեզ, Սանչո,— ինդրեց սափրիչը,— իսկ մենք գրի կառնենք:

Սանչոն սկսեց քորել ծոծրակը, որպէսզի իր հիշողութիւնից դուրս բերի նամակի բովանդակութիւնը և երկար ժամանակ մեկ մի ոտքի վրա էր հենվում, մեկ՝ մյուս: Նա մեկ գետնին էր մտիկ տալիս, մեկ երկնքին:

Նա մի մատի եղունգի կեսը կրծեց և, վերջապէս, իր ունկնդիրներին, որ սպասում էին, թե՛ ինչ պիտի ասի, բավական չարչարելուց հետո ընդհատեց երկարատև լռութիւնը:

— Գրողը տանի ինձ, պարոն լիցենցիատ, ոչ մի կերպ չեմ կարողանում մտաբերել այդ սատանի նամակը: Գիտեմ միայն, որ այդպէս էր սկսում «բարձր ու տարող տիրուհի»:

— Անկարելի է, որ «տարող» լինի,— առարկեց սափրիչը,— երևի նա «տիրող» է գրել:

— Ճիշտ որ,— համաձայնեց Սանչոն:— Իսկ հետո, միտքս է գալիս, ասված էր՝ «ձեծվածն ու անքունը, խոցոտվածը համբուրում է ձերդ ողորմածության ձեռները, խստասիրտ և անհայտ գեղեցկուհի» և էլի ինչ-որ առողջության և հիվանդության մասին, որ տերս ցանկանում է նրան. շատ լավ էր գրված, իսկ վերջում ասված էր. «Մինչև գերեզման ձերդ՝ Վշտակերպ Ասպետ»:

Քահանային ու սափրիչին բավական զվարճություն պատճառեց Սանչոյի լավ հիշողությունը: Նրանք խնդրեցին, որ Սանչոն երկու անգամ էլ կրկնի նամակը, որպեսզի իրենք անգիր հիշեն և ժամանակին գրի առնեն:

Սանչոն երեք անգամ էլ կրկնեց և դարձյալ հազար ու մի դատարկ բաներ ասաց:

Այա նա պատմեց իր տիրոջ գործերից: Սակայն վերմակի վրա իր վեր-վեր թռչելու մասին այս իսկ իջևանատանը, որտեղ այնքան չէր ուզում մտնել, նա ոչ մի խոսք չասաց:

Մեր բարեկամները երկար ու բարակ խորհրդակցեցին, թե ինչ անեն, որ իրենց նպատակին հասնեն և ի վերջո քահանայի գլխով մի միտք անցավ, որ լիովին դոն Կիխոտի ճաշակով էր և շատ հարմար իրենց ձեռնարկած գործին՝ նա հայտնեց սափրիչին, որ մտածել է թափառական աղջկա զգեստ հագնել, իսկ սափրիչը պետք է զինակիր ներկայանա: Այդ կերպ նրանք կգնան լեռները, դոն Կիխոտի մոտ: Քահանան վիրավորված և անպաշտպան աղջկա տեսք կընդունի, կխնդրի դոն Կիխոտից շնորհ անել իրեն, և նա, իբրև արի թափառական ասպետ, չի կարողանա մերժել: Իսկ այդ շնորհը այն կլինի, որ դոն Կիխոտը նրա հետևից գնա ամենուր և վրեժխնդիր լինի վիրավորանքի համար, որ հասցրել է նրան մի չար ասպետ:

Սափրիչը հավանություն տվեց քահանայի ծրագրին, և նրանք իսկույն ձեռնամուխ եղան այն ի կատար ածելու:

Նրանք խնդրեցին իջևանատան տիրուհուց մի շրջագգեստ և գլխաշոր, գրավ թողնելով քահանայի փարաջան: Սափրիչը իր համար մորուք շինեց եզան պոչի շեկ մագերից: Իջևանատիրոջ կինը քահանային այնպես զուգեց, որ ավելի լավ անհնարին էր:

Հագիվ էին նրանք մի քիչ հեռացել իջևանատնից, որ քահանայի մտքովն անցավ, թե նրանք վատ բան են անում, որ այդպիսի շորերով ման են գալիս, որովհետև վայել չէ հոգևոր անձին կնոջ զգեստ հագնելը, անգամ ամենալավ դիտավորությամբ: Նա, այդ ասելով, խնդրեց սափրիչին, որ նրանք իրենց շորերը փոխեն, որովհետև շատ ավելի վայելուչ է, որ նա աղջիկը լինի, իսկ զինակիր՝ քահանան:

Սափրիչը համաձայնեց կատարել քահանայի ցանկությունը, և քահանան, շարադրելով նոր ծրագիր, սկսեց խրատել, թե անպաշտպանը ինչպես պետք է պահի իրեն և ինչ խոսքեր ասի, որպեսզի դոն Կիխոտին կարողանան դրդել և հարկադրել հետևելու իրենց և լքել այն որջը, որ նա ընտրել է իր ապարդյուն ապաշխարանքի համար:

Սանչոն ասաց նրանց, թե ավելի լավ կլինի, եթե ինքն առաջ ընկնի և հաղորդի դոն Կիխոտին նրա սրտի տիրուհու պատասխանը: Գուցե հենց այդ բավական լինի նրան այնտեղից հանելու համար և քահանային ու սափրիչին անհանգստանալու կարիք չի լինի:

Բարեկամները հավանություն տվին Սանչոյի մտքին և վճռեցին կանգ առնել ու սպասել նրա վերադարձին, որպեսզի տեղեկանան, գտե՞լ է նա արդյոք իր տիրոջը:

ԳԼՈՒԽ XXII
ՈՐ ՊԱՏՄՈՒԲՄ Է ՆՈՒՅՆ ԼԵՌՆԵՐՈՒԲՄ
ՔԱՅԱՆԱՅԻ ԵՎ ՍԱՓՐԻՉԻ ԳԼԽԻՆ ԵՎԱԾ
ՆՈՐ ՈՒ ՅԱԾԵԼԻ ԱՆՑՔԻ ՄԱՍԻՆ

— Տե՛ր աստված: Մի՞թե այս լեռներում ես վերջապես գտա գաղտնի դամբարանը իմ մարմնի, որ ակամա քարշ եմ տալիս իբրև բեռ: Այո, գտա, եթե այս կիրճերի ամայությունն ինձ չի խաբում: Ի՞նչ դժբախտ կին եմ եղել ես:

Քահանան ու նրա ուղեկիցները այս ձայնն առան և այս խոսքերը լսեցին, և նրանք թվաց, թե դա բուրոտվին մոտիկ տեղից է գալիս (իրոք այդպես էլ էր): Ուստի նրանք գնացին որոնելու խոսողին և քսան քայլ չանցած, հանկարծ, դուրս ցցված ժայռի հետևում, բարձրաբուն հացենու տակ նրանք գեղջկական հագուստով մի երիտասարդ տեսան:

Երիտասարդը գլխարկը հանեց և գլուխը թափ տվեց: Իսկույն արձակվեցին և մինչև ուները թափվեցին նրա մազերը, որոնց կարող էին նախանձել արևի ճառագայթները: Այստեղ մեր բարեկամները գլխի ընկան, որ կարծեցյալ շինականը կին է:

Աղմուկի ձայն ամենիով, ծայտված աղջիկը գլուխը բարձրացրեց և աչքերը ծածկող մազերը երկու ձեռքով ետ օգելով, եկվորների կողմը նայեց: Ապա, խոր հոգոց հանելով, խզեց լռությունը.

— Քանի որ այս լեռների ամայությունն էլ չկարողացավ թաքցնել ինձ, իսկ իմ բաց ու արձակ մազերը թույլ չեն տալիս, որ լեզուս ստի, ապա զուր կլինեք, որ ես ուրիշ մարդ ձևանայի: Միայն թե ես երկյուղ եմ կրում, որ իմ տառապանքների պատմությունը ձեր մեջ կհարուցի ոչ միայն կարեկցություն, այլև հուսահատություն, որովհետև դուք ոչ դեղ կգտնեք դրանք բուժելու, ոչ խորհուրդ՝ թեթևացնելու համար:

Չքնաղ աղջիկը այնպիսի սահուն ոճ ուներ և այնքան քնքուշ ձայն, որ նրա խելքը պակաս չէր հիացնում, քան գեղեցկությունը: Նրանք նորից սկսեցին առաջարկել իրենց ծառայությունը և թախանձել, որ նա իր խոստումը կատարի: Աղջիկը մեծագույն համեստությամբ կոշիկները հագավ և մազերը կարգաբերեց, ապա նստեց նրանց միջև՝ ժայռի փոս տեղում և դժվարությամբ զսպելով արցունքը, հանդարտ ու պայծառ ձայնով այսպես սկսեց իր կյանքի պատմությունը.

— Մեր Անդալուզիայում կա մի քաղաք, որի անունով կոչվում է իր դուքսը, Իսպանիայի մեծամեծներից մեկը: Իմ ծնողները այդ դուքսի ծառաներն են: Նրանի՞ց էր արդյոք, որ ծնողներս ուրիշ ժառանգ չունեին, թե նրանից, որ ինձ սաստիկ սիրում էին, սակայն երբեք, կարծեմ, ծնողներն իրենց զավակներին այնպես երես տված չեն եղել, ինչպես նրանք՝ ինձ: Օրերս անընդհատ աշխատանքի և մենության մեջ էին անցնում: Ես հավատացած էի, որ բացի տան ծառաներից, ինձ ոչ ոք չի կարող տեսնել: Այնինչ դուքսի կրտսեր որդի դոն Ֆերնանդոն նկատել էր ինձ:

Նա ինձ տեսավ թե չէ, համակվեց սաստիկ սիրով: Նա կաշառել էր տան բոլոր ծառաներին, ծնողներին վրա թափվում էին նվերներ ու շնորհներ: Ամեն օր մեր փողոցում տոն ու խնդություն էր, գիշերները սերենադները ոչ ոքի չէին թողնում քնել: Այդ ամենը ոչ միայն չէր սիրաշահում իմ սիրտը, այլ, ընդհակառակն՝ խստասիրտ էր դարձնում ինձ, ասես թե նա իմ մահացու թշնամին լինեք, և այն ամենը, ինչ որ նա անում էր իմ սիրտը գրավելու համար, հակառակ ներգործություն էր ունենում: Դոն Ֆերնանդոն իմացավ, որ ծնողներս մտադիր են ինձ մարդու տալ, որպեսզի ինձ ավելի լավ պաշտպանած ու պահպանած լինեն: Այդ լուրը կամ կռահումը նրան մղեց անելու

այն, ինչի մասին դուք հիմա կլսեք: Մի օր, աշևանը, երբ ես մենակ նստած էի իմ սենյակում,— չեմ կարող ըմբռնել, ոչ էլ երևակայել, թե ինչպես պատահեց,— հանկարծ տեսա նրան իմ առջև: Նրա հայտնվելը ինձ այնպես շշմեցրեց, որ աչքերս մթնեցին, լեզուս պապանձվեց, և ես չկարողացա անգամ ճշալ: Ուշքի գալով առաջին երկյուղից, սիրտ արի և կտրուկ,— չէի էլ կարծում, որ ընդունակ կլինեմ,— ասացի՝ «Եթե ես քո գրկում չլինեի, այլ ամեհի առյուծի ճիրաններում և եթե իմ փրկության համար ինձ առաջարկեին ասել կամ անել իմ պարտականության հակառակ որևէ բան, ես կպատասխանեի, որ դա նույնքան անհնար է, որքան եղածը՝ չեղած դարձնելը: Ես քո հպատակն եմ, բայց ոչ ստրկուհին: Քո արյան ազնվությունը չունի և չի կարող ունենալ իշխանություն իմ ոչ ազնվական արյունը խայտառակելու: Ես, հասարակ լինելով, հարգում եմ ինձ ոչ պակաս, քան դու, պարոն կաբայերո: Քո ուժը քեզ չի օգնի, քո հարստությունը չի ազդի: Քո խոսքերը ինձ չեն խաբի, իսկ քո ախ ու վախն ու արցունքը չեն շարժի իմ սիրտը»:

Դոն Ֆերնանդոն, հանդիսավոր հավաստիացումներով և արտասովոր երդումներով խոսք տվեց ինձ, որ կդառնա իմ ամուսինը:

Հետևյալ գիշերն էլ նա եկավ, բայց դրանից հետո այլևս չերևաց: Անցավ մի ամբողջ ամիս, իսկ ես զուր էի փորձում տեսակցել նրա հետ: Միևնույն Ես գիտեի, որ նա ապրում է միևնույն քաղաքում և օրերով որս է անում. դա նրա սիրած զբաղմունքն է:

Շուտով մեր կողմերում լուր տարածվեց, թե դոն Ֆերնանդոն հարևան քաղաքում ամուսնացել է արտասովոր գեղեցկության տեր և շատ ազնիվ տոհմից սերած մի աղջկա հետ, թեև, ճիշտ է, ոչ այնքան էլ հարուստ, որ իր օժիտի համեմատ աղջիկը կարող լիներ այդքան բարձր միություն ակնկալել:

Այդ տխուր լուրը հասավ իմ ականջին, և իմ սիրտը սառույց չկտրեց, ընդհակառակն՝ այնպիսի կատաղությամբ ու ցասումով բորբոքվեց, որ քիչ էր մնացել ես դուրս վազեմ փողոց, գոռամ-գոչեմ դավադրության ու դավաճանության մասին, որոնց զոհ էի դառել ես: Սակայն առժամանակ զսպեցի վրդովմունքս և վճռեցի նույն գիշերն անել այն, ինչ որ արեցի էլ:

Երկուս ու կես օրից, շորերս փոխած, ես հասա քաղաք: Առաջին իսկ մարդը, որին պատահեցի, հաղորդեց ինձ ավելին, քան թե ես կկամենայի լսել: Ճիշտ է, ես դոն Ֆերնանդոյին չգտա, սակայն այսպես ավելի լավ էր, քան եթե նրան ամուսնացած գտնեի: Զանի որ նա ամուսնացած չէ, խորհում էի ես, իմ փրկության դուռը դեռ փակ չէ: Ես ասում էի ինքս ինձ՝ ինքը երկինքը խանգարել է երկրորդ ամուսնությունը նրա համար, որ նա զգա իր պարտականությունները առաջինի նկատմամբ: Միտք էի անում, միտք, և անմխիթարս, մխիթարվում էի, հնարելով հեռավոր, սակայն թույլ հույս: Դոն Ֆերնանդոյին չէի գտնում և ապրում էի քաղաքում, առանց իմանալու, թե ինչ ձեռնարկեմ: Մեկ էլ հանկարծ լսեցի մունետիկների ձայնը, որոնք հայտարարում էին պարզև նրան, ով գտնի ինձ և հաղորդում էին իմ նշանները, հասակս ու հանդերձ: Լուր էր պտտում, թե ինձ փախցրել է ծառան, որ հետս հեռացել էր տնից: Մունետիկի խոսքը լսեցի թե չէ, հեռացա քաղաքից ծառայիս հետ և այդ միջոցին նկատեցի, որ հավատարմությունն ու անձնավիրությունը, որոնցով նա երդվում էր ինձ, տատանվում են նրա մեջ: Գիշերով մենք հասանք այս լեռների խորքերը, զգուշանալով, որ մեզ չգտնեն:

Չգիտեմ, արդյոք քանի ամիս անցկացրի լեռներում: Այստեղ ես հանդիպեցի մի հովվի, որ ապրում է ամենամայի կիրճերից մեկում: Նա ինձ իր մոտ աշխատանքի առավ, և ամբողջ այս ժամանակամիջոցում ես ծառայում էի որպես հովվի օգնական, աշխատելով ամբողջ ցերեկը բաց երկնքի տակ անցկացնել, որպեսզի կարողանամ ծածկել մազերս, որ հիմա այնպես անսպասելի մատնեցին ինձ: Սակայն իմ ողջ

աշխատանքը և ուժերիս լարումը ապարդյուն անցան, որովհետև վերջ ի վերջո տերս իմացավ, որ ես տղամարդ չեմ և նրա սրտում ծագեցին նույն վատ մտքերը, ինչ որ իմ ծառայի մեջ: Ուստի ես փախա և թաքնվեցի այս ժայռի մեջ, որտեղ դուք ինձ գտաք:

Դորոթեան (այսպես էր աղջկա անունը) իսկույն իր կապոցից հանեց նուրբ ու թանկագին կտորից կարած զգեստ և կանաչագույն կերպասից գեղեցիկ վերնարկ, իսկ տուփից՝ մանյակ և այլ թանկագին իրեր և վայրկենապես զուգվեց, որպես հարուստ և ազնվագարմ տիկին: Բոլորը հավանեցին նրա նրբությունն ու գրավչությունը: Առանձնապես հիացած էր Սանչո Պանսան որովհետև իր օրում այդպիսի չքնաղ արարած չէր տեսել:

— Այս չքնաղ տիկինը, Սանչո եղբայր,— ասաց քահանան,— ոչ այլ ոք է քան եթե իշխանուհի, Միկոմիկոն մեծ թագավորության ժառանգը, որ որոնում է ձեր տիրոջը, նրանից շնորհ խնդրելու համար: Նա պիտի խնդրի պաշտպանել իրեն չար հսկայից, որ իրեն վիրավորանք է հասցրել:

Սանչոն նույնչափ բավարարված էր, որքան քահանան հիացած նրա պարզամտությունից: Մինչ այս, մինչ այն, Դորոթեան նստեց քահանայի ջորու վրա, սափրիչը ծնոտին կպցրեց եզան պոչից շինած մորուքը, և նրանք խնդրեցին, որ Սանչոն իրենց առաջնորդի դոն Կիխոտի մոտ, նախազուշացնելով, որ տիրոջը չասի, թե լիցենցիատին ու սափրիչին ճանաչել է:

Երբ որ նրանք հասան դոն Կիխոտին, զինակիրը վայր թռավ ջորուց և մոտեցավ Դորոթեային, որպեսզի ձեռքերով բռնի նրան և իջեցնի ցած:

Բայց աղջիկը վայր թռավ և իսկույն ծունկի իջավ դոն Կիխոտի առջև:

Թեև ասպետը փորձում էր նրան բարձրացնել, բայց նա, առանց վեր կենալու, սկսեց այսպես խոսել.

— Ես վեր չեմ կենա, օ՛, քաջ ու հզոր ասպետ, մինչև որ ձերո՞ բարությունն ու սիրալիրությունը չերջանկացնի ինձ շնորհով, որը ձեր անձին փառք ու պատիվ կբերի, իսկ ինձ, աշխարհիս ամենամամխիթար ու անարգված կույսին՝ մեծ օգուտ:

Այդ միջոցին մոտեցավ Սանչո Պանսան և դոն Կիխոտի ականջին շշնջաց.

— Ձերո՞ ողորմածությունը հանգիստ կարող է այդ շնորհը խոստանալ, որովհետև նրա խնդրածը մի չնչին բան է, պետք է սպանել ինչ-որ հսկայի և պրծավ գնաց: Ախր խնդրողը ազնիվ իշխանուհի Միկոմիկոնն է, և Միկոմիկոնի մեծ թագավորության թագուհին:

— Ով որ լինում է լինի,— պատասխանեց դոն Կիխոտը,— ես կանեմ այն, ինչ որ հրամայում է պարտականությունս և թելադրում խիղճս, համաձայն իմ ասպետական ուխտի օրենքներին:

Սանչոն վերցրեց ծառի վրա ավարի պես կախ արած զրահները և ձիու փորկապներն ամրացնելով, վայրկենապես սպառազինեց իր տիրոջը: Վերջինս, զինվեց թե չէ, արտասանեց.

— Գնանք, պաշտպանենք այս ազնվագարմ տիկնոջը:

Սափրիչը դեռ մնացել էր չոքած, ամեն կերպ աշխատելով զսպել ծիծաղը և ձեռքով պահելով մորուքը, որովհետև եթե մորուքը վայր ընկներ, հնարավոր է, որ նրանց բոլոր ծրագրերը խորտակվեին:

Մեր ասպետը թռավ Ռոսինանտի վրա, իսկ սափրիչը հեծավ իր ջորին:

Մենակ Սանչոն մնաց առանց գրաստի և դարձյալ մտաբերեց իր էշի կորուստը:

ԳԼՈՒԽ XXIII
ՈՐ ՊԱՏՄՈՒՄ Է ԴՈՐՈԹԵԱՅԻ ՍՐԱՍՏՈՒԹՅԱՆ
ԵՎ ԱՅԼ ՉԱՓԱԶԱՆՑ ՀԱՃԵԼԻ ՈՒ ՉՎԱՐՃԱԼԻ
ԲԱՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Երբ որ դոն Կիխոտն ու նրա ուղեկիցները դուրս եկան կիրճերից և առաջ ընթացան հարթավայրով, քահանան հեռվից տեսավ նրանց և սկսեց նշաններով ցույց տալ, թե ճանաչում է նրանց, ապա գրկաբաց ընդառաջ վազեց գոչելով.

— Բարի՛ հանդիպում, ո՛վ ասպետության տիպար, բարի հայրենակիցդ իմ, դոն Կիխոտ Սանչացի, ազնվության ծաղիկ և սեր, զրկվածների պատվար ու օթևան, ուղևուծուծը թափառական ասպետության:

Այս խոսքերով նա սեղմեց կրծքին դոն Կիխոտի ձախ ոտքը: Սա էլ զարմացած նրա խոսքերից ու վարմունքից, սկսեց նայել նրան զննող հայացքով և, վերջապես, ճանաչելով, սաստիկ շփոթված այդ անակնկալ հանդիպումից, ուժ գործադրեց, որ ձիուց իջնի, բայց քահանան նրան ետ պահեց: Ապա քահանան ասաց.

— Ձերդ ողորմածությունը մեզ ո՛ւր կհաճի տանել: Երևի Միկոմիկոն թագավորությունը:

Դորոթեան գլխի ընկավ, որ պետք է դրական պատասխան տա, ուստի ասաց.

— Այո, տեր իմ, իմ ճանապարհը դեպի այդ թագավորությունն է:

— Որ այդպես է,— շարունակեց քահանան,— ապա պիտի մեր գյուղից անցնենք, իսկ այնտեղից ձերդ ողորմածությունը կերթա Կարտախենա, որտեղ բարենպաստ պարագաներում և հաջող քամի լինելու դեպքում դուք կարող կլինեք նավ նստել: Եվ եթե ծովում փոթորիկ չլինի, դուք ինը տարվա ընթացքում կհասնեք Մեոնեական, թե Մեոտիական մեծ լիճը, իսկ այնտեղից հազիվ հարյուր օրից քիչ ավելի ճամփա լինի մինչև ձեր թագավորությունը:

— Դրա ժամանակը դեռ գալու է,— ընդհատեց դոն Կիխոտը,— իսկ հիմա պատմեցեք ինձ, պարոն լիցենցիատ, ինչպե՞ս է եղել, որ այս վայրերն եք ընկել, այն էլ մեն-մենակ, թեթև և առանց ծառաների:

— Կպատասխանեմ ձեզ կարճառոտ,— պատասխանեց քահանան:— Տեր իմ, դոն Կիխոտ, թող հայտնի լինի ձերդ ողորմածության, որ ես, իմ բարեկամ սափրիչի՝ վարպետ Նիկոլասի հետ, ուղևորվում եմ Սևիլիա որոշ գումար ստանալու նպատակով, որ ուղարկել է ինձ տարիներ առաջ Հնդկաստան գաղթած իմ ազգականներից մեկը: Երբ որ երեկ մենք անցնում էինք այս կողմերով, մեզ վրա հարձակվեցին չորս ավազակներ և ամեն ինչ մեզանից խլեցին, անգամ մորուքներս, այնպես որ սափրիչը հարկադրված էր արհեստականը կպցնել: Սակայն ամենազարմանալին այն է, որ շրջակա բնակիչների ասելով, մեր կողոպտիչները ոչ այլ ոք են եղել, քան տաժանակիր աշխատանքի դատապարտվածներ, որ ազատ են թողնվել այստեղից ոչ հեռու: Եվ ասում են, թե այդ արել է ինչ-որ քաջ մարդ, հակառակ կոմիսարի և պահակների դիմադրության: Անշուշտ, դա կամ մի խելագար է եղել կամ այն անպիտանների նման

մեկը, կամ թե չէ անհոգի և անխիղճ մի մարդ: Չէ՞ որ նա բաց է թողել գայլերին՝ գառների, աղվեսներին՝ հավերի, կամ թե չէ ճանճերին՝ մեղրի վրա:

Հագիվ էր քահանան ավարտել իր խոսքը, որ Սանչոն բացականչեց.

— Ազնիվ խոսք, պարոն լիցենցիատ, այդ քաջագործությունը իմ տերն է կատարել: Այն պահին էլ ես ասում ու մատնանշում էի, որ նա խորհի, թե ինչ է անում և որ նրանց ազատելը մեղք է, չէ՞ որ նրանց մեծամեծ ոճիրների համար են թիապարտության ուղարկում:

— Տխմար,— վրա բերեց դոն Կիխոտը,— թափառական ասպետներին պարտ ու պատշաճ չէ ստուգելը՝ մեղավոր՞ են, թե անմեղ այն ճնշվածները, վիրավորվածները և շղթայվածները, որոնց նրանք հանդիպում են բանուկ ճամփաներում: Նրանց վայել է լոկ օգնել տկարներին, ուշ դարձնելով նրանց տառապանքների և ոչ թե ոճիրների վրա: Ես դեմ առա տանջված ու դժբախտ մարդկանց, շարված շղթայի վրա, ինչպես տեր ողորմյա կամ ուլունքը՝ մանյակի վրա և վարվեցի այնպես, ինչպես պատվիրում է իմ դավանանքը, իսկ մնացածը՝ թող դատեն երկյւքում: Ում աչքին դա վատ բան է երևում, նա տառ անգամ չի հասկանում ասպետականությունից և ստում է, ինչպես բռի գյուղացի կամ սրիկա:

Հնարագետ և սրամիտ Դորոթեան, իմացած լինելով, որ դոն Կիխոտի խելքը վնասված է և որ, բացի Սանչո Պանսայից, ամենքը նրան ծաղրում են, չկամեցավ ուրիշներից ետ մնալ և ասաց վիրավորված ասպետին.

— Պարոն ասպետ, մտաբերեցեք այն շնորհը, որ դուք ինձ խոստացաք և այն, որ դուք ուրիշ արկածների մեջ չեք ընկնի, որքան էլ նրանք անհետաձգելի լինեն: Մեղմեցեք, ուրեմն ձեր ցասումը:

— Ես կլռեմ, տիրուհիդ իմ,— պատասխանեց դոն Կիխոտը,— և կզսպեմ արդարացի գայրույթը, որ եմ է գալիս իմ կրծքում: Այսուհետև ես կլինեմ հանգիստ ու խաղաղասեր, մինչև որ իմ խոստումը կատարեմ: Սակայն ի տրիտուր իմ բարի մտադրությունների, ինդրում եմ ինձ ասեք, եթե դա ծանր չի ձեզ համար, ի՞նչն է ձեր վիշտը, քանի՞ հոգի են նրանք, ի՞նչ մարդիկ են և ի՞նչ դասից, որոնց վրա պիտի պայթի իմ արդարացի, օրինավոր և արժանավոր վրեժը:

— Սիրով կպատասխանեմ, եթե միայն ձեզ ձանձրույթ չի պատճառի իմ դժբախտությունների և աղետների պատմությանը:

— Խոսիր, տիրուհի:

— Որ այդպես է, ականջ դրեք, պարոններ: Իմ հոր, թագավորի անունը՝ Տինակրիո Իմաստուն էր, որովհետև շատ հմուտ էր կախարդանք կոչված գիտության մեջ: Այդ գիտության միջոցով նրան հայտնվեց, որ մայրս, թագուհի Խարամիլյան, իրենից շուտ պիտի մեռնի և որ դրանից հետո շուտով իրեն էլ է վիճակված լքելու այս աշխարհը, իսկ իմ ճակատագիրն է՝ մնալու որբ, անհայր և անմայր: Թեև նա դրանից վշտացած էր, բայց նրան ավելի մեծ վիշտ էր պատճառում, իր ասելով, մի ուրիշ բան: Նա ստույգ գիտեր, որ մեր պետության գրեթե կողքին մեծ կղզու վրա, հրեշավոր մի հսկա է իշխում Պանդաֆիլանդո Դժնաչք անունով (բոլորին հայտնի է, որ թեև նրա աչքերը կանոնավոր են և իրենց տեղը, բայց նա մի քիչ շեղ է նայում, ասես թե շլդիկ լինի, այն էլ նենգությունից, որպեսզի վախեցնի և ահաբեկի նրանց, որոնց վրա նայում է): Հայրս իմացավ, որ երբ իմ որբության լուրը հասնի հսկային, նա մեծ զորքով կհարձակվի մեր թագավորության վրա և ինձանից ամեն ինչ կխլի, առանց գեթ մի փոքրիկ գյուղ թողնելու, որտեղ ես կարողանայի ապաստան գտնել: Սակայն ես կարող կլինեի

խոսափել այդ աղետից ու կործանումից, եթե կամենայի նրա կինը դառնալ: Հայրս ինձ ասաց, որ երբ ինքը մեռնի, և Պանդաֆիլանդոն արշավի իմ թագավորության վրա, ես դիմադրության մասին անգամ չմտածեմ, որովհետև դա հավասարազոր կլինի կործանման: Որ եթե ես կամենում եմ իմ բարի և հավատարիմ հպատակներին փրկել մահից և կատարյալ բնաջնջումից, ապա պետք է իմ բարի կամքով լքեմ թագավորությունս: Նա ինձ կտակեց, որ անմիջապես, մի քանի հավատարիմ մարդկանց հետ ճամփա ընկնեմ Իսպանիա, որտեղ կգտնեմ ինձ բոլոր աղետներից փրկող թափառական ասպետին, որի փառքը այդ միջոցին տարածված կլինի բովանդակ պետության մեջ և որի անունը կլինի, եթե ես լավ եմ հիշում, դոն Աստե¹¹ կամ դոն Խիզոտե¹²:

— Նա դոն Կիխոտ ասած կլինի,— ընդհատեց Սանչո Պանսան,— այլապես՝ Վշտակերպ Ասպետ:

— Հենց այդպես,— հաստատեց Դորոթեան:— Համ էլ նա ավելացրեց, որ այդ ասպետը բարձրահասակ կլինի, նիհար դեմքով և որ նրա աջ կողի վրա, ձախ ուսից քիչ ցած կամ դրա մոտ մի տեղ թուխ խալ պիտի լինի խոզի մազի պես կոշտ մազով ծածկված:

Լսելով այդ, դոն Կիխոտը ասաց իր զինակրին.

— Ապա այստեղ եկ, եղբայր Սանչո, օգնիր շորերս հանեմ: Ես կամենում եմ համոզվել՝ իրո՞ք ես այն ասպետն եմ, որի մասին գուշակել է իմաստուն թագավորը:

— Ի՞նչ կարիք կա, որ ձերդ ողորմածությունը շորերը հանի,— հարցրեց Դորոթեան:

— Որ տեսնեմ, կա՞ արդյոք ինձ վրա այն խալը, որի մասին ասել է ձեր հայրը:

— Դրա համար շոր հանելու կարիք չկա,— ասաց Սանչոն,— ես առանց դրան էլ գիտեմ, որ ձերդ ողորմածության մեջքի մեջտեղում հենց այդ տեսակ մի խալ կա, որը նշան է առնականության: — Դա միանգամայն բավական է,— ասաց Դորոթեան,— որովհետև բարեկամները նման մանր-մունր բաների վրա ուշք չեն դարձնում և կարևոր չէ, խալն ուսի՞ն է, թե մեջքին: Գլխավորն այն է, որ խալը կա, իսկ թե որտեղ է՝ միևնույն է, մարմնի բոլոր մասերը միատեսակ են: Անկասկած, իմ բարի հայրը ճիշտ է նախագուշակել, ես էլ չեմ սխալվել, դիմելով պարոն դոն Կիխոտին, որովհետև անտարակույս հայրս նրան է նկատի ունեցել: Չէ՞ որ մարմնի նշաններին համապատասխանում է նաև բարի համբավը, որ պտտում է նրա մասին ոչ միայն Իսպանիայում, այլ բովանդակ Մանչայում: Հազիվ էի ես ափ իջել, որ արդեն ականջիս հասավ նրա գործերի պատմությունը: Սիրտս ասաց՝ իմ որոնածը հենց նա է:

— Ահա, պարոններ,— շարունակեց Դորոթեան,— իմ պատմությունը: Մտում է ասեմ, որ իմ թագավորությունից՝ հետո դուրս բերած ամբողջ շքախմբից մենակ այս մորուքավոր զինակիրս է մնացել, իսկ մնացածները բոլորն էլ խեղդվեցին սարսափելի փոթորկից, որ վրա հասավ մեզ նավահանգստի մոտերքում: Ես ու նա, երկու տախտակի վրա, հրաշքով ափ հասանք:

ԳԼՈՒԽ XXIV
ՈՐ ՊԱՏՄՈՒԿ Է
ԴՈՆ ԿԻՒՆՏԻ ԵՐԵՎԵԼԻ ՉՐՈՒՅՑԻ ՄԱՍԻՆ
ԻՐ ՉԻՆԱԿԻՐ ՍԱՆՉՈ ՊԱՆՍԱՅԻ ՀԵՏ

¹¹ Աստե — խարազան, մորակ, պատիժ: Ծ. Թ.:

¹² Խիզոտե — կտրտած միս: Ծ. Թ.:

Դոն Կիխոտը առաջարկեց Սանչո Պանսային առաջ անցնել իր հետ, ասելով, թե պետք է նրան հարցուվորձ անի և խոսի շատ կարևոր բաներից: Սանչոն հնազանդվեց, և երբ որ նրանք առաջ ընկան մնացածներից, դոն Կիխոտն ասաց.

— Ըն վերադարձից հետո առիթ չեղավ, որ մանրամասն տեղեկանայի, թե հանձնարարությունս ինչպե՞ս ես կատարել և ի՞նչ պատասխան ես բերել: Իսկ հիմա, երբ բախտը շնորհում է մեզ և՛ տեղ, և ժամանակ, մի՛ գրկիր ինձ Դուլսինեայից բարի լուր լսելու բախտից:

— Հարցրեք, ձերդ ողորմածություն, ամեն բան, ինչ որ կամենաք,— պատասխանեց Սանչոն:— Իմ բերանը հիմա կկրկնի այն, ինչ որ մտել է ականջս:

Նրանց խոսակցության միջոցին ճամփին երևաց էշ նստած մի մարդ: Երբ որ նա մոտեցավ՝ գնչուի տեղ դրին նրան: Սակայն Սանչոն, որի աչքերը էշ տեսնելուց քիչ էր մնում դուրս թռչեին, անձանոթին տեսավ թե չէ, իսկույն ճանաչեց Խինես Պասամոնտեին և, բռնելով թելից, այսինքն՝ գնչուից, կծիկը քակեց, այն է՝ գլխի ընկավ, որ էշը, որի վրա նստած էր Պասամոնտեն՝ իր սեփականն է: Այսպես էլ դուրս եկավ: Պասամոնտեն, որպեսզի իրեն չճանաչեն և չխանգարեն էշը ծախել, գնչուի պես էր հագնվել: Նա խոսում էր գնչուների, ինչպես և շատ ուրիշ լեզուներով, ինչպես իր մայրենի լեզվով: Տեսավ նրան Սանչոն և ճանաչեց, իսկ տեսնելուց ու ճանաչելուց հետո բարձրաձայն գոչեց. — Խինեսիյո, գող, ավագակ, ետ տուր իմ ապրանքը, վերադարձրու կյանքս, մի՛ խռովիր հանգիստս, թող ինձ մնա իմ էշը, ետ տուր իմ գվարձությունը: Ծղի՛ր, սրիկա, կորի՛ր, գող, և թող այն, ինչ որ քոնը չէ:

Այդքան հիշոցի ու հայիոյանքի կարիք էլ չկար: Առաջին իսկ խոսքից Խինեսը վայր թռավ էշից և, գոռ տալով ոտքերին, վազեց ու վայրկենապես անհետացավ: Սանչոն մոտեցավ իր գորշուկին և, գրկելով, ասաց.

— Զեֆդ ինչպե՞ս է, ի՛մ գանձ, ի՛մ հոգու էշ, ի՛մ սրտագին բարեկամ:

Նա այնպես էր ասում ու համբուրում, ասես մարդու հետ լիներ: Իսկ էշը լուռ էր: Թույլ տալով, որ իրեն գրկեն ու համբուրեն, նա ոչ մի խոսք չէր արտասանում:

Հասան ետ մնացածներն ու սկսեցին շնորհավորել Սանչոյին գտածի համար, ամենից ջերմ՝ դոն Կիխոտը, որ հայտարարեց, թե չնայած դրան, նա չի փոխում իր խոստումը երեք քուռակի մասին:

Սանչոն շնորհակալ եղավ:

Երբ որ խումբը կրկին առաջ ընթացավ, դոն Կիխոտը շարունակեց իր ընդհատված գրույցը Սանչոյի հետ:

— Բարեկամս, դե ասա՛ որտե՞ղ, ե՞րբ և ինչպե՞ս տեսար դու Դուլսինեային: Ի՞նչ էր անում նա, ի՞նչ ասացիր դու նրան, ի՞նչ պատասխանեց նա քեզ և դեմքի ի՞նչ արտահայտությամբ կարդաց իմ նամակը: Ո՞վ արտագրեց նամակս:

— Պարոն,— պատասխանեց Սանչոն,— եթե ճշմարիտն ասեմ, ձեր նամակը ոչ ոք չի արտագրել, որովհետև ես հետս չեի վերցրել:

— Դու ճիշտ ես ասում,— վրա բերեց դոն Կիխոտը,— որովհետև հուշատետրը, որի մեջ ես գրել էի, քո գնալուց երկու օր անց գտա մոտս և դա ինձ չափազանց վշտացրեց, որովհետև ես չգիտեի, թե դու ինչ ես անելու, երբ նկատես մոռացածդ և կարծում էի, թե նկատելուն պես կվերադառնաս:

— Ես այդպես էլ կանեի,— պատասխանեց Սանչոն,— եթե անգիր արած չլինեի:

— Մինչև հիմա՞ էլ անգիր հիշում ես,— հարցրեց դոն Կիխոտը:

— Ոչ, պարոն,— պատասխանեց Սանչոն,— հենց որ նամակը հանձնեցի, իսկույն և եթ, տեսնելով, որ այլևս բանի պետք չէ, մոռացության տվի: Եթե մի բան միտս է մնացել դա՝ իշագոր, ասել կուզե՞՝ իշխանագոր տիրուհին է և վերջը՝ մինչև գերեզման ձերդ Վշտակերպ Ասպետը:

— Այդ ամենը վատ չէ, շարունակիր,— ասաց դոն Կիխոտը:— Դու տեղ հասար: Ի՞նչ գործի էր գեղեցկության թագուհին: Երևի մարգարիտ էր շարում կամ ոսկի թելերով տոհմանշան էր գործում իր գերի ասպետի համար:

— Ո՛չ, պարոն,— պատասխանեց Սանչոն,— նա բակում երկու ֆանեգա¹³ ցորեն էր մաղում:

— Այո՛, բայց նկատի առ,— առարկեց դոն Կիխոտը,— որ ցորենի հատիկները մարգարիտներ էին դառնում, դիպչելով նրա գեղեցիկ ձեռքերին: Բայց, ասա ինձ, եթե դու ուշ ես դարձրել, հատիկները ձերմակ էին, թե սև:

— Դեղին,— պատասխանեց Սանչոն:

— Հավատացնում եմ,— ասաց դոն Կիխոտը,— նրա ձեռքով մաղած ցորենից անշուշտ ձերմակ հաց դուրս կգա: Բայց շարունակիր՝ երբ որ դու հանձնեցիր նրան իմ նամակը, համբուրե՞ց նա նամակս: Թե՞ գլխին գրեց: Թե՞ ուրիշ արարողություններ կատարեց, որ արժանի են իմ նամակին: Ի՞նչ ասաց:

— Երբ որ նրան մատուցեցի նամակը, նա ժրաջան թափահարում էր մաղը, որի մեջ բավական ցորեն կար: Նա ասաց՝ դրեք, բարեկամս, այնտեղ, ջվալի վրա, ես կարդալու ժամանակ չունեմ, մինչև որ այս ամենը չմաղեմ:

— Օ՛, իմաստուն տիրուհի,— բացականչեց դոն Կիխոտը:— Նա կամեցել է կարդալ առանց շտապելու, որ լիովի բավարարվի: Շարունակիր, Սանչո, իսկ նրա այդչափ զբաղված միջոցին դուք ի՞նչ խոսակցություն ունեցաք: Ինձնից հարցուփորձ արա՞վ: Դու ի՞նչ պատասխանեցիր: Ամեն բան պատմիր, տակին բան չմնա:

— Նա բան չհարցրեց,— ասաց Սանչոն,— բայց ես նրան պատմեցի, որ ձերդ ողորմածությունը, ծառայելով նրան, ինքն իր վրա ապաշխարանք է դրել՝ թափառում է լեռներում մինչև գոտին մերկ, վայրենու պես, քնում է կոշտ հողի վրա, հացը առանց սուփրի է ուտում, մորուքը չի սանրում և լալիս ու անիծում է իր բախտը:

— Լավ, իսկ երբ որ նա վերջացրեց ցորեն մաղելը և ջրադաց ուղարկեց, ի՞նչ ասաց նամակս կարդալուց հետո:

— Նա չկարդաց էլ: Նա հայտարարեց, որ ո՛չ կարդալ գիտե, ո՛չ գրել: Նամակն առավ ու պատառոտեց, չկամենալով, որ մեկնումեկը կարդա և գյուղում իր գաղտնիքներն իմացվեն: Ասաց թե՛ այն, ինչ ես իմ խոսքով պատմեցի ձերդ ողորմածության սիրո և զարմանալի ապաշխարանքի մասին, որ դուք նրա պատճառով դրել եք ձեզ վրա՝ հերիք է ու հերիք: Վերջն էլ խնդրեց, որ ձերդ ողորմածությանն ասեմ, թե ինքը համբուրում է ձեր ձեռքը, թե իրեն համար ավելի ցանկալի կլիներ տեսնվել ձեզ հետ, քան ձեզ նամակ գրել: Դրան ավելացրեց, որ աղաչում ու հրամայում է պատասխանն ստանալուն պես դուրս գաք այդ խորխորատներից, դադարեք հիմարություններ

¹³ **Ֆանեգա** — չափ է, մոտ 52 լիտր:

անելուց և շուտով դառնաք Տոբոս, եթե միայն ավելի կարևոր բան ձեզ պահելու չլինի, որովհետև ինքը շատ կկամենար տեսնել ձերդ ողորմածությունը: Նա սաստիկ ծիծաղեց, երբ որ իրեն ասացի, թե ձերդ ողորմածությունը կոչվում է Վշտակերպ Ասպետ:

— Առայժմ ամեն ինչ լավ է,— ասաց դոն Կիխոտը:— Բայց ասա տեսնեմ՝ հրաժեշտ տալիս ի՞նչ թանկարժեք իր նվիրեց քեզ, բերածդ լուրերի համար: Չէ՞ որ տիկինների և թափառական ասպետների միջև հնուց արմատացած սովորույթ կա՝ զինակիրներին, բարեկամուհիներին կամ թզուկներին, որ լուր են բերում տիկիններից կավալերներին կամ կավալերներից տիկիններին, սովորաբար թանկարժեք իրեր են նվիրում, իբրև պարգև առաքելության համար:

— Հնարավոր բան է: Իմ կարծիքով, լավ սովորույթ էլ է: Սակայն, ըստ երևույթին, հնում է այդպես եղել, իսկ հիմա ընդունված է մի կտոր հաց ու պանիր նվիրել, այն հացի կտորի պես, որ ցանկապատի վրայով ինձ մեկնեց տիրուհի Դուլսինեան, երբ որ ես մնաս բարով էի ասում: — Նա սովորաբար առատածեռն է,— ասաց դոն Կիխոտը,— երևի այդ վայրկյանին ձեռքի տակ թանկագին իրեր չեն եղել, այդ պատճառով էլ չի տվել: Ասենք, ձուն գատկից հետո էլ պետքական կլինի: Ես կտեսնեմ նրան, և դու բավարարված կլինես: Սակայն գիտե՞ս, ինչն է զարմացնում ինձ, Սանչո: Ինձ թվում է, թե դու ոգով թռար այնտեղ և ետ դառար՝ չէ՞ որ դու երեք օրից քիչ ավել ժամանակամիջոցում գնացիր Տոբոս և վերադարձար, մինչդեռ ճանապարհը երեսուն մղոնից ավել է: Դրանից ես եզրակացնում եմ, որ այն իմաստուն մոգը, որ հոգ է տանում իմ մասին և հովանավորում ինձ (իսկ այդ տեսակ մեկը ես ունեմ և պետք է որ ունենամ, այլապես իսկական թափառական ասպետ չէի լինի), ահա այդ մոգը, երևի օգնել է, որ ճամփան կտրես, իսկ դու չես էլ նկատել: Որովհետև երբեմն պատահում է, որ նույն միջոցին, երբ մեկը մարտնչում է Հայաստանի լեռներում որևիցե անդրիակի¹⁴, դաժան մի հրեշի, կամ այլ մի ասպետի դեմ, հանկարծակի, կռվի ամենատաք միջոցին, մահացու վտանգի վայրկյանին, մեկ էլ տեսար ամպի վրա կամ հրեղեն կառքով հանդես է գալիս նրա բարեկամ ասպետը, որ մինչ այդ Անգլիայում էր և, օգնության հասնելով՝ փրկում է նրան մահից: Իսկ իրիկնադեմին նա արդեն իր տանը հանգիստ ընթրում է: Մինչդեռ մի տեղից մյուսը՝ երկու կամ երեք հազար մղոնից պակաս չէ: Դա իմաստուն կախարդների շնորհքն է, նրանք հսկում են ասպետներին: Ուստի, Սանչո, բարեկամս, ես չեմ դժվարանում հավատ ընծայել, որ դու կարող էիր այդքան կարճ ժամանակամիջոցում Տոբոսյում եղած լինել և վերադառնալ, որովհետև, ինչպես արդեն ասացի, իմ իմաստուն հովանավորողներից մեկնումեկը փոխադրած կլինի քեզ օդով, իսկ դու այդ չես էլ նկատել:

ԳԼՈՒԽ XXV
ՈՐ ՊԱՏՄՈՒԲՄ Է ԴՈՆ ԿԻՒՈՏԻ
ԴԺՆԴԱԿ ԵՎ ԱՐՏԱՍՈՎՈՐ ՄԱՐՏԻ ՄԱՍԻՆ
ԿԱՐՄԻՐ ԳԻՆՈՎ ԼԻ ՏԿԵՐԻ ԴԵՄ

Մի կտոր հաց ուտելուց հետո խումբը ճամփա ընկավ և, առանց հիշատակության արժանի որևէ պատահարի, հետևյալ օրը հասավ Սանչոյին ահուսարսափ ազդող իջևանատանը: Սանչոն կգերադասեր խուսափել ներս մտնելուց, բայց այդ նրան չհաջողվեց:

Իջևանատեղը, տիրուհին, նրանց աղջիկն ու Մարիտոռնեսը, տեսնելով դոն Կիխոտին ու Սանչոյին, ընդառաջ վազեցին, բարձրաձայն արտահայտելով իրենց

¹⁴ Անդրիակը հրեշ է, կես-մարդ, կես-գազան, որ ծնվել է Բանդաբուրիոյ հսկայից ու նրա հարազատ աղջկանից: Այդ պատկերը «Ամադիս Գադիացի» ասպետական վեպից է: Ծ. Թ.:

ուրախությունը: Մեր ասպետը նրանց ընդունեց ծանր ու զուսպ, խնդրելով, որ իրենց անցյալ անգամվանից ավելի լավ անկողին տան: Տիրուհին պատասխանեց, որ եթե նա ավելի լավ վճարելու լինի՝ իշխանավայել անկողին կունենա: Դոն Կիխոտը համաձայնեց, և նրա համար պատրաստեցին մի բավական տանելի անկողին, նույն տեղը, որ նախընթաց անգամ գրավել էր նա: Նա իսկույննէթ պառկեց, որովհետև սաստիկ հոգնած էր և միտքը՝ մռայլ:

Հագիվ էր նա փակել իր սենյակի դուռը, որ իջևանատան տիրուհին մոտեցավ սափրիչին և, բռնելով նրա մորուքից, ասաց.

— Ազնիվ խոսք, ես թույլ չեմ տա, որ դուք իմ կովի պոչից ձեզ համար մորուք շինեք: Իսկույն ետ տվեք, թե չէ մարդուս իքը... ասել կուզե՞ սանրը, որ ես սովորաբար խրում էի այդ պոչի մագի մեջ, ամիթ է ասել, ընկած է հատակին:

Սափրիչը չէր ուզում վերադարձնել, իսկ տիրուհին քաշում-քաշքշում էր: Սակայն լիցենցիատը կարգադրեց, որ տա, ասելով, թե նա այլևս կարիք չունի դիմակի և թե հիմա կարող է ցուցադրել իր իսկական կերպարանքը, իսկ դոն Կիխոտին կասվի, թե թիապարտների ձեռքով կողոպտվելուց հետո նա փախել-փրկվել է այս իջևանատանը:

Իսկ եթե դոն Կիխոտը հարցնելու լինի, թե որտե՞ղ է իշխանուհու գինակիրը, պետք է պատասխանել, թե նախապես ճամփա է զցված, որպեսզի թագավորության մեջ լուր տա, թե շուտով գալու է իշխանուհին իր փրկիչի հետ: Դրանից հետո սափրիչը հոժարությամբ իջևանատան տիրուհուն վերադարձրեց եզան պոչը և բոլոր այլ առարկաները, որ վերցրել էր դոն Կիխոտին փրկելու համար:

Ճաշին իջևանատիրոջ, նրա կնոջ, աղջկա, Մարիտոռնեսի և բոլոր ճամփորդների ներկայությամբ խոսք բացվեց դոն Կիխոտի տարօրինակ խելագարության մասին և թե ինչպես նրան կարողացան գտնել: Իջևանատիրոջ կինը պատմեց այն ամենը, ինչ որ տեղի էր ունեցել դոն Կիխոտի և ջորեպանների միջև, ապա, տեսնելով, որ Սանչոն ներկա չէ, պատմեց, թե ինչպես նրան վերմակի վրա վեր-վեր զցեցին, մի բան, որ մեծ զվարճություն պատճառեց ամբողջ հասարակությանը:

Այդ միջոցին դոն Կիխոտի սենյակից լսվեց սաստիկ աղմուկ և աղաղակ.

— Կաց, գո՛ղ, ավագա՛կ, դավաճա՛ն, դու իմ ձեռքում ես, և քո դաշույնը քեզ չի օգնի:

Միաժամանակ թվում էր, թե նա կատաղի հարվածներ է հասցնում պատերին: Սանչոն ասաց.

— Ի՞նչ եք կանգնել ականջ դնում, եկեք բաժանեցեք նրանց կամ թե օգնեցեք տիրոջս, կարծեմ, կարիք չկա, որովհետև հսկան անշուշտ անշունչ է: Ես տեսա, թե ինչպես էր արյունը թափվում, ինչպես թռավ նրա կտրած գլուխը, որ գինով լիքը տկի չափ կլիներ:

— Գետինը մտնե՛մ,— ասաց իջևանատերը,— այդ դոն Կիխոտը թե դոն Դևը ճղած կլինի կարմիր գինով լիքը տկերից մեկը, որ կախված է նրա գլխի վերևը: Գինիս է թափվել, իսկ այդ կտրիճը երևակայել է, թե արյուն է:

Այս խոսքերն ասելով, նա, բոլոր մնացածների ուղեկցությամբ, ներս մտավ սենյակը, և նրանք տեսան դոն Կիխոտին ամենազարմանալի հագուստով:

Նա մի շապիկ ուներ հագին, այն էլ այնքան կարճ, որ առջևից հագիվ էր ծածկում ազդրերը, իսկ հետևից մի վեց մատ ավելի կարճ էր: Նրա մագվազոտ, երկար ու նիհար ոտքերը բավական կեղտոտ էին, գլխին՝ կարմիր ու յուղոտ գիշերային գլխարկ էր դրած, որ պատկանում էր իջևանատիրոջը: Ձախ ձեռքին փաթաթել էր Սանչոյի

համար ատելի վերմակը՝ իրեն լավ հայտնի պատճառով, իսկ այժմ ձեռքով բռնել էր մերկ թուրը, որով հարվածում էր այժմ ու ձախ այնպիսի գոռոցով, ասես թե իսկ որ հսկայի հետ կռվելիս լիներ: Սակայն ամենազվարճալին այն էր, որ նա այդ ամենը անում էր աչքերը փակ: Նա քնել էր և երագում տեսել, իբր թե կռվում է հսկայի հետ: Նրա երևակայությունն այնքան էր զբաղված առաջիկա մարտի մտքերով, որ երագում տեսել էր, իբր թե հասել է Միկոմիկոն թագավորությունը և մարտնչում է իր թշնամու դեմ: Տկերը ընդունելով հսկայի տեղ, նա այնպես էր դրանք բզիկ-բզիկ արել, որ ողջ սենյակը ողողված էր գինով: Այդ տեսնելով, իջևանատերը կատաղեց և, բռունցքները սեղմելով, հարձակվեց դոն Կիխոտի վրա, սկսեց նրան այնպես ծեծել, որ եթե քահանան չլիներ, կռիվը հսկայի հետ ավարտված կլիներ: Սակայն ծեծն էլ չարթնացրեց խեղճ ասպետին: Սափրիչը ստիպված ջրհորից մի մեծ կաթսա սառը ջուր բերեց և թափեց նրա գլխին: Այստեղ միայն նա զարթնեց, այն էլ ոչ այն աստիճան, որ նկատեր, թե ինչ ունեի հագին:

Սանչոն ամենուրեք հսկայի գլուխը փնտրելուց և չգտնելուց հետո ասաց.

— Ես արդեն գիտեի, որ այս տանը ամեն ինչ կախարդված է: Անցյալ անգամ, հենց այս տեղում, որտեղ ես կանգնած եմ, հազար հարված ստացա, իսկ թե ումից՝ չգիտեմ: Այնպես էլ աներևույթ մնաց նա: Հիմա էլ ահա գլուխը կորավ, մինչդեռ ես սեփական աչքով տեսա, ինչպես կտրեցին, ինչպես արյունը հորդեց շատրվանի պես:

— Արյունս որն է, շատրվանս որը,— գոռաց իջևանատերը,— մի՞թե, սրիկա, դու չես տեսնում, որ արյան այս ամբողջ շատրվանը ծակծկված տկերից է և այստեղ կարելի է կարմիր գինու մեջ լող տալ: Թող նա հանդերձյալ կյանքում սատանաների մոտ այդպես լողանա: Տես, ինչպես է ծակծկել, է՛:

— Բան չեմ հասկանում,— ասաց Սանչոն,— միայն կասեմ, որ եթե այդ գլուխը չգտնեմ, իմ կոմսությունը կլուծվի, ինչպես աղը՝ ջրի մեջ:

Սանչոն արթմնի ավելի վատթար էր, քան իր տերը՝ երագում, այնպես էին դոն Կիխոտի խոստումները պատեցրել նրա գլուխը:

Իջևանատերը կատաղած՝ ծառայի պաղարյունությունից և տիրոջ անկարգություններից, երդվում էր, որ այս անգամ, առաջվա պես, առանց վճարելու նրանց չի հաջողվի գնալ: Ասպետական արտոնություններն այլևս նրանց չեն օգնի: Նա կստիպի վճարել անգամ ծակծկված տկերի կարկատանների գինը:

Քահանան բռնել էր դոն Կիխոտի ձեռքերը, իսկ դոն Կիխոտը, համարելով, որ սիրագործությունն արդեն կատարված է և որ իր առջև Միկոմիկոնի իշխանուհին է, չոքեց քահանայի առջև և ասաց.

— Այսուհետև, ձերդ մեծություն, բարձրագարմ ու ազնիվ տիրուհի, դուք կարող եք ապրել հանգիստ, առանց երկյուղ կրելու այդ ստոր էակի դավերից:

— Ես չեի՞ ասում,— բացականչեց Սանչոն:— Հո հարբած չեի՞: Մտիկ տվեք, թե իմ տերը ինչպես է աղաջրի մեջ դրել հսկայի գլուխը: Եզների ճաշն եփած է, կոմսությունս՝ կորած:

Ինչպե՞ս մարդ ծիծաղը պահեր, լսելով այս երկու ցնդածների՝ տիրոջն ու ծառային:

Ի վերջո սափրիչին ու քահանային մի կերպ հաջողվեց դոն Կիխոտին անկողին պառկեցնել: Նա քնեց և երևում էր, որ ծայր աստիճան հյուծված էր:

Նրանք թողին քնածին և դուրս եկան նախասենյակը մխիթարելու Սանչո Պանսային, որը չկարողանալով գտնել հսկայի գլուխը, բոլորովին հուսահատվել էր: Սակայն ամենադժվարը նրանց համար պանդոկապանին հանգստացնելն էր, որ լաց էր լինում հանկարծամահ տկերի համար: Իջևանատան տիրուհին էլ էր լացուկոծի մեջ:

— Տարածամ եկավ մեզ մոտ այդ թափառական ասպետը և անիծված վայրկյանին: Երանի նրան տեսած չլինեի, այնքան թանկ նստեց մեզ վրա: Անցյալ անգամ նա գնաց առանց վճարելու ընթրիքի, անկողնու, դարմանի և վարսակի գինը: Նա հայտարարեց, որ ինքը ասպետ է, արկածախնդիր,— աստված նրա և ուրիշ ասպետների գլխին թող այնպիսի արկած բերի, որ նրանք ողջ կյանքում հիշեն,— և որ նա պարտավոր չէ վճարելու: Իբրև թե թափառական ասպետների կանոնադրության մեջ այդպես էլ գրած է: Հետո, նրա երեսից, այս պարոնը եկավ մոտս և տարավ կովի պոչը, որ վերադարձրեց ինձ այնքան փչացած, մազը այնքան պոկած, որ մարդ այլևս չի կարող գործածել: Այդ ամենը լրացնելու և պսակելու համար այդ անիծյալ ասպետը տկերս ծակծկեց և միջի գինին ողջ թափեց: Թող նրա արյունն այդպես թափվի: Թող նա չերևակայի, որ Էժան կպրծնի՝ երդվում եմ հորս ոսկորներով և մորս կյանքով, նա կվճարի այդ ամենի համար մինչև վերջին կոպեկը, թե չէ ես՝ ես չեմ լինի, ոչ էլ հորս աղջիկը:

Սանչոն, որ գլխի ընկավ, թե հսկան գինու տիկ է եղել, սաստիկ վշտացավ, իսկ երբ բացվեց, որ Միկոմիկոնի չքնաղ թագուհին՝ Դորոթեան է, վարչապետ դառնալու նրա բոլոր հույսերը հողս ցնդեցին, և նա մռայլ դեմքով ներս մտավ իր տիրոջ սենյակը, որ այդ միջոցին զարթնել էր, և ասաց.

— Դե, հիմա, ձերդ ողորմածություն, վշտակերպ պարոն, դուք կարող եք քնել, որքան կամենաք և կարող եք հոգ չտանել հսկա սպանելու և իշխանուհուն թագավորություն վերադարձնելու մասին: Այդ գործն արդեն գլուխ է եկել ու պրծել:

— Ես էլ եմ այդ կարծիքին,— պատասխանեց դոն Կիխոտը,— քանի որ հսկայի հետ այնպիսի դաժան ճակատամարտ ունեցա, որպիսին ես, երևի, այլևս ոչ ոքի հետ չեմ ունենա: Ես նրան այնպիսի մի հարված հասցրի, որ գլուխը թռավ, և արյունը հոսեց, որպես գետի ջուր:

— Ավելի լավ է ասենք՝ ինչպես կարմիր գինի,— պատասխանեց Սանչոն,— որովհետև, ամոթ չլինի ասել, եթե ձերդ ողորմածությանն այդ հայտնի չէ, սպանված հսկան մի ծակծկված տիկ է եղել, արյունը՝ կարմիր գինի, իսկ գլուխը... ձեր երևակայության արդյունքը, սատանան տանի այդ ամենը:

— Ինչե՛ր ես դուրս տալիս, ախմա՛խ,— բացականչեց դոն Կիխոտը:— Խելքդ տե՞ղն է:

— Ավելի լավ է վեր կենաք, ձերդ ողորմածություն, և տեսնեք, թե ինչե՛ր եք արել և ինչքա՛ն եք ստիպված վճարել: Դուք կտեսնեք, որ թագուհին մի սովորական տիկին է դառել, անունը՝ Դորոթեա, և շատ ուրիշ բաներ, որ ձեզ անշուշտ զարմանք կպատճառեն:

— Ինձ ոչ մի բան չի զարմացնի,— պատասխանեց դոն Կիխոտը,— որովհետև արդեն անցյալ անգամ, երբ մենք այստեղ իջևանեցինք, ես քեզ ասացի, անշուշտ դու հիշելիս կլինես, որ այս տանը ամեն ինչ կախարդված է: Չարմանալի չի լինի, որ հիմա էլ նույն բանը տեղի ունենա:

— Ես այդ ամենին կհավատայի,— առարկեց Սանչոն,— եթե վերմակը, որի վրա ինձ վեր-վեր թռցրին, նույնպես հմայված լիներ: Բայց արի տես, որ իսկական և իրական վերմակ էր: Ես հիշում եմ, որ նույն պանդոկապանը, որ հիմա էլ այստեղ է, բռնել էր

վերմակի ծայրից և ամբողջ ուժով ինձ վեր էր թռցնում, այն էլ ծաղրուծանակ անելով: Թեև ես ուսումնական մարդ չեմ, այնուհանդերձ կարծում եմ, թե քանի որ նրանց բոլորի երեսը ճանաչեցի, ուրեմն այստեղ ոչ մի կախարդանք չկա և չի եղել, այլ պարզապես սաստիկ ծեծ է եղել և մեծ անախորժություն:

— Իմացած լինես, Սանչո բարեկամ, որ քեզ նման անախտանը բովանդակ Իսպանիայում մենակ դու ես, որ կաս: Երդվում եմ... (և աչքերը վեր բարձրացրեց և սեղմեց ատամները), որ քեզ պատառ-պատառ կանեմ, բոլոր ստախոս գինակիրներին սաստելու համար:

— Հանգստացե՛ք, ձերդ ողորմածություն, տեր իմ,— պատասխանեց Սանչոն,— շատ կարող է պատահել, որ ես տիրուհի Միկոմիկոնի կերպարանափոխության վերաբերյալ մի բան շփոթած լինեմ: Գալով հսկայի գլխին, ավելի ճիշտ՝ ծակծկված տկերին և այն բանին, որ արյունը կարմիր գինի է եղել, ապա երդվում եմ աստծով, որ չեմ սխալվում, որովհետև ծակծկված տկերը մինչև հիմա ձերդ ողորմածության անկողնի գլխատեղի մոտ եմ, իսկ կարմիր գինին լճացել է սենյակում: Իսկ եթե չեք հավատում, համբերեցեք մինչև ձեր ճաշը եփեն՝ դուք կտեսնեք, թե պարոն իջևանատերը ի՞նչ հաշիվ կներկայացնի իր վնասների համար: Իսկ մնացած բաներում, եթե տիրուհի իշխանուհին նույնն է մնացել, ինչ որ եղել էր, ապա սրտանց ուրախ եմ, կնշանակի՝ ինձ էլ, ինչպես աշխարհի ամեն մի զավակի, կհասնի իմ բաժինը:

— Ահա թե ինչ կասեմ քեզ, Սանչո,— պատասխանեց դոն Կիխոտը,— ներիր ինձ, բայց դու շատ տխմար ես:

ԳԼՈՒԽ XXVI ԻՋԵՎԱՆԱՏԱՆԸ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑԱԾ ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ԱՆՑՔԻ ՈՒ ԴԵՊՔԵՐԻ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Իջևանատանը մեծ աղմուկ բարձրացավ:

Երկու կենվոր, որ այդ գիշեր իջևանել էին, նկատելով որ բոլորի գլուխը խառն է, ուզում էին առանց վճարելու փախչել: Սակայն իջևանատերը, որի համար իր շահը ավելի բարձր էր, քան ուրիշինը, դռան առջև նրանց բռնեց և պահանջեց վճարը, այնպիսի՝ լուտանք թափելով նրանց գլխին, որ նրանք, ի պատասխան, կռիվ սկսեցին և այնպես էին ծեծում նրան, որ խեղճը աղաղակ բարձրացրեց և սկսեց օգնություն կանչել:

Իջևանատիրոջ կինն ու աղջիկը դոն Կիխոտից բացի պարապ և խեղճին օգնել կարող մարդ չգտնելով, դիմեցին նրան.

— Ձերդ ողորմածություն, պարոն ասպետ, օգնեցե՛ք այդ խեղճ մարդուն, որին չարագործները ձավարի պես թակում են:

Դոն Կիխոտը դրան պատասխանեց ծանր ու հանգիստ:

— Ես հապաղում եմ, որովհետև վայել չէ, որ սուր բարձրացնեմ ստոր ամբոխի դեմ: Կանչեցեք իմ գինակիր Սանչոյին, որովհետև նրան է վայել նման դեպքերում պաշտպան ու վրեժխնդիր լինել:

Մինչ այս, մինչ այն, կենվորները հաշտվեցին իջևանատիրոջ հետ և վճարեցին նրան, ինչ որ հասնում էր՝ հատկապես դոն Կիխոտի խելացի փաստարկումների ու համոզումների հետևանքով: Սակայն այդ իսկ պահին իջևանատուն մտավ այն սափրիչը, որից դոն Կիխոտը խլել էր Մամբրինի սաղավարտը, իսկ Սանչո Պանսան

փոխանակել էր իր էշի սարքը: Ահա նա իր էշին ներս տարավ գոմ և այնտեղ տեսավ Սանչո Պանսային, որ զբաղված էր փալանը կարգի բերելով: Նա իսկույն ճանաչեց իր փալանը, վրա տվեց և բղավեց.

— Չե՛յ, դոն-ավազակ, հո բռնեցի՞ քեզ: Ապա դեսը բեր իմ լազանը, փալանն ու նոխտան:

Չանկարծակի գրոհն զգալով և հիշոցը լսելով, Սանչոն մի ձեռքով բռնեց փալանը ու մյուսով այնպիսի հարված հասցրեց սափրիչին, որ խեղճի բերանը արյունով լցվեց: Չնայած դրան, սափրիչը ձեռքից բաց չէր թողնում ավարը, այսինքն փալանը, և այնքան բարձր էր գոռում, որ աղմուկի վրա հավաքվեցին բոլոր կենվորները: Սափրիչը կոչ էր անում:

— Ո՛վ արդարադատություն, այստեղ արի: Ես ապրանքս ետ եմ վերցնում, իսկ այս գողը, այս ավազակը ուզում է ինձ սպանել:

— Սո՛ւտ ես ասում,— բղավում էր Սանչոն,— ես ավազակ չեմ: Այս ավարը իմ տերն է ամել ազնիվ մարտում, դոն Կիխոտը:

Դոն Կիխոտը կանգնել և մեծ գոհունակությամբ դիտում էր, թե ինչպես է հարձակվում ու պաշտպանվում իր զինակիրը, և այդ վայրկյանին վճռեց, որ Սանչոն քաջ է: Նա մտքում դրեց առաջին իսկ բարեհաջող դեպքում նրան ասպետ կարգել:

Իսկ սափրիչը վիճելով Սանչո Պանսայի հետ, ի միջի այլոց ասաց հետևյալը.

— Որ փալանը իմն է, պարոններ, նույնքան ճիշտ է, որքան այն, որ ես մահկանացու եմ: Ես այդ փալանն այնքան լավ եմ ճանաչում, որ ասես թե ինքս ծնած լինեմ: Ասենք, հենց ախոռում կապված է էշս, որը սուտ չի ասի: Չեք հավատո՞ւմ դրեք մեջքին և չափեք: Եթե փալանը ճիշտ նրա չափովը չլինի, ինձ սրիկա կոչեք: Դեռ ավելին, նույն օրը, որ իմ փալանը կորավ, նրանք իմ պղնձե լազանն էլ տարան, բոլորովին նորը, դեռ գործ չածած:

Դոն Կիխոտն այդտեղ այլևս չկարողացավ զսպել իրեն: Նա կանգնեց վիճողների մեջտեղը և, փալանը գետնին դնելով, այնպես որ բոլորին տեսանելի լինի, մինչև որ պարզվի, թե ում կողմն է արդարությունը, պատասխանեց.

— Պարոններ, ձեզ համար հիմա պարզ ու ակներև կդառնա այն մոլորությունը, որի մեջ է այս բարի զինակիրը, սափրիչի լազան անվանելով այն, որը եղել է և կլինի Մամբրինի սաղավարտը: Այդ սաղավարտը ես նրանից խլել եմ ազնիվ կռվում, ու այդ պահից ես եմ նրա օրինական և անվիճելի տերը: Գալով փալանի խնդրին, դա իմ գործը չէ: Կասեմ միայն, որ իմ զինակիր Սանչո Պանսան ինձնից թույլտվություն խնդրեց այդ հաղթած վահկոտի փալանը հանել և իր էշը փալանել: Ես նրան թույլ տվի, և նա հանեց: Այս ամենը հաստատելու համար, հապա, Սանչո, զավակս, վազ տուր, բեր այստեղ սաղավարտը, որ այս բարի մարդուն լազան է թվում:

Սանչոն վազ տվեց, լազանը բերեց, դոն Կիխոտն առավ ու ասաց.

— Ինքներդ դատեցեք, պարոններ, այս զինակրի հանդգնությունը, որ այնդում է, թե սա սաղավարտ չէ, այլ լազան: Երդվում եմ ասպետական ուխտով, որին ես պատկանում եմ, սա այն սաղավարտն է, որ խլել եմ նրանից և այն պահից ոչինչ չեմ ավելացրել նրան, ոչինչ էլ չեմ պակսեցրել:

Մեր սափրիչ Նիկոլասը, որ ներկա էր և լավ ճանաչում էր դոն Կիխոտին, մտածեց հրահրել նրա խելագարությունը և, բոլորին զվարճություն պատճառելու համար, երկարաձգել այս կատակը: Ուստի, դիմելով նորեկ սափրիչին, նա ասաց.

— Պարոն սափրիչ, կամ ով որ եք, իմացած եղեք, որ ես էլ եմ այդ արիեստը բանեցնում: Քսան տարուց ավել է, ինչ ես վկայական ունեմ և չկա այնպիսի գործիք, որ ինձ անձանոթ լինի: Ես հաստատում եմ, որ այս սիրալիր պարոնի ձեռքում բռնած առարկան սափրիչի լազան չէ և նույնքան նման չէ սափրիչի լազանի, որքան ճերմակ գույնը սև չէ, և ճշմարտությունը սուտ չէ: Կավելացնեմ միայն, որ թեև սա սաղավարտ է, բայց լրիվ չէ:

— Իհարկե լրիվ չէ,— ասաց դոն Կիխոտը,— որովհետև կեսը չկա, ծնոտակալը պակաս է:

— Միանգամայն արդարացի է,— հարեց քահանան, կռահելով իր բարեկամ սափրիչի միտքը:

Դոն Կիխոտն ասաց.

— Չէի՞ ասում ես, պարոններ, որ այս դոյակը կախարդված է: Որ նրա մեջ առնվազն մի լեգիոն դևեր են ապրում: Տեսե՞ք՝ այստեղ բոլորը կռվում են մեկը՝ թրի համար, մյուսը՝ ձիու, երրորդը՝ արծվի, չորրորդը՝ սաղավարտի: Մենք բոլորս կռվում ենք և մեկը մյուսին չի հասկանում: Երդվում եմ, մեզ համար, ազնիվ կոչման մարդկանց համար, մեծ ամոթ է այսքան չնչին առիթով իրար սպանելը:

Հագիվ էր ամեն ինչ խաղաղվել, որ ներս մտան ոստիկաններ, որոնք դոն Կիխոտին կալանավորելու հրաման ունեին: Սանտա Հերմանդադը հրաման էր արձակել կալանավորել նրան թիապարտներին ազատություն տալու համար (հենց դրա համար, որ Սանչոն երկյուղ էր կրում): Գլխավոր ոստիկանը վճռեց ստուգել՝ ճի՞շտ են արդյոք դոն Կիխոտի նշանները, որ հիշատակված են հրամանի մեջ: Ուստի նա գրպանից հանեց թուղթը, գտավ ուզած տեղը և լավ գրագետ չլինելով, սկսեց վանկ-վանկ կարդալ, ամեն խոսքից հետո դոն Կիխոտի վրա նայելով և համեմատելով դոն Կիխոտի արտաքինի հետ այն նշանները, որ նշված էին հրամանի մեջ: Վերջապես համոզվեց, որ դոն Կիխոտը այն մարդն է, որին հրամայված է կալանավորել: Այդ բանում համոզվելուց հետո նա փաթաթեց թուղթը, բռնեց ձախ ձեռքով, իսկ աջով բռնեց դոն Կիխոտի օձիքից այնքան ուժգին, որ մեր ասպետի շունչը կտրեց: Ոստիկանը գոչեց.

— Հնազանդություն Սանտա Հերմանդադին: Իսկ ով չի հավատում, որ ես Սանտա Հերմանդադի անունից եմ գործում, թող կարդա այս հրամանը: Նրա մեջ գրված է, որ ես պետք է կալանավորեմ այս ավազակին:

— Իմ տիրոջ խոսքը, թե այս դոյակը կախարդված է՝ ճիշտ է դուրս գալիս: Այստեղ մեկ ժամ հանգիստ ապրելն անհնար է,— բացականչեց Սանչոն:

Դոն Կիխոտը տեսնելով, որ ոստիկանները կոչ են անում բոլոր ներկա գտնվողներին օգնելու Սանտա Հերմանդադին և պահանջում, որ ավազակը կալանավորված լինի, քմծիծաղ էր տալիս, ապա միանգամայն պաղարյուն կերպով ասաց.

— Սոտ եկեք, ստոր մարդուկներ: Դուք ավազակ եք անվանում նրան, ով ազատություն է տալիս շղթայակապներին, արձակում է բանտարկյալներին, օգնում դժբախտներին, բարձրացնում ընկածներին, պաշտպանում զրկվածներին: Օ՛, ստորաքարշ արարածներ, մոտ եկեք, ոստիկան-կողոպտիչներ, Սանտա Հերմանդադի թույլտվությամբ ավազակներ, և ասացեք ինձ այն տգետի անունը, որ ստորագրել է ինձ նման ասպետի կալանավորման հրամանը: Մի՞թե նրան հայտնի չի եղել, որ

թափառական ասպետները ենթակա չեն սովորական դատարանին, որ նրանց օրենքը՝ սուրն է, նրանց օրենսգիրքը՝ արիությունը, նրանց հրամանը՝ սեփական կամքը: Ո՛վ է, կրկնում եմ, այն բթամիտը, որին անհայտ է եղել, որ ոչ մի ազնվականության թուղթ այնքան առաջնություն ու արտոնություն չի տալիս, որքան շնորհվում է թափառական ասպետին այն օրը, երբ նա օծվում է և իր կյանքը նվիրում ասպետականության դժվարին գործին: Այն ո՞ր ասպետն է երբևիցե վճարում հարկ ու տուրք, և զանազան մաքսեր: Այն ո՞ր դերձակն է զգեստ կարելու համար ասպետից փող վերցնում: Այն ո՞ր դոյակի տերն է, ընդունելով նրան իր մոտ, հաշիվ ներկայացնում:

Մինչդեռ դոն Կիխոտը արտասանում էր իր ճառը, քահանան համոզում էր ոստիկաններին, որ նա խենթ է, մի բան, որ նրանք կարող են դատել նրա խոսքերից ու վարքից և որ կարիք չկա այդ գործն սկսելը, քանի որ միևնույն է, եթե կալանավորեն ու տանեն էլ, հարկադրված են լինելու բաց թողնել որպես խելագարի:

Այն ոստիկանը, որի ձեռքին էր կալանավորելու հրամանը, դրան առարկեց, թե իր գործը դոն Կիխոտի խելագարության մասին դատելը չէ, այլ իր պետի հրամանը ի կատար ածել, և թե կալանավորել կարելի է մեկ անգամ, իսկ բաց թողնել, թե հարկ եղավ, երեք հարյուր անգամ:

— Այնուհանդերձ, — ասաց քահանան, — որքան խելքս կտրում է, այս անգամ ո՛չ ձեզ կհաջողվի նրան բռնել, ո՛չ նա կընկնի ձեր ձեռքը:

Վերջ ի վերջո քահանան կարողացավ համոզել նրանց, իսկ դոն Կիխոտն այնքան գժություններ արեց, որ ոստիկաններն ավելի անխելք կլինեին, եթե չհամոզվեին, որ դոն Կիխոտը խելքից պակաս է: Ուստի նրանք մեղմացան, անգամ միջնորդ եղան սափրիչի և Սանչո Պանսայի միջև, որոնք շարունակ վիճում էին:

Գալով Մամբրիևի սաղավարտին, քահանան, դոն Կիխոտից ծածուկ, տիրոջը վճարեց լազանի համար, նրանից ստացական վերցնելով, որ այլևս ոչ մի պահանջ չի ներկայացնի:

Իջևանատերը, հաշվի առնելով, որ սափրիչը քահանայից ստացավ շնորհակալություն և վնասների հատուցում, դոն Կիխոտին հաշիվ ներկայացրեց օթևանի և տկերի ու գինու վնասի համար, երդվելով, որ բաց լի թողնի գոմից ոչ Ռոսինանտին, ոչ էլ Սանչոյի էշին, մինչև որ չստանա վերջին կոպեկը:

Քահանան այդ էլ շտկեց: Այսպիսով, վերականգնեց խաղաղությունն ու անդորրությունը:

ԳԼՈՒԽ XXVII
ՈՐ ՊԱՏՄՈՒՄ Է ՄԱՆՉԱՑԻ
ԿԱԽԱՐԴՎԱԾ ԱՍՊԵՏԻ ՃԱՄՓՈՐԴՈՒԹՅԱՆ
ԵՎ ԱՅԼ ՅԱԶՎԱԴԵՊ ԳՈՐԾԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Երկու օր էր արդեն, ինչ այս փայլուն հասարակությունը իջևանատանն էր կենում: Գնալու ժամը հասել էր: Վճռվեց այնպես սարքել, որ Դորոթեան ստիպված չլինի ուղեկցելու դոն Կիխոտին մինչև գյուղ: Քահանան ու սափրիչը նրան պիտի տանեին և տեղում փորձեին բժշկել խելագարությունը:

Այդ նպատակով համաձայնության եկան մի գյուղացու հետ, որ պատահամբ սայլով անցնում էր այդ ճանապարհով, և վճռեցին՝ տախտակից վանդակի պես մի բան շինել

այնպիսի մեծությամբ, որ մեր ասպետը բոլորովին հարմար կարողանար մեջը նստել: Ապա քահանայի կարգադրությամբ բոլորը շորերը փոխեցին և դիմակներ հագան, այնպես որ դոն Կիխոտը չկարողանար իջևանատան կենվորներին ճանաչել: Այդ ամենն անելուց հետո նրանք, լռելյայն, ներս մտան այն սենյակը, որտեղ ննջել էր դոն Կիխոտը իր ապրած հուզմունքներից հետո: Նրանք մոտեցան, բռնեցին և արագ-արագ կապկպեցին դոն Կիխոտի ձեռն ու ոտը, այնպես որ երբ մեր ասպետը զարթնեց, նա այլևս ի վիճակի չէր շարժվելու: Նրա խանգարված երևակայությանը թվաց, թե այս բոլոր մարդիկ դոյակի կախարդված ուրուներն են, թե նա ինքն էլ, անտարակույս կախարդված է, քանի որ չի կարողանում շարժվել, ոչ էլ պաշտպանվել: Մի խոսքով, ամեն ինչ կատարվեց այնպես, ինչպես ծրագրել էր այդ խորամանկությունը հնարող քահանան: Բոլոր ներկա գտնվողներից միայն Սանչոն էր իր սովորական տեսքն ու խելքը պահպանել: Նա իսկույն ճանաչեց, թե ովքեր են շորերը փոխած մարդիկ: Սակայն սիրտ չարեց բերանը բանալ, սպասելով, որ տեսնի, թե իր տիրոջ բռնելուց ու գերելուց ինչ դուրս կգա:

Ուրվականները վանդակը բարձրացրին իրենց ուսերին, տարան և դրեցին եզները լծած սայլի վրա:

Քահանան համոզեց ոստիկաններին, որոշ վարձատրությամբ ուղեկցել իրենց մինչև գյուղ: Մինչև սայլի շարժվելը իջևանատիրոջ կինը, աղջիկը և Մարիտոռնեսը դուրս եկան դոն Կիխոտին հրաժեշտ տալու և, լաց լինելով, ցավակցություն հայտնեցին նրան պատահած դժբախտության առթիվ:

Դոն Կիխոտը պատասխանեց նրանց.

— Միք տխրի, իմ բարի տիրուհիներ: Այսպիսի աղետները անբաժան են այն ծառայությունից, որին ես նվիրվել եմ: Եթե նրանք չպատահեին, ես ինձ հռչակավոր թափառական ասպետ չէի համարի:

Եվ դոն Կիխոտը կապկպած ձեռքերով նստած էր վանդակի մեջ, ոտքերը մեկնած և հենված վանդակի պատին, այնքան համբերող և անխոս, որ ավելի շուտ քարե արձան էր հիշեցնում, քան կենդանի մարդ: Այսպես, համրաքայլ և լռելյայն նրանք անցան մոտ երկու մղոն և հասան մի հովիտ, որտեղ սայլապանը հայտնեց, թե սա հարմար վայր է հանգիստ առնելու և եզներին կեր տալու համար:

Քահանան շուռ եկավ և տեսավ, որ հետևից վեց թե յոթ լավ հագնված ձիավոր են գալիս: Շուտով սրանք հասան մեր ճամփորդներին: Տեսնելով այս տարօրինակ թափորը՝ սայլը, ոստիկաններին, Սանչոյին, Ռոսինանտին, քահանային, սափրիչին, վերջապես՝ կապկպված և վանդակի մեջ գցած դոն Կիխոտին, նորեկներից մեկը հարցրեց, թե ինչո՞ւ են այդ մարդուն այսքան տարօրինակ կերպով տանում (թեև տեսնելով հրացանով զինված և գավազանը ձեռքին ոստիկաններին, նա ինքն էլ արդեն կռահել էր, որ գերին վտանգավոր ավազակ կամ ոճրագործ է, որին Սանտա Յերմանդադը մտադիր է պատժելու):

Ոստիկաններից մեկը պատասխանեց.

— Պարոն, թող այդ ասպետը ինքը բացատրի, թե ինչու են նրան այդ կերպով տանում: Մեզ ոչինչ հայտնի չէ:

Դոն Կիխոտը, լսելով այս խոսակցությունը, ասաց.

— Պարոնայք ասպետներ, արդյոք բավականաչափ տեղյակ և հմո՞ւտ եք թափառական ասպետության գործերին: Եթե այո, ապա ես կպատմեմ իմ չարաղետ

պատահարները, իսկ եթե ոչ՝ ապա իմաստ չունի, որ բացատրություններով ինքս ինձ հոգևորություն պատճառեմ:

Եկվորը, որ հոգևորական էր և վանքի միաբան, պատասխանեց.

— Ճիշտն ասած, որդի, ես բազմաթիվ ասպետական վեպեր եմ կարդացել, այնպես որ դու հանգիստ սրտով կարող ես ինձ ամեն ինչ պատմել:

— Որ այդպես է,— պատասխանեց դոն Կիխոտը,— ապա իմացած եղեք, պարոն ասպետ, որ ինձ կախարդել են նենգ ու նախանձոտ չար կախարդները, ահա թե ինչու են այս վանդակի մեջ տանում ինձ: Չարամիտներն ավելի ուժգին են ասում առաքինությունը, քան բարեմիտներն են սիրում: Ես թափառական ասպետ եմ, բայց ո՛չ նրանցից, որոնց երբեք չի հիշատակում անմահություն շնորհող Փառքը, այլ նրանցից, որոնց վիճակված է գրել իրենց անունը անմահության տաճարում, որպեսզի նմուշ և օրինակ դառնան գալիք սերունդների համար:

Քահանան այստեղ մեջ մտավ.

— Պարոն դոն Կիխոտ Մանչացին արդարացի է: Նա իրոք նստած է այս սայլի վրա՝ կախարդված: Այն էլ ոչ թե իր մեղքերի և ոճրագործությունների համար, այլ չարագործների դավադրությունների հետևանքով, որոնց համար առաքինությունն անտանելի է և արհուրությունն՝ ասելի: Մեր առջև է Վշտակերպ Ասպետը, որի մասին, դուք, երևի, լսած կլինեք: Նրա փառապանծ գործերը, մեծամեծ սխրագործությունները երբևիցե պիտի գրվեն ամուր բրոնզի և մշտնջենական մարմարի վրա, որքան էլ նախանձը ճգնի նսեմացնել, իսկ չարամտությունը՝ սևացնել:

Այստեղ Սանչո Պանսան, որ մոտեցավ լսի, թե ինչից են խոսում, կամենալով գործի ետևումը պարզել, հայտարարեց.

— Պարոններ՛ր, դուք կարող եք ինձ գովել կամ պարսավել, բայց ես ձեզ կասեմ, որ իմ տեր դոն Կիխոտը կախարդված է նույնպես, ինչպես իմ մայրը: Նրա խելքը տեղն է: Նա ուտում, խմում և բավարարում է իր բնական պահանջները, ինչպես այլ մարդիկ, ճիշտ այնպես, ինչպես երեկ նախքան նրան վանդակի մեջ գցելը:

Եվ, դառնալով քահանային, նա շարունակեց.

— Ա՛խ, պարոն քահանա, պարո՛ն քահանա, մի՞թե ձերդ ողորմածությունը կարծում է, որ ես ձեզ չճանաչեցի: Մի՞թե դուք ենթադրում եք, որ ես հոտ չեմ առել և չեմ գլխի ընկել, թե ուր են տանում բոլոր այս նոր կախարդանքները: Եթե ձերդ արժանապատվությունը չլիներ, իմ տերը հիմա ամուսնացած կլիներ Միկոմիկոնի թագաժառանգուհու հետ, իսկ ես առնվազն կոմս կդառնայի: Մե՛ղք իմ կինն ու երեխաները: Նրանք ամենայն իրավամբ կարող էին հուսալ, որ իրենց հայրը տուն կդառնա որպես վարչապետ որևէ կղզու կամ որևէ թագավորության փոխարքա, մինչդեռ հիմա ես վերադառնում եմ որպես ծիապան: Այդ ամենը, պարոն քահանա, ես նրա համար եմ ասում, որ ձեր մեջ հայրական գուր շարժեմ, և դուք զղջաք ձեր անբարի վերաբերմունքի համար իմ տիրոջ նկատմամբ:

— Ա՛յդ էր պակաս,— բացականչեց սափրիչը,— ուրեմն դու էլ, Սանչո, քո տիրոջ կտորն ես: Աստված վկա, մտքիցս անցնում է, քեզ էլ չնստացնե՞նք նրա կողքին, վանդակի մեջ, եղբայրության համար, որովհետև երևի դուք էլ եք կախարդված, վարակվելով նրա ասպետական ցնդաբանություններից: Անժամանակ եք դուք ուռել նրա խոստումներից և անժամանակ կոխել ձեր գլուխը այդ սիրեցյալ կղզին:

— Ոչ ոք ինձ չի ուռցրել,— պատասխանեց Սանչոն,— ես այնպիսի մարդ չեմ, որ մեկնումեկը ինձ ուռցնի, նույնիսկ ինքը՝ թագավորը: Կոզին ուզում եմ, ի՞նչ կա որ: Ուրիշները ավելի վատ բաներ են ուզում:

Սափրիչը նախընտրեց Սանչոյին չպատասխանել, զգուշանալով, որ միգուցե նա իր պարզամտությամբ երևան բերի այն, ինչ որ ինքն ու քահանան այնքան խնամքով թաքցնում էին:

Քահանան կարճառոտ պատմեց մեր ասպետի հիվանդության սկիզբն ու պատճառը, նրա բոլոր արկածները մինչև այս վանդակի մեջ ընկնելը: Նա հաղորդեց իր մտադրությունը՝ տանելու նրան ծննդավայր և փորձելու որևէ կերպ բժշկել:

Այդ միջոցին Սանչոն, օգտվելով իր տիրոջ հետ մենակ խոսելու հնարավորությունից, առանց քահանայի և սափրիչի հսկողության, մոտեցավ վանդակին և ասաց.

— Պարոն, խիղճս թեթևացնելու համար ես պետք է ձեզ, ձեր կախարդվածության մասին, բան ասեմ: Այս երկու դիմակավորները, որ ուղեկցում են ձեզ, մեր գյուղի քահանան ու սափրիչն են: Ինձ թվում է, որ նրանք ձեզ այդ եղանակով են տանում, նախանձից դրդված: Նրանք տեսնում են, որ դուք ձեր սխրագործություններով գերազանցել եք նրանց: Դուրս է գալիս, որ դուք իսկի էլ կախարդված չեք, այլ պարզապես խաբված ու թակարդն ընկած:

— Հանգիստ կաց և այդպես մի՛ մտածիր՝ նրանք այնքան են քահանա ու սափրիչ, որքան ես՝ տաճիկ: Իսկ հիմա հարցրու ինձնից, ինչ որ քեֆդ ուզում է, ես քեզ պատասխան կտամ, անգամ եթե մինչև առավոտ հարցուփորձ անելու լինես:

— Ես այն կարծիքին եմ, որ ձերդ ողորմածությունը պիտի փորձի ազատվել այդ բանտից (ես այդ գործում խոստանում եմ, ուժերս ներածին չափ, ձեզ օգնել և, թերևս, ձեզ դուրս բերել): Հեծեք ձեր բարի Ռոսինանտին, որ կարծես թե նույնպես կախարդված լինի՝ տեսեք որքան տխուր ու մտածկոտ է նա: Իսկ ազատվելուց հետո մենք նորից արկածախնդրության հետևից կընկնենք:

— Ես համաձայն եմ քո առաջարկին, Սանչո եղբայր: Հենց որ նպաստավոր ժամ լինի, որ դու քո ծրագիրը կատարես և ազատես ինձ, ես կհնազանդեմ քեզ ամեն բանում:

Սանչոն խնդրեց քահանայից, որ իր տիրոջը թույլ տա մի րոպեով դուրս գալ վանդակից, պատճառաբանելով, որ եթե այդ չարվի, ապա բանտը կապականվի, մի բան, որ անհամատեղելի է հարգելի ասպետի արժանապատվության հետ:

Քահանան գլխի ընկավ գործի ետևում և պատասխանեց, որ մեծ պատրաստակամությամբ կկատարեր նրա խնդիրը, եթե վախենալու չլիներ, որ դոն Կիխոտը իրեն ազատ զգա թե չէ, նորից իր էջը կքշի և այնպես կփախչի, որ այլևս նրան գտնելու հնար չի լինի:

— Ես երաշխավորում եմ, որ նա չի փախչի,— ասաց Սանչոն:

Դոն Կիխոտին բաց թողին: Նա թեթևացավ և խոսակցության բռնվեց եկվոր եկեղեցականների հետ:

Վանականների ծառաները, որ գնացել էին մոտակա իջևանատունը կերակուր բերելու, վերադարձան: Կանաչ դաշտում գորգ փռեցին, որ փոխարինեց սեղանին, ու բոլորը նստեցին ծառերի ստվերի տակ՝ ճաշի: Սայլապանը այդ ընթացքում պիտի եզներին արածացներ դաշտում:

Ճաշի ժամանակ հանկարծ մեծ աղմուկ բարձրացավ և բոժոժների զնգզնգոց լսվեց մերձակա թավ մացառուտի հետևից: Նույն վայրկյանին թավուտից դուրս թռավ մի սիրունիկ այծ՝ ծածկված սև, սպիտակ և շեկ բծերով: Նրա հետևից դուրս վազեց հովիվը, որ ճիչով ու փաղաքուշ խոսքերով աշխատում էր նրան կանգնեցնել և ետ տանել: Երկչոտ փախստականը, շփոթմունքից, ուղղակի մարդկանց վրա վազեց, ասես թե նրանց պաշտպանությունը հայցելով և հասավ թե չէ՝ կանգ առավ: Հովիվը վրա հասավ, բռնեց նրա եղջյուրներից և սկսեց հետը խոսել, որպես բանական ու խոհական էակի հետ:

— Ա՛խ, վայրենի, վայրի, ի՞նչ ես վերջերս չարություն անում: Այդ ի՞նչ գայլեր են քեզ վախեցրել, աչիկս: Ասա ինձ, սիրունիկս, քեզ ի՞նչ է եղել:

Այծարածն սկսեց դիտել դոն Կիխոտին: Տեսնելով նրա դեմքի խենթ արտահայտությունն ու աղքատիկ հագուստը, հարցրեց իր կողքին գտնվող սափրիչին.

— Պարոն, ո՞վ է այս մարդը, որ այսքան տարօրինակ տեսք ունի:

— Էլ ո՞վ,— պատասխանեց սափրիչը,— հռչակավոր դոն Կիխոտ Մանչացին,— վիրավորանքի վրեժխնդիրը, արդարության վերականգնողը, կույսերի հովանավորողը, հսկաների ահ ու սարսափը և հաղթողը կռիվներում:

— Դա հո նման է վեպերում թափառական ասպետների մասին գրածներին: Հայտնի է, որ նրանք են կատարում այն, ինչ ձերո՞ղորմածությունը վերագրում է այս մարդուն: Սակայն, թվում է, թե կամ ձերո՞ղորմածությունը կատակ է անում, կամ այս ազնիվ պարոնի գլուխը դատարկ է:

— Անպատկա՛ռ, անպիտա՛ն,— բացականչեց դոն Կիխոտը,— դատարկ գլուխը դուք եք:

Եվ, խոսքից գործի անցնելով, նա իր առջև դրած հացը վերցրեց և խփեց այծարածի երեսին այնպիսի ուժով, որ նրա քթից արյուն եկավ: Հովիվը, չգնահատելով ըստ արժանվույն այդ կատակը և տեսնելով, որ իրեն լուրջ հարվածում են, սփռոցի վրայով վրա տվեց և երկու ձեռքով այնպես սեղմեց դոն Կիխոտի կոկորդը, որ անշուշտ խեղդամահ կաներ նրան, եթե նույն վայրկյանին վրա չհասներ Սանչո Պանսան: Հավատարիմ զինակիրը բռնեց հովվի ուսերից, և նրանք երկուսով գլորվեցին սփռոցի վրա, ջարդուփշուր անելով ափսեները, թասերը, թափելով դրանց բովանդակությունն ու ցաքուցրիվ տալով:

Դոն Կիխոտը, ազատվելով, նորից հարձակվեց այծարածի վրա: Հովիվը արյունլվա, Սանչոյից սաստիկ ջարդ կերած, սկսեց սողալ փորի վրա դեպի սփռոցը, աշխատելով գտնել դանակից-բանից, որ արյունոտ դատաստան տեսնի:

Սակայն վանականն ու քահանան արգելք եղան: Իսկ սափրիչն այնպես սարքեց, որ այծարածին հաջողվեց դոն Կիխոտին տակովն անել և մեր խեղճ ասպետի վրա հարվածների այնպիսի կարկուտ տեղաց, որ նրա քթից նույնքան արյուն թափվեց, ինչքան հովվի քթից:

Վանականն ու քահանան մեռնում էին ծիծաղից, ոստիկանները ցատկոտում բավականությունից և կռվողներին քըս էին անում իրար դեմ, ինչպես կռվող շներին: Մենակ Սանչոն էր հուսակտուր, որովհետև ինչ էլ չէր անում, չէր կարողանում դուրս պրծնել վանականի ծառայի ձեռքից, որ օգնության հասնի իր տիրոջը:

Վերջապես, այծարածը բաց թողեց դոն Կիխոտին, բոլորին հրաժեշտ տվեց և հեռացավ: Ոստիկանները հրաժարվեցին ճամփան շարունակել: Քահանան վճարեց, ինչ որ հասնում էր և բաց թողեց նրանց: Վանականը խնդրեց քահանայից, որ իրեն իմաց անի, թե ինչով վերջացավ դոն Կիխոտի պատմությունը՝ բժշկվե՞ց նա իր խելագարությունից, թե ոչ:

Այսպիսով բոլորն անջատվեցին իրարից և գնացին տարբեր կողմեր: Մնացին միայն քահանան, սափրիչը, դոն Կիխոտը, Սանչո Պանսան և բարի Ռոսինանտը, որ՝ ինչ էլ հետը պատահեր, տանում էր նույնպիսի համբերատարությամբ, ինչպես և իր տերը:

Սայլապանը լծեց եզները, դոն Կիխոտին նստեցրեց մի խորոմ խոտի վրա և, իր սովորական անդորրությամբ, գնաց քահանայի ցույց տված ճամփով:

Վեց օր անց նրանք տեղ հասան և մտան դոն Կիխոտի գյուղը, օրը ցերեկով:

Գյուղացիները հավաքվեցին, որ տեսնեն, թե ով է սայլով եկել և, ճանաչելով իրենց համագյուղացուն, ապուշ կտրեցին: Ինչ-որ տղա վազ տվեց լուրը տանի դոն Կիխոտի տնտեսուհուն և քոջ աղջկան, որ եկել է մեկի տերը, մյուսի՝ քեռին, մաշված ու դեղնած, եզներով լծած սայլով, պառկած մի խորոմ խոտի վրա:

Լսելով դոն Կիխոտի վերադարձի մասին, Սանչո Պանսայի կինն էլ վազեվազ եկավ: Նրան հայտնի էր, որ իր մարդը գնացել է մեր ասպետի հետ, իբրև նրա զինակիր: Սանչոյին տեսավ թե չէ, նա նախ և առաջ հարցրեց՝ ինչպե՞ս է էշը: Սանչոն պատասխանեց, թե էշի քեֆը ավելի լավ է, քան տիրոջ:

— Դե, հիմա պատմիր տեսնեմ, բարեկամս, քո ծառայությունից ի՞նչ շահ ունեցար: Ի՞նչ նվեր ես բերել ինձ համար: Ոտնամաններ գնե՞լ ես զավակներիդ համար:

— Այդ տեսակ բաներ չեմ բերել,— պատասխանեց Սանչոն,— ավելի լուրջ ու կարևոր բան եմ բերել:

— Շատ ուրախ եմ,— ասաց կինը,— դե ցույց տուր, թե ինչ ավելի լուրջ ու կարևոր բան ես բերել: Չեմ համբերում, բարեկամս, սիրոս ուրախացրու, ախր ես այնքա՛ն եմ դարդ արել ու սիրտ մաշել քո բացակայության ժամանակ:

— Տանը ցույց կտամ, կնիկ ջան, իսկ առայժմ կասեմ միայն, որ եթե աստված տա, մեկ էլ ճամփա ընկնենք արկածներ որոնելու, ապա շուտով դու ինձ կղզու կոմս կամ վարչապետ կտեսնես, այն էլ ոչ թե մի քոսոտ կղզու, այլ՝ ամենալավի:

— Աստված տա, մարդ ջան, կղզին մեզ շատ ու շատ պետք կգա: Միայն թե բացատրիր ինձ, ի՞նչ բան է կղզին, ես գլխի չեմ ընկնում:

— Թան չէ, մածուն չէ, ամեն մարդու բան չէ,— պատասխանեց Սանչոն,— վախտը կգա՝ կհասկանաս, կնիկ ջան: Համա կգարմանս, հա՛, երբ որ հպատակներիդ քեզ ձերդ ողորմածություն կոչեն:

— Ինչե՞ր ես խոսում պայծառափայլությունից, կղզուց, հպատակներից,— հարցրեց Թերեսա Պանսան (այդպես էր Սանչոյի կնոջ անունը, թեև նրանք ազգականներ չէին, բայց Մանչայում ընդունված է կնոջը մարդու ազգանունով կոչել):

— Մի՛ շտապիր, Թերեաս, ամեն բան միանգամից իմանալ: Բավական է իմանաս, որ ես ճիշտ եմ ասում և բերանդ փակ պահես: Կարող եմ քեզ ասել, որ աշխարհիս երեսին ավելի հաճելի բան չկա, քան արկածախնդիր թափառական ասպետի ամենքից հարգված գինակիր լինելը: Ճիշտ է, պետք է խոստովանել, որ այդ արկածների մեծ մասը մեր ուզածի պես չեն դուրս գալիս, հարյուր արկածներից ինսուլինը, սովորաբար, փրստ է անցնում: Ես սեփական փորձով գիտեմ, պատահել է, որ ինձ վերմակի վրա վեր-վեր են թռցրել, ջարդուբուրդ են արել: Բայց էլի քաղցր բան է բախտ որոնելը, լեռներ մագլցելը, թափառել անտառներում, վեր ելնել ժայռերը, այցելել դոյակներ, իջևանել հյուրանոցներում ձրի, առանց մի գրոշ վճարելու:

Ահա թե ինչ գրույց էին անում Սանչո Պանսան և Թերեաս Պանսան, մինչդեռ դոն Կիխոտի զարմուհին ու տնտեսուհին, մեկն իր քեռուն, մյուսը՝ տիրոջը դիմավորելուց հետո արդեն նրա շորերը հանել և պառկեցնում էին հին մահճակալի վրա:

Դոն Կիխոտը նայում էր նրանց շաղված աչքերով և գլխի չէր ընկնում, թե որտեղ է:

Քահանան խնդրեց դոն Կիխոտի զարմուհուց խնամել իր քեռուն և ձեռք առնել բոլոր միջոցները, որ նա կրկին տնից չփախչի և պատմեց աղջկան, թե ինչ դժվարություններով է ինքը վերադարձրել նրան:

ԳԼՈՒԽ XXIX
ՈՐ ՊԱՏՄՈՒՄ Է ՍԱՆՉՈ ՊԱՆՍԱՅԻ
ԵՎ ԹԵՐԵՍԱ ՊԱՆՍԱՅԻ ԽՈՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ
ԵՎ ՀԻՇԱՏԱԿՈՒԹՅԱՆ ԱՐԺԱՆԻ ԱՅԼ ԱՆՑՔԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Սանչոն վերադարձավ տուն ուրախ ու զվարթ:

— Քեզ ի՞նչ է եղել,— հարցրեց կինը,— ինչի՞ց ես այդքան ուրախացել:

— Լսիր, Թերեաս,— պատասխանեց մարդը,— նրանից եմ այսքան ուրախ, որ որոշել եմ վերադառնալ ծառայության իմ տիրոջ՝ դոն Կիխոտի մոտ: Նա կամենում է երրորդ անգամ գնալ արկածներ որոնելու: Ես էլ կերթամ նրա հետ: Առաջիկա երեք օրը լավ խնամիր գորշուկիս, որ պատրաստ լինի ճանապարհի: Վարսակը կրկնակի տուր, փալանը և այլն լավ նայիր, պակաս բան չմնա, մենք հո հարսանիք չենք գնում: Խոստովանություն լինի, կնիկ ջան, եթե ես հույս չունենայի մոտիկ ապագայում կղզու վարչապետ դառնալու, տեղնուտեղը վեր կընկնեի կմեռնեի:

— Ինչե՛ր ես խոսում, սիրելիս,— բացականչեց Թերեասն,— գրողը տանի վարչապետությունը, դու ողջ լինես: Հո մորդ արգանդից վարչապետ չես դուրս եկել, հո մինչև օրս որպես վարչապետ չես ապրել և իբրև վարչապետ չես մեռնելու և հողի բաժին դառնալու: Աշխարհիս երեսին ամենքն էլ վարչապետ հո չեն, ինչ կա որ, բոլորն էլ կամաց-կամաց ապրում են և մարդ համարվում: Աշխարհիս երեսին ամենալավ համեմը՝ քաղցրն է, որ անպակաս է աղքատին, ուստի նա միշտ ուտում է հաճույքով: Սակայն, տես հա՛, Սանչո, եթե պատահմամբ դու որևէ տեղ վարչապետ դառնալու լինես, չմոռանաս ինձ ու երեխաներիդ: Հիշիր, որ Սանչիկոն արդեն տասնհինգ տարեկան է դառել և ժամանակն է, որ դպրոց գնա, չէ՞ որ նրա աբբահայր հորեղբայրը խոստացել է նրան հոգևոր պաշտոն տալ: Հիշիր նաև, որ քո դուստրը պակաս չի ուզում մարդու գնալ, քան դու՝ վարչապետ դառնալ:

— Ազնիվ խոսք,— պատասխանեց Սանչոն,— եթե աստված վարչապետության պես մի բան տալու լինի ինձ, ես, կնիկ ջան, Մարիսանչային այնքան բարձրաստիճան մի տղայի մարդու կտամ, որ նրան էլ ուրիշ բան չեն կոչի, քան տիրուհի:

— Միտք արա, թե ինչեր ես ասում, այ մարդ,— առարկեց Թերեսան:— Վայ թե կոմսությունը կործանի մեր աղջկան: Քո կամքը լինի, մարդու տուր դուքսի կամ իշխանի, միայն թե կասեմ, որ ես երբեք չեմ համաձայնի և միշտ հակառակ կմնամ: Ես միշտ սիրել եմ հավասարությունը և ատելով ատել անհիմն գոռոզությունը: Բանի աստված դեռ չի գրկել ինձ հինգ թե վեց զգայարաններից,— չգիտեմ՝ թե քանիսն է լինում,— ես թույլ չեմ տա, որ այդ դժբախտությունը գլխիս գա: Իսկ դու, սիրելիս, վարչապետ դառ, կղզի առ և, որքան սիրտդ ուզի՝ հպարտացիր: Սակայն մորս արևը վկա, ո՛չ ես, ո՛չ իմ աղջիկը գյուղից ուրիշ տեղ չենք գնա: Ազնիվ կինը տանը կնստի, ասես թե ոտը կտորած լինի, իսկ ազնիվ աղջկա համար ամեն աշխատանք՝ տոն է: Գնա քո դոն Կիխոտի հետ արկած որոնելու, իսկ մեզ թող մեր դառը բախտին:

— Սատանան է մտել մեջդ, ինչ է, կնիկ,— պատասխանեց Սանչոն:— Ապա միտք արա՝ եթե ես կամենայի, որ իմ աղջիկը աշտարակից գլխիվայր ընկներ, կամ գնար թափառելու աշխարհովս մեկ, դու կունենայիր իրավունք չհամաձայնելու: Իսկ եթե ես, մեկ հարվածով, այնպես, որ դու աչք ճպելու ժամանակ չունենաս, նրան ազնվական տիրուհի դարձնեմ, դարմանի միջից հանեմ և ամպհովանու ներքո նստացնեմ, փափուկ բարձերի բլուրի վրա, ապա ինչո՞ւ դու չպիտի համաձայնես և չկամենաս այն, ինչ որ ես եմ ցանկանում:

— Գիտե՞ս ինչու,— պատասխանեց Թերեսան,— որովհետև աղքատների վրա մարդիկ հարևանցիորեն են նայում, իսկ հարուստների վրա՝ երկար-երկար: Եթե հարուստը նախապես աղքատ է եղել, ահա այդտեղից էլ սկիզբ են առնում ասեկոսեններն ու բամբասանքները:

Սանչոն կնոջը մխիթարեց, ասելով, որ ճար չկա: Աղջկան պիտի կոմսուհի դարձնի, բայց կաշխատի, որքան կարելի է, ուշ անել այդ բանը:

ԳԼՈՒԽ XXX
ՈՐ ՊԱՏՄՈՒԽ Է, ԹԵ ԻՆՉ ՊԱՏԱՅԵՑ ԴՈՆ ԿԻՒՈՏԻ
ԵՎ ՆՐԱ ՉԱՐՄՈՒՅՈՒ ՈՒ ՏՆՏԵՍՈՒՅՈՒ ՄԻՋԵՎ.
ԱՅՍ ՊԱՏՄԻԹՅԱՆ ԱՄԵՆԱԿԱՐԵՎՈՐԱԳՈՒՅՆ ԳԼՈՒԽԸ

Նույն պահին, երբ Սանչո Պանսան, իր կնոջ՝ Թերեսա Կասկախոյի հետ վերը մեր հիշատակած անմիտ խոսակցությունն էր վարում, դոն Կիխոտի զարմուհին ու տնտեսուհին էլ անգործ չէին նստել, որովհետև հազար ու մի նշաններից նրանք կռահել էին, որ մեկի քեռին, մյուսի՝ տերը պատրաստվում է երրորդ անգամ դուրս պրծնել և դարձյալ չարաբաստիկ (նրանց կարծիքով) թափառական ասպետ դառնալ: Բոլոր հնարավոր միջոցներով աշխատում էին նրան ետ պահել այդ վնասակար մտքից, սակայն նրանք ապարդյուն բարբառում էին անապատում և սառը երկաթ կռում:

Դուռը թակեցին: Հարցրին, թե ո՞վ է: Սանչո Պանսան պատասխանեց՝ ես եմ: Տնտեսուհին նրա ձայնն առավ թե չէ, իսկույն փախավ, որ նրա երեսը չտեսնի՝ ուղղակի տանել չէր կարող նրան: Դուռը բաց արեց դոն Կիխոտի զարմուհին: Դոն Կիխոտը զրկաբաց դիմավորեց զինակրին, հետո նրանք, երկուսով մնալով, դուռը կողպեցին, և նրանց միջև սկսվեց մի խոսակցություն, որը նախընթացից պակաս չէր:

Հենց որ տնտեսուհին տեսավ, թե դոն Կիխոտն ու Սանչո Պանսան փակվեցին սենյակում, իսկույն գլխի ընկավ, թե ինչ է դուրս գալու դրանից և, կարծելով, որ այդ խոսակցությունը հանգելու է երրորդ արշավը գործելու որոշման, իսկույն վերցրեց իր թիկնոցը և, տագնապի ու տխրության մեջ՝ վազեց բակալավր Սամսոն Կարրասկոյի

տունը: Նրան թվում էր, թե Կարրասկոն, իբրև պերճախոս մարդ և իր տիրոջ նոր բարեկամը, կկարողանա համոզել նրան հրաժարվել այդ խենթ ծրագրից:

Կարրասկոն զբոսնում էր բակում, և տնտեսուհին, տեսնելով նրան, ընկավ ոտքերը՝ քրտնաթոր ու շնչակտուր: Տեսնելով նրան այդպիսի տագնապի և վշտի մեջ, Կարրասկոն հարցրեց.

— Ի՞նչ է պատահել, տիրուհի:

— Թանկագին պարոն բակալավր, իմ տերը դարձյալ մտադիր է երրորդ անգամ արշավել որոնելու այն, ինչ ինքը արկած է անվանում, իսկ ես գլխի չեմ ընկնում, թե ինչ բան է դա: Առաջին անգամ նա վերադարձավ էջի վրա՝ ջարդված, երկրորդ անգամ՝ նրան բերին վանդակի մեջ, սայլով: Նա ուներ այնպիսի ցավալի տեսք, որ նրան աշխարհ բերող մայրն էլ չէր ճանաչի՝ դեղնած, նիհար, աչքերը փոս ընկած: Գեթ մի քիչ նրան կարգի բերելու համար ես վեց հարյուրից ավելի ձու եմ վատնել: Վկա են՝ աստված, մեր հարևաններն ու հավերը:

— Բան չկա,— պատասխանեց բակալավրը,— հանգիստ տուն դարձեք, մի տաք կերակուր պատրաստեցեք, ես հիմա կգամ:

Տնտեսուհին հեռացավ, իսկ բակալավրը իսկույն գնաց քահանայի մոտ, որ խորհրդակցի:

Այդ միջոցին դոն Կիխոտն ու Սանչոն, փակված սենյակում, զրույց էին անում:

Սանչոն ասաց իր տիրոջը.

— Տե՛ր իմ, վերջապես ինձ հաջողվեց համոզել կնոջս, որ պարտավոր եմ հետևելու ձերո՞ղ ողորմածությանը, որտեղ դուք հաճեք գնալ:

— Լավ:

— Թերեսան ասում է,— շարունակեց Սանչոն,— որ ես պայմանս ամուր կապեմ ձերո՞ղ ողորմածության հետ, որովհետև գրածը՝ խոսում է, բերանացին՝ լռում, որ թուղթ բաժանողը չի կարող խառնել և քո ունեցած մեկը՝ ունենալիք երկուսից լավ է: Ես գիտեմ, որ կնոջ խորհուրդը քիչ արժեք ունի, բայց ով որ չի հետևում խելագար է:

— Համաձայն եմ,— պատասխանեց դոն Կիխոտը,— բայց խոսքդ շարունակիր, Սանչո բարեկամ, որովհետև այսօր մարգարիտներ են թափվում քո շուրթերից:

— Ասելս այն է,— շարունակեց Սանչոն,— որ ձերո՞ղ ողորմածությունն ինձ հաղորդի, թե ինչ ռոճիկ է ամսական վճարելու ինձ իմ ծառայության ընթացքում և որ այդ որոշ ռոճիկը դուք վճարեք հիմա, որովհետև նվերներ ստանալու հուսով ես ծառայել չեմ կամենում, քանի որ նվերները կամ ուշ, կամ անպատեհ են շնորհվում, կամ ամենևին չեն լինում: Իհարկե, եթե գլուխ գա (թեև ես չեմ հավատում և հույս չունեմ), որ ձերո՞ղ ողորմածությունը նվիրի ինձ խոստացած կղզին, ես անշնորհակալ և ազահ չեմ լինի: Ո՛չ, ես կխնդրեմ ճշգրիտ որոշել, թե ինչ եկամուտ կունենամ այդ կղզուց, որ դրանից հանեք իմ ռոճիկը:

— Լսիր, Սանչո,— պատասխանեց դոն Կիխոտը,— ես սիրով քեզ ռոճիկ կնշանակեի, եթե թափառական ասպետների մասին վեպերում ես գեթ մեկ օրինակ հիշեի, թե սովորաբար զինակիրները ինչքան էին աշխատում մեկ տարում կամ մեկ ամսում: Ուստի, Սանչո բարեկամ, վերադարձեք տուն և հայտնեցեք իմ որոշումը ձեր Թերեսային. եթե նա և դուք համաձայն եք ծառայելու նվերների հուսով՝ լավ, եթե ոչ,

ապա կբաժանվենք որպես բարեկամներ: Ի վերջո կասեմ՝ եթե դուք չեք կամենում նվերների հուսով ծառայել և բաժանել ինձ հետ իմ բախտը, ապա մնաք բարով: Ես կունենամ զինակիրներ ավելի հնազանդ և ջանասեր, ոչ թե ձեզ պես անշնորհք ու բերանբաց:

Սանչոն որ լսեց տիրոջ հաստատ որոշումը, աչքերը սևացան, և նրա քաջությունը թևաթափ եղավ, որովհետև հավատացած էր, որ տերը չի գնա առանց իրեն: Շփոթ ու մտամոլոր կանգնած էր նա, երբ ներս մտան Սամսոն Կարրասկոն, տնտեսուհին ու դոն Կիխոտի զարմուհին: Կանայք կամենում էին լսել, թե ինչպես է բակավաճիկը համոզելու, որ դոն Կիխոտը չգնա արկած որոնելու, իսկ Կարրասկոն, հայտնի հանաքչի լինելով, մոտեցավ նրան, գրկեց ու բարձրաձայն ասաց.

— Օ՛, ծաղիկդ թափառական ասպետության: Օ՛, ռազմական արվեստի պայծառափայլ լույս: Օ՛, իսպանական ժողովրդի պատիվն ու հայելին: Յառա՛ջ, քաջ և հիասքանչ տեր իմ դոն Կիխոտ, թող ձերդ ողորմածությունը, իր ողջ վեհությամբ, ուղևորվի ոչ թե վաղը, այլ այսօր: Եվ եթե ձերդ շքեղությունը զինակրի կարիք ունի, ապա ես մեծագույն երջանկություն կհամարեի ծառայել ձեզ:

Այստեղ դոն Կիխոտը դիմեց Սանչոյին և ասաց.

— Ի՞նչ կասես, Սանչո, չեի՞ ասում, որ զինակիրներ միշտ կգտնվեն: Սակայն երկինքը թույլ չի տա, որ ես սեփական հաճույքի համար ջարդեմ ու փշրեմ գիտության այս սյունը և գիտական անոթը, որ ես կտրեմ արգո և ազատ արվեստների այս բարձր արմավը: Ես կբավականանամ մի ուրիշ զինակրով, քանի որ Սանչոն չի հաճում ուղեկցել ինձ:

— Ոչ, հաճո՛ւմ է,— գոչեց Սանչոն, լցված ու արտասովաթոր:

Դոն Կիխոտն ու Սանչոն գրկախառնվեցին և նորից բարեկամացան:

Մեծն Կարրասկոյի խորհրդով և բարեհայեցողությամբ, որ նրանց համար արդեն պատգամախոս էր դարձել, վճռվեց, որ գնալը երեք օրից կլինի: Այդ ժամանակամիջոցում պիտի պատրաստվեին ճամփորդության համար բոլոր անհրաժեշտ բաները, պիտի գտնվեր երեսկալը վրան սաղավարտ, որովհետև դոն Կիխոտը հայտարարեց, որ անպատճառ պիտի երեսկալով սաղավարտ ունենա: Սամսոնը հանձնառու եղավ գտնելու, որովհետև տեղյակ էր, թե այդ տեսակ մի սաղավարտ ունի իր բարեկամներից մեկը:

Երեք օրից դոն Կիխոտն ու Սանչոն պատրաստել էին այն ամենը, ինչ որ նրանց անհրաժեշտ էր թվում: Սանչոն հանգստացրեց իր կնոջը, դոն Կիխոտը՝ զարմուհուն ու տնտեսուհուն, և ահա, իրիկնապահին, բոլորից աննկատելի, բռնեցին Տոբոսո տանող ճամփան, դոն Կիխոտը՝ իր Ռոսինանտի, իսկ Սանչոն՝ իր Էշի վրա, նախապես լցնելով ճամփորդական պայուսակները հազար ու մի ուտեստով, քսակն էլ փողով, որ համենայն դեպս հանձնել էր նրան դոն Կիխոտը:

ԳԼՈՒԽ XXXI

ՈՐ ՊԱՏՄՈՒՄ Է, ԹԵ ԻՆՉ ԽՈՐԱՄԱՆԿՈՒԹՅԱՄԲ
ՍԱՆՉՈՆ ԿԱԽԱՐԴԵՑ ԴՈՒՍԻՆԵՆԱՅԻՆ

Իրիկնապահին նրանց առջև բացվեց Տոբոսո մեծ քաղաքը:

Այդ տեսարանից դրն Կիխոտի ոգին ցնծաց, իսկ Սանչոյինը՝ տխրեց, որովհետև մեր գինակիրը չգիտեր, թե որտեղ է ապրում Դուլսինեան և իր օրում նրան տեսած չկար, ինչպես, ասենք, նաև իր տերը: Այսպիսով նրանք երկուսով էլ հուզված էին՝ մեկը Դուլսինեային տեսնելու փափագից, մյուսը՝ նրան երբեք տեսած չլինելու պատճառով: Սանչոն գլուխ չէր հանում ինչ պիտի անի, երբ որ տերը իրեն Տոբոսո ուղարկի:

Դրն Կիխոտը վճռեց մինչև գիշեր քաղաք չմտնել և, սպասելով, որ մուժը ընկնի, նրանք կանգ առան Տոբոսոյի մոտերքում գտնվող կաղնուտում:

Կեսգիշերին դրն Կիխոտն ու Սանչոն մտան Տոբոսո:

Քաղաքն ընկղմված էր խաղաղ լռության մեջ, որովհետև բոլոր բնակիչները, ինչպես ասում են, ոտքերը մեկնած՝ քնած էին: Բացի շների հաչոցից, բան չէր լսվում: Ժամանակ առ ժամանակ մի էջ էր գոռում, խոզ էր խանչում, կատու՝ մլավում, և այդ տեսակ-տեսակ ձայներից ավելի էր սաստկանում գիշերային լռությունը:

Սանչոն, տեսնելով, որ տերը մտատանջության մեջ է և դժգոհ, ասաց.

— Տեր իմ, շուտով լույսը կբացվի: Անխոհեմություն կլիներ սպասել փողոցում, ավելի լավ չէ՞ր լինի դուրս գալ քաղաքից: Ձերդ ողորմածությունը կթաքնվի մոտակա ծառաստանում, իսկ ես քաղաքում ցերեկով ման կգամ բոլոր ծակուծուկերը, մինչև որ գտնեմ ձեր տիրուհու տունը, ապարանքը կամ դոյակը:

— Սանչո՛,— բացականչեց դրն Կիխոտը,— դու սակավ ու կարճառոտ խոսքերով հազար ու մի միտք արտահայտեցիր: Ես ջերմագին և մեծամեծ պատրաստակամությամբ ընդունում եմ քո խորհուրդը:

Դրն Կիխոտը մնաց ձիու վրա, ոտքերը ասպանդակների մեջ, հենված նիզակի վրա, տխուր ու տարտամ խոհերով լեցուն: Սանչոն էլ թողեց իր տիրոջը նույնպես վիատ ու վշտոտ: Դուրս գալով անտառից, նա շուռ եկավ և համոզվելով, որ դրն Կիխոտն այլևս չի երևում, վայր թռավ էջից և մի ծառի տակ նստելով, սկսեց ինքն իր հետ խոսել.

— Ապա ասա հիմա, եղբայր Սանչո, ո՞ր է գնում ձերդ ողորմածությունը: Ի՞նչ ես որոնում, դու:— Ոչ ավել, ոչ պակաս մի իշխանուհու, որը և գեղեցկության արև է, և միաժամանակ ողջ երկինքը:— Որտե՞ղ ես ապա ուզում գտած լինել, Սանչո, որտե՞ղ:— Տոբոսո մեծ քաղաքում:— Շատ բարի, իսկ ո՞ւմ անունից ես որոնում նրան:— Դրն Կիխոտ Սանչացու անունից, հռչակավոր մի ասպետի, որ վերականգնում է արդարությունը, կերակրում է ծարավներին և ջուր խմեցնում քաղցածներին¹⁵:— Բարի՛, գեղեցիկ: Իսկ դու, Սանչո, գիտե՛ս, թե որտեղ է նրա տունը: Իմ տերն ասում է, թե նա ապրում է արքայական ապարանքում կամ շքեղ դոյակում:— Իսկ դու ապարանք կամ դոյակ տեսած կա՞ս:— Ո՛չ, ոչ ես եմ տեսել, ոչ էլ իմ տերը: Ի՞նչ իմ բանն է ուրիշի քեֆի համար կատվի հինգերորդ ոտը որոնելը:

Այսպես խոսեց Սանչոն ինքն իր հետ և հետևյալ եզրակացության հանգեց.

— Աշխարհիս երեսին, մահից բացի, ամեն ինչ ուղղելի է: Հազար ու մի նշաններից երևում է, որ իմ տերը կապելու գիժ է: Ասենք, ես էլ նրանից պակաս չեմ, դեռ նրանից ավելի խենթ եմ, որովհետև ծառայում և ուղեկցում եմ նրան: Խենթությունը հարկադրում է տիրոջս շարունակ մեկ բան ընդունել մյուսի տեղ, սևը՝ սպիտակի, սպիտակը սևի տեղ: Քանի որ այդպես է, դժվար չի լինի հավատացնել նրան, որ առաջին իսկ գեղջկուհին, որ մեր աչքին ընկնի՝ Դուլսինեան է:

¹⁵ Սանչոն, ըստ իր սովորության, խառն ու սխալ է դասավորում բառերը: Ծ. Թ.:

Այս խորհրդածությունները հանգստացրին Սանչոյի հոգին, և նա վճռեց որ իր գործը կատարել է: Նա ծառի տակ նստած մնաց մինչև երեկո, որպեսզի դոն Կիխոտը չկասկածի, որ նա իրոք Տոբոսո է գնացել-եկել:

Նրա բախտից այն միջոցին, երբ վեր կացավ, որ իր իշուկի վրա նստի, նայեց Տոբոսոյի կողմը ու երեք գեղջկուհի տեսավ, որ գալիս էին էշ նստած:

Սանչոն շտապով գնաց դոն Կիխոտի մոտ, որը դեռ շարունակում էր իր սիրային ախ ու վախը:

— Դե՞, Սանչո, տղա՞ է, թե աղջիկ:

— Ձերդ ողորմածությանը մնում է խթանել Ռոստիլանտին և արծակ դաշտ դուրս գալ,— պատասխանեց Սանչոն:— Տիրուհի Դուլսինեա Տոբոսոյին, իր երկու նաժիշտների ուղեկցությամբ, հյուր է գալիս ձերդ ողորմածության մոտ:

— Ողորմա՛ծ աստված,— բացականչեց դոն Կիխոտը,— այդ ի՞նչ ես ասում, Սանչո բարեկամ: Տես, չխաբես ինձ և չհորձես պատիր ուրախությամբ ամոքել իմ անխարդախ տխրությունը:

Նրանք դուրս եկան անտառից և տեսան երեք գեղջկուհիներին, որ հեռու չէին: Դոն Կիխոտը ուշի-ուշով աչք ածեց Տոբոսոյի ճամփան և, տեսնելով միմիայն երեք գեղջկուհիներին, սաստիկ շփոթվեց և հարցրեց Սանչոյից, թե իրո՞ք Դուլսինեան և նրա ուղեկցուհիները դուրս են եկել քաղաքից:

— Ինչպե՞ս թե դուրս են եկել,— բացականչեց Սանչոն:— Ձերդ ողորմածության աչքերը ծոծրակի վրա՞ են, ինչ է: Մի՞թե դուք չեք տեսնում, որ ահա նրանք են մեզ ընդառաջ գալիս, շողալով, ինչպես արևը կեսօրին:

— Ես միայն երեք գեղջկուհի եմ տեսնում, էշերի վրա նստած:

Սանչոն առաջ գնաց, որ դիմավորի գեղջկուհիներին: Նա վեր եկավ էշից և, բռնելով նրանցից մեկի էշի նոխտան, ծնկի իջավ ու ասաց. — Գեղեցկության թագուհի և իշխանուհի, թող ձերդ ողորմածությունը բարեգութ և բարեմիտ ընդունի ձեզնով գերված ասպետին: Ահա կանգնած է նա, որպես մարմարե սյուն, շքմած ու շփոթ ձեր շքեղության հանդեպ: Ես նրա զինակիր Սանչո Պանսան եմ, իսկ նա՝ մոլորաշրջիկ ասպետ դոն Կիխոտ Մանչագին, այլապես՝ Վշտակերպ Ասպետը:

Այստեղ դոն Կիխոտն էլ ծնկի իջավ Սանչոյի կողքին և, մթնած աչքերը չռած, նայում էր այն գեղջկուհուն, որին Սանչոն տիրուհի և թագուհի էր կոչում: Սակայն իր առջև լոկ գեղջկուհի տեսնելով, այն էլ բավական տգեղ, կլորադեմ և քիթը վեր ծռած, նա մնացել էր զարմացած, ապշել էր և սիրտ չէր անում բառ անգամ արտասանել: Գեղջկուհիներն էլ էին ապշել, նկատելով, որ երկու իրար բնավ չնմանող մարդ ծնկի են իջել իրենցից մեկի առջև և արգելում են, որ առաջ ընթանան: Վերջապես, աղջիկներից մեկը խիստ ու գայրացած գոչեց.

— Մի՞ք կտրի մեր ճամփան, իսկույն թողեք գնանք, մենք շտապում ենք:

Սանչոն դրան պատասխանեց.

— Օ՛, իշխանուհի և Տոբոսոյի գերագույն տիրակալ: Մի՞թե ձեր վեհանձն սիրտը չի մեղմանում, տեսնելով, թե ինչպես ձեր գերապատիվ դեմքի առջև ծունկ է խոնարհել թափառական ասպետության այս սյունն ու հաստատությունը:

Լսելով այդ խոսքերը, մյուս գեղջկուհիներից մեկն ասաց.

— Ա՛յ քեզ բան: Տեսեք, թե այս պարոնները ինչպես են ծաղրում գեղջկուհիներին: Դուք ձեր ճամփով գնացեք և մեզ թողեք հանգիստ:

— Վեր կաց, Սանչո,— ասաց դոն Կիխոտը,— հիմա ես տեսնում եմ, որ բախտը չի հագեցել իմ դժբախտություններով և որ մարմնիս մեջ տառապող իմ թշվառ հոգու համար ուրախության բոլոր ուղիները կտրված են: Իսկ դու, օ՛, բարձրագույն առաքինություն, օ՛, սահման մարդկային ազնվության և քեզ պաշտող վշտալից սրտի միակ ուրախություն: Թեև ինձ հալածող չարանենգ կախարդը իմ աչքերը մշուշով է պատել, ուստի և մենակ ինձ է թվում, որ քո անսման գեղեցիկ դեմքը աղքատ գեղջկուհու երես է դարձրել, սակայն եթե նա ինձ էլ չի կերպարանափոխել, հրեշի վերածել, որ իմ տեսքն աստի դարձնի քո աչքերին, ապա նայիր ինձ քնքուշ ու կաթոգին, ես ծնկաչոք եմ քո այլայլված գեղեցկության առջև, և դու տեսնում ես, թե ինչ հնազանդությամբ է պաշտում քեզ իմ հոգին:

— Այդ իմ պապին պատմիր,— պատասխանեց աղջիկը:— Շատ հարկավորս է ձեր սիլի-բիլիները: Դեն կաց, ճամփա տուր:

Սանչոն մի կողմ քաշվեց, բաց թողեց գեղջկուհուն և սաստիկ ուրախ էր, որ իր խորամանկությունն այդքան բարեհաջող վերջացավ:

Դուլսինեայի դերը խաղացող աղջիկը, ազատվելով, բզով ծակեց իր էշի կողն ու քշեց դաշտ: Բայց էշը, զգալով, որ բիզը սովորականից խոր խրվեց, սկսեց քացի-քացի տալ և տիրուհի Դուլսինեային վայր գցեց: Այդ բանը տեսնելով, դոն Կիխոտը մոտ վազեց, որ նրան բարձրացնի, իսկ Սանչոն էլ վազեց, որ կապի էշի փորին փալանը:

Երբ որ փալանը պնդացրած էր, և դոն Կիխոտը պիտի բարձրացներ իր կախարդված տիրուհուն ու էշին նստացներ, աղջիկը նրան ազատեց այդ գործից, մի քիչ ետ գնաց, վազ տալով եկավ, երկու ձեռքը դրեց էշի գավակին, բազեց թեթև թռավ փալանի վրա և տղամարդու պես բազմեց իր էշին: Մյուս երկու աղջիկներն էլ տեսնելով, որ Դուլսինեան նստեց, իրենց էշերը քշեցին և, առանց ետ նայելու, կես մղոն տարածություն անցան:

Դոն Կիխոտը նրանց ճամփա դրեց հայացքով, իսկ երբ նրանք անհետացան, դարձավ Սանչոյին և ասաց.

— Ի՞նչ կասես սրան, Սանչո: Ահա թե ինչեր եմ քաշում կախարդների երեսից: Երբ որ մոտեցա Դուլսինեային, որ նրան օգնեմ՝ հեծնի ձին (դու պնդում ես, թե ձի էր, իսկ ինձ էշ թվաց), նրանից սխտորի սաստիկ հոտ փչեց. գլուխս պտտվեց և քիչ էր մտում խեղդվելի:

— Անզգամներ,— բացականչեց Սանչոն:— Չարավասս և չարանենգ վիուկներ: Սիրտս ասում է՝ վերցրու և ձկների պես շարիր նրանց թելի վրա:

ԳԼՈՒԽ XXXII
ՈՐ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒՄ Է
ԱՐԻ ԴՈՆ ԿԻՒՈՏԻՆ ՅԱՆԴԻՊԱԾ ԿԱՌՔԻ
ԿԱՄ «ՄԱՅՎԱՆ ՍԱՅԼԻ» ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ԱՐԿԱԾԸ

Դոն Կիխոտը մտախոհ ընթանում էր ճամփով, մտաբերելով չար կատակը, որ խաղացին իր գլխին կախարդները: Այդ մտքերը նրան այնքան կլանեցին, որ նա, իր

համար աննկատելի կերպով, բաց թողեց Ռոսիանտի սանձը: Ձին ազատ զգալով, ամեն քայլափոխում կանգ էր առնում և խոտ արածում, որ առատ աճել էր դաշտում:

Հանկարծ նրանց դիմաց դուրս եկավ մի սայլ լիքը այնպիսի տարօրինակ և այլազան դեմքերով ու կերպարանքներով, որ դժվար է երևակայել:

Եզները քշում ու սայլապանի պարտականություն էր կատարում ինչ-որ անճոռնի դև: Սայլը բաց էր, առանց կտավե ծածկոցի և ոստերից հյուսած կողերի: Առաջին կերպարանքը, որ ներկայացավ դոն Կիխոտի աչքերին՝ ինքը Մահն էր, մարդու դեմքով: Նրա կողքին Հրեշտակ էր նստած՝ մեծ, ներկած թևերով: Մյուս կողմից կանգնած էր Կայսրը և նրա գլխին թագ կար, արտաքուստ՝ զուտ ոսկուց: Մահվան ոտքերի ներքո մի փոքրիկ աստված էր նստած, անունը՝ Կուլպիդոն: Նրա աչքերը կապած չէին, ձեռքին աղեղ և նետերով լի կապարճ կար: Ապա ոտից գլուխ զինված ասպետ էր կանգնած, միայն թե գլխին, սաղավարտի փոխարեն, գույնզգույն փետուրներով զարդարված գլխարկ էր դրած: Հետևում ևս շատ ուրիշ մարդիկ կային, զանազան տեսքով և տարբեր հագուստով:

Դոն Կիխոտը շփոթվեց այդ անակնկալ տեսարանից, իսկ Սանչոյի սիրտը կուչ եկավ երկյուղից: Սակայն մի ակնթարթից մեր ասպետը արիացավ, վճռելով, որ նոր ու վտանգավոր արկած է սպասում իրեն: Այդ միտքը գլխում և լի կատարյալ պատրաստակամությամբ նետվելու ամեն տեսակ վտանգի մեջ, նա ձիու գլուխը պահեց սայլի առջև և բարձր ու խրոխտ ձայնով գոչեց.

— Ով էլ որ լինես՝ սայլապան, կառապան կամ ինքը՝ դևը, անմիջապես բացատրիր ինձ՝ ո՞վ ես դու, ո՞ւր ես գնում և ի՞նչ մարդիկ ես փոխադրում քո սայլով: Դևը քաշեց սանձափոկերը և հեզ պատասխանեց.

— Պարոն, մենք դերասաններ ենք: Այսօր առավոտյան մենք խաղացել ենք գյուղում, որն այն բլրի հետևն է, իսկ երեկոյան խաղալու ենք մի ուրիշ գյուղում, որ այստեղից երևում է: Քանի որ մոտ է, մենք խորհեցինք, որ շորերը հանելն ու կրկին հագնելը ավելորդ աշխատանք կլինի, ուստի և գնում ենք այն զգեստներով, որոնցով խաղում ենք: Այս տղան ներկայացնում է Մահը, նա՝ Հրեշտակին, այս կինը, մեր տիրոջ տիկինը՝ թագուհուն, ահա նա՝ Չինվորին, մյուսը՝ Կայսրին, ես՝ Դևին:

— Տերը ձեզ հետ, բարի մարդիկ, գնացեք, խաղացեք ձեր ներկայացումը և միտք արեք, չե՞մ կարող արդյոք ես որևէ բանով ձեզ օգտակար լինել, ամենայն սիրով և սրտանց կկատարեմ ձեր խնդիրը, որովհետև մանկությունից սիրել եմ թատերական դիմակը, իսկ պատանի հասակում դերասաններին նայելուց աչքս չի կշտացել:

Մինչդեռ նրանք այսպիսի գրույց էին անում, բախտի բերմամբ մոտ եկավ այդ խմբի դերասաններից մեկը, որ միմոսի զգեստ էր հագել և վրայից բոժոժներ կախել: Նրա ձեռքին փայտ կար, որի ծայրին կապած էր երեք եզան փուչիկ: Մոտենալով դոն Կիխոտին, այդ ծաղրածուն սկսեց փայտով սրախաղություն անել, փուչիկները խփել գետնին, բարձր ցատկոտել, բոժոժները զնգզնգացնել: Այս վտանգավոր տեսարանն այնպես վախեցրեց Ռոսիանտին, որ չնայած դոն Կիխոտի ճիգերին նրա գլուխը պահելու, ձին գլուխն առավ ու փախավ դաշտ այնպիսի արագությամբ, որ այդ կմախքից ամենևին չէր կարելի սպասել:

Սանչոն, տեսնելով, որ տիրոջը վայր ընկնելու վտանգ է սպառնում, թռավ իր իշուկի վրա և հեծին սլացավ օգնության: Սակայն երբ նա տեղ հասավ, տերն արդեն գլորվել էր գետնին և նրա կողքին փռվել էր Ռոսիանտը:

Յագիվ Էր Սանչոն Էշից վայր ցատկել և վազել դոն Կիխոտի մոտ, որ պար եկող Դևը թռավ նրա Էշի վրա և սկսեց զարկել նրան իր փուչիկներով: Ոչ այնքան ցավից, որքան անհողդողդ հարվածներից Էշը վազեց դաշտով դեպի այն գյուղը, որտեղ պիտի տեղի ունենար տոնակատարությունը: Սանչոն մեկ նայում էր սլացող Էշին, մեկ՝ գետնատարած տիրոջը և չգիտեր՝ նախ ո՞ր ցավին օգնի: Սակայն նա բարի զինակիր էր և բարի ծառա, ուստի տիրոջ սերը հաղթեց:

Չարաչար շփոթմունքով մոտեցավ նա դոն Կիխոտին, որն ավելի ողբալի վիճակի մեջ էր, քան կկամենար և, օգնելով նրան հեծնել Ռոսինանտին, ասաց.

— Պարոն, Դևը քշեց-տարավ իմ իշուկին:

— Ի՞նչ Դև,— հարցրեց դոն Կիխոտը:

— Այն, որ փուչիկներ ունի,— պատասխանեց Սանչոն:

— Բան չկա,— ասաց դոն Կիխոտը,— ես դուրս կբերեմ, անգամ եթե նրան դժոխքի ամենախոր ու մութ անդունդներում թաքցնելու լինեն: Յետևիր ինձ, Սանչո:

— Շտապելու կարիք չկա, պարոն,— առարկեց Սանչոն,— մեղմեցեք ձեր զայրույթը, կարծեմ, սատանան արդեն թողեց իշուկին, որը ետ է գալիս:

— Այնուամենայնիվ,— ասաց դոն Կիխոտը,— այդ Սատանայի աներեսության համար արժեք սայլով գնացողներից մեկնումեկին պատժել, օրինակ համար, ասենք, հենց Կայսերը:

Այս խոսքերով նա ձին քշեց դեպի սայլը, որն արդեն մոտենում էր գյուղին, և բարձրաձայն գոչեց.

— Կանգ առե՛ք, սպասեցե՛ք, միմոսներ ու ծաղրածուներ: Ես ձեզ խրատ պիտի տամ, թե ինչպես պիտի վարվել թափառական ասպետների զինակիրների Էշերի և անասունների հետ:

Դոն Կիխոտն այնքան բարձր էր գոռում, որ սայլում նստած դերասանները լսեցին, խոսքերն ըմբռնեցին և գլխի ընկան նրա թշնամական մտադրությունների մասին: Վայրկենապես ցած թռան սայլից Մահը, Կայսրը, սայլապան Դևը, Յրեշտակը և վերջապես Թագուհին ու փոքրիկ աստված Կուպիդոնը, բոլորն էլ քարեր վերցրին և շարքի կանգնեցին ռազմական կարգով, պատրաստվելով դոն Կիխոտին դիմավորել քարե կարկուտով:

Իսկ դոն Կիխոտը, տեսնելով, որ նրանք քաջ-քաջ պատրաստվել են կռվի և բարձրացրել են ձեռքերը, որ քար գցեն, Ռոսինանտի գլուխը պահեց և սկսեց մտմտալ, թե որ կողմից հարձակվի նրանց վրա, որպեսզի նվազագույն չափով իր անձը վտանգի ենթարկի:

Մինչդեռ նա խորհում էր, վրա հասավ Սանչոն և, տեսնելով, որ իր տերը մտադիր է հարձակվելու այսպիսի մի կազմ ու պատրաստ խմբի վրա, ասաց.

— Չարժե վրեժխնդիր լինել, պարոն: Ես կհամոզեմ իմ Էշին, որ իր վիրավորանքը իմ կամքին հանձնի: Իսկ իմ կամքը՝ խաղաղ ապրելն է:

— Եթե քո վճիռն այդ է,— ասաց դոն Կիխոտը,— իմ բարի, իմ խելացի և մաքուր սրտով Սանչո, ապա հանգիստ թողնենք այդ խրտվիլակներին և, ավելի լավ ու ազնիվ

արկածներ որոնենք, որովհետև ինձ թվում է, թե այս կողմերում մեզ սպասում են բազմաթիվ հրաշալի անցք ու դեպքեր:

Նա շուռ տվեց Ռոսինանտի գլուխը, Սանչոն նորից նստեց իր էշին, իսկ Մահը իր խմբով վերադարձավ դեպի սայլը, որ շարունակի ճանապարհը:

Ահա թե ինչ բախտավոր վախճանի հանգեց սայլի ահավոր արկածը:

ԳԼՈՒԽ XXXIII
ՈՐ ՊԱՏՄՈՒՄ Է ԱՆՏԱՌԻ ԱՍՊԵՏԻ
ԱՐՏԱՍՈՎՈՐ ԱՐԿԱԾԻ ՄԱՍԻՆ

Մահին հանդիպելուց հետո դոն Կիխոտն ու զինակիրը գիշերն անցկացրին բարձր ու ստվերաշատ ծառերի տակ: Նախապես Սանչոն համոզեց իր տիրոջը ճաշակել պաշարից, որ բերել էր հետ կապոցի մեջ:

Ընթրիքից հետո Սանչոն քնեց խցանի ծառի տակ, իսկ դոն Կիխոտը ննջեց վիթխարի կաղնու տակ: Հանկարծ նա զարթնեց, հետևից ինչ-որ աղմուկ լսելով: Նա հուզված վեր թռավ և սկսեց ականջ դնել, կամենալով հասկանալ, թե որտեղից է աղմուկը գալիս: Նա տեսավ երկու ձիավոր, որոնցից մեկը, իջնելով ձիուց, ասաց մյուսին.

— Վեր եկ ձիուց, բարեկամս, ձիերի սանձերն արձակիր, ինձ թվում է, թե այստեղ առատ խոտ կլինի նրանց համար, իսկ իմ սիրային խոհերի համար այն, որ ամենից շատ է պետք,— լռությամբ ու մենությամբ:

Այդ խոսքերն ասելն ու խոտի վրա պառկելը մեկ եղավ: Նրա հագի գենքուզրահը զնգզնգաց. բացահայտ նշան, որից դոն Կիխոտը եզրակացրեց, թե անձանտը թափառական ասպետ է: Մոտենալով քնած Սանչոյին, քաշեց նրա ձեռքը, մեծ դժվարությամբ նրան ուշքի բերեց, ապա շշնջաց.

— Ահավասիկ արկած, եղբայր Սանչո:

— Ի՞նչ գիտեք,— հարցրեց Սանչոն:

— Սուս, ասպետը կարծեմ լարում է իր վիճը թե ջուրթակը, և ասես թե պատրաստվում է երգել՝ հագում ու թքում է, մաքրելով կոկորդը:

Հնչեց մի երգ, ոչ վատ, ոչ էլ լավ ձայնով: Մեր բարեկամները ուշի-ուշով ունկնդրում էին:

Երգիչն ավարտեց երգը, ապա, խոսակցության ձայն առնելով, վեր կացավ տեղից և հնչեղ ձայնով ու քաղաքավարի հարցրեց.

— Ովքե՞ր եք, ի՞նչ մարդիկ եք: Ուրախների՞ թվին եք պատկանում, թե վշտահարների:

— Վշտահարների,— պատասխանեց դոն Կիխոտը:

— Որ այդպես է, մոտ եկեք,— ասաց Անտառի ասպետը,— և իմացած եղեք, որ դուք կմոտենաք վիշտ ու թախծի մարմնացումին:

Լսելով այդ սիրալիր ու վայելուչ պատասխանը, դոն Կիխոտը մոտ գնաց, և Սանչոն հետևեց նրան:

Տխրահեծ ասպետը բռնեց դոն Կիխոտի ձեռքն ու ասաց.

— Համեցեք, նստեցեք, պարոն ասպետ: Տեսնում եմ, որ դուք թափառական ասպետ եք:

Դոն Կիխոտը պատասխանեց.

— Դուք արդարացի եք: Եվ թեև իմ հոգում, ինչպես իրենց սեփական բնակարանում բնակվել են՝ վիշտ, աղետներ ու արհավիրքներ, այնուհանդերձ իմ սրտում չի հանգել կարեկցության զգացումը ուրիշի ցավի նկատմամբ:

Նրանք, կոշտ հողի վրա իրար կողքի նստած, հաշտ ու հանգիստ գրույց էին անում, առանց գուշակելու, որ լուսաբացին իրար գլուխ են ջարդելու:

Անտառի ասպետի զինակիրը բռնեց Սանչոյի ձեռքն ու ասաց.

— Մի կողմ քաշվե՛ք և խոսե՛ք իբրև հասարակ զինակիրներ, ինչից որ մեր սիրտն ուզենա:

— Շատ բարի,— պատասխանեց Սանչոն,— ես կպատմեմ ձերդ ողորմածությանը, թե ով եմ ես, և դուք կըմբռնեք, որ ես շատախոս զինակիրներից չեմ:

Երկու զինակիրները քաշվեցին մի կողմ, և բացվեց մի խոսակցություն, որ նույնքան զվարճալի էր, որքան լուրջ էր նրանց տերերի գրույցը:

Անտառի ասպետի ծառան ասաց Սանչոյին.

— Թեթև կյանք չենք վարում մենք, թափառական ասպետների զինակիրներս, տեր իմ: Ճշմարիտ որ մեր երեսի քրտինքով ենք աշխատում մեր կերած հացը:

— Դուք կարող էիք ասել նմանապես,— հարեց Սանչոն,— թե մենք ցրտահար մարմնով ենք մեր հացն ուտում, որովհետև ո՞վ է շոգ ու ցրտից ավելի տառապում, քան թափառական ասպետի զինակիրը: Դեռ լավ է, թե դրանից հաց դուրս գա. ախր հաց որ եղավ, ցավն էլ կես ցավ է, հաճախ այնպես է պատահում, որ մի ամբողջ օր, երկու օր, մենք միմիայն քամի ենք կուլ տալիս:

— Այդ ամենը կարելի է տանել և համբերել,— առարկեց Անտառի ասպետի ծառան,— որովհետև եթե թափառական ասպետը, որին ծառայում է զինակիրը, մահկանացուներից ամենաանհաջողակը չէ, ապա կարճ ժամանակամիջոցում նրա ծառան կարող է որևէ սիրուն կղզի ստանալ ի կառավարություն կամ շատ հաճելի մի կոմսություն:

— Ես արդեն հայտնել եմ տիրոջս,— պատասխանեց Սանչոն,— որ ինձ միանգամայն կբավարարի կղզու կառավարիչ լինելը: Իմ տերն այնքան ազնիվ ու առատաձեռն է, որ քանիցս խոստացել է:

Անտառի ասպետի ծառան ասաց.

— Պարոն զինակիր, ես ենթադրում ու խորհում եմ թողնել բոլոր այս ասպետական դատարկաբանությունները, վերադառնալ գյուղ և զբաղվել զավակներիս կրթությամբ: Ես երեքն ունեմ, երեքն էլ արևելյան մարգարիտներ:

— Իսկ ես՝ երկուսը,— ասաց Սանչոն,— որոնց ամոթ չի լինի ներկայացնել անգամ Յոռմի պապին, մանավանդ աղջկանս, որին մտադիր եմ, հակառակ մոր ցանկության, կոմսուհի դարձնել:

— Զանի՞ տարեկան կլինի աղջիկդ,— հարցրեց Անտառի ասպետի ծառան:

— Մոտ քսանհինգ,— պատասխանեց Սանչոն,— բայց հասակը նիզակից կարճ չէ, թարմ է, ինչպես ապրիլի առավոտը և ուժեղ, որպես բեռնակիր:

— Այդպիսի արժանիքներով,— ասաց Անտառի ասպետի ծառան,— նա կարող է ոչ միայն կոմսուհի, այլև կանաչ անտառի հավերժահարս դառնալ:

Սանչոն հարց տվեց.

— Ասպետը, որին դուք ծառայում եք, իմ տիրոջ պես խելագամ՞ր է:

— Նա խելագար է, բայց քաջ,— առարկեց մյուս զինակիրը,— իսկ խենթությունից ու քաջությունից՝ ավելի խորամանկ:

— Չէ, իմը բնավ այդպիսին չի,— պատասխանեց Սանչոն:— Մեջը իսկի խորամանկություն չկա: Նրա սիրտը, կուժի պես, բաց է: Նա ոչ ոքի չարիք չի անի, ամենքին բարություն կանի և մեջը մազաչափ խարդախություն չկա: Մանուկն էլ կարող է համոզել նրան, որ հիմա գիշեր է, մինչդեռ իրոք կեսօր է: Յոգու այդ պարզության համար ես նրան աչքի լույսի պես սիրում եմ և չնայած նրա ողջ խելագարությանը՝ չեմ կարողանում լքել:

— Եղբայր և տեր իմ,— դիմեց Սանչոյին մյուս զինակիրը,— երբ որ մեկ կույր առաջնորդում է մյուսին, երկուսին էլ փոսն ընկնելու վտանգ է սպառնում: Ավելի լավ չէ՞ր լինի, եթե մենք շուտ տուն դառնանք: Չէ՞ որ արկածախնդիրները հաճախ այնքան էլ հաճելի արկածներ չեն գտնում:

Այստեղ նա վեր կացավ գնաց և շուտով վերադարձավ, բերելով մի մեծ տիկ գինի և մի գազ երկարությամբ կարկանդակ, որի մեջ այնպիսի մեծ ճագար էր դրած, որ Սանչոն շոշափեց ու վճռեց, թե դա ուլիկ էլ չէ, այլ ամբողջ այծ:

— Ձերդ ողորմածությունը մի՞շտ հետը այսպիսի բաներ է տանում,— հարցրեց նա:

— Իսկ դուք ի՞նչ էիք կարծում,— պատասխանեց մյուսը:— Ես քոսոտ զինակի՞ր եմ, ինչ է: Ոչ մի գեներալ արշավանքի ելնելուց հետը այնպիսի պաշարներ չի տանում, ինչպիսին ես եմ բեռնել ձիուս գավակին:

Առանց նազուտուղ անելու Սանչոն սկսեց արագ-արագ ուտել, կուլ տալով մեծ-մեծ կտորներ:

— Դուք ճշմարիտ որ հավատարիմ և նվիրված զինակիր եք, ճշմարիտ ու իսկական, շքեղ ու պերճ, ինչպես ցույց է տալիս ձեր սարքած այս խնջույքը, որ ասես թե կախարդանք է, և ոչ թե ինձ նման՝ խեղճ ու ողորմելի: Խուրջինիս մեջ եղած-չեղածը մի կտոր պինդ պանիր է, որով կարելի է հսկայի գլուխ ջարդել, հետև էլ չորս տասնյակ քաղցր հաց և նույնքան տկողին ու ընկույզ: Եվ այս ամենի պատճառն այն է, որ իմ տերը աղքատ է և այն կարծիքին է, թե թափառական ասպետները պիտի հետևեն կանոնին՝ բերանը չդնել և չճաշակել այլ բան, բացի չոր մրգից և բուսեղենից:

— Երդվում եմ պատվովս, եղբայր,— առարկեց Անտառի ասպետի զինակիրը,— խոտերը, արմտիքը և վայրի տանձը իմ ստամոքսի համար չեն: Թող մեր տերերը ինչ կարծիքի կամենան լինեն, ինչ ասպետական օրենքների ուզենան հետևեն և ուտեն, ինչ որ խելքներին փչի: Իսկ ես սառը մսի պաշար ունեմ և, համենայն դեպս, թամբից կապած մի տիկ գինի:

Վերջապես մեր բարի զինակիրները կշտացան խոսելուց ու խմելուց, և քունը կաշկանդեց նրանց լեզուներն ու հագեցրեց ծարավը: Շուտով նրանք գրեթե դատարկ տիկը գրկած և դեռ կուլ չզնացած կարկանդակի կտորները բերաններում քուն մտան:

ԳԼՈՒԽ XXXIV ՈՐ ՊԱՐՈՒՆԱԿՈՒՄ Է ԱՆՏԱՌԻ ԱՍՊԵՏԻ ԱՐԿԱԾԻ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Երկար ու բարակ գրույցից հետո Անտառի ասպետն ասաց դոն Կիխոտին.

— Պարոն ասպետ, թող ձեզ հայտնի լինի, որ բախտի կամքով, ավելի լավ է ասել՝ իմ սեփական ընտրությամբ, ես սիրեցի աննման Կասիլդեա Վանդալիսեցուն: Ես նրան աննման եմ անվանում, որովհետև ոչ ոք չի կարող նմանվել նրան հասակի բարձրությամբ, ծագման ազնվությամբ և գեղեցկությամբ: Ահավասիկ այդ Կասիլդեան, բոլոր իմ ազնիվ մտադրություններին և պարկեշտ զգացմունքներին ի տրիտուր հատուցեց նրանով, որ նմանվեց Յերկուլեսի խորթ մորը, հրամայեց, որ ես հաղթահարեմ բազմաթիվ ու բազմազան դժվարություններ և, երբ որ ես հաղթող էի դուրս գալիս մեկ փորձությունից, նա հավատացնում էր, որ հետևյալը վերջինը կլինի և որ վերջապես նա կպսակի իմ հույսերը: Սակայն իմ սխրագործությունների շղթան երկարում ու երկարում է, ես արդեն անկարող եմ դրանք համրելու և չգիտեմ, թե դրանցից ո՞րն է վերջինը լինելու և ո՞րը սկիզբ դնելու իմ համեստ ցանկությունների կատարմանը: Ես ոտի տակ եմ տվել Իսպանիայի բոլոր գավառները և հարկադրել, որ այնտեղ շրջող բոլոր թափառական ասպետները ճանաչեն, որ գեղեցկությամբ Կասիլդեան գերազանցում է աշխարհիս բոլոր կանանց, իսկ ես աշխարհիս երեսին ամենախիզախ և սիրահարված ասպետն եմ: Նրա հրամանով ես ոտքի տակ եմ տվել գրեթե ողջ Իսպանիան և հաղթել բազմաթիվ ասպետների, որոնք հանդգնել են հակաճառել ինձ: Բայց ես առանձնապես հպարտանում ու պարծենում եմ, որ մենամարտի մեջ հաղթեցի հռչակավոր ասպետ դոն Կիխոտ Մանչացուն և ստիպեցի, որ իմ Կասիլդեային իր Դուլսինեայից ավելի չքնաղ ճանաչի: Այդ մի հատիկ հաղթանակը աշխարհիս բոլոր ասպետների վրա տարած հաղթանակին է հավասար, քանի որ դոն Կիխոտը նրանց բոլորին ջարդել է և, հետևաբար, քանի որ ես նրան եմ հաղթել, ապա նրա փառքը, պատիվն ու մեծությունը փոխադրվում ու փոխանցվում են իմ անձին:

Դոն Կիխոտը զարմացած լսում էր Անտառի ասպետին, մեռնում էր միջամտելու և ասելու համար, որ նա ստում է և «ստում եք»-ը արդեն լեզվի ծայրին էր, բայց ճիգ գործադրեց, զսպեց իրեն, որպեսզի նա ինքը խոստովանի իր սուտը, ուստի հանգիստ պատասխանեց.

— Որ ձերդ ողորմածությունն պարոն ասպետը հաղթել է Իսպանիայի և, եթե կամենաք, ամբողջ աշխարհի գրեթե բոլոր թափառական ասպետներին, ես չեմ առարկում, բայց ես կասկածում եմ, որ դուք դոն Կիխոտ Մանչացուն հաղթած լինեք: Թերևս դուք որևէ ուրիշին հաղթած լինեք, որ նման է նրան, քի՛չ կա նրան նման մարդ, ի՛նչ է:

— Ինչպե՞ս թե չեմ հաղթել,— բացականչեց Անտառի ասպետը:— Երկինքը վկա, ես կռվել եմ դոն Կիխոտի հետ և հաղթել նրան, և նա խնդրել է, որ ես խնայեմ իրեն: Ինքը՝ բարձրահասակ, նիհար դեմքով, վտիտ մարմնով, ճերմակախառն մազերով, արծվաքիթ, երկար ու ցած իջնող բեղերով մարդ է: Նա մարտնչում է Վշտակերպ Ասպետ անվան տակ, մի գյուղացի էլ զինակիր ունի, Սանչո Պանսա անունով: Նա խթանում ու քշում է Ռոսինանտ անունով նշանավոր մի ձի և վերջապես նրա սրտի հատորը՝ Դուսինեա Տոբոսցին է, որ մի ժամանակ Ալդոնսա Լորենցո է կոչվելիս եղել: Ես էլ եմ իմ տիրուհուն Կասիլդեա Վանդալիացի կոչում, բայց նրա իսկական անունը՝ Կասիլդա է, ծննդավայրը՝ Անդալուզիան: Եթե բոլոր այս նշանները չեն համոզում ձեզ, որ ես ճիշտ եմ ասում, ահավասիկ իմ թուրը, որ անգամ թերահավատին կստիպի հավատ ընծայել:

— Հանգիստ կացեք, պարոն ասպետ,— ասաց դոն Կիխոտը:— Լսեցեք, թե ինչ եմ ասում: Իմացած եղեք, որ դոն Կիխոտը, որի մասին դուք պատմում եք, աշխարհիս երեսին իմ ամենալավ բարեկամս է, և մենք այնքան սերտ բարեկամներ ենք, որ կարելի է ասել, որ ես ու նա մեկ անձ ենք: Ձեր թված նշանները այնքան ճշգրիտ են և անսխալ, որ հարկադրում են ինձ հավատալ, որ դուք հենց նրան եք հաղթել: Սակայն, մյուս կողմից, իմ աչքերն ու շոշափելիքը համոզում են ինձ, որ դա չէր կարող լինել, եթե միայն իմ բազմաթիվ թշնամի-կախարդները (ամենից շուտ նրանցից մեկը, որ շարունակ հալածում է ինձ) չի ընդունել նրա կերպարանքը, որպեսզի հնարավորություն տա ձեզ հաղթելու և դրանով նրան զրկելու փառքից, որ նա վաստակել ու ձեռք է բերել մեզ ծանոթ բովանդակ աշխարհում իր վսեմ գործերով: Վերջապես ձեզ համոզելու համար, որ իմ ասածները զուտ ճշմարտություն են, ահավասիկ ձեր առջև ինքը դոն Կիխոտը, որը՝ զենքը ձեռքին կապացուցի ձեզ, ձիով կամ ոտքով, մարտի միջոցով կամ առհասարակ ինչպես ձեզ հաճելի կլինի:

Այս խոսքերով նա վեր թռավ տեղից և բռնեց թուրը, սպասելով, թե ինչպես կվարվի ասպետը, սակայն վերջինս, ոչ պակաս հանգիստ, պատասխանեց.

— Լավ վճարողը երբեք գրավից չի վախենա, պարոն դոն Կիխոտ: Նա, որ մեկ անգամ կարողացել է հաղթել ձեզ կերպարանափոխված վիճակում, ունի իրավունք հույս տաժելու, որ կհաղթի նաև ձեր իսկական կերպարանքի մեջ: Սակայն վայել չէ, որ ասպետները կռվեն խավարում, գողերի և քստմտելի ավազակների պես, ուստի համբերենք մինչև լույս, և թող արևը վկա լինի մեր քաջագործություններին: Մենք կմտնենք մարտի մեջ մի պայմանով, որ հաղթվածը ճանաչի հաղթողի կամքը և հնազանդի նրա հրամանին, եթե միայն վերջինս ասպետի համար ստորացուցիչ չլինի:

— Ես միանգամայն բավարարված եմ նման պայմանից,— ասաց դոն Կիխոտը:

Այս խոսքերից հետո նրանք գնացին իրենց զինակիրների մոտ և գտան նրանց խռմփալիս նույն դիրքով, ինչ դրության մեջ նրանց վրա էր հասել քունը: Ասպետները նրանց արթնացրին և պատվիրեցին պատրաստել ձիերին, որովհետև լուսաբացին նրանց միջև պիտի տեղի ունենար անլուր, արյունոտ և վտանգավոր մարտ: Այդ լուրից Սանչոն վախեցավ ու նվաղեց, որովհետև Անտառի ասպետի զինակիրը նրան այնքան էր դուրս տվել իր տիրոջ արիության մասին, որ Սանչոն դոն Կիխոտի կյանքը վտանգված տեսավ: Այնուհանդերձ, զինակիրները, առանց բառ անգամ արտասանելու, գնացին իրենց երամակի մոտ, որովհետև էշն ու երեք ձին, իրար հոտոտելուց հետո, միասին էին արածում:

Ճանապարհին Անտառի ասպետի զինակիրն ասաց Սանչոյին.

— Պետք է իմանաս, եղբայր, որ մեզ մոտ, Անդալուզիայում, սովորություն կա, որ մենամարտի ժամանակ վկաները ձեռքերը ծալած, պարապ չեն մնում, մինչ կողմերը

կռվում են իրար դեմ: Ասելս այն է, որ դուք նկատի ունանք մեր տերերի մենամարտության միջոցին մենք էլ պետք է իրար ջարդուբուրդ անենք:

— Այդ սովորությունը, պարոն զինակիր,— պատասխանեց Սանչոն,— կարելի է պահպանել ու պաշտպանել կռվարարների շրջանում և վկաների մոտ, որոնց մասին դուք ակնարկեցիք, սակայն ոչ մի դեպքում չի կարելի կիրառել թափառական ասպետների զինակիրներին: Գոնե իմ տերը նման սովորության մասին երբեք ինձ բան չի ասել, իսկ նա անգիր գիտի թափառական ասպետության կանոնադրությունը: Բայց թող դա ճիշտ լինի և իրոք ճշգրիտ կանոն լինի, որ զինակիրները կռվեն իրենց տերերի մենամարտելու միջոցին: Ես գերադասում եմ այդ կանոնը խախտել և խաղաղասեր զինակիրներից գանձվող տուգանքը վճարել: Հավատացած եմ, որ այդ տուգանքը երկու գրվանքա մոմից շատ չի լինի: Համ էլ ես թուր չունեմ և ծնածս օրից չեմ ունեցել:

— Այդ ցավին ես դարման կանեմ, հոգ չէ,— պատասխանեց Անտառի ասպետի զինակիրը:— Ես հետս երկու քաթանե պարկ եմ վերցրել: Մեկը դուք կվերցնեք, մյուսը՝ ես, և մենք հավասար զենքով կկռվենք:

— Դա ուրիշ բան է,— պատասխանեց Սանչոն,— այդ տեսակ կռվում վիրավոր չի լինի, մենք միայն իրարից փոշի կհանենք:

— Դա այնքան էլ ճիշտ չէ,— առարկեց մյուսը,— որպեսզի քամին չտանի մեր պարկերը, մենք մեջը մի վեց հատ միանման քար կզցենք, ապա թե իրար կհարվածենք առանց վնասի և կորուստի:

— Այդ մեկը չեղավ,— պատասխանեց Սանչոն:— Անգամ եթե բոժոժներ լցնելու լինեք մեջը, ես դարձյալ չեմ կռվի: Կարիք չկա միջոցներ որոնել մեր կյանքը կարճելու սահմանված ժամկետից առաջ: Երբ որ հասնենք՝ վայր կընկնենք ծառից: Մեկ էլ ես այնքան ապերախտ չեմ, որ կռվեմ մի մարդու հետ, որի հետ կերել-խմել եմ: Մանավանդ որ ինձ ոչ վիրավորել են, ոչ նեղացրել:

— Դրա դեմ էլ ճար կգտնվի,— ասաց մյուսը:— Կռիվն սկսելուց առաջ ես կմոտենամ ձեր ողորմածությանը և մի երեք-չորս ապտակ կտամ, այնպես որ դուք վայր ընկնեք գետին, այն ժամանակ ձեր ցատումը կզարթնի, թեկուզ դուք արջամկից էլ քնկոտ լինեք:

— Այդ տեսակ ոտնձգության դեմ,— պատասխանեց Սանչոն,— ես պաշտպանվելու հնար կգտնեմ: Մի լավ մահակ կվերցնեմ, նախքան ձեր ողորմածությունը իմ զայրույթը արթնացնի, այնպիսի հարվածներ կհասցնեմ, որ ձեր ցատումը կքնի և թերևս այն աշխարհում կզարթնի:

Հագիվ էր լույսը բացվել և հնարավոր դարձրել տեսնել և զանազանել առարկաները, առաջին բանը, որ ներկայացավ Սանչո Պանսայի աչքերին, Անտառի ասպետի զինակրի քիթն էր: Քիթն այնքան մեծ էր, որ սովերը ծածկում էր իր տիրոջ գրեթե ողջ մարմինը: Այդ արտասովոր մեծության քիթը բաղրիջանի պես մանուշակագույն էր, ամբողջապես ծածկված գորտնուկներով: Քիթի մեծությունը, գույնը, ծռությունն ու գորտնուկները զինակրի դեմքը այնքան այլանդակ էին դարձնում, որ Սանչոն երեխայի պես սկսեց ձեռք ու ոտները թափահարել և վճռեց, որ ավելի շուտ կհամաձայնի երկու հարյուր ապտակ ստանալ, քան գրգռել այդ հրեշի զայրույթը և հետը կռիվ անել:

Դոն Կիխոտը, իր հերթին, նայեց հակառակորդին, բայց վերջինս սաղավարտը դրել ու երեսակալը իջեցրել էր, այնպես որ նրա դեմքը տեսնել չկարողացավ: Նա միայն նկատեց, որ անձանդը թիկնել էր և ոչ բարձրահասակ:

Դոն Կիխոտը ամեն ինչ զննեց, դիտեց և եզրակացրեց արտաքին նշաններից, որ այդ ասպետը ահագին ուժի տեր պիտի լինի:

— Մինչև մենք ձի հեծնենք,— ասաց դոն Կիխոտը,— դուք կարող եք ինձ ասել, իրո՞ք ես այն իսկ դոն Կիխոտն եմ, որին, ձեր ասելով, հաղթել եք:

— Դրան ես կպատասխանեմ,— պատասխանեց Անտառի ասպետը,— որ դուք նմանք եք հաղթված ասպետին, ինչպես մեկ ձուն՝ մյուսին: Սակայն քանի որ դուք պնդում եք, թե ձեզ հալածում են կախարդները, ապա ես չեմ վստահում հաստատել, դո՞ւք եք արդյոք ծպտվել այն արտաքինի մեջ, թե՞ մեկ ուրիշը,

— Այդքանն էլ բավական է ձեր մոլորությունը հաստատելու համար,— ասաց դոն Կիխոտը:— Դուք իսկույն կհամոզվեք, որ իմ տիրուհուն ու թրի օգնությամբ շատ ավելի կարճ ժամանակում ես կտեսնեմ ձեր երեսը, քան ձեզ պետք կգար սաղավարտի երեսկալը բարձրացնելու համար, և դուք կհամոզվեք, ձեր հաղթած դոն Կիխոտը չեմ, որի տեղ դուք ինձ ընդունում եք:

Սրանով վերջացավ նրանց խոսակցությունը: Նրանք ձի հեծան: Դոն Կիխոտը շուռ տվեց Ռոսինանտի գլուխը, որպեսզի հակառակորդի վրա հարձակվելու համար հեռվից թափ վերցնի: Նույնն արեց նաև Անտառի ասպետը:

Սանչոն, տեսնելով, որ իր տերը ետ գնաց թափ առնելու համար, չկամեցավ երես առ երես մնալ մեծքթանու հետ: Բավական է, որ նա քիթը խփի իր քթին, անցավ նրա մտքից, ու կռիվը վերջանա, որովհետև ինքը հարվածից կամ երկյուղից գետին կտապավի: Ուստի նա ընկավ իր տիրոջ հետևից, բռնելով Ռոսինանտի ասպանդակից և, երբ որ նրա հաշվով ետ դառնալու ժամանակը հասավ, ասաց.

— Ձերո՞ղ ողորմածություն, աղաչում եմ, նախքան թշնամու վրա հարձակվելը օգնեցեք բարձրանամ այս կաղնու ծառը, որտեղից ինձ համար ավելի հարմար կլինի դիտել ձերո՞ղ ողորմածության քաջարի մենամարտը այն ասպետի հետ:

— Ավելի ճիշտ կլիներ ասել, Սանչո,— պատասխանեց դոն Կիխոտը,— որ դու ուզում ես ծառը բարձրանալ, որ կատարյալ ապահովությամբ նայես ցլամարտին:

— Ճիշտն ասած,— պատասխանեց Սանչոն,— զինակրի հրեշավոր քիթը իմ սիրտն այնպիսի ահով է լցնում, որ ես սիրտ չեմ անում նրա հետ երես առ երես մնալ:

— Այո, նա այնպիսի քիթ ունի,— ասաց դոն Կիխոտը,— որ եթե ես դոն Կիխոտը չլինեի, ինձ էլ կվախեցներ: Ի՞նչ արած, եկ այստեղ, որ օգնեմ ծառը բարձրանա:

Մինչդեռ դոն Կիխոտը, Սանչոյին բարձրացնելով ծառը, հապաղում էր, Անտառի ասպետը սահմանված տարածությունն անցավ և, կարծելով, թե դոն Կիխոտն էլ նույնը արած կլինի, առանց սպասելու, որ փող փչեն, կամ այլ ազդանշան տան, շուռ տվեց իր ձիու գլուխը, որ Ռոսինանտից ավելի արագընթաց ու լավը չէր և չափ տվեց, այսինքն՝ միջակ վագրով սլացավ թշնամու դեմ: Սակայն տեսնելով, որ դոն Կիխոտն զբաղված է Սանչոյին ծառի վրա նստացնելով, նա սանձը քաշեց և կես ճանապարհին կանգ առավ: Ձին նրանից շատ շնորհակալ մնաց, որովհետև ի վիճակի չէր այլևս առաջ շարժվելու: Իսկ դոն Կիխոտին թվաց, թե թշնամին վրա տվեց, կատաղի խթանեց Ռոսինանտի վտիտ կողերը և, ձիու գլուխը տաքացնելով, չտեսնված արագությամբ արշավեց Անտառի ասպետի վրա, որ հա խթանում ու խթանում էր իր ձին, բայց չէր կարողանում մազաչափ շարժվել տեղից: Այսպիսի նպաստավոր պայմաններում և հաջող վայրկյանին դոն Կիխոտը հարձակվեց իր թշնամու վրա, որի գլուխը ձիու պատճառով այնքան խառն էր, որ չկարողացավ, թե ժամանակ չունեցավ նիզակը կանոնավոր ձեռքում պահել: Դոն Կիխոտը նրա շփոթմունքին ուշ չդարձնելով, առանց մի որևէ վտանգի իր համար, այնպիսի զորեղ հարված հասցրեց Անտառի ասպետին,

որ վերջինս ետ-ետ սողաց ձիու գավակին ու այնպես տապալվեց գետին, որ դրանից հետո այլևս անկարող էր շարժել ձեռքն ու ոտքը, ասես սպանված լիներ:

Հենց որ Սանչոն տեսավ, թե դոն Կիխոտի հակառակորդը վայր ընկավ, իսկույն իջավ կաղնուց և վազեվազ գնաց տիրոջ մոտ: Դոն Կիխոտն արդեն վայր էր թռել Ռոսինանտից և արձակում էր թշնամու սաղավարտը, որպեսզի իմանա՝ ինչ սպանված չէ՞, իսկ եթե կենդանի է՝ օգնի, որ անարգել շնչի: Հանկարծ նա տեսավ... Բայց ինչպես ասենք, թե ո՛ւմ տեսավ, որ ընթերցողին զարմանք ու զարգանդ չսաստենք: Նա տեսավ բակալավր Սամսոն Կարրասկոյի դեմքը, կերպարանքը, տեսքը, պատկերն ու նմանությունը: Տեսնելու պես նա բարձրաձայն գոչեց.

— Ապա վագիր, եկ այստեղ, Սանչո, սրան տես, ու դու չես հավատա քո աչքերին: Շուտ արա, գավակս, տես թե մոգությունն ինչե՛ր կարող է անել և որքան հզոր են կախարողներն ու վիուկները:

Գետնատարած ասպետը կենդանության նշան չէր ցույց տալիս, ուստի Սանչոն ասաց դոն Կիխոտին.

— Իմ կարծիքով, տեր իմ, պետք է համենայն դեպս թուրը խփել ու խրել այս այլակերպվածի բերանը, որ իրր թե Սամսոն Կարրասկոն է: Դուք, այդպիսով, թերևս, ոչնչացրած լինեք ձեր կախարդ թշնամիներից մեկին:

— Ճիշտ է,— համաձայնեց դոն Կիխոտը,— որքան քիչ թշնամի՝ այնքան լավ:

Նա թուրը քաշեց, որ Սանչոյի խորհուրդը կատարի: Սակայն այդ վայրկյանին մոտ վազեց Անտառի ամպետի զինակիրը, արդեն առանց քթի, որն այնքան այլանդակում էր նրա դեմքը, ու բղավեց.

— Կա՛նգ առեք, ձերդ ողորմածություն, պարոն դոն Կիխոտ: Ի՛նչ եք անում: Ախր ձեր ոտքերի տակ ձեր բարեկամ Սամսոն Կարրասկոն է, ես էլ՝ նրա զինակիրը:

Սանչոն, տեսնելով նրա դեմքն առանց նախկին զարդի, հարցրեց.

— Բա քի՞թդ:

Նա պատասխանեց.

— Դրել եմ գրպանս:

Եվ ձեռքը աջ գրպանը տանելով, նա հանեց հաստ թղթից սարքված դնովի քիթը, իսկ Սանչոն աչքերը սևեռեց զինակրին և զարմացած բացականչեց.

— Մարիա՛մ աստվածածին, դու ինձ ողորմիր, սա իմ հարևան և խնամի Տոմե Սեսիալը չի՞:

— Բա չէ՞,— պատասխանեց դնովի քթից ազատված զինակիրը:— Ես հենց Տոմե Սեսիալն եմ, որ կամ, Սանչո Պանսայի բարեկամն ու խնամին և իսկույն պատմեմ, թե ինչ-ինչ արարքների, խորամանկությունների և դավերի երեսից ես եկա ընկա այստեղ: Միայն թե աղաչեցեք, պաղատեցեք, որ ձեր տերը ձեռք չտա, չնեղացնի, չվիրավորի և չսպանի նրա ոտքերի տակ մեկնված Անտառի ասպետին, որովհետև, հավատացնում եմ ձեզ, նա ոչ այլ ոք է, քան թե ամբարտավան և անխոհեմ բակալավր Սամսոն Կարրասկոն, մեր համազրուղացին:

Մինչ այս, մինչ այն, Անտառի ասպետը ուշքի էր եկել, և դոն Կիխոտը, տհսնելով այդ, մերկ սրի ծայրը դնելով նրա դեմքին, ասաց.

— Դուք կմեռնեք, ասպետ, եթե ընդունելու չլինեք, որ աննման Դուլսինեա Տոբոսցին իր գեղեցկությամբ գերազանցում է Կասիլդեա Վանդալիաեցուն, բացի այդ, դուք պետք է խոստանաք, եթե միայն այս պարտությունից ու անկումից հետո կենդանի մնալու լինեք, որ կուղևորվեք Տոբոստ քաղաքը և կներկայանաք նրան իմ անունից, իսկ նա արդեն կտնօրինի ձեր բախտը, ինչպես կամենա: Սակայն անգամ եթե նա ձեզ ազատություն պարգևելու լինի, այնուամենայնիվ դուք պետք է վերադառնաք ինձ մոտ և պատմեք ձեր հանդիպումի մասին: Բոլոր այս պայմանները չեն խախտում թափառական ասպետականության օրենքները:

— Ընդունում եմ,— պատասխանեց տապալված ասպետը,— որ Դուլսինեա Տոբոսցու կեղտոտ ու պատռած կոշիկը ավելի արժե, քան Կասիլդիաեցու վատ սանրած, թեև մաքուր մորուքը, և խոսք եմ տալիս, որ կերթամ ձեր տիկնոջ մոտ և ետ կգամ ու մանրամասը հաշիվ կտամ, ինչպես դուք եք պահանջում:

— Բացի այդ, դուք պետք է ընդունեք և հավատաք,— շարունակեց դոն Կիխոտը,— որ ձեր հաղթած ասպետը դոն Կիխոտ Մանչացին չի եղել և չէր կարող լինել, չնայած որ ես նման եմ նրան, ինչպես ես եմ ընդունում ու հավատում, որ թեև դուք նմանվում եք բակալավր Սամսոն Կարրասկոյին, բայց էլի դուք նա չեք, այլ ինչ-որ ուրիշ մարդ: Իմ թշնամիները ձեզ նրա տեսքն են տվել, որ ես իմ կատաղության թափը զսպեմ ու սանձահարեմ և իմ հաղթանակի պտուղները համեստ չափով վայելեմ:

— Այդ ամենը ես ընդունում եմ,— պատասխանեց գետնատարած ասպետը:— Իսկ հիմա թույլ տվե՞ք՝ վեր կենամ:

Դոն Կիխոտն ու զինակիր Տոմե Սեսիալը օգնեցին, որ նա վեր կենա, իսկ Սանչոն աչք չէր կտրում վերջինից, շարունակ հարցուփորձ էր անում, և զինակրի պատասխանները նրան ակնբախ ապացույցներ էին տալիս, որ իր առջև իրոք Տոմե Սեսիալն էր: Սակայն դոն Կիխոտի ասածը, թե կախարդները Անտառի ասպետին բակալավր Կարրասկո են այլակերպել, այնպես էր նրան կասկածամիտ դարձրել, որ նա ոչ մի կերպ չէր կարողանում վստահել սեփական աչքերին:

Տերն էլ, ծառան էլ մնացին իրենց մոլորության մեջ:

ԳԼՈՒԽ XXXV
ՈՐ ՊԱՏՄՈՒՄ Է, ԹԵ ԻՆՉ ԾԱՅՐԱՅԵՂՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐՈՂ Է
ՅԱՄՆԵԼ ԵՎ ՅԱՍԱՎ ԴՈՆ ԿԻՒՈՏԻ ԱՆԼՈՒՐ ԱՐԻՈՒԹՅՈՒՆԸ
ԱՌՅՈՒԾՆԵՐԻ ԱՐԿԱԾՈՒՄ, ՈՐ ՅԱՆԳԵՑ ՆՐԱ ՅԱՄԱՐ ԲԱՐԵԲԱՍՏԻԿ
ՎԱԽՃԱՆԻ

Ճամփին երևաց մի սայլ, որը զարդարված էր մի քանի փոքրիկ դրոշակներով:

Երբ որ դրոշակազարդ սայլը մոտեցավ՝ բացի ջորիներից մեկի վրա նստած ջորեպանից և սայլի առաջնակողմում նստած մեկ հոգուց, ուրիշ մարդ չերևաց:

Դոն Կիխոտը սայլի առաջը կտրեց և ասաց.

— Այդ ո՞ւր եք գնում, եղբայրներ: Սա ի՞նչ սայլ է, մեջը ի՞նչ եք տանում և այդ ի՞նչ դրոշակներ են:

Ջորեպանը պատասխանեց.

— Սայրը իմն է, վրան վանդակ է, որի մեջ ամեհի առյուծներ ենք տանում Օրանի գեներալից նվեր նորին մեծությանը: Այս դրոշակներն էլ մեր տեր թագավորինն են, նշան, որ մենք արքունական գույք ենք փոխադրում:

— Առյուծները մեծ-մեծ են,— հարցրեց դոն Կիխոտը:

— Այնքան մեծ,— պատասխանեց սայրի առջևում նստածը,— որ նրանցից մեծերը, նույնիսկ սրանց չափ մեծերը դեռ Աֆրիկայից Եվրոպա ուղարկված չեն եղել: Ես առյուծների վերակացուն եմ, շատ-շատ եմ իմ օրում դրանցից բերել, բայց սրանց նմանը դեռ բերած չկամ: Առյուծները շատ քաղցած են, ուստի, ձեր ողորմածություն, բաց թողեք գնանք, շուտով այնպիսի տեղ հասնենք, որտեղ կարելի լինի կերակրել նրանց:

Դոն Կիխոտը, թեթև քմծիծաղով, պատասխանեց.

— Կորյուններ եք ասում, հա՛: Ես այն մարդկանցից չեմ, որ առյուծներից վախենամ: Քանի որ դուք եք վերակացուն, ապա բարի եղեք իջնել սայրից, բաց արեք վանդակը, բաց թողեք զագաններին, և ես այս դաշտում ցույց կտամ, թե ով է դոն Կիխոտ Մանչացին: Թող ճաքեն ու տրաքեն այդ առյուծներին ինձ դեմ ուղարկող կախարդները:

Սանչոն մոտ եկավ ու արցունքն աչքերին սկսեց աղաչել.

— Տեր իմ, ի սեր աստծո, ձեռք քաշեք այս առյուծներից, թե չէ նրանք մեզ բոլորիս կհոշոտեն:

Դոն Կիխոտը դիմեց վերակացունին.

— Դոն անբան, եթե իսկույն և եթե վանդակը բաց չանեք, ես այս նիզակով ձեզ կգամեմ սայրին:

Ջորեպանը իջավ և արագ-արագ սկսեց արձակել ջորիներին, որ հեռու տանի:

— Ուշ դարձրեք, պարոն,— համոզում էր Սանչոն,— այստեղ ոչ մի կախարդանք չկա: Ես դռնակի փեղկերի արանքից տեսա իսկական առյուծի ճիրանները: Մի առյուծ, որ այդ տեսակ ճիրաններ ունի, սարի չափ մեծ կլինի:

— Երկյուղից քո աչքին կարող է երկրագնդի կեսի չափ մեծ էլ երևալ,— պատասխանեց դոն Կիխոտը:— Դե՛ն քաշվիր, Սանչո, թող ինձ մենակ, և եթե ես կործանվելու լինեմ, չմոռանաս մեր հին պայմանը՝ կերթաս Դուլսինեայի մոտ, իսկ մնացյալի մասին էլ չեմ խոսում:

Դոն Կիխոտը իջավ ձիուց, նիզակը դեմ ցցեց, բռնեց վահանը, թուրը քաշեց և դանդաղ քայլով՝ զարմանալի անվեհեր ու հոգեկան հաստատակամությամբ, դիմեց դեպի սայրը:

Վերակացուն տեսնելով, որ դոն Կիխոտը կազմ ու պատրաստ կանգնել է վանդակի դիմաց, բաց արեց դռնակի փեղկերը:

Ահավոր ու ահռելի առյուծը շուռ եկավ վանդակում մի կողքից մյուսը, թաթերը բաց արեց և ամբողջ մարմնով ձգվեց ու դանդաղ հորանջեց, հանեց լեզուն՝ երկու գագ երկարությամբ, լպստեց աչքերն ու մռուրթը: Ապա գլուխը հանեց վանդակից և նայեց չորս դին՝ կրակի պես շողշողուն աչքերով: Նրա տեսքն ու շարժումները ում ասես չէին

ասրսափեցնի, բայց դոն Կիխոտը ուշիուշով զննում էր նրան և փափագում, որ
ամյուծը շուտով դուրս ցատկի սայլից, հետը կռվի բռնվի, որովհետև մեր ասպետը
հավատացած էր, որ ինքը նրան պատառ-պատառ կանի: Ահա թե ինչ ծայրահեղ
աստիճանի էր հասել նրա խելագարությունը:

Սակայն վեհանձն ամյուծն ավելի քաղաքավարի էր, քան հանդուզն: Նա ուշ չդարձրեց
դոն Կիխոտի մանկամիտ կռվասիրության վրա, շուռ եկավ և ցույց տվեց մեր
ասպետին իր գավակը, ապա հանգիստ ու անխռով դարձյալ մեկնվեց վանդակի մեջ:

Այդ որ տեսավ դոն Կիխոտը, վերակացուին հրամայեց, որ փայտով մի քանի հարված
հասցնի ամյուծին, որպեսզի նրան զայրացնի և դուրս բերի վանդակից:

— Ես այդ չեմ անի,— պատասխանեց վերակացուն,— ախր եթե ես նրան չարացնելու
լինեմ, նա նախ և առաջ ինձ կհոշոտի: Եղածն էլ, պարոն ասպետ, արդեն բավական է:
Քաջության իմաստով, սրանից լավ ապացույց հնարել իսկ չի լինի, ուստի պետք չէ
փորձել բախտը երկու անգամ: Դռան փեղկերը բաց են, ամյուծը կարող է դուրս գալ,
եթե կամենա, բայց քանի որ մինչև հիմա դուրս չեկավ, ապա՝ վերջ, մինչև երեկո այլևս
դուրս չի գա: Դուք, ձերդ ողորմածություն, լիովին ի հայտ բերեցիք ձեր սրտի
արիությունը:

— Դա ճիշտ է,— պատասխանեց դոն Կիխոտը:— Կողպեցեք դռնակը, բարեկամս, և,
ամենալավ ձևով կազմած մի վկայական տվեք ինձ այն ամենի մասին, որ դուք նոր
տեսաք, այն է՝ թե ինչպես դուք բաց արիք դռնակը, ինչպես ես սպասեցի ամյուծի դուրս
գալուն, իսկ նա դուրս չեկավ, ինչպես ես շարունակեցի սպասել, իսկ նա դարձյալ դուրս
չեկավ և, վերջապես, մեկնվեց վանդակում: Ես իմ պարտքս կատարեցի: Ուստի
փակեցեք դռնակը, լծեցեք ջորիները և գնացեք բարով:

Ապա դոն Կիխոտը, ձեռքի նշաններով, մոտ կանչեց Սանչոյին.

— Երկու ոսկի տուր, Սանչո, մեկը՝ վերակացուին՝ մյուսը՝ ջորեպանին, իբրև պարգև,
որովհետև ես եմ մեղավոր, որ նրանք ուշացան այստեղ:

Սանչոն տվեց երկու ոսկին, ջորեպանը լծեց ջորիները, վերակացուն համբուրեց դոն
Կիխոտի ձեռքը, շնորհակալ եղավ նրա ցույց տված ողորմածության համար և
խոստացավ այս սխրագործության մասին պատմել իրեն՝ թագավորին, հենց որ հասնի
մայրաքաղաք:

— Իսկ եթե նորին մեծությունը պատահաբար հարցնելու լինի, թե ով է կատարել այդ
քաջագործությունը,— ասաց դոն Կիխոտը,— ապա կպատասխանեք՝ Ամյուծների
Ասպետը, որովհետև ես այսուհետև կամենում եմ, որ մինչև օրս իմ կրած Վշտակերպ
Ասպետ անունը փոխվի, փոխարինվի, ուղղվի և դառնա այս նոր մականունը:

ԳԼՈՒԽ XXXVI
ՈՐ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒՄ Է ՏԻԿՆԻԿԱՅԻՆ ԹԱՏՐՈՆԻ
ՉՎԱՐՃԱԼԻ ԱՐԿԱԾԸ, ՆԱԵՎ ԳՈՒՇԱԿ ԿԱՊԻԿԻ ՆՇԱՆԱԿՈՐ
ՄԱՐԳԱՐԵՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Արդեն գիշեր էր, երբ նրանք հասան մի իջևանատուն: Սանչոն ուրախացավ,
տեսնելով, որ դոն Կիխոտը, հակառակ իր սովորության, իջևանատունը ոչ թե դղյակի,
այլ հասարակ իջևանատան տեղ դրեց:

Նույն այդ պահին իջևանատան դռանը երևաց մի մարդ, որի ողջ հագուստը՝ գուլպաները, վարտիքը, կապան, ուղտի բրդից էր:

Նա բարձր ձայնով հարցրեց.

— Պարոն իջևանատեր, ինձ համար տեղ կճարվի¹⁶: Յետս գուշակ կապիկ եմ բերել և տիկնիկներ, որ ներկայացնեմ Մելիսենդրայի ազատագրումը:

— Վա՛յ քեզ,— բացականչեց իջևանատերը,— սա հո մատեն¹⁶ Պեդրոն է: Չվարճալի երեկո անց կկացնենք այսօր:

Մատեն Պեդրոյի ձախ աչքին ու գրեթե այտի կեսին կանաչագույն մետաքսե սպեղանի էր կպցրած, այնպես որ կարելի էր կարծել, թե դեմքի ձախ մասը հիվանդ է:

— Բարի եք եկել, ձերո՞ղ ողորմածություն, պարոն մատեն Պեդրո,— շարունակեց իջևանատերը:— Որտե՞ղ են ապա ձեր կապիկն ու թատրոնը, ինչո՞ւ ես չեմ տեսնում նրանց:

— Ուր որ է կգան,— պատասխանեց ուղտի բրդից շոր հագածը,— ես առաջ ընկա տեսնեմ՝ կարելի կլինի՞ գիշերել ձեզ մոտ:

Դոն Կիխոտն իսկույն հարցրեց իջևանատիրոջից, թե ով է մատեն Պեդրոն և այդ ի՞նչ թատրոնի ու կապիկի մասին էր խոսում:

Վերջինս պատասխանեց.

— Դա շատ հայտնի մարդ է, արկղով թատրոն ման ածող, որ վաղուց շրջում է Մանչայում և ներկայացնում, թե ինչպես արի Գայֆերոսը ազատեց Մելիսենդրային: Բացի այդ, նա մի կապիկ էլ է հետը ման ածում, որի հազվագյուտ արվեստին կարող են նախանձել ոչ միայն կապիկները, այլև մարդիկ: Եթե դուք նրանից բան եք հարցնում, նա ուշի-ուշով լսում է ձեզ, ապա արագ ցատկում տիրոջ ուսին և, թեքվելով նրա ականջին, շշնջում է ձեր հարցի պատասխանը, իսկ մատեն Պեդրոն բարձր կրկնում է:

Այդ միջոցին վերադարձավ մատեն Պեդրոն, հետը՝ սայլ, որի վրա տիկնիկային թատրոն կար արկղի մեջ, և մի անպոչ, մեծ կապիկ էր նստած:

Դոն Կիխոտը տեսավ թե չէ, հարցրեց.

— Ձերո՞ղ ողորմածություն, գուշակող տիկին, ասացե՞ք, տեսնեմ, *que perche pigliamo*¹⁷, ի՞նչ կլինի մեր վերջը: Ահա ձեզ երկու ռեալ:

Նա հրամայեց Սանչոյին, որ երկու ռեալ տա մատեն Պեդրոյին, որը կապիկի փոխարեն պատասխանեց և ասաց.

— Պարոն, այդ անասունը ապագայի վերաբերյալ ոչինչ չի պատասխանում ու հաղորդում: Նա շատից-քչից գիտե անցյալի և մասամբ ներկայի մասին:

— Գրո՞ղը տանի,— բացականչեց Սանչոն:— Ես քոզ գրոջ չեմ տա իմ անցյալը գուշակելու համար՝ ո՞վ կարող է այդ ինձնից լավ իմանալ: Իսկ փող տալ, որ քեզ ասեն այն, ինչ որ ինքդ գիտես՝ մեծագույն հիմարություն կլինի: Բայց քանի որ կապիկը գիտե

¹⁶ Մատեն՝ վարպետ, ուստա: Ծ. Թ.:

¹⁷ Իտալերեն դարձվածք է, բառացի նշանակում է՝ ձուկ ենք բռնելու, այսինքն՝ ի՞նչ ենք անելու, ինչի՞ց ենք սկսելու, Ծ. Թ.:

Նաև ներկան, ահա իմ երկու ռեալը և թող նրա կապկային ողորմածությունն ասի ինձ, թե ներկա վայրկյանում ի՞նչ է անում իմ կինը՝ Թերեսա Պանսաս և ինչով է զբաղված:

Մաեսե Պեդրոն չկամեցավ վերցնել փողն ու ասաց.

— Ես չեմ ուզում վարձատրություն վերցնել, քանի դեռ չեմ աշխատել:

Այստեղ նա երկու անգամ աջ ձեռքով խփեց ձախ ուսին, կապիկը վայրկենապես թռավ ուսի վրա և, դուռնչը խոնարհելով տիրոջ ականջին, սկսեց արագ-արագ ատամները զարկել իրար, ապա արագ ցատկեց գետին, իսկ մաեսե Պեդրոն մեծ փութկոտությամբ չոքեց դոն Կիխոտի առջև և, գրկելով նրա ոտքերը, ասաց.

— Ես գրկում եմ ձեր ոտքերը, որպես կգրկեի Յերակյան սյուները, օ՛հ, մոռացության տրված թափառական ասպետության փառապանծ վերակենդանացնող: Օ՛հ, ասպետ, դոն Կիխոտ Մանչացի, որի արիությունը գերազանցում է ամեն գովասանք, օ՛հ, թույլերի մխիթարություն, վայր ընկնողների հենարան, ընկածների պաշտպան, գավազան ու բերկրություն բոլոր դժբախտների:

Դոն Կիխոտը ապուշ կտրեց, Սանչոն՝ շշմեց, իջևանատերը շփոթվեց, մի խոսքով բոլորը ցնցված էին, իսկ տիկնիկների թատրոնի տերը շարունակեց.

— Իսկ դու, բարի Սանչո Պանսա, լավագույն գինակիրը աշխարհիս երեսի լավագույն ասպետի, արիացիր, որովհետև քո կին Թերեսան ողջ և առողջ է և ներկա վայրկյանիս մի գրվանքա կտավիատ է գգում: Որպեսզի առավել ճշգրիտ լինեմ, կավելացնեմ, որ նրա ձախ կողմից փողը կտորած մի կուժ կա դրած, մեջը՝ բավական գինի, որ աշխատանքը տաղտկալի չլինի:

— Յիմա ես կասեմ,— սկսեց դոն Կիխոտը,— որ շատ կարոճացողն ու ճամփորդողը շատ էլ տեսնում ու իմանում է: Ասելս այն է, որ ոչ ոք չէր կարող ինձ հավատացնել, որ աշխարհիս երեսին գուշակող կապիկ կա, ինչպես ես հիմա տեսա սեփական աչքերովս: Այո, ես հենց այն դոն Կիխոտ Մանչացին եմ, որի անունը տվեց այդ փառավոր անասունը, թեև գովասանքի չափն անցավ:

— Իսկ հիմա,— հայտնեց մաեսե Պեդրոն,— դոն Կիխոտի հարգանքից դրոճված և նրան բավականություն պատճառելու համար, ես կպատրաստեմ թատրոնս և իջևանատան բոլոր կենվորների համար ձրի ներկայացում կտամ:

Այդ լսելուն պես իջևանատերը, սաստիկ ուրախացած, ցույց տվեց որտեղ ավելի հարմար կլինի սարքել թատրոնը:

Շուտով դոն Կիխոտն ու Սանչոն գնացին թատրոնի տեղը: Բեմի շուրջը վառ մոմեր էին տնկված, և դրանց լույսի տակ թատրոնը շքեղ ու փայլուն էր երևում:

Մաեսե Պեդրոն բազմեց բեմի կենտրոնում, որովհետև նա պիտի շարժեր տիկնիկներին, իսկ բեմի առջև տեղավորեց իր օգնական տղային, որպեսզի բացատրի ներկայացման բոլոր գաղտնիքները:

Յանկարծ բեմի հետևից լավեց ծնծղայի և փողերի ձայն և թնդանոթների դղրդոց, սակայն շուտով այդ աղմուկը դադարեց, և տղան բարձրացրեց ձայնն ու ասաց.

— Ճշմարտապատում պատմությունը, որ մենք ներկայացնելու ենք ձերդ ողորմած պարոնների համար, բառ առ բառ առնված է ֆրանսիական ժամանակագրություններից և իսպանական երգերից, որ ամենքի շուրթերին են, ոչ միայն մեծերի, այլև փողոցում վազվզող մանուկների: Պատմությունը գրուցում է, թե

ինչպես դոն Գայֆերոսը¹⁸ ազատեց իր կնոջը՝ Մելիսենդրային, որն իբրև գերի գտնվում էր Իսպանիայում, մավրերի ձեռքին, Սանսուենյո քաղաքում, ինչպես այն ժամանակ կոչվում էր Սարագոսան: Տեսեք, պարոնայք, դոն Գայֆերոսը զառ է գցում, ինչպես ասված է երգում.

Գայֆերոսը գցում է զառ,

Մելիսենդին մոռցած իսպառ:

Ահա երևան է գալիս մի ուրիշ կերպարանք, թագը՝ գլխին, գավազանը՝ ձեռքին: Դա Կարլոս Մեծ կայսրն է, գեղեցիկ Մելիսենդրայի ենթադրյալ հայրը: Տեսնելով, որ իր փեսան անձնատուր է եղել անգործության, նա բարկանում ու հանդիմանում է նրան: Ուշ դարձրեք, թե ինչ խիստ է նախատում: Կայսրը երկար ու բարակ բացատրում է, թե նա պետք է ազատի իր կնոջը, թե չէ նրա պատիվը արատավորված կլինի և ի վերջո ավելացնում է. «Ասացի, հիմա՝ խորհի՛ր»:

— Իսկ հիմա դուք տեսնում եք, ողորմած պարոնայք, որ կայսրը շուռ է գալիս, երևում է նրա մեջքը, նա թողնում է սաստիկ հուզված Գայֆերոսին, որ կատաղում-փրփրում է, դեն է գցում տախտակն էլ, զառն էլ և հրամայում է, որ անմիջապես բերեն զենքուզրահը: Նա հայտարարում է, որ կկարողանա ազատել իր կնոջը, եթե անգամ նա բանտարկված լինի երկրի ամենախոր ծոցում: Ու ճամփա է ընկնում,

— Իսկ հիմա, պարոնայք, ուշ դարձրեք այնտեղ երևացող աշտարակին, որ ներկայացնում է Սարագոսի դոյակի աշտարակներից մեկը: Պատշգամբում երևացող տիկինը, որ մավրի կնոջ զգեստ է հագել, անսման Մելիսենդրան է, նա հաճախ դուրս է գալիս այստեղ, նայելու Ֆրանսիա տանող ճանապարհը և երազելու Փարիզի մասին, իր ամուսնու մասին և միխթարվելու:

— Հիմա ուշ դարձրեք այս մավրի վրա, որ մատները շրթունքներին դրած կամացուկ, հուշիկ քայլերով, հետևից մոտենում է Մելիսենդրային: Տեսեք, թե ինչպես է համբուրում նրա շուրթերը, ինչպես իսկույն տիկինը սկսում է թքել և իր շապկի ճերմակ թևով սրբել բերանը: Նա գանգատվում է, վշտից պոկում իր չքնաղ մազերը, ասես թե նրան վիրավորած լինեն: Նայեք նմանապես, նավում նստած այն մավրին: Դա Սանսուենյոյի թագավոր Մարսիլիոն է: Նա տեսավ առաջին մավրի անպատկառությունը, որին, թեև նա իր ազգականն ու մերձավորն է, հրամայում է իսկույն ևեթ կալանավորել և երկու հարյուր անգամ մտրակել: Տեսեք, ահա այնտեղից դուրս են գալիս դատավճիռը ի կատար ածելու համար, մինչդեռ հանցանքը դեռ նոր է կատարվել: Դա նրանից է, որ մավրերը «մեղադրանքի պատճենը հանձնելու» և «փաստերը ստուգելու» կարիքը չունեն, ինչպես մենք:

— Տղա՛, — գոչեց այստեղ դոն Կիխոտը, — ձեր պատմությունը շիտակ տարեք և մի շեղվեք կոր ու խաչաձևվող գծերով: Ճշմարտությունը պարզելու համար մեղադրանքը հայտնելու և փաստորեն ստուգելու կարիք լինում է:

Մաեսե դոն Պեդրոն բեմի հետևից ասաց.

— Այ տղա, ավելորդ բաներ դուրս մի տուր, այնպես արա, ինչպես հրամայում է այդ պարոնը,

¹⁸ Գայֆերոսը Կարլոս Մեծ կայսեր քրոջ տղան է, իսկ Մելիսենդրան (կամ Մելիսենդան) հարազատ աղջիկը: Գայֆերոսի և Մելիսենդրայի նշանադրությունից հետո մավրերը առևանգել էին Մելիսենդրային և տարել Իսպանիա, Շ. Թ.:

— Շատ լավ,— պատասխանեց տղան ու շարունակեց.

— Սա էլ՝ ձիու վրա, ինքը դոն Գայֆերոսն է: Ահա և նրա տիկինը, որ ելնում է աշտարակը և անհայտ ճամփորդի տեղ դնելով իր ամուսնուն, սկսում է հետը խոսել: Տեսնո՞ւմ եք, թե ինչպես դոն Գայֆերոսը բաց է անում իր թիկնոցի կոճակները, իսկ Մելիսենդրան, ձեռքի ուրախ նշաններով հասկանալ է տալիս, թե ճանաչել է: Եվ ահա մենք տեսնում ենք, թե ինչպես նա իջնում է պատշգամբից, որ նստի իր սիրելի ամուսնու ձիու գավակին: Դոն Գայֆերոսը նրան նստեցնում է տղամարդու ձևով իր ձիու գավակին, ասում է, որ պինդ բռնի իրեն, և նրանք ուրախ ու զվարթ սլանում են դեպի Փարիզ:

Իհարկե, գտնվեցին պարապ լրտեսներ, որ միշտ ամեն ինչ տեսնում են և որոնք տեսան, թե ինչպես Մելիսենդրան իջավ ու նստեց ձիու գավակը: Նրանք լուրը տարան Մարսիլիոյին, որը հրամայեց իսկույն ահազանգ տալ: Տեսեք, թե այդ ամենն ինչ արագ է կատարվում: Ահա բոլոր մզկիթներում զանգ են տալիս, և ողջ քաղաքը դղրդում է զանգերից:

— Այդ արդեն ճիշտ չէ,— մեջ մտավ դոն Կիխոտը,— Մաեսե Պեդրոն, անտարակույս, զանգերի վերաբերյալ վրիպել է: Մավրերը զանգ չեն գործածում, այլ ծնծղա և կլարնետի պես մի գործիք, որ կոչվում է՝ դուլսային: Սանսուենյոյում զանգեր քաշելը մեծ անմտություն է:

Մաեսե Պեդրոն, լսելով այդ, դադարեց զանգահարելուց և ասաց.

— Պարոն դոն Կիխոտ, ուշ մի՛ք դարձնի, ձերդ ողորմածության, այդ տեսակ չնչին բաների վրա և ճշգրտության հետևից մի՛ք ընկնի, մեկ է, չեք գտնի: Գրեթե յուրաքանչյուր օր մեզանում ներկայացնում են կատակերգություններ, որոնք լի են անմտություններով ու անհեթեթություններով և, չնայած դրան, մեծ հաջողություն են վայելում, և հանդիսատեսները ոչ միայն ծափահարում, այլև հիանում են: Շարունակիր, տղա, թող նրանք ինչ ուզում են ասեն:

— Այո՛, դուք արդարացի եք,— պատասխանեց դոն Կիխոտը:

Տղան շարունակեց.

— Տեսեք, թե ի՞նչ բազմաթիվ և փայլուն հեծելագոր է դուրս գալիս քաղաքից՝ հետապնդելու սիրահար քրիստոնյաներին: Հնչում են դուլսսային ու փողերը, թնդում ծնծղան ու թմբուկները: Ես վախենում եմ, որ նրանք կհասնեն փախստականներին և ետ կբերեն, կապելով նրանց սեփական ձիու պոչից: Ի՞նչ սարսափելի տեսարան կլիներ:

Տեսնելով իր առջև այդքան շատ մավրեր և լսելով նման դղրդոց, դոն Կիխոտը խորհեց, որ պետք է օգնության հասնել փախստականներին: Նա վեր թռավ տեղից և բարձրաձայն ասաց.

— Ես թույլ չեմ տա, քանի կենդանի եմ, որ իմ ներկայությամբ այդքան ստոր կերպով դավաճանեն հռչակավոր ասպետ և անահ սիրահար դոն Գայֆերոսին: Կանգ առեք, անիծած սրիկաներ: Չհանդգնե՛ք հալածել և հասնել նրան, թե չէ ինձ հետ գործ կունենաք:

Եվ, խոսքից անցնելով գործի, նա թուրը քաշեց, մեկ թռիչքով մոտեցավ բեմին և չտեսնված կատաղությամբ ու արագությամբ սկսեց հարվածել մավր-տիկնիկներին: Նա տապալում էր գետնին, կտրում գլուխները, կտոր-կտոր անում նրանց: Իսկ մի անգամ թուրը տարավ-բերեց և այնպիսի ուժով զարկեց, որ եթե մաեսե Պեդրոն

չպագեր, կուչ չգար ու չթաքնվեր, դոն Կիխոտը նրա գլուխը նույնքան թեթև կթռցներ, ինչպես եթե այն նուշ ու շաքարից շինած լիներ: Մատեն Պեդրոն ճչաց:

— Կա՛նգ առեք, ձերո՞ւ ողորմածություն, պարոն դոն Կիխոտ, հասկացեք, որ դուք տապալում եք, կտոր-կտոր եք անում և սպանում ոչ թե իսկական, այլ թղթից շինած մավրերի: Տեր աստված, վա՛յ ինձ, ախր նա ոչնչացնում ու կործանում է իմ ողջ կարողությունը:

Իսկ դոն Կիխոտը, առանց ուշ դարձնելու, շարունակում էր ջարդել ու փշրել, և նրա հարվածները տեղում էին կարկուտի պես: Ողջ թատրոնն արդեն թափվել էր գետին, բոլոր թելերը՝ կտրտվել, բոլոր տիկնիկները՝ փշրվել, Մարսիլիո թագավորը ծանր վիրավորվել էր, իսկ Կարլոս Մեծ կայսեր գլուխը, թագն էլ հետը՝ մեջտեղից պատռվել:

Բոլոր հանդիսատեսներն իրար անցան, կապիկը փախավ տան կտուրը, անգամ Սանչո Պանսան ահուդողի մեջ ընկավ (երբ որ արհավիրքն անցավ, նա հավատացնում էր, որ երբեք իր տիրոջը չէր տեսել այսչափ կատաղի բարկությամբ բռնված):

Ողջ թատրոնն ավերելուց հետո դոն Կիխոտը մի քիչ հանգստացավ և ասաց.

— Կկամենայի ես այս բոպեիս տեսնել իմ առջև բոլոր նրանց, ովքեր չեն հավատում և չեն կամենում հավատալ, որ թափառական ասպետները մեծամեծ օգուտ են տալիս մարդկությանը: Խորհեցեք, թե ինչ կլիներ փառավոր դոն Գայֆերոսի և չքնաղ Մելիսենդրայի ճարը, եթե պատահմամբ ես այստեղ չլինեի: Անշուշտ, այդ իսկ բոպեին վրա կհասնեին շները և կենթարկեին նրանց ամեն տեսակ ստորացումների: Արդ կեցցե թափառական ասպետությունը, որ աշխարհիս երեսին ամեն բանից վեր է:

— Ասպետությունը կեցցե, իսկ ես՝ մեռնեմ,— ցավագին ձայնով պատասխանեց մատեն Պեդրոն:— Դեռ չի անցել կես ժամ, նույնիսկ կես բոպե, ինչ ես թագավորների և կայսրերի իշխողն էի, ինչ իմ գոմերը, մտդուկներն ու պարկերը լի էին ձիերի և նրանց սարքերի ահագին բազմությամբ, իսկ հիմա ավերված ու ոչնչացած եմ, աղքատ ու մուրացկան, իսկ ամենից վատը՝ մնացել եմ առանց կապկի: Երևի թե ոչ այլ ոքի, քան եթե Վշտակերպ Ասպետին էր վիճակված իմ տիկնիկներին ոչնչացնել:

Մատեն Պեդրոյի խոսքերը շարժեցին Սանչո Պանսայի սիրտը, և նա ասաց.

— Մի լար և մի ցավիր, մատեն Պեդրո, սիրտդ շուռ մի տուր: Իմացած եղիր, որ իմ տեր դոն Կիխոտը բարի և խղճմտանքով քրիստոնյա է: Եթե նա խորհելու լինի, թե ինչ վնաս է հասցրել քեզ, նա կկարողանա և կկամենա վճարել և վարձատրել, շահն էլ վրան,

— Եթե պարոն դոն Կիխոտը կտրած տիկնիկների գեթ մի մասի համար վճարելու լինի, ես բավարարված կլինեմ, որովհետև ինչպե՞ս կարող է իր հոգին փրկել նա, ով որ խլում է ուրիշի գույքը՝ հակառակ տիրոջ կամքի և փոխարենը չի հատուցանում:

— Դուք արդարացի եք,— պատասխանեց դոն Կիխոտը,— սակայն ինձ համար անհասկանալի է, ի՞նչ գույք եմ ես ձեզնից խլել, մատեն Պեդրո:

— Ինչպե՞ս թե,— բացականչեց մատեն Պեդրոն:— Իսկ այս գետնին ընկած փշուրները: Ի՞նչ ուժ փշուր-փշուր արեց, եթե ոչ ձեր հզոր բազկի անհաղթելի ուժը: Ո՞ւմ էին պատկանում այդ առարկաները, եթե ոչ ինձ: Մի՞թե ես դրանցով չէի կերակրվում:

— Յիմա,— ասաց դոն Կիխոտը,— ես վերջնականապես այն մտքին եմ հանգում, որ քանիցս անցել է գլխովս: Ինձ հալածող կախարդները նախ ինձ մարդիկ են ցույց տալիս իրենց բնական տեսքով, ապա փոխում ու կերպարանափոխում են նրանց իրենց ուզածի պես: Պարոններ, ես ձեզ զուտ ճշմարտություն եմ ասում, այդ ամբողջ ներկայացումը ինձ երևաց իրականություն՝ Մելիսենդրան, դոն Գայֆերոսը, Մարսիլիոն, Կարլոս Մեծը կենդանի մարդիկ թվացին: Ահա թե ինչու կատաղությունս բռնկեց և, որպեսզի թափառական ասպետի պարտականությունս կատարած լինեմ, վճռեցի օգնություն և պաշտպանություն ցույց տալ փախստականներին, և այս բարի մտադրությամբ ես կատարեցի այն, ինչին դուք վկա եղաք: Իսկ եթե հակառակը դուրս եկավ, ապա մեղավորը ես չեմ, այլ ինձ հալածող չարագործները: Այնուամենայնիվ, թեև իմ սխալանքը չար մտադրությունից չի բխում, ես ինքս ինձ պարտադրում եմ վճարման: Ասացեք, մատեն Պեդրո, ի՞նչ կուզեք կոտրած տիկնիկների համար, ես պատրաստ եմ անմիջապես վճարելու:

Մատեն դոն Պեդրոն գլուխ տվեց և ասաց.

— Դրանից պակաս բան բոլոր աղքատ ու չքավոր շրջմոլիկների ճշմարիտ օգնական պաշտպան՝ քաջարի դոն Կիխոտ Մանչացուց չէր էլ կարելի սպասել: Թող պարոն իջևանատերն ու Սանչոն լինեն գնահատողներ և միջնորդներ ձեր ողորմածության ու իմ միջև և որոշեն, թե ի՞նչ արժեն, կամ ավելի ճիշտ ի՞նչ կարող են արժենալ ջարդված տիկնիկները:

Իջևանատերն ու Սանչոն համաձայնեցին:

Մատեն Պեդրոն բարձրացրեց հատակից Սարագոսայի գլխատված Մարսիլիո թագավորին և ասաց.

— Դուք տեսնում եք, որ այս թագավորին անհնար է վերադարձնել իր նախկին վիճակը, ուստի ես կկամենայի ստանալ նրա մահվան, վախճանի և ոչնչացման համար չորս ու կես ռեալ:

— Յետո՞,— պատասխանեց դոն Կիխոտը:

Մատեն Պեդրոն, իր ձեռքն առնելով միջից կես արած կայսր Կարլոս Մեծին, շարունակեց.

— Կարլոս Մեծի պատռած գլխի համար արդարացի կլիներ պահանջել հինգ ու մեկ քառորդ ռեալ:

— Տվեք,— ասաց դոն Կիխոտը:

— Այս տիկնիկի քիթը կոտրած է,— շարունակեց մատեն Պեդրոն,— և աչքը ծակված: Սա չքնաղ Մելիսենդրան է, և ես, խղճի մտքը, երկու ռեալ ու տասներկու մարավեղին եմ խնդրում նրա համար:

— Թող գրողը ինձ տանի,— բացականչեց դոն Կիխոտը,— եթե հիմա Մելիսենդրան իր ամուսնու հետ Ֆրանսիայի սահմանն անցած լինի, որովհետև նժույզը, որի վրա նրանք սլանում էին, ոչ թե վազում, այլ թռչում էր: Ուստի, խնդրում եմ, կատուն նապաստակի փոխարեն ինձ վրա չծախեք և չհավատացնեք, թե այդ քիթը կոտրած տիկնիկը Մելիսենդրան է, մինչդեռ իսկական Մելիսենդրան իր ամուսնու հետ հիմա ինդոլթյան մեջ է Ֆրանսիայում:

Մատեն Պեդրոն տեսնելով, որ դոն Կիխոտը նորից խելագարվեց և դարձյալ իր էջն է քշում, վախենալով, որ նրան ձեռքից կզցի, ասաց.

— Սա, երևի, Մելիսենդրան չի, այլ նրա նաժիշտներից մեկնումեկը: Տվեք տասնվեց մարավեղին, և ես գոհ կլինեմ:

Այսպիսով նա մեկը-մյուսի հետևից գնահատեց բոլոր կոտրած տիկնիկները, իսկ դատավոր-գնահատողները, երկու կողմերի հավանությամբ, կրճատեցին նրա, պահանջները, այնպես որ վնասների ընդհանուր գումարը դուրս եկավ քառասուն ռեալ և երեք քառորդ, ինչը Սանչոն իսկույն հանեց քսակից: Բայց մատես Պեդրոն, բացի այդ, ևս երկու ռեալ պահանջեց, իբրև վարձ՝ կապիկին բռնելու համար:

— Վճարիր, Սանչո,— ասաց դոն Կիխոտը,— եթե նա չկարողանա բռնել այդ անասունին, թող գոնե հարբի անասունի պես: Բայց ես ուրախությամբ կնվիրեի երկու հարյուր ռեալ նրան, ով կարողանար ստուգապես հաղորդել ինձ, թե տիրուհի Մելիսենդրան ու պարոն դոն Գայֆերոսը գտնվո՞ւմ են արդեն Ֆրանսիայում, իրենց ազգականների շրջանում:

— Ոչ ոք չի կարող ասել այդ ավելի լավ, քան իմ կապիկը,— նկատեց մատես Պեդրոն,— միայն թե հիմա նրան սատանան էլ չի կարող բռնել: Ասենք, կարծում եմ, որ քաղցն ու սերը դեպի տերը կստիպեն նրան գիշերս ինձ որոնելու, այնպես որ լուսաբացին մենք կրկին կտեսնվենք:

Վերջ ի վերջո թատերական իրարանցումն անցավ, և ամենքը նստեցին ընթրելու հաշտ ու համաձայն: Ընթրիքը դոն Կիխոտ ի հաշվին էր, որի առատաձեռնությունը սահման չուներ:

Իջևանատերը, որ չէր ճանաչում դոն Կիխոտին, մնացել էր զարմացած նրա խենթությունից և առատաձեռնությունից:

Վերջապես Սանչոն, տիրոջ կարգադրությամբ, շատ լավ վճարեց իջևանատիրոջը, և հետևյալ օրը, առավոտյան ժամը ութին, նրանք հրաժեշտ տվին ու ճամփա ընկան:

ԳԼՈՒԽ XXXVII ՈՐ ՊԱՏՄՈՒՄ Է, ԹԵ ԻՆՉ ՊԱՏԱՅԵՑ ԴՈՆ ԿԻՒՈՏԻ ԵՎ ՈՐՍՈՐԴ ԳԵՂԵՑԿՈՒՅՈՒ ՄԻՋԵՎ

Իրիկնապահին դոն Կիխոտը դուրս եկավ անտառից և տեսավ մի կանաչ դաշտ, որի խորքում ինչ-որ մարդիկ կային: Մոտենալով նրանց, տեսավ, որ բազեներով որս անողներ են: Ավելի ևս մոտենալով, նրանց մեջ նկատեց մի գեղեցիկ տիկին, ձյունաթույր ձի հեծած: Ձիու թամբը արծաթակապ էր, սարքը՝ կանաչ: Տիկինն էլ էր կանաչ հագած և այնքան հարուստ էր ու սիրուն, որ թվում էր գեղեցկության մարմնացում: Նրա ձախ ձեռքին բազե էր նստած: Այս նշանից դոն Կիխոտը որոշեց, որի իր առջև ազնվական անձնավորություն է, իսկ բոլոր մնացած որսորդները՝ նրա շքախումբը, ինչպես և հետագայում հաստատվեց: Նա ասաց Սանչոյին.

— Վազ տուր, Սանչո, զավակս, և այն ճերմակ ձի հեծած և բազեն ձեռքին տիկնոջը ասա, թե ես, Առյուծների Ասպետս, հարգանք խոնարհվում եմ նրա մեծ գեղեցկության առջև: Եվ եթե նրա շքեղությունը թույլ տա, ես կմոտենամ, որ համբուրեմ նրա ձեռքը և կատարեմ այն ամենը, ինչ որ նրա մեծությունը հաճի ինձ պատվիրել, որքան որ ուժերս ներեն: Միայն թե, տես, Սանչո, քաղաքավարի արտահայտվիր և ճառիդ մեջ խելքիդ փչած առաձները չխցկես:

— Դուք էլ բա՛ն գտաք,— պատասխանեց Սանչոն:— Ո՞ւմ եք ասում, առաջի՞ն անգամն է, ինչ է, որ ես ազնվագարմ տիկնիկների մոտ եմ գնում:

Սանչոն քեց իր իշուկին և չու հա չու, հասավ որսորդ գեղեցկուհուն, ծնկի իջավ նրա առջև և ասաց.

— Չքնաղ տիկին, դուք տեսնո՞ւմ եք այնտեղ կանգնած Առյուծների Ասպետին: Նա իմ տերն է, իսկ ես՝ նրա զինակիրը: Տանը ինձ Սանչո Պանսա են անվանում: Ահա այդ Առյուծների Ասպետը, որ նորերս դեռ Վշտակերպ Ասպետ էր կոչվում, ուղարկել է ինձ խնդրելու, որ ձեր դ մեծությունը հաճի թույլ տալ, ձեր համաձայնությամբ, բարեհայեցողությամբ ու թույլտվությամբ ներկայանալ ձեզ և կատարել իր ցանկությունը: Իսկ նրա ցանկությունը, ինչպես ինքն է հայտարարում, և ես նույնն եմ կարծում՝ ձեր դ վսեմ գեղեցկությանը ծառայելն է: Եվ եթե այդ թույլատրվելու լինի, ապա դուք, տիկին, մեծ օգուտ կքաղեք, իսկ իմ տերը իր համար մեծ շնորհ ու հաճույք կհամարի:

— Անշուշտ, բարի զինակիր,— պատասխանեց տիկինը,— կատարելով ձեր առաքելությունը, դուք աչքաթող չարիք և ոչ մի մանրուք, որ պատշաճ է նման դեպքերում: Դե, վեր կացեք: Վայել չէ, որ Վշտակերպ Ասպետի զինակիրը ծնկաչոք մնա: Վշտակերպ Ասպետի մասին մենք այս կողմերում արդեն շատ բան ենք լսել: Վեր կացեք, բարեկամ, և ասացեք ձեր տիրոջը, որ նա պատեհ ժամին հանդես եկավ և որ ես ու իմ ամուսին դուքսը ուրախ կլինենք ընդունելու նրան մեր ամառային ապարանքում, որն այստեղից հեռու չէ:

Լսելով այս հաճելի պատասխանը, Սանչոն, խորին գոհունակությամբ, շտապեց իր տիրոջ մոտ և հաղորդեց նրան այն ամենը, ինչ որ ասաց այդ ազնվագարմ տիկինը:

Դոն Կիխոտը շտկվեց թամբի վրա, ոտքերն ամրացրեց ասպանդակներում, ուղղեց իր երեսկալը, խթանեց Ռոսինանտին և ազնիվ հանդարտությամբ դիմեց դեպի դքսուհին, նրա ձեռքը համբուրելու համար:

Մինչև դոն Կիխոտի տեղ հասնելը, մարդ ու կին վճռեցին հրահրել նրա տարօրինակությունները, նրա ամեն ասածին համաձայնել և վարվել հետը որպես թափառական ասպետի հետ, կատարելով բոլոր ծեսերը, որ նկարագրված են ասպետական վեպերում:

Դոն Կիխոտը բարձրացրեց երեսկալը և նշան արեց Սանչոյին, որ ուզում է իջնել ձիուց: Սանչոն ուզեց վազել, որ ասպանդակը բռնի, բայց նրա բախտը չբանեց և էշից գետին ցատկելու միջոցին փալանին կապած թուկը փաթաթվեց նրա ոտքին: Նա չկարողացավ ոտքը դուրս բերել և կախ ընկավ գլխիվայր, դեմքն ու կուրծքը հպած գետնին: Իսկ դոն Կիխոտը, սովոր լինելով, որ իջնելուց ասպանդակը բռնեն և հավատացած լինելով, որ Սանչոն արդեն մոտեցած կլինի, թափով մեկ ոտքը շուռ տվեց և մյուսով քարշ տվեց Ռոսինանտի թամբը: Ըստ երևույթին, փորկապը լավ չէր պնդացրած եղել, այնպես որ նա, թամբի հետ, թրմիաց գետին և, սաստիկ շփոթված, ատամների արանքից սկսեց անիծել չարաբաստիկ Սանչոյին, որ դեռևս իր ոտքը չէր արձակել: Դուքսը հրամայեց իր ծառաներին օգնել ասպետին էլ, զինակրին էլ: Նրանք բարձրացրին դոն Կիխոտին, որ կարգին ջարդվել էր ընկնելուց: Ասպետը, կաղալով, փորձեց ծնկի գալ դքսուհու և նրա ամուսնու առջև, բայց դուքսը խանգարեց և, ձիուց ցած թռչելով, գրկեց դոն Կիխոտին ու ասաց.

— Խնդրում եմ, շնորհ բերեք, տեր իմ, Առյուծների Ասպետ, իմ դոյակը, որ մոտ է այստեղից: Դուք այնպիսի ընդունելություն կգտնենք, որ ճշմարտապես վայել է ձեր բարձր անձին և որ ես ու դքսուհին սովոր ենք ցույց տալու բոլոր թափառական ասպետներին, որոնք մեզ մոտ հյուր են գալիս:

Սանչոն արդեն Ռոսիանանտի թամբը շտկել և փորկապը ամուր կապել էր: Դոն Կիխոտը հեծավ ձին, դուքսը՝ իր փառավոր Նժույգը, դքսուհին անցավ նրանց մեջտեղը, և նրանք ուղևորվեցին դոյակ: Դքսուհին հրամայեց, որ Սանչոն իր կողքին լինի, որովհետև նրա խելացի խոսակցությունը անսահման բավականություն էր պատճառում: Սանչոն, առանց իրեն խնդրել տալու, միացավ այդ երրորդությանը և մասնակից եղավ գրույցին ի մեծ հաճույս դուքսի ու դքսուհու, որոնք մեծ բախտ էին համարում ընդունել իրենց դոյակում նման թափառական ասպետին և նման տարօրինակ զինակրին:

Նախքան տեղ հասնելը դուքսը առաջ անցավ և կարգադրեց իր մարդկանց դոն Կիխոտի ընդունելության մասին:

Եվ ահա, երբ դոն Կիխոտը դքսուհու հետ ներս մտավ դոյակի ընդարձակ բակը, երկու չքնաղ աղջիկ մոտեցան մեր ասպետին և նրա ուսերին նրբագույն կարմիր մահուդից թիկնոց գցեցին, և դուքսի բոլոր սպասավոր-սպասավորուհիները թափվեցին բակն ու բարձրաձայն բացականչեցին.

— Բարի գալուստ, թափառական ասպետության ծաղիկ ու զարդին:

Այդ օրը դոն Կիխոտը առաջին անգամ և վերջնականապես համոզվեց և հավատաց, որ ինքը ոչ թե մի կարծեցյալ, այլ ամենախիսկական թափառական ասպետ է, որովհետև տեսնում էր, թե բոլորը վարվում են հետը միանգամայն այնպես, ինչպես, դատելով ըստ վեպերի, անցած դարերում վարվելիս են եղել այդ կոչման ասպետների հետ:

Նրանք բարձրացան մի դահլիճ, որի պատերից կախված էին թանկագին դիպակներ և ոսկեխուս գորգեր: Վեց աղջիկ հանեցին դոն Կիխոտի գենքուզրահը և սկսեցին սպասարկել նրան իբրև մանկլավիկներ:

Երբ որ նրա գենքուզրահը հանեցին, նա մնաց նեղ տաբատով, ուղտի բրդից կապայով, ինքը՝ երկար ու փայտի պես չոր ու ցամաք, այնպիսի փոս ընկած այտերով, որ ասես նրանք ներսից իրար համբուրելիս լինեին: Նրա տեսքն այնքան ծիծաղաշարժ էր, որ եթե նրան սպասարկող աղջիկները ճիգ չգործադրեին իրենց ծիծաղը զսպելու, ապա ծիծաղից կայայթեին:

Դոն Կիխոտը հագնվեց, գոտեպնդվեց թրով, կարմիր մահուդից թիկնոցը վրան գցեց, գլխին դրեց ծածկոց կանաչ կերպասից, որ մատուցեցին նրան սպասուհիները: Աղջիկները, կանգնած երկու շարքով, թասեր էին բռնել լվացվելու համար: Այդ բոլոր արարողությունները նրանք կատարում էին բազմաթիվ ծիսական շարժումներով: Ապա ներս մտան տասներկու մանկլավիկներ արքունապետի ուղեկցությամբ, որպեսզի ասպետին առաջնորդեն սեղանատուն, որտեղ նրան սպասում էին տանտերն ու տանտիկինը:

Մանկլավիկները, շրջապատելով նրան մեծ հանդիսավորությամբ ու շքեղությամբ, այստեղից նրան տարան մի այլ դահլիճ, որտեղ ճոխ սեղան էր բացված չորս հոգու համար:

Դուքսն ու դքսուհին դիմավորեցին դոն Կիխոտին շեմքին և հրավիրեցին սեղան նստել: Տեղի տալով երկար թախանձանքներին՝ դոն Կիխոտը բազմեց պատվավոր տեղում, իսկ դուքսն ու դքսուհին նստեցին նրա աջ ու ձախ կողմից:

Սանչոն այդ տեսարանին ականատես լինելով, զարմացել ու ապշել էր այն պատիվներից, որ ազնվական անձինք տալիս էին իր տիրոջը:

Դքսուհին հարց տվեց դոն Կիխոտին՝ ունի՞ նա արդյոք տիրուհի Դուլսինեայից տեղեկություն և ի՞նչ հսկաներ ու ոճրագործներ է ուղարկել վերջերս նրան սվեր, երևի նա շատ-շատերին արդեն հաղթած կլինի:

— Տիրուհիդ իմ, իմ դժբախտությունները սկիզբ ունեցել են, բայց երևի վախճան չեն ունենալու: Ես հաղթել եմ հսկաների, ուղարկել եմ նրա մոտ ավազակներ ու չարագործներ, բայց ինչպե՞ս գտնեն նրան, քանի որ նա կախարդված է և կերպարանափոխված, դարձել է մի գեղջկուհի, որի այլանդակությունն աներևակայելի է:

— Զգիտեմ,— միջամտեց Սանչո Պանսան,— նա ինձ թվաց աշխարհիս ամենագեղեցիկ էակը: Համենայն դեպս, նա այնքան թեթև է, որ լարախաղացից էլ լավ է ցատկում: Ազնիվ խոսք, տիրուհի դքսուհի, հենց գետնից նա այնպես է թռչում էշի վրա, ինչպես ձեր կատուն:

— Մի՞թե դու, Սանչո, տեսել ես նրան կախարդված,— հարցրեց դուքսը:

— Բա՛ չէ,— պատասխանեց Սանչոն:— Ես առաջինը դեմ առա այդ կախարդանքին: Նա կախարդված է իմ հանգուցյալ հոր պես:

Ապա դուքսը տեղեկանալով, որ դոն Կիխոտը խոստացել է Սանչոյին մի կղզու կառավարիչ նշանակել, ասաց.

— Պարոն դոն Կիխոտին պատված լինելու համար ես հանձնում եմ ձեզ մի բավական մեծ կղզի: Քնացեք և կառավարեցեք, Սանչո բարեկամ:

— Ծնկի արի,— ասաց դոն Կիխոտը,— և համբուրիր նորին պայծառափայլության ձեռքը նրա արած շնորհի համար:

Սանչո Պանսան հնազանդվեց:

ԳԼՈՒԽ XXXVIII ՈՐ ՊԱՏՄՈՒԽ Է, ԹԵ ԻՆՉՊԵՍ ՍԱՆՉՈ ՊԱՆՍԱՆ ԴԱՐՁԱՎ ԿՂԶՈՒ ՎԱՐՉԱՊԵՏ

Դուքսը հրամաններ ու հրահանգներ արձակելով ծառաներին ու վասալներին, թե ինչպես պիտի նրանք վարվեն Սանչոյի հետ, երբ որ վերջինս գա վարչապետի պաշտոնով իրեն խոստացված կղզին, հետևյալ օրը Սանչոյին ասաց, որ արդեն ժամանակն է ճանապարհ ընկնելու կղզին, որովհետև կղզիաբնակները սպասում են նրան՝ ինչպես գարնան անձրևին:

— Շատ բարի,— համաձայնեց Սանչոն,— ես կաշխատեմ այնպես կառավարել կղզին, որ իմ հոգին, ի հեճուկս բոլոր կողոպտիչների, ուղիղ երկինք գնա: Իմ հասակից բարձր թռչելու ընչաքաղց ցանկությունից և մեծ մարդ դառնալու համար չեմ գնում այդ գործին, այլ պարզապես ուզում եմ վարչապետության համը տեսնել:

— Եթե դուք մեկ անգամ միայն համը տեսնեք, Սանչո,— պատասխանեց դուքսը,— ապա ձեր ձեռքերն էլ այդ կերակուրի հետ կուլ կտաք, որովհետև աշխարհիս երեսին ավելի քաղցր բան չկա, քան հրամայել և տեսնել, որ ձեզ հնազանդվում են: Եվ, անշուշտ, երբ որ ձեր տերը կայսր դառնա,— իսկ իրերի ընթացքից դատելով նա, իհարկե, դառնալու է,— ոչ մի ուժով հնարավոր չի լինի խլել նրա ձեռքից

իշխանությունը: Իր հոգու խորքում նա աստուծալու և վշտանալու է, որ այսքան տարի ասպել է առանց կայսր լինելու:

— Պարոն,— պատասխանեց Սանչոն,— իշխելը միշտ հաճելի է, անգամ ոչխարների հոտի վրա:

— Դուք հազարափեշակ մարդ եք,— ասաց դուքսը,— ես հույս ունեմ, որ նույնքան խելացի եք կառավարելու, որքան խելոք դատում եք: Այդքանը բավական է: Հիշեցեք, որ ոչ ուշ, քան վաղը, դուք մեկնելու եք կղզին, իսկ այստեղ ձեզ կտան ձեր աստիճանին վայել զգեստներ և ճամփորդության պատրաստություն կտեսնեն:

— Թող ինձ ինչպես ուզում են գուզեն,— պատասխանեց Սանչոն,— ինչ շոր էլ վրաս լինի, մեկ է՝ ես նույն Սանչոն կմնամ:

Այդ միջոցին ներս մտավ դոն Կիխոտը: Երբ որ նրան հաղորդեցին բանի էությունը և հայտնեցին, որ Սանչոն շուտով ուղևորվում է կառավարելու, նա բռնեց Սանչոյի ձեռքից և, դուքսի թույլտվությամբ, տարավ նրան իր սենյակը, որ խրատ ու խորհուրդ տա, թե ինչպես պիտի վարի իր պաշտոնը:

Սանչոն իր տիրոջ խրատներն առավ և հետևյալ օրը ճամփա ընկավ: Նա գնում էր բազմաթիվ շքախմբի ուղեկցությամբ մի գյուղ, որը նրա համար պիտի վերափոխվեր կղզու:

Նոր և ճոխ զգեստներով Սանչոն նստած էր ջորու վրա, իսկ նրա կողքից գնում էր իր էշը, նոր՝ մետաքսե սարքով և արժանավայել արդուզարդով, ժամանակ առ ժամանակ Սանչոն նայում էր իշուկին, որի ընկերակցությունը նրան այնպիսի հաճույք էր պատճառում, որ իր տեղը չէր փոխի գերմանական կայսեր տեղի հետ:

Վերջապես Սանչոն իր շքախմբով հասավ գյուղ, որը հազարի չափ բնակիչ ուներ և համարվում էր դուքսի լավագույն կալվածներից մեկը: Նրան ասացին, թե կղզին կոչվում է՝ Բարատարիա. նրա՞ համար արդյոք, որ այդ վայրը կոչվում էր Բարատարիա, թե՞ որովհետև Սանչոն կառավարելու իրավունքը ձրի ձեռք բերեց,— անհայտ է¹⁹:

Երբ նրանք հասան գյուղի դարպասին, տեղական իշխանություններն ընդառաջ եկան: Չանգերը դողանջեցին, բնակիչները միահամուռ ցուցադրեցին մեծ ուրախություն և մեծ հանդիսավորությամբ առաջնորդեցին Սանչոյին մայր տաճարը, որպեսզի այնտեղ մաղթանք կատարեն: Ապա մի քանի ծիծաղաշարժ ծեսերից հետո հանձնեցին գյուղի բնալին և նրան ցմահ Բարատարիո կղզու վարչապետ ճանաչեցին:

Նոր վարչապետի զգեստը, մորուքը, հաստ փորը և կարճ հասակը զարմանք էին պատճառում նրանց, ովքեր չգիտեին այդ պատմության աստառը: Ասենք, իմացողներից շատերն էլ էին զարմացած մնացել:

Վերջապես եկեղեցուց նրան տարան դատարանի դահլիճը, բազմեցրին բազկաթոռին, և դուքսի սենեկապետն ասաց.

— Տեր վարչապետ, մեր կղզում մի հին սովորույթ կա՝ ով որ դառնում է այս կղզու վարչապետը, պետք է պատասխանի բավական խորամանկ ու խճճված հարցերի: Այդ պատասխաններից բնակիչները դատում են և, այսպես ասած, իրենց նոր

¹⁹ Այս անունը կազմված է իսպաներեն barato բառից, որը նշանակում է սուտ, Էժան (հեշտ հասանելի իմաստով): Հեղինակն ակնարկում է, որ Սանչոյի կառավարելը սարքովի էր, սուտ, կեղծ: Ծ. Թ.:

վարչապետի մտավոր ունակությունների զարկերակը շոշափում, ու դրա համեմատ կամ ուրախանում են նրա գալստյան համար, կամ տխրում:

Սենեկապետի ճառի միջոցին Սանչոն նայում էր իր բազմոցի դիմացի պատից կախված մեծ-մեծ գրերով մի երկար արձանագրության, իսկ որովհետև անգրագետ էր, ուստի հարցրեց, թե այդ ի՞նչ նշաններ են նկարված պատին:

Նրան պատասխանեցին.

— Տեր, այնտեղ գրած ու գծած է, թե այս ինչ օրը ձեր ողորմածությունը դարձել է կղզու վարչապետ: Արձանագրությունն ասում է՝ «Այսօր, այսինչ օրը, այս ինչ ամսին, այս ինչ տարում, պարոն դոն Սանչո Պանսաս դարձավ կղզու վարչապետը և տերը թող նրան պահպանի իշխանության գլխին բազում տարիներ»:

— Իսկ ո՞ւմ են դոն Սանչո Պանսա կոչում,— հարցրեց Սանչոն:

— Ձեզ, ձեր ողորմածություն,— պատասխանեց սենեկապետը,— քանի որ մեր կղզին մի հատիկ Պանսա է ժամանել, այն էլ հիմա բազմած է այս բազկաթոռին:

— Դե, նկատի առեք, եղբայր,— առարկեց Սանչոն,— որ ոչ ես, ոչ էլ մի ուրիշը մեր ցեղում երբեք դոն չի եղել: Ինձ պարզապես կոչում են Սանչո Պանսա, իմ հոր անունն էլ էր Սանչո, պապինս էլ՝ Սանչո և նրանք բոլորն էլ Պանսա են եղել առանց դոն ու մոնի: Ես կասկածում եմ, որ ձեր կղզում դռները խճաքարից շատ են: Եթե ինձ հաջողվի այստեղ մի քանի օր վարչապետություն անել, բոլոր այդ դռներին կքշեմ: Երևի նրանք այստեղ խժվժում են և զահլա տանում մոծակներից էլ ավելի: Դե, ձեր հարցերը տվեք, և ես խղճի մտոք պատասխաններս կտամ հուրախություն թե ի վիշտ իմ ժողովրդի:

Այդ վայրկյանին դահլիճ մտան երկու ծերուկ, որոնցից մեկը ձեռքին հաստ ձեռնափայտ ուներ: Երկրորդը, որ առանց ձեռնափայտի էր, ասաց.

— Տեր, ես այս բարի մարդուն տասը ոսկի եմ պարտք տվել, կամենալով նրան ծառայություն մատուցած լինել և սիրաշահել, այն պայմանով, սակայն, որ նա վերադարձնի, հենց որ ետ պահանջելու լինեմ: Շատ ժամանակ անցավ, և ես պարտքս չեի պահանջում, հասկանալով, որ եթե ինձնից պարտք անելու միջոցին նա դժվարին կացության մեջ էր, ապա, վերադարձնելով, նա առավել ևս ծանր կացության մեջ կընկնի: Սակայն վերջ ի վերջո ինձ թվաց, թե նա իսկի չի էլ մտածում իր պարտքը տալու մասին, ուստի ես մի քանի անգամ հիշեցրի, իսկ նա ոչ միայն փողը չվերադարձրեց, այլև ժխտում է, թե պարտք է արել և պնդում, թե ես երբեք նրան տասը ոսկի պարտք չեմ ավել, իսկ եթե երբևիցե տվել եմ, ապա նա վաղուց վճարել պիտի է: Ոչ պարտքը տալու, ոչ էլ վճարելու վկա կա: Ասենք, վճարում երբեք չի էլ եղել: Ես կխնդրեի ձեր ողորմածությունից, ստիպել այս մարդուն երդում ուտել և, եթե նա երդվի, որ իր պարտքը վճարել է, ես նրանից ձեռք կքաշեմ:

— Ի՞նչ կասեք, ծերուկ,— հարցրեց Սանչոն մյուսին:

— Պարոն,— պատասխանեց մյուսը,— ես ընդունում եմ, որ նա ինձ պարտք է տվել: Իջեցրեք ձեր գավազանը, ձեր ողորմածություն, և քանի որ հայցատերը հույս է դրել իմ երդումի վրա, ապա կերդվեմ, որ տվել ու վճարել եմ պարտքս լրիվ և առանց խաբեության:

Վարչապետը մեկնեց գավազանը, և ծերուկը իր հաստ ձեռնափայտը տվեց մյուս ծերուկին՝ խնդրելով, որ պահի, իբրև խանգարող մի առարկա, ինքը ձեռքը դրեց գավազանի ծայրի խաչի վրա և հայտարարեց, որ իրավ, նրան տասը ոսկի պարտք

տրված է եղել, սակայն ինքը ետ է տվել, իսկ պարտապանը, մոռանալով, մի քանի անգամ նորից է պահանջել պարտքը:

Լսելով այդ, վարչապետը հարցրեց պարտքատերից, թե ի՞նչ կարող է պատասխանել հակառակ կողմի հայտարարությանը, և սա ասաց, թե պարտապանն անկասկած ճշմարիտ է ասում, որովհետև նրան ազնիվ մարդ է համարում և բարի քրիստոնյա և թե, երևի, ինքն է մոռացել՝ ե՞րբ և որտե՞ղ է ետ ստացել տասը ոսկին և որ այսուհետև այլևս այդ փողը երբեք չի պահանջի:

Պարտապանը վերցրեց իր ձեռնափայտը, գլուխ տվեց և հեռացավ դատարանից:

Սանչոն, տեսնելով, որ պարտապանը հանգիստ կերպով գնաց, իսկ հայցատերը հեզությամբ գլուխը խոնարհել կրծքին, մնացել է տեղում կանգնած, աջ ձեռքի ցուցամատը դնելով հոնքերի մեջտեղը, մի պահ մնաց մտամոլոր, ապա, բարձրացնելով գլուխը, հրամայեց, որ պարտապանին ետ բերեն:

Երբ որ նա վերադարձավ, Սանչոն նայեց նրան և ասաց.

— Ապա, բարի մարդ, տվեք ձեր ձեռնափայտը, ինձ հարկավոր է:

— Մեծ ուրախությամբ,— պատասխանեց ծերուկը,— համեցեք, տե՛ր:

Սանչոն վերցրեց ձեռնափայտը, հանձնեց մյուս ծերուկին և ասաց.

— Դե գնացեք, հիմա դուք ձերն ստացաք:

— Մի՞թե, տեր իմ, այս ձեռնափայտը տասը ոսկի արժե,— հարցրեց պարտքատերը:

— Արժե,— պատասխանեց վարչապետը,— իսկ եթե ոչ՝ ապա ես աշխարհիս ամենահաստագլուխ մարդն եմ: Հիմա դուք կհամոզվեք, ընդունա՞կ եմ ես մի ամբողջ թագավորություն կառավարելու, թե ոչ:

Եվ նա հրամայեց, որ բոլորի ներկայությամբ ձեռնափայտը մեջտեղից ջարդեն: Հրամանը կատարվեց, և ձեռնափայտի միջից դուրս եկավ տասը ոսկին:

Բոլորը զարմացած մնացին և վճռեցին, որ նոր վարչապետը Սողոմոն իմաստունն է: Սկսեցին հարցուփորձ անել, թե ինչպես գլխի ընկավ նա, թե տասը ոսկին ձեռնափայտի մեջ է թաքցրած: Սանչոն բացատրեց այսպես՝ ծերուկը երդում ուտելուց առաջ ձեռնափայտը տվեց իր հակառակորդին և երդվեց, թե ինքը լրիվ և առանց խաբեության վերադարձրել է պարտքը և ապա, երդվելուց հետո, իր ձեռնափայտը ետ վերցրեց: Տեսնելով այդ, Սանչոն կասկածել էր, թե պարտքը ձեռնափայտի մեջ է:

Բոլորը դարձյալ զարմացան նոր վարչապետի դատավճռից ու որոշումից: Գրագիրն այդ ամենը գրի առավ և ուղարկեց դուքսին, որ սրտատրոփ սպասում էր լուրի:

Դատավարությունից հետո Սանչոյին տարան մի շքեղ ապարանք: Մեծ դահլիճներից մեկում արքայական շուքով սեղան էր զգված:

Սանչոյի հայտնվելուն պես երաժշտություն հնչեց, և չորս մանկլավիկ նրան ջուր մատուցեցին լվացվելու համար, և նա մեծ արժանապատվությամբ կատարեց այդ արարողությունը:

Երաժշտությունը լռեց, և Սանչոն նստեց սեղան՝ պատվավոր տեղում: Ասենք, սեղանին ուրիշ տեղ էլ չկար և հացը մեկ հոգու համար էր գցած: Սանչոյի կողքին կանգնեց ինչ-որ մարդ՝ ձեռքին կիտոսկր. նա, ինչպես հետո պարզվեց, բժիշկ էր,

Վերցրին սեղանի երեսին փռած ճերմակ ընտիր գործվածքը, որ ծածկում էր բազմաթիվ ու բազմազան սկուտեղներ ամեն տեսակ կերակուրներով ու մրգերով:

Մի ուրիշ մարդ, տեսքից դատելով՝ հոգևոր կոչում ունեցող, օրհնեց սեղանը: Մանկավիկներից մեկը Սանչոյի պարանոցին կապեց ժանյակավոր անձեռոցիկ, իսկ մյուսը, որ սենեկապետի պաշտոն էր կատարում, մատուցեց նրան առաջին տեսակը՝ մի ափսե միրգ: Հազիվ էր Սանչոն մի կտոր կուլ տվել, որ բժիշկն իր կիտոսկրը կացրեց ամանին, և իսկույն ևեթ արագ-արագ ափսեն դուրս տարան: Սենեկապետը տեղը մի ուրիշը դրեց, Սանչոն ուզեց ճաշակել, բայց հենց որ նա ձեռքը մեկնեց, որ կերակրի համը տեսնի, կիտոսկրը դարձյալ դիպավ ափսեին, և մանկավիկը տարավ նույնքան հապճեպ, որքան և մրգերը:

Սանչոն շվարեց: Նա նայեց շուրջը և հարցրեց, թե մի՞թե ճաշը պետք է այն եղանակով ուտել, ինչպես ներկայացնում են ձեռնածուները: Կիտոսկրը ձեռքին մարդը դրան պատասխանեց հետևյալը.

— Ոչ, տեր վարչապետ, այս կղզում ճաշում են այնպես, ինչպես ընդունված և կարգն է ուրիշ կղզիներում, որ կառավարող են ունենում: Ես բժիշկ եմ, ռոճիկ եմ ստանում և կցված եմ վարչապետի անձին, հոգ եմ տանում նրա առողջության մասին ավելի, քան իմ: Ես գիշեր-ցերեկ աշխատում եմ, ուսումնասիրելով վարչապետին, որպեսզի հիվանդության դեպքում կարողանամ բուժել: Սակայն իմ գլխավոր պարտականությունն է ներկա լինել ճաշի և ընթրիքի միջոցին և թույլ տալ, որ նա ուտի միայն այն, ինչ որ ինձ հարմար թվա, և հեռացնել սեղանից այն, ինչ որ, իմ կարծիքով, կարող է նրան վնաս տալ և ստամոքսը փչացնել: Ահա թե ինչու ես հրամայեցի, որ մրգերը տանեն, որովհետև նրանց մեջ շատ տամկություն կա և հեռացնեն երկրորդ կերակուրը, որովհետև շատ էր տաք-տաք և համեմած էր, մի բան, որը ինչպես հայտնի է՝ ծարավեցնում է, իսկ ով շատ ջուր է խմում, նա ոչնչացնում ու վերացնում է իր միջի հիմնական հեղուկը, որ պարփակում է մեր կենսական ուժերը:

— Այդ դեպքում խորոված կաքավները այնքան համեղ են պատրաստված, որ, անշուշտ, ինձ վնաս չեն տա:

Բժիշկը դրան պատասխանեց.

— Տեր վարչապետը ձեռք չի տա այդ կերակրին, քանի ես կենդանի եմ:

— Որ այդպես է,— ասաց Սանչոն,— ինդրեմ, պարոն բժիշկ, իմ առջև շարած բոլոր կերակուրներից ընտրեք այն, որ ինձ ամենից շատ օգտավետ է և ամենից քիչ վնասակար, և թույլ տվեք, որ ուտեմ, առանց ձեր կիտոսկրով ափսեին խփելու, որովհետև, վարչապետի արևը վկա՝ ես սովամահ կլինեմ: Ինչ էլ դուք ասելու լինեք, պարոն բժիշկ, ինչքան էլ բարկանալու լինեք, սակայն, զրկելով ինձ ճաշից, դուք ոչ միայն չեք երկարացնի իմ կյանքը, այլ պարզապես կսպանեք ինձ:

Ապա, թիկնելով բազկաթոռին, Սանչոն սևեռեց հայացքը բժշկին և խիստ ձայնով հարցրեց, թե ինչպես է բժշկի անունը և որտեղ է նա ուսում առել:

Բժիշկը պատասխանեց.

— Տեր վարչապետ, ես կոչվում եմ Պեդրո Ռեսիո դե Ադուրեո: Ես ծնվել եմ Տիրտեաֆուերա գյուղում, որ գտնվում է Կարակուելի և Ալմադովար դե Կամպոյի

միջև, աջ կողմի վրա, իսկ գիտական աստիճանս ստացել եմ Օսունայի համալսարանում:

Սանչոն, կատաղությամբ բռնկված, բղավեց.

— Ահա թե ինչ, պարոն բժիշկ Պեդրո Ռեսիո դե Մալ-Ագուերո, Տիրտեաֆուերայում ծնված, որ գտնվում է աջ կողմի վրա, եթե Կարակուելից գնալու լինես Ալմադովար դել Կամպո, և Օսունայում գիտական աստիճանի արժանացած, ապա կորեք այստեղից և շուտով: Թե չէ, իմ արևը վկա, մի մահակ կվերցնեմ և, սկսելով ձեզնից, բոլոր բժիշկներին կքշեմ կղզուց, համենայն դեպս բոլոր տգետ բժիշկներին: Իսկ իմաստուն, փորձառու և գիտուն բժիշկներին կպահեմ աչքիս լույսի պես և կպատվեմ որպես սուրբ մարդկանց: Իսկ հիմա ուտելու բան տվեք, կամ ետ վերցրեք վարչապետությունը, որովհետև մի պաշտոն, որը չի կարող կերակրել, լոբու հասիկ էլ չարժե:

Վարչապետին այդքան սաստիկ զայրացած տեսնելով, բժիշկը շփոթվեց և արդեն դահլիճից փախչելու վրա էր, որ փողոցում հնչեց շեփորը: Սենեկապետը դուրս նայեց լուսամուտից և, մոտենալով Սանչոյին, ասաց.

— Տեր, դուքսից սուրհանդակ է եկել, երևի որևէ կարևոր հանձնարարությամբ:

Ներս մտավ սուրհանդակը հեծիկ ու փոշոտ և, գրպանից մի նամակ հանելով, հանձնեց վարչապետին, իսկ Սանչոն մեկնեց սենեկապետին և հրամայեց կարդալ հասցեն:

Գրած էր՝ «Դոն Սանչո Պանսային, Բարատարիո կղզու վարչապետին: Հանձնել անձամբ նրան կամ նրա քարտուղարին»:

Սանչոն հարցրեց.

— Իսկ ո՞վ է իմ քարտուղարը:

— Ես,— պատասխանեց մեկը,— որովհետև գրել-կարդալ և գիտեմ:

Նորաթուխ քարտուղարը պատվերը կատարեց և, կարդալով նամակը, հայտարարեց, որ նման գործերի մասին կարելի է խոսել միայն երես առ երես:

Սանչոն հրամայեց, որ բոլորը դուրս գան դահլիճից, ապա քարտուղարը կարդաց հետևյալ նամակը.

«Պարոն դոն Սանչո Պանսա, ես տեղեկացել եմ, որ իմ և ձեր թշնամիները հարձակում են պատրաստում ձեր կղզու վրա մոտակա գիշերներից մեկը, իսկ թե երբ՝ ինձ անհայտ է: Ուստի արթուն կացեք և հսկեցեք, որ ձեզ հանկարծակիի չբերեն: Նաև իմացա վստահելի լրտեսներիս միջոցով, որ ինչ-որ չորս հոգի, ծպտված, մուտք են գործել ձեր կղզին, մտադիր լինելով գրկել ձեզ կյանքից, որովհետև ձեր իմաստությունը նրանց երկյուղ է ներշնչում: Աչքերդ չորս դարձրեք, խուզարկեցեք ամենքին, ովքեր գալու լինեն ձեզ մոտ ընդունելության և հրաժարվեցեք բոլոր կերակուրներից, որ առաջարկելու լինեն ձեզ: Եթե ձեզ վտանգ սպառնալու լինի, ես անհապաղ օգնության կհասնեմ: Բոլոր այդ գործերում ղեկավարվեք ձեզ հատուկ խոհեմությամբ: Գրած է մեր դրյակում, օգոստոսի տասնվեցին, առավոտյան ժամը չորսին:

Ձեր բարեկամ
ԴՈՒԲՍ»

Սանչոն ապուշ կտրեց, նրա մերձավորներն էլ զարմացած ձևացան: Դիմելով սենեկապետին, նա ասաց.

— Ահա թե հիմա ինչ պիտի անել, այն էլ՝ անհապաղ: Ստորեկրյա զնդանը նետել բժիշկ Ռեսոյին, որովհետև եթե մեկնումեկը մտադիր է ինձ սպանելու ապա, անշուշտ, նա է: Նա կյուրթել է ինձ համար ամենադաժան մահը՝ սովամահությունը: Հաց տվեք ինձ և մի չորս գրվանքա խաղող: Սա հո չի՞ կարող թունավորված լինել, իսկ առանց ուտելու ես չեմ կարող յուր գնալ: Եվ եթե մենք պետք է պատրաստ լինենք մեզ սպառնացող մարտին, ապա պետք է լավ սնվենք, որովհետև քաջությունը կախված է ստամոքսից և ոչ թե ստամոքսը՝ քաջությունից: Իսկ դուք, քարտուղար, պատասխանեցեք իմ տիրոջը՝ դուքսին, և գրեցեք, որ նրա բոլոր հրամանները ճշտիվ կատարված կլինեն, առանց բան բաց թողնելու:

Իսկ հիմա, հավաքեցեք սեղանը, ինձ համար ուտելու բան բերեք, և եթե որևէ լրտեսներ, մարդասպաններ ու կախարդներ հարձակվելու լինեն ինձ վրա, ես նրանց հախիցը կգամ:

ԳԼՈՒԽ XXXIX
ՈՐ ՊԱՏՄՈՒՄ Է,
ԹԵ ԻՆՉՊԵՍ ԴՔՍՈՒՅՈՒ ՄԱՆԿԼԱՎԻԿԸ
ՆԱՄԱԿ ՈՒ ՆՎԵՐՆԵՐ ՏԱՐԱՎ ՍԱՆՉՈ ՊԱՆՍԱՑԻ ԿՆՈՋԸ՝
ԹԵՐԵՍԱ ՊԱՆՍԱՑԻՆ

Դքսուհին, դոն Կիխոտին ծաղրելու նպատակով, ուղարկեց իր մանկլավիկներից մեկին Սանչոյի կնոջ՝ Թերեսա Պանսայի մոտ, տալով նրան մեկ նամակ իր կողմից, մյուսը՝ Սանչոյի: Բացի այդ, նա մարջանի մի երկար շարան նվեր ուղարկեց:

Մանկլավիկը խելքը գլխին և ճարպիկ տղա էր: Նա սիրով ճամփա ընկավ Սանչոյի գյուղը, կամենալով հաճոյանալ իր տերերին:

Դեռ գյուղ չմտած, նա տեսավ առվի ջրում լվացք անող կանանց, որոնցից հարցրեց, չգիտե՞ն արդյոք, թե որտեղ է ապրում Թերեսա Պանսա անունով կինը, ոմն Սանչո Պանսայի, դոն Կիխոտ Մանչացի ասպետի զինակրի տիկինը: Լսելով այդ խոսքերը, լվացք անող աղջիկներից մեկը վեր կացավ և ասաց.

— Թերեսա Պանսան իմ մայրն է, իսկ Սանչոն՝ իմ հայրը, իսկ ասպետը, որի մասին ասացիք, մեր տերը:

— Որ այդպես է,— ասաց մանկլավիկը,— մոտ եկեք և առաջնորդեցեք ինձ ձեր մայրիկի մոտ, որովհետև ես նրա համար ձեր հայրիկից նամակ և նվեր եմ բերել:

Լվացքը իր ընկերուհիներից մեկին հանձնելով, աղջիկը ինչպես որ կար, առանց կոշիկ հագնելու և շորերն ուղղելու, մի ոստյունով կանգնեց մանկլավիկի ձիու առջև ու ասաց.

— Գնացեք ուղիղ, ձերդ ողորմածություն, մեր տունը հենց գյուղի բերնին է, իսկ մայրիկս շատ է տխրում, վաղուց է, որ հայրիկիցս լուր չունի:

— Բան չկա, ես շատ բարի լուրեր եմ բերել:

Աղջիկը ոստոստալով ու ցատկոտելով հասավ տուն և դեռ ներս չմտած, դռան շեմքին ճչաց.

— Դուրս արի, մայրի՛կ, մեզ մոտ ինչ-որ պարոն է եկել, որ մեր բարի հայրիկից նամակներ ու զանազան իրեր է բերել:

Այդ աղմուկի վրա դուրս եկավ նրա մայրը՝ Թերեսա Պանսան, որ կտավի թել էր մանում: Տեսքից նա քառասունվեց անց կլիներ, բայց ծեր չէր թվում, ամրակազմ, ջլուտ ու թուխ կին էր:

Տեսնելով իր աղջկան և հեծյալ մանկավիհին, նա հարցրեց.

— Ի՞նչ կա, աղջիկս, ո՞վ է այդ պարոնը:

— Իմ տիրուհի դոնյա Թերեսա Պանսայի խոնարի ծառան,— պատասխանեց մանկավիհը:

Այս խոսքերն ասելով նա վար ցատկեց ձիուց և ակնածությամբ ծնկի եկավ տիրուհի Թերեսայի առջև:

— Ողջունում եմ ձերդ ողորմածությանը, Բարատարիո կղզու լիազոր վարչապետ, պարոն դոն Սանչո Պանսայի սեփական և օրինական տիկնոջը:

— Ախ, պարոն, հերիք է: Այդ ի՞նչ եք անում,— պատասխանեց Թերեսան: — Ես հո պալատական տիկին չեմ, այլ հասարակ գեղջկուհի, ռանչպարի աղջիկ և թափառական ասպետի զինակրի կին:

— Ոչ, ձերդ ողորմածությունս,— ասաց մանկավիհը,— դուք ամենաարժանավոր վարչապետի արժանավորագույն ամուսինն եք: Իմ խոսքերի ճշմարտության մեջ համոզվելու համար ընդունեցեք, ձերդ ողորմածությունս, այս նամակներն ու նվերները:

Այստեղ նա գրպանից հանեց մարջանի մանյակը՝ մեծ-մեծ ոսկի հատիկներով և, զցելով նրա պարանոցին, շարունակեց.

— Ահավասիկ մի նամակ պարոն վարչապետից: Ինձ ձեզ մոտ ուղարկողը դքսուհին է, որ կարգադրել է հանձնել ձեզ մարջանը և մի նամակ:

Թերեսան ապուշ կտրեց, իսկ աղջիկը առավել ևս:

— Կարդացեք ինձ համար, ձերդ ողորմածությունս, պարոն ազնվական,— ասաց Թերեսան,— թել մանելում վարպետ եմ, գիր կարդալում խեղճ:

Մանկավիհը կարդաց Սանչոյի նամակն էլ, դքսուհունն էլ:

— Ա՛խ,— գոչեց Թերեսան,— ի՞նչ բարի, պարզ ու պարկեշտ տիրուհի է նա:

— Ձեր սիրտը ավելի ևս կուրախանա,— ասաց մանկավիհը,— եթե դուք այս կապոցն էլ բանաք: Մեջը նրբագույն մահուդից զգեստ է, որ վարչապետը միայն մեկ անգամ է հագել որսի գնալուց, իսկ հիմա ուղարկում է տիկին Սանչայի համար:

Այնինչ Թերեսան, նամակները ձեռքին, մանյակը՝ պարանոցին, վազեց փողոց, մատներով խփելով նամակներին, ինչպես դափ են խփում և պատահմամբ հանդիպելով քահանային ու Սամսոն Կարրասկոյին, սկսեց պար գալով խոսել.

— Չիմա մենք վարչապետ ենք, հա՛:

— Ի՞նչ է պատահել, Թերեսա Պանսա: Ի՞նչ ես խենթացել, այդ ի՞նչ թղթեր են ձեռքիդ:

— Իսկի էլ չեմ խենթացել, իսկ ձեռքինս՝ նամակներ են դքսուհիներից ու վարչապետներից, վզիս էլ իսկական մարջանից «տերողորմյա»:

— Ասելդ ի՞նչ է, Թերեսա, բան չենք հասկանում:

— Առեք, ինքներդ տեսեք,— պատասխանեց Թերեսան և պարզեց նրանց նամակները:

Քահանան բարձր կարգաց նամակները, որ Սամսոն Կարրասկոն էլ լսի: Նրանք նայեցին իրար, զարմացած կարդացածից, իսկ բակալավրը հարցրեց, թե ո՞վ է բերել նամակները: Թերեսան առաջարկեց նրանց գալ իրենց տուն և տեսնել սուրհանդակին՝ նա մի նվեր էլ է բերել, որ գին չունի:

Քահանան հանեց Թերեսայի պարանոցից մարջանը, ձեռքին շուռումուռ տվեց և համոզվելով, որ իսկական է, ավելի զարմացավ ու ասաց.

— Երդվում եմ կարգովս, չգիտեմ ինչ խոսեմ և ինչ խորհեմ այդ նամակների և նվերների մասին:

Թերեսան նրանց հետ վերադարձավ տուն:

Նրանք որ հասան, մանկլավիկը գարի էր մաղում իր ձիու համար, իսկ Սանիչկան ճարպ էր կտրում, որ ձվածեղ անի, սուրհանդակին հյուրասիրի:

Մանկլավիկի արտաքինը և սիրուն զգեստը դուր եկավ եկվորներին, և նրանք իրար քաղաքավարի բարևեցին, ապա Սամսոնը հարցրեց հյուրից, թե ի՞նչ նորություն կա դոն Կիխոտի և Սանչո Պանսայի մասին, ավելացնելով, որ իրենք արդեն Սանչոյի և դքսուհու նամակները կարդացել են, բայց այնուհանդերձ մտամոլոր են և չեն կարողանում ըմբռնել, թե այդ ի՞նչ վարչապետություն է ձեռք բերել Սանչոն և ի՞նչ կղզի է:

Մանկլավիկը պատասխանեց.

— Որ պարոն Սանչո Պանսան վարչապետ է, ոչ մի կասկած չի կարող լինել: Իսկ կղզի՞ է կառավարում, թե չէ՞ դատել չեմ կարող: Սակայն այն էլ բավական է, որ այդ վայրը հազար մարդուց ավելի բնակչություն ունի:

Քահանան ու բակալավրը շատ լավ ըմբռնեցին, որ մանկլավիկը ծաղրում է, բայց իսկական մարջանն ու Սանչոյի ուղարկած որսորդական զգեստը նրանց շփոթեցնում էին:

— Այսպիսով, ձերդ ողորմածություն, պարոն,— բացականչեց բակալավրը,— դուք շարունակում եք պնդել, թե Սանչոն իսկապես վարչապետ է և որ աշխարհիս երեսին իրոք գոյություն ունի այն դքսուհին, որը նրա կնոջը նամակ է գրում և նվերներ ուղարկում: Մենք ձեռքերով շոշափել ենք նվերները և նամակները կարդացել, բայց և այնպես հրաժարվում ենք հավատալ և ենթադրում ենք, թե դա մեր հայրենակից դոն Կիխոտի արկածներից է, որը, ինչպես հայտնի է, համարում է, որ իրեն ամեն ինչ պատահում է ոչ այլպես, քան կախարդական եղանակով: Ահա թե ինչու ես գրեթե պատրաստ եմ ասելու, որ կկամենայի ձեռք տալ և շոշափել ձերդ ողորմածությանը, որպեսզի պարզեմ, ո՞վ եք դուք՝ երևակայական դեսպան, թե միս ու ոսկորից մարդ: — Պարոններ,— պատասխանեց մանկլավիկը,— ես իսկական դեսպան եմ, պարոն Սանչո Պանսան իրոք վարչապետ է, իմ պարոնները՝ դուքսն ու դքսուհին, ի վիճակի են շնորհելու և շնորհել են նրան վարչապետություն և, ըստ լուրերի, Սանչոն իր գործը ամենալավ կերպով է կատարում: Կա՞ այստեղ կախարդանք, թե ոչ՝ ինքներդ դատեցեք: Իմ ասածը զուտ ճշմարտություն է, եթե չեք հավատում թող ձեզանից

մեկնումեկը, պարոններ, հետս գա և նրա աչքերը կտեսնեն այն, ինչին չեն հավատում ականջները:

Կարրասկոն առաջարկեց Թերեսային ստացած նամակներին պատասխան գրել: Սակայն Թերեսան չկամեցավ, որ բակալավորը խառնվի իր գործերին: Նա երկու ձու և հաց տվեց տիրացուին, որը երկու նամակն էլ գրեց, մեկը՝ ամուսնուն, մյուսը՝ դքսուհուն:

ԳԼՈՒԽ ԽԼ ՈՐ ՊԱՏՄՈՒՄ Է ՍԱՆՉՈՂ ՊԱՆՍԱՅԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎՇՏԱԼԻ ՎԱԽՃԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Իր վարչապետության յոթերորդ գիշերը Սանչոն պառկած էր անկողնում, կուշտ՝ ոչ թե հաց ու գինով, այլ դատ ու դատավճիռներով, իր հրապարակած հրովարտականերով ու օրենքներով, և արդեն նինջն սկսել էր փակել նրա աչքերը, երբ մի այնպիսի խլացուցիչ աղաղակ բարձրացավ ու զանգերի դողանջ, որ նրան թվաց, թե ողջ կղզին խորտակվում է:

Նա նստեց մահճակալին և սկսեց ուշի-ուշով ականջ դնել, աշխատելով գլխի ընկնել, թե ի՞նչը կարող է այս մեծ իրարանցումի պատճառը լինել: Սակայն նա բան չէր կարողանում հասկանալ, որովհետև զանգերի դողանջին և աղաղակներին շուտով խառնվեցին անթիվ փողերի և թմբուկների ձայներ, որ ավելի ևս շփոթեցրին Սանչոյին և ահ ու սարսափով պատեցին նրան:

Նա վեր կացավ տեղից, հողաթափերը հագավ (որովհետև հատակը խոնավ էր) և, առանց վրան խալաթ կամ նման բան գցելու, մոտեցավ իր ննջարանի դռանը այն իսկ վայրկյանին, երբ սրահ խուժեցին մոտ քսան մարդ, վառ ջահերն ու մերկ թրերը ձեռքներին, ու գոռացին.

— Չինվեցե՞ք շուտով, տեր, եթե չէք կամենում կործանել ողջ կղզին:

— Ինչի՞ համար զինվեմ,— պատասխանեց Սանչոն:— Մի՞թե ես զենքից ու պաշտպանությունից բան եմ հասկանում: Այդ գործը ավելի լավ կլիներ հանձնել իմ տիրոջը՝ դոն Կիխոտին: Նա մեկ հարվածով վերջ կտար, և դուք անվտանգ կլինեիք: Իսկ ես, ինչ մեղքս թաքցնեմ, այդ խառնաշփոթությունից գլուխ չեմ հանում:

— Օ, տեր վարչապետ, այդ ի՞նչ անտարբերությունն է: Չինվեցեք, ձեր ողորմածություն, մենք ձեզ համար և հարձակվելու, և պաշտպանելու զենքեր ենք բերել: Դուրս եկեք հրապարակ, եղեք մեր առաջնորդն ու զորավարը, որովհետև իրավամբ ձեզ է վայելում այդ կոչումը, քանի որ դուք մեր վարչապետն եք:

— Շատ բարի, զինեցեք,— պատասխանեց Սանչոն: Իսկույն բերին երկու մեծ վահան, որ նախապես պատրաստել էին և, առանց թույլ տալու, որ Սանչոն շորերը հագնի, մեկ վահանը՝ առջևից, մյուսը՝ հետևից, ամուր կապեցին: Վահաններով սեղմված, ինչպես տախտակներով, նա իլիկի պես ուղիղ կանգնել էր, անկարող լինելով ոչ ծունկ ծռել, ոչ քայլել: Նրա ձեռքը մի նիզակ տվին, որի վրա հենվեց, որ վայր չընկնի: Այդպես զարդարելով նրան, առաջարկեցին ճամփա ընկնել, առաջնորդել և արիացնել մարտիկներին: Նրանք ավելացրին, թե ամեն ինչ լավ կվերջանա, եթե նա կողմնացույց, լապտեր և լուսատու լինի:

— Ինչպե՞ս գնամ, խեղճ ողորմելիս,— բացականչեց Սանչոն,— քանի որ անկարող եմ ծնկներս շարժել: Այս տախտակները մխրճվում են մարմնիս մեջ և կաշկանդում ինձ:

Ձեզ մտում է միայն, որ ինձ ձեռքերի վրա տանեք-կանգնեցնեք կամ պառկեցնեք որևէ դռան արանքում, որ ես պաշտպանեմ նիզակով կամ մարմնովս:

— Եկեք, տեր վարչապետ, ձեզ ոչ թե տախտակներն են կաշկանդում, այլ երկյուղը: Շուտ արեք, եկեք, ուշ է արդեն, թշնամու թիվն էլ հա՛ աճում է, աղմուկն ավելանում, և աղետը վրա է հասնում:

Նրանք այնպես էին համոզում ու հայիոյում, որ խեղճ վարչապետը, վճռելով վերջապես շարժվել, թրմիաց գետնին այնքան ուժեղ, որ թվում էր, թե փշուր-փշուր եղավ: Նա մնաց պառկած գետնին, ինչպես կրիան, կծկված ու ներփակված իր պատյանի մեջ, կամ խոզի բուղ, երկու տաշտի արանքում, կամ թե ավագով լեցուն մակույկ: Անգամ Սանչոյի վայր ընկնելուց հետո զվարճասերները նրան մազաչափ չխոճացին, ընդհակառակն, հանգրիին ջահերը, սկսեցին գոռալ ավելի ուժգին, ավելի մոլեգին գենքի կոչել և տրորել խեղճ Սանչոյին, թրերով անընդհատ զարկելով նրա վահաններին, այնպես որ եթե խեղճ վարչապետը գունդուկծիկ չդառնար, գլուխը ներս քաշելով վահանների մեջ, նրա բանը բուրդ կլիներ: Ամեն կողմից սեղմված, քափ ու քրտինք կտրած, նա հոգով-սրտով աղոթում էր աստծուն և աղաչում, որ դուրս բերի իրեն այս կրակից: Ոմանց ոտքը դեմ էր առնում նրա վահանին, ոմանք գլորվում էին նրա վրա, իսկ մարդու մեկն էլ բարձրացավ նրա վրա և ասես թե պահակային աշտարակից, երկար ու բարակ հրամաններ էր արձակում զորքին, բարձրաձայն աղաղակելով.

— Մերո՛ւք, վազեք այստեղ, թշնամին այս կողմի վրա է գրոհում: Պահակ դրեք այն մուտքի մոտ, դարպասը փակեցեք, գերաններով ծածկեցեք սանդուղքները: Ձյուլ՞ ու կրի ամանները բերեք, կաթսաների մեջ եռման յուղ, ձեթ ու կուկար ածեցեք: Փողոցները փակեք ներքնակներով:

Մի խոսքով, նա ամեն տեսակ ռազմական պարագաների և նյութերի անուններ էր տալիս, որոնցով սովորաբար պաշտպանում են քաղաքները պաշարման պահին, մինչդեռ կիսաշունչ Սանչոն այդ ամենը լսում, համբերում ու ինքն իրեն ասում էր.

— Ախ, աստված տար շուտով այս կղզին թշնամիները գրավեին, իսկ ես կամ մեռնեի, կամ ազատվեի այս զահրումարից:

Երկինքն անսաց նրա աղերսանքին, և ահավասիկ, երբ որ նա ամենից քիչ էր սպասում, հնչեցին բարձրաձայն աղաղակներ.

— Հաղթություն, հաղթություն, թշնամին հաղթված է: Վեր կացե՛ք, տեր վարչապետ, ձերո՞ղ ողորմածություն, համեցեք, վայելեցեք հաղթանակի պտուղները և բաժանեցեք ավարը, որ արի և անհաղթ ձեռքով մենք խլել ենք թշնամուց:

— Վեր կացրեք ինձ,— տանջված ու ցավագին ձայնով ասաց Սանչոն:

Նրանք օգնեցին և, ոտքի կանգնելով, նա ասաց.

— Ավար բաժանել չեմ ուզում: Իսկ եթե ձեզանից մեկնումեկը ինձ մի կում գինի տա և քրտինքս սրբի...

Սանչոյի վրայից վահանները հանեցին, նրա մարմինը սրբեցին և գինի բերին:

Նա նստեց մահճակալի վրա և ուշագնաց եղավ ահից, ցնցումից և հոգնածությունից: Այդ կատակը սարքողներն արդեն սկսեցին զղջալ, գտնելով, որ կատակը կոպիտ դուրս եկավ: Սակայն նրանց տխրությունը երկար չտևեց, որովհետև վարչապետը շուտով ուշքի եկավ և հարցրեց, թե ժամը քանի՞սն է: Նրան պատասխանեցին, թե արդեն լույսը

բացվում է: Նա ոչ մի խոսք չարտասանեց և, լուռումուռ, սկսեց շորերը հագնել: Բոլորը սպասում էին, թե նրա արագ-արագ հագնվելու վերջն ինչ պիտի լինի:

Վերջապես Սանչոն հագնվեց ու դանդաղ քայլերով, որովհետև նա այնքան ջարդված էր, որ ավելի արագ շարժվել չէր կարող, գնաց դեպի գոմ, ուր նրա հետևից գնացին բոլոր մերձավորները:

Սանչոն մոտեցավ իր իշուկին, գրկեց, քնքշորեն համբուրեց նրա ճակատը և, արցունքն աչքերին, ասաց.

— Իմ ընկերս, բարեկամս և օգնականս գործերիս և աղետներիս պահին: Երբ որ ես քեզ հետ էի ապրում, իմ բոլոր մտքերը կլանում էր քո սարքը նորոգելու, քո որովայնը սնելու հոգսը: Ճշմարիտ, երջանիկ էին իմ ժամերը, օրերն ու տարիները: Բայց քեզ լքեցի թե չէ, բարձրացա փառասիրության և պարտության աշտարակը, հոգիս պատեցին հազար ու մի ցավեր, հազար ու մի հոգս և չորս հազար հուզմունք:

Այդ խոսքերն արտասանելով, նա միաժամանակ փախանում էր էշին:

Բոլորը լուռ էին:

Էշին փախանելուց հետո Սանչոն, տնքտնքալով, ախ ու վախով, նստեց վրան և դառնալով սենեկապետին, քարտուղարին, բժիշկ Պեդրո Ռեսիոյին և մյուսներին, ասաց.

— Ճամփա տվեք, սիրալիր պարոններ, թույլ տվեք, որ ես վերադառնամ իմ նախկին կյանքին: Թույլ տվեք, գնամ-որոնեմ իմ անցյալ կյանքը, որպեսզի հարություն առնեմ իմ այժմյան մահվանից: Ես վարչապետ լինելու, թշնամիներից կղզի ու քաղաք պաշտպանելու համար չեմ ծնված: Իմ խելքն ավելի լավ է կտրում, թե ինչպես պետք է վարել, փորել հողը, էտել խաղողի որթը, քան թե հրատարակել օրենքներ և պաշտպանել պետությունը: Ինձ ավելի կվայելի ձեռքիս մանգաղ բռնել, քան վարչապետի գայիսոն: Ես գերադասում եմ պառնել կաղնու հովանու տակ, իսկ ձմեռը փաթաթվել ոչխարի մորթու մեջ, քան այս վարչապետական տաժանքը կրել, քնել հողանդական սավանի վրա և սամույրի մուշտակ հագնել: Հաղորդեցեք իմ տիրոջը՝ դուքսին, որ ես ծնվել եմ մերկ և մերկ էլ մնացել եմ, ոչինչ չեմ տարել և տանուկ չեմ տվել: Ասելս այն է, որ ես դատարկ գրպանով սկսեցի պաշտոնավարել և դատարկածեռն էլ թողնում եմ պաշտոնս: Սովորաբար, ուրիշ կղզիներում վարչապետները այլ կերպ են վարվում: Դե, ճամփա տվեք, ես գնում եմ բժշկվեմ, որովհետև առողջ տեղ չի մնացել վրաս:

— Հնարավոր բան չէ, պարոն վարչապետ,— բացականչեց բժիշկ Ռեսիոն,— ես ձեր ողորմածությանը դեղ կտամ, որը կվերադարձնի ձեզ ձեր նախկին ուժն ու առողջությունը:

— Ուշ է, ուշ,— պատասխանեց Սանչոն:— Ավելի շուտ ես թուրք կդառնամ, քան կփոխեմ իմ որոշումը: Ես Պանսաների ցեղից եմ, որ համառ մարդիկ են: Եթե մեզանից մեկնումեկն ասել է, թե սա կենտ է, կնշանակի կենտ է, թեկուզ գույզ է:

Սենեկապետն ասաց.

— Տեր վարչապետ, մենք ամենայն պատրաստակամությամբ ձեզ թաց կթողնենք, թեև շատ ծանր է մեզ համար գրկվել ձեզանից: Սակայն ամենքին հայտնի է, որ յուրաքանչյուր վարչապետ, նախքան պաշտոնավայրից հեռանալը, պարտավոր է հաշիվ ներկայացնել: Ներկայացրեք, ձեր ողորմածություն, ձեր կառավարչության տասն օրվա հաշիվը և ապա՝ գնացեք խաղաղությամբ:

— Ինձնից ոչ ոք հաշիվ պահանջելու իրավունք չունի,— պատասխանեց Սանչոն,— բացի ինձ լիազորող անձից, տեր դուքսից: Հիմա ես նրա մոտ եմ գնում և նրան հաշիվ կներկայացնեմ: Ասենք, ես այստեղից տկլոր եմ գնում, էլ ի՞նչ փաստաթղթեր և փաստարկումներ են պետք ապացուցելու համար, որ ես հրեշտակի պես եմ կառավարել:

— Ազնիվ խոսք, արդարացի է մեծն Սանչոն,— բացականչեց բժիշկ Ռեսինոն:— Իմ կարծիքով, մենք կարող ենք նրան բաց թողնել, որովհետև դուքսին մեծ հաճույք կպատճառի տեսակցությունը նրա հետ:

Բոլորը համաձայնվեցին և թույլ տվին, որ Սանչոն գնա, նախապես առաջարկելով նրան պատվավոր պահակ և այն ամենը, որպեսզի ճամփորդությունը հարմար ու հաճելի լինի: Սանչոն պատասխանեց, թե իր էշի համար կուզենար գարի ստանալ, իսկ իրեն համար հաց ու պանիր, քանի որ ճանապարհը երկար չէ, ուստի ավելի առատ և ավելի ընտիր պաշարի կարիք չունի:

Բոլորը հերթով գրկեցին նրան: Նա էլ, արցունքն աչքերին, գրկեց նրանց և հեռացավ:

ԳԼՈՒԽ XLI
ՈՐ ՊԱՏՄՈՒՄ Է,
ԹԵ ԻՆՉՊԵՍ ԴՈՆ ԿԻԽՈՏԸ ՀՐԱԺԵՇՏ ՏՎԵՑ ԴՈՒՔՍԻՆ
ԵՎ ՍԱՆՉՈ ՊԱՆՍԱՅԻ ՀԵՏ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՎ ԳՅՈՒՂ

Դոն Կիխոտը որոշեց, որ ժամանակն է արդեն վերջ տալու պարապ կյանքին, որ վարում էր դոյակում: Նրան մեծ հանցանք էր թվում ապրել մեղկ կյանքով, անվերջանալի խնջույքների և զվարճությունների մեջ, որ դուքսն ու դքսուհին սարքում էին նրա համար որպես թափառական ասպետի: Նա խորհում էր, թե երկնքում ստիպված պիտի լինի խստիվ հաշիվ տալ այդ պարապ ու ծույլ օրերի համար: Ուստի մի գեղեցիկ օր նա դուքսից ու դքսուհուց հեռանալու թույլտվություն խնդրեց: Նրանք թույլ տվին, բայց և խորին վիշտ հայտնեցին նրա գնալու առիթով: Դքսուհին հանձնեց Սանչոյին նրա կնոջից ստացված նամակը, Սանչոն, արցունքն աչքերին, ասաց.

— Ո՞վ կարող էր կարծել, որ իմ կնոջ՝ Թերեսա Պանսայի, կրծքում ծագած մեծամեծ հույսերը՝ իմ վարչապետության լուրն առնելուց, նրանով պիտի վերջանան, որ ես նորից վերադառնամ իմ տեր դոն Կիխոտ Մանչացու կործանիչ արկածներին:

Դոն Կիխոտը գնալու նախօրյակի երեկոյան հրաժեշտ տվեց դուքսին և դքսուհուն, ու վաղ առավոտյան, սպառազինված, դուրս եկավ դոյակի առջևի հրապարակը: Դոյակի ողջ բնակչությունը դուրս թափվեց, ասենք դուքսն ու դքսուհին էլ դուրս եկան՝ նայելու նրանց: Սանչոն նստել էր իր էշին, ճամփորդական պայուսակն ու պաշարեղենով լի խուրջինը հետը ուրախ-զվարթ, որովհետև դուքսի սենեկապետը նրան ճամփի ծախսերի համար, առանց դոն Կիխոտի գիտության, մի քսակ էր տվել, մեջը՝ երկու հարյուր ոսկի:

Դոն Կիխոտը գլուխ տվեց դոյակի տերերին, ապա և մնացյալներին ու Ռոսինանտի գլուխը շոյելով, ճանապարհ ընկավ Սանչոյի ուղեկցությամբ:

Երբ որ նրանք ելան արձակ դաշտ, դոն Կիխոտն զգաց իրեն ազատ, իր տարերքում և զգաց մեջը նոր ուժ իր ասպետական գործերը կատարելու համար: Շրջվելով դեպի Սանչոն, նա ասաց.

— Ազատությունը, Սանչո, մեծագույն բարիքներից մեկն է, որ երկինքը շնորհել է մարդու: Նրան չեն հասնի բոլոր գանձերը, որ պարփակված են հողի ծոցում կամ թաքնված ծովի հատակին: Ազատության, ինչպես և պատվի համար կարելի է և անհրաժեշտ, որ մարդս վտանգի ենթարկի իր կյանքը: Ընդհակառակն՝ գերությունը մարդու հասած չարիքներից վատթարագույնն է: Դու ինքդ տեսար, Սանչո, թե ինչ շքեղ և փառավոր ընդունելություն ցույց տվեցին մեզ դղյակում, որ մենք թողնք հեռացանք: Սակայն այն ընտիր խորտիկներն ու զովացուցիչ խմիչքներն առջևիս՝ ինձ թվում էր, թե ինձ կեղեքում է քաղցը, որովհետև ես չէի ճաշակում դրանք այնպիսի ազատությամբ, ինչպես կվայելի, եթե իմը լինեին: Պարտականությունները, որ դնում են բարեգործությունն ու շնորհները՝ պիրկ կապանք են, որ կաշկանդում են հոգու ազատությունը: Երջանիկ է նա, ում երկինքը տվել է մի կտոր հաց, որի համար նա ոչ ոքի պարտական չէ, բացի իրենից:

Այդ և հետևյալ օրը նրանք անցկացրին ճամփին և ամբողջ այդ ժամանակամիջոցում այնպիսի բան չպատահեց, որ արժանի լիներ հիշատակության:

Վերջապես նրանք հասան իրենց գյուղը և, մտնելուն պես, հանդիպեցին քահանային ու բակալավր Կարրասկոյին: Քահանան ու բակալավրը իսկույն ճանաչեցին մեր թափառականներին և գրկաբաց վազեցին ընդառաջ: Դոն Կիխոտը իջավ ձիուց և ամուր գրկեց բարեկամներին:

Ասպետն ու զինակիրը քահանայի ու բակալավրի հետ ուղևորվեցին դոն Կիխոտի տունը, որի շեմքին կանգնած էին դոն Կիխոտի զարմուհին ու տնտեսուհին:

Լուրը հասավ Թերեսա Պանսային, որը զգգված մագերով, կիսահագնված, իր աղջիկ Սանիչկայի ձեռքից բռնած, վազելով եկավ, որ դիմավորի ամուսնուն: Տեսնելով նրան հագնված ավելի աղքատ, քան վայել է վարչապետին, նա գոչեց.

— Տեսքդ ի՞նչ է, ա՛յ մարդ: Ասես ոտով եկած լինես: Ջարդվածի պես ես ման գալիս: Իսկի վարչապետի տեսք չունես: — Սուս, Թերեսա,— պատասխանեց Սանչոն,— տուն գնանք, ես քեզ հրաշք բաներ կպատմեմ: Գլխավորն այն է, որ հետո փող եմ բերել, իմ խելքով-մտքով աշխատած, առանց մեկին կեղեքելու:

Սանիչկան գրկեց հորը և հարցրեց, թե ինչ է բերել իր համար: Աղջիկն սպասում էր նրան, ինչպես մայիսի անձրևին:

Կինը բռնեց Սանչոյի ձեռքից, մյուս կողմից աղջիկը՝ նրա գոտիից, և, էշն առաջներն արած, նրանք գնացին տուն, թողնելով դոն Կիխոտին իր զարմուհու և տնտեսուհու ինսամբին, քահանայի ու բակալավրի հետ:

Դոն Կիխոտը, չկամենալով անգամ մեկ ժամ կորցրած լինել, իսկույն քահանայի և բակալավրի հետ առանձնացավ և հաղորդեց նրանց, թե որոշել է մեկ տարի հովվի կյանք վարել՝ թափառել դաշտում, մենության մեջ, անձնատուր լինել իր նվիրական անուրջներին և վարժվել խաշնարածի առաքինի կենցաղին: Ու հարցրեց նրանցից՝ չէի՞ն կամենա արդյոք ընկերանալ իրեն, եթե չեն ծանրաբեռնված ավելի կարևոր հոգսերով:

Բարեկամները մնացին զարմացած դոն Կիխոտի այս նոր խելագարությունից: Սակայն, հուսալով, որ այդ տարվա ընթացքում նա կբուժվի, համաձայնվեցին այս նոր ձեռնարկին, հավանություն տվին այս անմտությանը, իբրև բանական մտադրության և խոսք տվին մասնակցելու:

Բարեկամները հրաժեշտ տվին դոն Կիխոտին, խորհուրդ տալով և խնդրելով, որ նա հոգ տանի իր առողջության մասին և կատարի այն ամենը, ինչ պահանջվում է դրա համար:

Ճակատագրի բերումով, այդ խոսակցությունը լսեցին դոն Կիխոտի զարմուհին ու տնտեսուհին: Քահանան ու բակալավորը դուրս եկան թե չէ, նրանք երկուսով ներս մտան և ասացին.

— Այդ ի՞նչ կնշանակի, քեռի: Մենք կարծում էինք, որ դուք վերջնականապես եք տուն դարձել, որ խաղաղ ու պատվավոր կյանք վարեք, իսկ դուք մտադիր եք նետվելու նոր քառսի մեջ:

Տնտեսուհին ավելացրեց.

— Իսկ ձերո՞ւ ողորմածությունը ի վիճակի կլինի՞ տանելու ամառային շոգը, ձմեռվա մառախլապատ գիշերներն ու գայլերի ոռնոցը: Իհարկե, ոչ: Որովհետև դա ամուր և դիմացկուն մարդկանց զբաղմունք է, որոնք ընտրել են այդ գործը, կարելի է ասել, մանուկ հասակից: Եթե չարյաց փոքրագույնը ընտրելու լինենք, ապա ավելի լավ է թափառական ասպետ լինել, քան հովիվ: Ուշքի եկեք, պարոն, և հետևեցեք իմ խորհրդին, որովհետև ես կուշտ ու հարբած չեմ խորհուրդ տալիս, այլ բան չկերած և աշխարհիս երեսին կես դար ապրելուց հետո: Մնացեք տանը, զբաղվեցեք ձեր տնտեսությամբ, ավելի հաճախ խոստովանեցեք, աղքատներին ողորմություն տվեք, և մեղքը իմ հոգու վրա, եթե ամեն ինչ դեպի լավը չգնա:

— Սուս արեք, աղջկերք,— ասաց դոն Կիխոտը,— ես ինքս գիտեմ իմ անելիքը: Անկողինս պատրաստեցեք, քեֆս, կարծես, լավ չէ: Հավատացած եղեք, որ ինչ էլ դառնալու լինեմ՝ թափառական ասպետ, կամ, եթե հաջողվի, հովիվ, ես միշտ հոգ եմ տանելու ձեր կարիքների մասին, ինչպես դուք կտեսնեք իրականում:

Բարի կանայք նրան պառկեցրին անկողնում, կերակրեցին և խնամեցին ամենահոգատար կերպով:

ԳԼՈՒԽ XLII

ՈՐ ՊԱՏՄՈՒՄ Է, ԹԵ ԻՆՉՊԵՍ ԴՈՆ ԿԻՒՈՏԸ ՀԻՎԱՆԴԱՑԱԿ, ԿՏԱԿ ԳՐԵՑ ԵՎ ՎԱԽՃԱՆՎԵՑ

Այս աշխարհում հավիտենական ոչինչ չկա: Ամեն ինչ իր արշալույսից թեքվում է դեպի մայրամուտ, մանավանդ՝ մարդկային կյանքը: Իսկ որովհետև դոն Կիխոտի կյանքը իր վազքը դանդաղեցնելու հրաշալի ընդունակությունը չունեց, ապա նրա վախճանը վրա հասավ այն վայրկյանին, երբ նա ամենից քիչ էր սպասում դրան:

Նա հիվանդացավ տենդով, որը վեց օր նրան պահեց անկողնում: Նրա բարեկամները՝ քահանան, բակալավորը և սափրիչը, այցելում էին ամեն օր, իսկ Սանչո Պանսան, բարի զինակիրը, չէր հեռանում նրա սենյակից:

Բարեկամները բժիշկ կանչեցին: Սա շոշափեց դոն Կիխոտի զարկերակը և դժգոհ մնաց, ուստի խորհուրդ տվեց մեր ասպետին, համենայն դեպս, խորիել իր հոգու մասին, որովհետև մարմինը վտանգի մեջ է:

Դոն Կիխոտը հանգիստ լսեց նրան: Սակայն այդպես չվերաբերվեցին նրա զարմուհին, տնտեսուհին և զինակիրը, որոնք սկսեցին աղեխարշ լաց լինել, ինչպես եթե դոն Կիխոտը մեռած՝ պառկած լիներ նրանց առջև:

Բժշկի կարծիքով, դոն Կիխոտին սպանողը վիշտն ու թախիծն էր:

Հիվանդը խնդրեց, որ իրեն մենակ թողնեն և, առանց զարթնելու, քնեց ավելի քան վեց ժամ, այնպես որ նրա զարմուհին ու տնտեսուհին սկսեցին վախենալ՝ հո չի՞ վախճանվել քնած տեղը: Սակայն նա զարթնեց և շուրջը հավաքեց ազգականներին ու բարեկամներին:

Դոն Կիխոտն ասաց.

— Շնորհավորեք ինձ, բարի մարդիկ, ես այլևս դոն Կիխոտ Մանչացին չեմ, այլ Ալոնսո Կիխանոն: Հիմա ես Ամադիս Գաղիացու և նրա բյուրավոր ժառանգների թշնամին եմ և ինձ համար ատելի են թափառական ասպետների բոլոր անհեթեթ պատմությունները: Ես հասկացա իմ անմտությունը և այն վտանգը, որին ենթարկեցի ինքս ինձ, կարդալով դրանք: Եվ հիմա, երբ ողորմած աստված լուսավորեց, վերջապես, իմ գլուխը, ես նրանց դատապարտում եմ:

Երբ որ ներկա գտնվողները լսեցին այդ, վճռեցին, թե որևէ այլ խելագարություն է պատել նրան, և Սամսոնն ասաց.

— Հիմա, երբ մենք պատրաստվել ենք հովիվ դառնալ և իշխանական կյանք վարել, շարունակ երգ ասելով, ձերդ ողորմածությունը վճռում է ճգնավոր դառնալ: Թողեք այդ գառանցանքները, ի սեր աստծո:

— Չառացանքն այն է, որ մինչև հիմա է եղել,— պատասխանեց դոն Կիխոտը:— Ճշմարիտ որ եղածը կործանիչ գառանցանք է եղել ինձ համար: Ես զգում եմ, պարոններ, որ մահս բոլորովին մոտ է: Թողնե՛ք կատակները մի կողմ, մի քահանա կանչեցե՛ք, որ խոստովանվեմ, և մի գրագիր, որ գրել տամ կտակս:

Բոլորը զարմացած իրար նայեցին և, թեև չկարողացան փարատել իրենց կասկածը, այնուհանդերձ հակամետ էին հավատալու նրան: Այդ հանկարծակի կերպարանափոխությունը՝ խելագարից ողջամիտի, նրանց թվաց մոտալուտ մահվան նշան: Իսկ դոն Կիխոտը շատ ուրիշ բաներ էլ ասաց և այնքան կոկ ու կանոնավոր, ճշմարիտ քրիստոնեական ու բանական, որ կասկածները ցրվեցին, և բոլորը վերջնականապես հավատացին, որ դոն Կիխոտի միտքը պարզվել է:

Քահանան խնդրեց, որ բոլորը դուրս գան և, մնալով մենակ, խոստովանեցրեց նրան: Բակալավորը, որ գնացել էր գրագրի հետևից, շուտով վերադարձավ գրագրի և Սանչո Պանսայի հետ: Վերջինս բակալավորից տեղեկացած լինելով, թե ինչ վիճակի մեջ է իր տերը ու տեսնելով, որ դոն Կիխոտի զարմուհին ու տնտեսուհին լաց են լինում, ինքն էլ սկսեց հեկեկալ ու արցունք թափել: Խոստովանությունն ավարտելուց հետո քահանան դուրս եկավ և ասաց.

— Իրոք որ Ալոնսո Կիխանոն մահանում է և իրավ՝ նրա միտքը առողջ է: Ներս մտե՛ք, որ ներկա լինե՛ք կտակի կազմելուն:

Այս խոսքերը արցունքի նոր հեղեղ առաջ բերին դոն Կիխոտի զարմուհու, տնտեսուհու և բարի զինակիր Սանչո Պանսայի աչքերից, նրանք հեկեկում, ախ ու վախ էին քաշում: Որովհետև, ինչպես մենք քանիցս նշել ենք, դոն Կիխոտը թե Ալոնսո Կիխանո եղած պահին, թե դոն Կիխոտ Մանչացի եղած միջոցին, քաղցր ու բարեսիրտ

բնավորության տեր էր, ուստի և նրան սիրում էին ոչ միայն մերձավորները, այլև բոլոր ծանոթները:

Բոլորի հետ ներս մտավ նաև գրագիրը: Երբ որ նա կտակի վերնագիրը գրեց-պրծավ, դոն Կիխոտը, հոգին աստծուն հանձնելով, պահպանելով քրիստոնեական բոլոր կանոնները, սկսեց մեկ-մեկ թվել կտակի կետերը:

— Այլև ցանկանում եմ, որ Սանչո Պանսայի ձեռքում եղած փողերս նրանից ետ չուզեն և հաշիվ չպահանջեն, որովհետև նրան, իմ խելագարության ժամանակ, ես զինակիր էի կարգել և իմ ու նրա միջև զանազան հաշիվներ են եղել, ստացում ու վճարում ենք ունեցել: Իսկ եթե այդ գումարից նրան հասանելիքը հանելուց հետո որևէ մնացորդ մնալու լինի, թող նա վերցնի իրեն, որովհետև քիչ բան կլինի, իսկ նրան այդ քիչն էլ պետք կգա: Եվ եթե խելագարությանս ժամանակ ես օգնեցի նրան կղզի ստանալ ի կառավարություն, ապա հիմա, առողջ մտք, ես եթե ի վիճակի լինեի ողջ թագավորություն կտայի, որովհետև նրա պարզ ու հավատարիմ սիրտը արժանի է դրան:

Եվ, դառնալով Սանչոյին, նա ավելացրեց.

— Ներիր ինձ, բարեկամս, որ իմ երեսից դու էլ խենթի անուն հանեցիր, մեղքը իմն էր, որ դու մոլորության մեջ ընկար, հավատալով, որ աշխարհիս երեսին եղել են և կան հիմա էլ թափառական ասպետներ:

— Ա՛խ,— բացականչեց Սանչոն արտասվաթոր,— չմեռնեք, ձերդ ողորմածություն, տեր իմ, լսեցեք իմ խորհուրդը, ապրեցեք ևս բազում տարիներ: Որովհետև մեծագույն խելագարությունը, որ կարող է անել մարդս՝ մեռնելն է, այն էլ առանց որևէ պատճառի, երբ որ նրան սպանող չկա, և ոչինչ չի մաշում նրան, բացի թախիծից: Խնդրում եմ, որ անգործության չմատնեք ձեզ, վեր կացեք անկողնուց, գնանք թափառենք արձակ դաշտերում, հովվի հագուստով, ինչպես որ վճռել էինք: Իսկ եթե որևէ թփի հետև մենք գտնելու լինենք կախարդագերծ եղած տիրուհի Դուլսինեային, այլևս ի՛նչ կմնա ցանկանալ մեզ աշխարհիս երեսին:

— Իհարկե,— ասաց Սամսոնը,— բարի Սանչո Պանսան միանգամայն ճիշտ է դատում բոլոր այդ բաների մասին:

— Կամաց, պարոններ,— պատասխանեց դոն Կիխոտը,— անցյալ տարվա բներում նորելուկ ճտեր չեն լինում: Ես եղել եմ խելագար, իսկ հիմա միտքս առողջ է: Ես եղել եմ դոն Կիխոտ Մանչացի, իսկ հիմա դարձել եմ, ինչպես արդեն ասացի՝ Ալոնսո Կիխանո: Թող իմ զոջումն ու ճշմարտասիրությունը վերադարձնեն ինձ ձեր նախկին հարգանքը: Իսկ հիմա, պարոն գրագիր, շարունակեցեք գրել:

— Այլև կտակում եմ իմ ողջ կարողությունը առանց որևէ սահմանափակումի զարմուհուս՝ Անտոնիսա Կիխանոյին, նախապես, հարմարագույն ձևով, հանելով այն, ինչ ես այլ անձանց եմ հատկացրել: Այդ թվում, նախ և առաջ խնդրում եմ վճարել իմ տնտեսուհու ռոճիկը բոլոր այն ժամանակամիջոցի համար, որ նա ծառայել է ինձ և դրա վրա քսան ոսկի՝ հագուստի համար: Կտակակատար նշանակում եմ այստեղ ներկա գտնվող տեր հորը և պարոն բակալավր Սամսոն Կարրասկոյին:

— Այլև կամենում եմ, որ իմ զարմուհին՝ Անտոնիսա Կիխանոն, եթե նա մարդու գնալու լինի, ամուսին ընտրի այնպիսի մարդու, որի մասին նախապես ստուգած լինի, թե նա չգիտե ինչ ասել է ասպետական վեպ: Իսկ եթե պարզվի, որ նա գիտե և այնուհանդերձ զարմուհիս դարձյալ ցանկանա ամուսնանալ, ես զրկում եմ նրան իմ ժառանգությունից

և խնդրում եմ, որ կտակակատարներս, ըստ իրենց հայեցողության, իմ կարողությունը գործադրեն բարեգործական նպատակով:

Դոն Կիխոտը սրանով ավարտեց իր կտակը և, ուշագնաց լինելով, մեկնվեց անկողնու վրա: Բոլորն իրար անցան, կամենալով նրան օգնած լինել:

Երեք օր ապրեց նա կտակը գրել տալուց հետո և գրեթե շարունակ ուշագնաց վիճակում էր:

Ամբողջ տունը տագնապի մեջ էր:

Վերջապես դոն Կիխոտը վախճանվեց, բայց թե որ գյուղում՝ մնաց անհայտ, կարծես թե նրա համար, որ Մանչայի բոլոր գյուղերը վիճեն իրար հետ, որդեգրելով դոն Կիխոտին, ինչպես յոթ հունական քաղաքներն էին վիճում Զոմերոսի ծննդավայրը կոչվելու համար:

Մենք չենք նկարագրելու դոն Կիխոտի զարմուհու, տնտեսուհու և Սանչո Պանսայի արցունքները: Մենք մեջ չենք բերելու դոն Կիխոտի գերեզմանին փորագրած տապանագրերը:

Սահմանափակվենք Սամսոն Կարրասկոյի հորինածով:

Այստեղ հանգչում է մի արի ասպետ,
Այնքան հզոր էր և հուժկու այնքան,
Որ մահը նրան տարել է թեպետ,
Չի հաղթել սակայն, և աճյունն անգամ
Մեռած է՝ մնաց կենդանի հավետ:

Աշխարհի բնավ չէր գնահատում,
Խրտվիլակ էր նա և ուրու արթուն,
Միրտր բարի էր և անդավաճան
Եվ նա ունեցավ երջանիկ վախճան՝
Խելագար ապրեց, մեռավ ի՛մաստուն: